

UZUN YÜRÜYÜŞ

AYLIK

SİYASİ

DERGİ

SAYI: 29

250.000 TL

AĞUSTOS '98

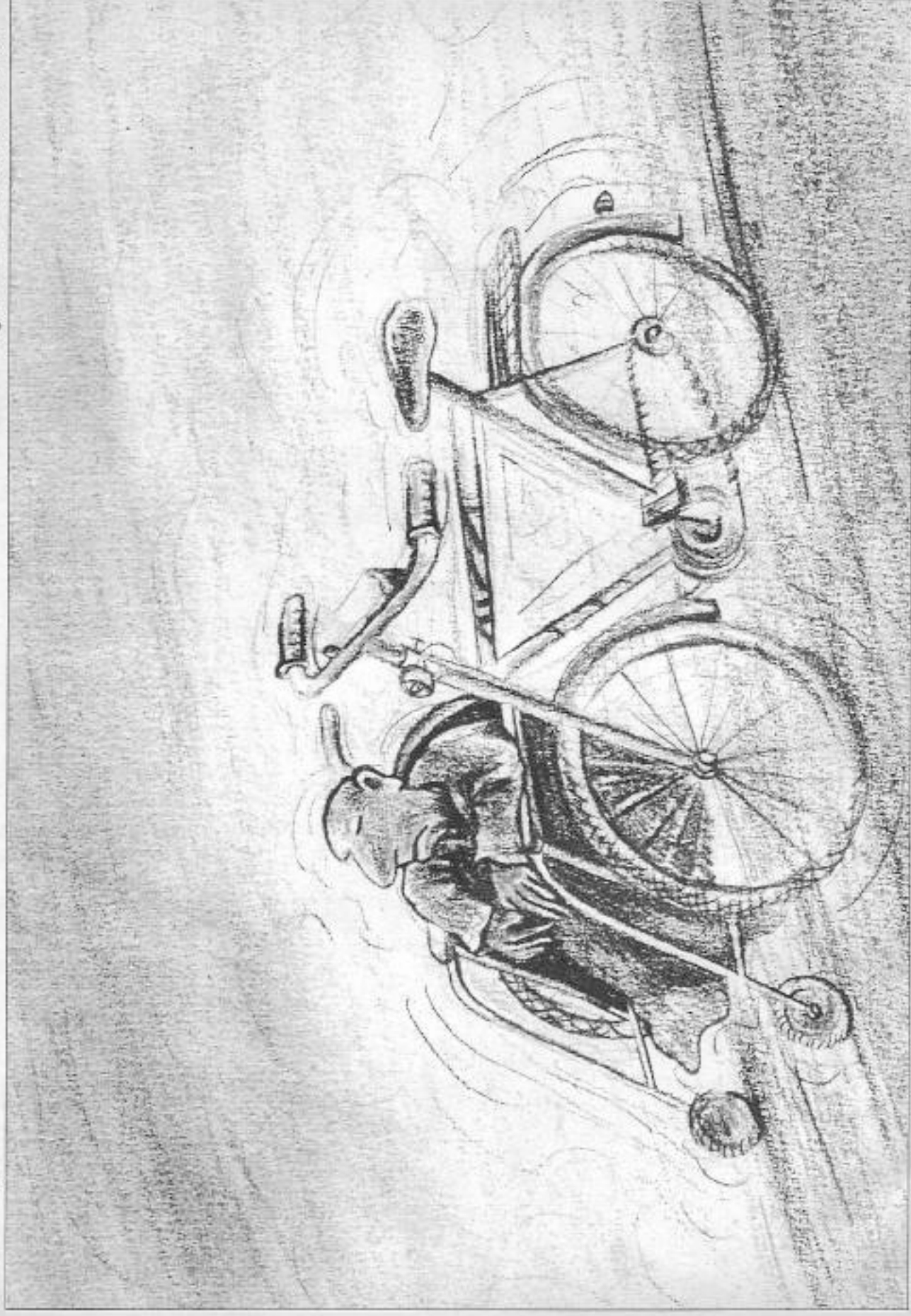

DEVRİMCİ BİR
İRÂDE GEREK!

ISSN: 1301-9163

9 771301 916284

Merhaba,

Yirmi dokuzuncu sayımız Temmuz ayının kavurucu sıcaklığında hazırlandı. Tüm yetmezliklerimize ve hava muhalefetine rağmen olumlu bir atmosfer yaratarak sonuçlanan Uzun Yürüyüş'le dayanışma gezisinin ardından Temmuz sıcak tempomuzu yavaşlatmadı dersek yalan olur. Tabi ki bu yavaşlama çalışmalarımızı aksatacak, sekteye uğratacak ölçüde değildi. Aksine bu gevşeme içerisinde yeni dönemde neler yapmamız gerektiğine dair bazı planlamalarda şekillendirmeye çalıştık. Umuyoruz ki bu planlardan nitelikli ürünler doğacak ve bunları zevkle sizlerle paylaşacağız.

Gezimizle ilgili haber, değerlendirme sunumumuzu, geziye gönderilen yazı ve mesajları sayfalarımıza aktardık; ilgiyle okuyacağınızı tahmin ediyoruz.

Geçen sayımız kapağında teknik bir yanlışlığı geç farkedip düzeltmemizden ötürü 28. sayı olmasına rağmen dergimiz yine 27. sayı diye çıktı. Her ne kadar sunu sayfasında 28. sayı olduğu ve Ağustos sayısı olduğu kapaktaki yazılı idiyse de bu önemli bir hataydı. Tüm okurlarımızdan özür diliyor, bizleri uyaran okurlarımıza teşekkür ediyoruz.

Okurlarımız, özellikle farklı illerde okuyan üniversiteli genç arkadaşlarımız, yaz tatili nedeniyle döndükleri memleketlerin-

de muhakkak dergi dağıtımını organize etmek için çaba sarfetmeli, derginin daha fazla ile ulaşması için bu fırsatı değerlendirmeli diye düşünüyoruz. Dağıtımımızın okurlara dayandığını gözönünde tutarsak, bu konuda her yeni imkanın yaratıcı bir şekilde değerlendirilerek, dergi dağıtımçıları bulmanın, abone yapmanın ne kadar önemli olduğu daha iyi görülebilir. Derginin en geniş kesimlere ulaşması ve kitlelere mal olması için okurlarımızın bu sorumluluğu en iyi biçimde yerine getirmesi, Uzun Yürüyüşçüler'e uygun bir çalışma ve üretme disipliniyle bu konuya eğilmesi gerekiyor. Dağıtım konusunda çok ağır kaldığımızı, istenilen noktadan çok uzak olduğumuzu bir kere daha belirtmekte fayda var.

Tüm okurlarımızın, ellerindeki imkanları değerlendirerek dergimizi tanıtmaları, gece, konser, gezi vb. yerlerde dergi standını açarak kitlelere ulaştırması; yerel, bölgesel etkinliklere katılarak Uzun Yürüyüşçüler'i temsil etmesi; radyo ve bölgesel yayınlarda dergimizi anlatan ilan, röportaj gibi tanıtım çabalarına girmesi son derece önemlidir. Bu noktada çok daha dinamik ve yaratıcı olmamız gerektiği açıktır.

Otuzuncu sayımızda buluşmak üzere...

Arka kapak: 2007 Güney dergilerinin 2. (Haz-Tem-Ağos: 1997) sayısından alınmıştır.

UZUN YÜRÜYÜŞ

AĞUSTOS 1998 SAYI: 29 (Ayda bir çıkar)

Fiyat: 250.000 TL/NDV Dahildir

İÇİNDEKİLER

DEVİRCİ BİR İRADE GEREKİ.....	2
Koca dev, cılız ve korkaktı/ OZAN VELİ.....	4
Örgütlenmede siyasal..... (3)/ UMUT ŞENGÜL.....	7
Güney Doğu Anadolu Projesi/ TEMEL DEMİNER.....	12
Silahlanma ve silah pazarı/ ALİ ŞAHİN.....	20
Endonezya'da halk kazandı/ SEVGİ YILMAZ.....	22
İdeoloji (1)/ BAYRAM KAYA.....	25
Yeni ufuklar açmalıyız/ HÜSEYİN KARABULUT.....	28
Babil/ MUZAFFER ORUÇOĞLU.....	30
Sanat üzerine sesli.../ MEHMET YEŞİLTEPE.....	32
Kemalizm (2)/ OTURAN ADAM.....	35
Egemen sınıflar.../ TUNCER DİLAVEROĞLU.....	41
Türkiye romanında çocuk (2)/ YILMAZ ELMAS.....	43
Tartışma süreci üzerine/ DÜZGÜN KALMAN.....	48
Geçmiş aşmak.../ SELİM CİHAN.....	50
Tartışma iyidir/ ERKAN UĞUR.....	52
İşte tartışıyoruz.../ HALİL GÜREL.....	53
Temmuz'un sıcaklığıdır.../ SERDAR.....	56

TOHUM BASIM YAYIN, GÖSTERİ VE ORGANİZASYON LTD. ŞTİ. ADINA

Sahibi ve Yazışmaları Müdürü CELAL TOKAÇ
Adres: İstiklal cad.

Turnacıbaşı Sok. Çeşme Han No:21/3
Beyoğlu / İSTANBUL

TEL: 245 54 24 FAX: 245 43 70

Dizgi : Tohum Basım-Yayın

Baskı: Yon Matbaacılık

Almanya İrtibat Adresi
Nuri Aslan, Floestadtter Str. 16
60385 Frankfurt am Main-ALMANYA
TEL: 0049 69 46999206
Avusturya İrtibat Adresi
Hüseyin Karabulut, Postfach 16
1061 Wien-AVUSTURYA
TEL: 0043 6764020104

ABONE KOŞULLARI:

Bir yıllık	Altı aylık
Yurtici: 3.000.000 TL	Yurtici: 1.500.000 TL
Yurtdışı: 100 DM	Yurtdışı: 50 DM

Banka Hesabı: Hayati GÜNGÖREN T. İş Bankası
TL Hesabı/ Galatasaray Şubesi: 736293
Pound(İngiltere) Hesabı/Beyoğlu Sub.: 3179665
Mark(Almanya) Hesabı/ Beyoğlu Sub.: 3179670
YAKU/BANK/Şilin Hesabı/Beyoğlu Şub(O26):4025512

Devrimci bir irade gerek!

İrade...eylemi düşünceye uygun olarak gerçekleştirebilme yetisi; çeşitli iç ve dış koşullara bağlı ve onlarla belirlenen ve onları bilerek karar verme özgürlüğü.

Diyalektik materyalizm, doğayla insanın karşılıklı etkileriyle ilişkileri içinde birbirlerini oluşturdıklarını söyler. İnsan ne bir köle ne bir tanrıdır; doğasal zorunluluğa bilinçli olarak katılan ve o zorunluluğu bilinciyle etkileyendir. Bu çerçevede yaklaştığımızda irade sorununa, eylemi düşünceye uygun olarak gerçekleştirebilmenin ancak iç ve dış koşulların uygunluğuyla mümkün olduğunu yakalarız. Yani insanın irade gücü, doğasında sahip bulunduğu bir yeti değil, bilgi ve deneylerinin oluşturdığı bir yetidir. Devrimci hareketler ve bireylerde bu gerçekliğin dışında değildir. Koşulların bütünlüklü kavranışı ve bunun üzerinde yükselen teorik-stratejik yaklaşımlar ve buna hassasiyetle bağlı pratiklerdir iradeyi ve rolünü biçimlendirecek olan.

Ülkemiz sınıf mücadelesi kendisini öncü misyonu ile yüklemiş bir çok devrimci harekete rağmen ciddi bir devrimci irade sorunu çekmektedir. Derinlikli ideolojik-programatik üretimlerle yüklenmiş; bu üretimleri istikrarla pratiğe geçiren ve mücadele içinde yenilemesini bilerek yoluna devam eden, disiplinli, üretici bir devrim-

ci irade....

Hayatın renklerini bağrında toplamaya önem veren birleştirici bir devrimci iradenin yokluğu, onca çirkinlik ve bariyerlere rağmen mevcut düzenin kendini devam ettirmesine neden oluyor. Halk yığınları içinde milliyetçilik, dincilik gibi akımların prim yapmasına engel olunamıyor.

Yaşadığımız topraklarda halkların gerçekliğine vakıf, onun tarihsel ve kültürel şekillenişini ana hatlarıyla tahlil etmiş ve buna uygun yöntem ve araçlar belirlemiş, bu belirlediği yöntemleri sistemli bir şekilde uygulayan, araçları sebatkarlıkla oluşturma mücadelesi veren, halefler yetiştiren, değerlerini ve emeklerinin biriktirmesini bilen, devrimci mücadelenin adına layık, hakkını veren bir öğrenme ve inşa etme azmiyle donanmış bir devrimci irade...

İradenin; daha çok keskinlik, emir demiri keser tarzda bir zapt-u rapt olarak anlaşıldığı, kendisini dayatan gerçekliklere göz kapama olarak şekillendiği, radikalizm görüntüsü altında kesintili, saman alevi gibi yarıp sönen çabalarla sınırlı kaldığı bir devrimci hareket gerçekliğinde, iradenin, devrimci bir iradenin anlamını yeniden oluşturmak, ayakları üzerine dikmek Devrimci Özgürleşmeciler açısından önemli bir köşe taşı temsil etmektedir.

Hayata kolektif bir müdahale-

nin, sınıfsal temeline oturtulmuş örgütlü kitlesel devrimci bir irade oluşturabilmekten geçtiğini bilenler açısından bu iradenin sağlıklı ve itinalı bir şekilde biçimlendirilmesinin insanı, eşitlik ve özgür bir yaşam kurmak açısından ne kadar önemli olacağı açıktır.

Türkiye, çok parçalı ve inişli çıkışlı bir devrimci mücadele seyrini izliyor. Bir yarıyla nereden tutsan elinde kalan bir sistem ve bu sistemden alabildiğine hoşnutsuz ve sisteme güvensiz geniş emekçi kesimler; diğer yanda ise manipülasyon ve şiddet araçları ile kendini üreten bir sistem ve hoşnutsuz olduğu sistemin kuralları ile yaşamaya alışmış, bir şekilde yolunu bulmaya çalışan, sisteme isyancı gel gitler taşıyan, bir kopuş içine girmeyen bir halk gerçekliği söz konusudur.

TEORİK VE PRATİK ATILIMLARLA BESLENEN ÖĞRENME/DÖNÜŞME

Kitlelerin zor ve yanılsama aygıtları ile aptallaştırıldığı, kişiliksizleştirildiği ve dar hayatlar içine hapsedildiği bir ortamda, bunun aşılması için öncü olduğunu iddia eden devrimci ve sosyalistlerin, kitleleri dönüştürebilecek, onları kendi haklarını ve toplumsal-siyasal dönüşümü isteyecek bir bilinç durumuna taşımayı temel hedef

olarak netleştirmesi ve bu uğurda kitle kabarıklarının seyrine uygun bir atılma ve çekilme hareketliliğiyle bütünlüklü bir hazırlanma ve aydınlanma çalışmasını yürütmesi gerekiyor. Günlük, akademik, ekonomik mücadeleler yanında kökleşmiş alışkanlıklara, gelenek ve göreneklere, tabulara, yaşayış tarzlarına yönelen; felsefesi, yaşam biçimini devreye sokan ve işleyen, ilericiğini ve çok yönlülüğünü bugünden oluşturmaya önüne koyan bir devrimci dönüşüm... Bu devrimci çaba yeni bir emekçi hareketi yaratacak, yaratılacak bu yeni emekçi kitlesi siyasal iktidarın ele alınış mücadelesini hızlandıracak, fethedilen siyasal iktidar kitlelerin daha da özgür ve imkanları güçlü bir şekilde dönüşümünün önünü açacaktır.

Mevcut sistemi yıracak, yıktığının yerine ne koyacağını mücadele pratiğinde görmüş ve bugünden şekillendirmiş bir devrimci hareket uygun anları kollamayı, gerekli mücadele araçlarıyla kuşanmayı bilecektir.

Bugün açısından teorik-ideolojik sorunlar ve bunların örgütlenme biçimlerine ve politika oluşturmuna yansımalarının yarattığı yetmezlikler ve darlıkların bilincinde; isticrarlı, öğrenme, yenilenmeyi kimlik haline getirmiş gerçekten devrimci bir iradeyi, akıma göğüs geren disiplinli bir dönüştürme kolektifini oluşturmaya emrediyor.

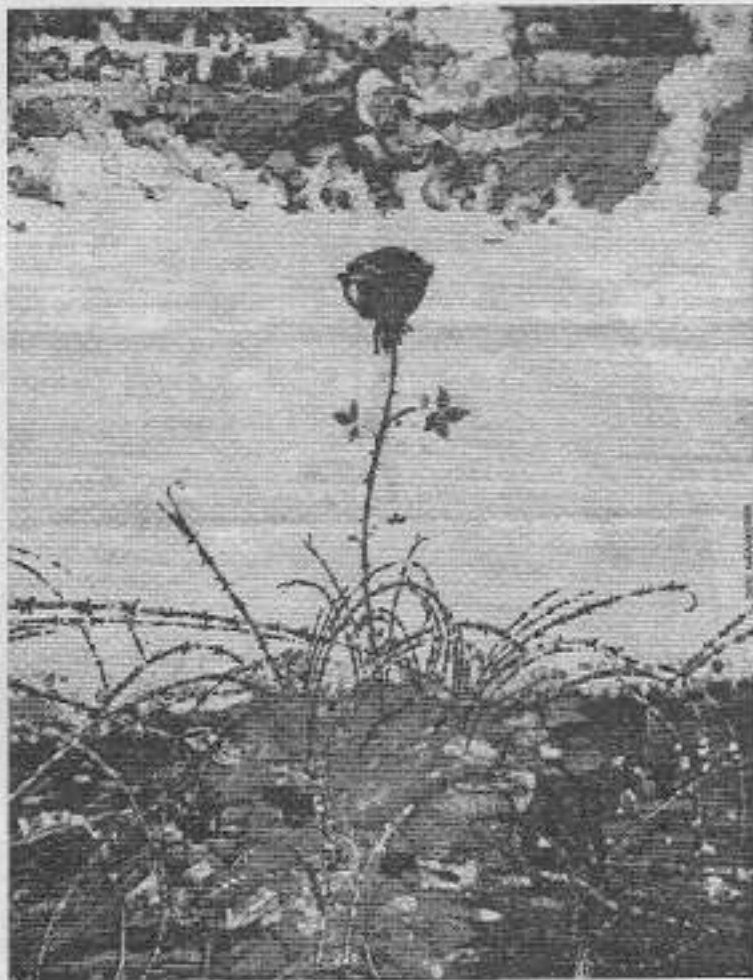
Devrimci Özgürleşmeciler açısından, kelimenin gerçek manası-

la devrimci bir irade oluşturma sorununu teorik ve pratik dönüşümün kilit noktası olmakla birlikte bunun oluşumu da yine teorik-pratik üretimde derinleşebilmekle ilgilidir. Örgütlenme, kurumlaşma hattıyla, engin bir ufuk oluşturma çabasının bulunduğu yer, entellektüel, disiplinli bir devrimci irade oluşturmudur. Nesnel ve öznel koşulların derinlemesine kavranılması ve buna uygun yönsemelerin ayakları üzerine dikilmesidir. Bunla iç içe geçmiş ve bir o kadar önemli olan

açmazlarına rağmen böylesi çabalara omuz vermek, önünü açacak eleştiri ve değerlendirmeler sunmak gereklidir. Bütünlüklü bir kültürel dönüşümün sağlanamadığı, mevcut örgütsel-siyasal şekillenişlerin kırılmadığı ve kendi gerçekliğine vakıf olma durumu yakalanamadığı sürece bu çabalar gerçek ürünlerini veremeyecek olsa da, ve bir yönüyle kimi umut ve beklentileri kırarak olsa da, birbirini tanıma ve beraber çalışabilme gibi önemli bir ihtiyacın ve kültürel dönüşümün adımı olması itibarıyla geleceğe önemli dersler bırakacaktır.

Yurtsever hareketin mücadelesi ve Kürt halkının ulusal/ toplumsal uyanışı arasındaki gelişim süreci devrimci irade açıdan incelenmeye değerdir. Buradan bakıldığında, Türkiye Devrimci Hareketinin büyük eksikliklerinden birisi nesnel duruma uygun, bilinçli, insiyatifli, tutarlı ve sebatkar bir mücadele çizgisi oluşturmamasıdır.

Tüm devrimci kesimlerin silkelenmesini sağlayacak, teorik ve pratik bir referans merkezi olabilecek, nesnel ve öznel gerçeklikleri tespit etmedeki başarısıyla, bu tespitlere uyumlu ve inatçı bir mücadeleyle oluşturulmuş devrimci bir irade toplumu ileri götürmede, siyasal ve toplumsal dönüşümü sağlamada başarılı olacaktır. Mesele açılan bu yolu derinleştirebilmekte, adımları sıkılaştırmakta, biraz da mükemmel olmakta, imkansız isterken gerçekçi olabilmektedir.

belirlenen yönsemelere uygun, isticrarlı ve yaratıcı bir pratik duruşun sergilenebilmesidir.

Devrimci bir dalga yaratmak istemiyle oluşturulan güç birliği pratikleri irade oluşturmunda anlamlı ve önemlidir. Tüm eksikliklerine ve

Koca dev, cılız ve korkaktı...

Ozan VELİ

İnsan denilen iki ayaklı yürüyüş, garip ve maymuncadır. Beynini ve o'nun fizyolojisini biçimlendiren düşünsel bütünlüğünü çıkarıp atığında, geriye bir fosil yığıntısı kalır. İnsana insani rengini veren, kafasının içindeki maddenin üretim gücüdür. İyi insan-kötü insan, burnunun eğriligi, gözünün cazibesıyla değil; küçük beyincığının ürünüyle ve onun ışığıyla anlam bulur.

Yine de insanı tanımak, onu tanıdıkça yanılmak, daha çok tanıdıkça daha çok yanılmak; insani en büyük ussal zenginliktir.

Dersim'in Tdojing köyünün eski divanelerinden Babalix, "Abiciğim kimseye iyi deme. Sonra kötü çıkar mahcup olursun abiciğim" derdi. Hiç dilinden düşürmediği en büyük tekerlemelerinden biriydi bu. Nedense deliler hep ilgi alanında olmuştur. -Belki bende de biraz vardır da ondan diyeceğim ama kaç kişi inanır bilemem.- Toplumun bunca akıllı ürettiği yerde biraz deli

olmak gerek diye düşünüyorum. Mesela çıplak yürümeye cüret edebil-

Kozluca köyünü düğüne kesebilmek. Ya da kendisini akıllı sayan binlerce insanı, kendi heykeli önünde secdeye çekebilmek. Bence delilik iyi. Hem de oldukça iyi.

Babalix'in sözünü çok sık hatırlar ve hatırlatır olduk.

Bilimin insani bir ölçüde dile gelmesi gibidir. En

iyi olanda kötüyü aramak, en kötude iyileri

toparlamak gibi bir şey. Ya da o, onlarca

buluşa imza atmış, insan beyninin bilgin

hassasiyeti. Taşta su aramak, suda güneşi.

Kadında erkek gücünü, erkekte apaçık bir

"karılık" aramak.

Mesala Dünya'nın yuvarlak olduğunu söyleyen, yine bir deli ilan

edilmemişmiydi. "Buldum buldum" diye ha-

mandan çıkıp bağuran adamın yüzüne güllüp eğlenme-

mişmiydi, akıllılar sürüsü. Yok yok, deli olmak iyi.

Karada on beş dakikada katettiğimiz bir yolu, karın boğazımıza dayandığı bir kış günü, sabahdan akşama kadar 8 saatte gittikten son-

mek. Ya da Dersim'in en puslu gediklerini çıplak ayaklarla aşip, Ovacık'ın

ra, evlere yüz metre kala köylüleri rindada çağırdık. Yaka paça çekip bizi, sıcak sobanın yanına yatırdılar. Buz tutmuş donlarımızı çıkarcak mecali bulamadığımız gayretimizle, köylülerle espiriye koyulunca, tepemizde ellerini koynunda bağlayan, "ah-tüh"lerle dövünen ana:

"Ben diyorum bu devrimciler deli, kimse bana inanmıyor. Adamlar ölecek hâlâ gülüyorlar" diyecekti. Evet evet biraz deli olmadan, o yolları gitmek olanaksız. Deli olmak iyi.

Bir de deli olmayanlar var. Aklına, peynir ekmek gibi yedirir her gün. Bütün fetvaları o yazar. Yeri göğü tahakkümüne alan odur. Bir gün eşiğin sırtına biner, bir gün altına girip emer ona. Bir delinin yanına oturduğunda, ondan daha heybetli görülmek için uzatmaya çalıştıkça boynunu, kısar. Deliye çıplak deyip gülerken, kendi donundan utanır. Bir yerde aslan ise, bir yerde tilkidir. Yani insanın elli bin çeşni fimesidir. Kalburda su, suda solucandır.

Şimdi aklımızın bütün deliliklerini topladığımızda, inanılması güç düşler kurarız. Öylesine genişlerki düşlerimizin sınırı, bütün kainata bir masal dinletisi oluverir. Düşlerimiz büyüdükçe, özgürleşir ve güzelleşir. Sınır tanımayan bir asi oklağında düşlerimiz, biz artık biraz deliyizdir. Çünkü doğallığını yitmişizdir sıradanlığın.

"O gün nasıl da heybeliydi" diyerek girdi söze arkadaş. Doğrusu da oydu; dağlar insanı heybetli kılar. Tabiki bu, sadece dağların kerameti değildi. Ve devam ediyor arkadaş.

"On tane adam, yarım saatte bir nöbet değıştiriyordu, o'nu korumak için. Her birinin gözlerinden kopan ateş yüklü yıldırımlara bakamıyorduk. Emniyetler açık, bakışlarda te-

tik dayarlılığı vardı. O koca bir dev gibiydi. En son, Diyarbakır DGM salonlarında görüntülenmiş haber bültenlerinde gördüm onu. Sıska, cüce ve korkakçaydı" dedikten sonra, "Oysa ne kadarda çok övmüştüm onu" diye tamamladı.

Sonra, Babalix'in sözünü arkadaş da hatırlattım. "İnsanı, yüklenmediği değerlerden sıyrırsan, geriye fosili kalır" dedik ya. İşte tamı tamına öyle. Gözleri yıldırım yüklü çocukların kılamlarındaki ezgi değil miydi, bu heybetin anası. Bir ülkenin düşlerinden kopan güneşin, bakire bir seherin rahmine düşmesi değil miydi. Meneviş mavisini gülüşlerin sıcaklığı değil miydi, dağı dağa yakın eden.

Evet insan, gülüşlerinin iziyle yazılacaktı tarihe. Nerede suskunluğa gömülürse gülüşlerinin çocuk yüzleri, orada sıska, cüce ve korkak olmak kaçınılmazdı. Dağlarda bir kartal edası kuşanan Şemo'nun, böylesine sıska ve cüce oluşuna şaşınmamak gerekiyor bu nedenle.

Halkın büyüleyici sükunetini bulup çıkarmak gerekiyor. İnsandan yana olan her söze, özel önem vermeliyiz diye düşünüyorum. Yaşam, insanı en iyi bilgilerle kuşandıran en büyük okuldur. Bu okulun öğrencileri, oldukça garip, oldukça suskun, birazda delidirler. Hırçın, asi, çekilmezdirler. Bazen Babalix gibi kafası dumanlı, bazen Sey Huse gibi amansız bir rehber, bazen tek kurşuluk bir gezgindirler.

Kapitalizm insanı eşekleştirme gayreti kuşandı. "Hiç sesini çıkarmadan çalış. Mutlaka bir gün karınacaksın" deyip, bir avuç arpılığı geçirdi kafasına insanın. Bu durum, içe dönük üretilerin bireysel yaratıcılığını da körelten ıktısatla güçlendi. İnsanın bilinci giderek daha çok tek yönlü, tek düze ve basit çalışır oldu. Tepeden ırnağa bir at arabasını tasarımıyıp, onu inşa eden in-

san, bir makine düğmesinin mekanizmasına bağımlı kaldı. Bu insanın manevi dünyası da, buna bağılı daraldı. Artık adam gece düş bile görmez oldu. Tüm insani ilişkileri, bir mekanik ritim oldu. İyiliği ve kötülüğü, cebine giren ya da cebinden çıkan banknotların gücüne bağlandı. Bir çocuğun gülüşü, bir çiçeğin solması, bu mekanik dünyanın hareketi derekesinde kaldı. Giderek dilini de yitirdi. Üretimin geniş ve çeşitliliğinden uzaklaşan dil, ancak küfür üretme kudretini sürdürebildi. Düşünce dünyası daraldıkça daraldı. Fantazileri küçüldü. Aşk, kendini para ve altın karşığında "kıymetle" satılırken buldu. Düşüncesi zifiri karanlıkta kalan insan, aşkı da bir alım-satım işine çevirdi.

Kapitalizmin hegemonyasını kırmanın yolu, insana eğilmektir. İnsanın güdülerini eşeklemek, daralan sınırlarını dinamitlemektir. Toplumun akıllılarını bırakıp delilerini incelemektir. Kiralanmış akıllıları bırakıp, aklını sınırsızlığa vurmuş ve tüm kurallara açık meydan okumuşları incelemektir. Kapitalizmin eşekleştirmesine karşı çıkmadan, insana ait toplumlara ulaşamaz. Bütün bu söylemlerden olaki, eşek alınmamalı. Onun aklının değil de, hakkının yanında olduğumuzu bilmesi iyi olur. Bu öğreti, özgün bir halk bilgisi olan Karadağ'ın (Qero'nun "eşiğin hakkını savun, ama aklını savunma" sözünde anlam ediniyordu. Qero, tepeden ırnağa bir köylüydü. Avrupa gezmiş; ama oradan bir ufak kırıntı dahi edinmeden çıkıp dağa gelmiş, saf bir köylü. Yani ap-ak bir halk adamı.

Gerillanın espiri odağı, halkın on teorisyene tercihiydi Qero. Siyasi eğitimi hiç sevmeydi. Zorla eline tutuşturulan kitabın, üç ayda sadece 112 sayfasını okuyabilmişti. Derslerden kaytarır, en otulmadık ücra köşelerde uykuya yatar. Bütün

toplulu tartışmalarda, teoriyi inekleştirir, herkesi kahkahaya boğardı. Ama gel gör ki, bir bilge öngörüye ve bükülmesi zor insanı bir sevgiye sahipti. Herkesin sevimlisi ve yanında olmayı istediği insandı.

Ve gün geldi ki o da "bırakacağım" dediğinde, beynim yerinden oynadı. Onca teorisyenin, parti bürokratinin gidişi bile bu denli zorlamamış beni. İnsanın, öğretmenlerini yitirmesi kadar zor olan ne vardı ki. Ayaklarının kokusu dışında, her garipliğine severek katlanılacak insandı Qero. Belki bir daha geldiğinde ayaklarının kokusunu bırakmış olacak. "O, insanı özünü bırakmasın da, ayaklarının kokusuna da eyvallah" diyeceğimizi bilecek miydi bilemiyorum ama, o günlerin uzak olmadığını biliyoruz.

Hocam Hıdır Kanas, göz işareti edip, beni topluluktan uzaklaştırdı. Kulağıma eğilip, yarı-çekingen konuşmaya başladı: "Şu Manuel'in durumu iyi değil, ona dikkat et" dedi. Şaşırdım. O güleç, sevecen ve görev sorumluluğu ile şekillendirdiğimizden emin olduğumuz, pratikte oldukça da çalışkan, duyarlı Manuel'imize böyle demesini garipsedim. "Neden?" diye sordüğümde, "Ben durumunu iyi görmüyorum" diyebilirdi sadece. Sustum. Ama Kanas'ı ciddiye aldığımı söyleyemem. Çünkü Manuel'e ondan çok daha fazla güveniyordum. Üç gün sonra Manuel, birlikten firar edince ve bir gün sonra karakolda olduğunu duyunca Hıdır Kanas'ın yüzüne bakamadım. Utandım, şaşırdım, yeniden şaşırdım. Bu, okuması yazması dahi olmayan halkın bilgeliği, gözlem yeteneği idi. O'nu ciddiye almamanın bedelini, neredeyse yirmi beş kişilik bir birliğin tüm kışlık erzakını kapatarak ödeyecektik. Neyse ki, Manuel gidişini bir noktada sınılamış, bize an bilgileri vermemiştir.

Sonra yine Babalix'in sözünü hatırladım. Çok iyi olanda, kötüyü hissetmek ya da gelişmeleri görmek, çok kitap okuma işi değildi. Bu ancak yaşamı tanımak, onda uzmanlaşarak olacaktı. Ve biz çok ekşiziz.

Bütün bunlar neyi gösteriyor? İnsanla uğraşmanın insan olması gerektiğini. Bu bir bilim dalında ihtisaslaşma işi. Kapitalizme ve daha gerici biçimlere karşı, insanın eşekleşmesine savaş açma işi. İyi bir savaşçı, hasmını iyi tanıyandır. "Sürünün belini bükten kurt, çobanı iyi

*İnsanı güzelleştirme
ve donatma
eyleminin en
büyüğüdür devrim.
Üreten insan yaşar.
Üreten insan enginleşir.
Üreten insan
yenilenir. Üreten
insan güzelleşir.
İlk çağımız, devrimci
bir doğrultuda
özgürleşmek ise;
üretime çağırmak,
paylaşmak, ortaklıkları
geliştirmek
vazgeçilmez
ilk nidası olmalıdır.*

tanır." özetindeki gizdir.

Bir çelişki başka bir çelişkiyle açıklanabilir ama bir çelişki başka bir çelişkiyle gizlenemez. Akıllılığımız, toplumun delilerine verdiği önemde var olacaktır. Yanındaki önce bir insan olarak önemsemeli ve tanımayı beceremeyenin dönüştürme şansı fazla olmaz. Reçetelerle belirlenmiş insan tipleri ancak, matematiksel verilerin işi

olabilir. İnsan değişken, çeşitli ve garipçedir.

İnsanı abartısız ve küçümsemesiz ele almayı bilmek önemli. Büyüyen de küçük, küçülende büyük yanları özenle irdelemeli. Gözlem olmazsa, nesnellik olmaz. Gözlem her teorisinin anasıdır. Gözlem, insan yetilerini harekete geçiren durtu, beynin uyusukluğuna yürüyen devrimidir. Gözlem, çok yönlülüğü yakalamanın ilk ihtiyacıdır. Gözlem şiir, roman, öykü, anlatıdır. Gözlem politikanın kendisidir. Gözlem yaratıcı emeğin gıdasıdır. Kültür ve etik değerler bütününe giden yolun parke taşlarıdır. Gözlem şaşkınlıkların ön mahmuzu, hayretlerin yumuşak süngeridir.

Artık, yürek yüreğe, el ele yürümenin ve sevgiler büyütmenin zamanıdır. İnsana eğilme, o'nun kudretinden öğrenmenin eylemidir süreç. Şiirce bir destanın heceleri olmanın, dostlukları büyütmenin zamanıdır. Eğer vuruyorsak dağların yangın yerlerine yüreğimizi, koca devlerin cüce, cücelerin dev oluşundaki gizdedir ereğimizi.

İnsanı güzelleştirme ve donatma eyleminin en büyüğüdür devrim. Üreten insan yaşar. Üreten insan enginleşir. Üreten insan yenilenir. Üreten insan güzelleşir. İlk çağımız, devrimci bir doğrultuda özgürleşmek ise, üretmeye çağırmak, paylaşmak, ortaklıkları geliştirmek vazgeçilmez ilk nidası olmalıdır. Koca devin sıska ve cüce oluşuna, uyuyan devin dünyayı zaptetmesine şaşırmamakta buradan geçer. Akıllılıkta aklımızı yadumalı, önce biraz deli sonra akıllı olmalıyız. Bu, ortalıkta akıllı diye gezinen kiralık kafalara sahip olmaktan daha iyidir.

Örgütlenmede siyasal doğrultu (3)

Umut ŞENGÜL

IV) İNSANLAŞMA VE KURTULMANIN ZORUNLU BİR İHTİYACI OLARAK ÖRGÜTLENME

Toplumun tarihsel gelişme yasalarını içindelediğimizde, karşımıza bir zorunluluk olarak; iktisadın –yani altyapının– devasa boyutlarda toplumsallaşmasının koşulladığı örgütlenme çıkar. Artık hiçbir bireysel çaba, kendi kendisiyle sınırlı olmayacaktır. Her adım bir başka adıma, her geri dönüş bir ileri hamleyle göbeğinden bağlı olacaktır.

Elde ettiğimiz/edeceğimiz vargılar, öznel niyetlerin ötesinde, toplumların iktisadi ve buna bağlı olarak diğer bütün gelişmelerin kaçınılmazdır. Marksizm bu realitenin sonsuz devriminin, kendi özgün yöntemleriyle incelenmesi ve yorumlanmasının gerçekliği olarak şekillendi. Sınıfsal kutuplaşmalar, "insan" öznesini, bir ve aynı kulvarlardan ayırdıktan beri, tarihin gelişme yasaları karşısında haklı olanlar ile olmayanların mücadelesi çok zorlu olmaktadır.

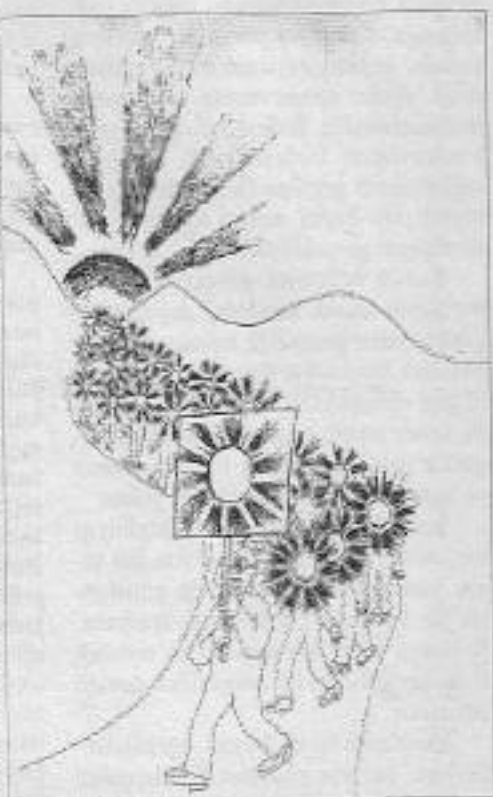
Üretim araçlarını elinde bulunduran egemen olanlar ile, üretim araçlarının kendisi de dahil, bütün maddi değerlerin yaratıcısı olanlar arasındaki bu kıyasıya mücadele, zorunlu olarak her cephe açısından farklı örgütlenme ihtiyaçlarını doğurmuştur. Ezilenlerin bu ihtiyacı, insanlaşma, insanı kurtarma ve dünyayı her kesim açısından ya-

şanabilir eşit, özgür bir yaşam istemi dahilinde gündeme girmektedir.

Yaşadığımız çağın modern gelişmelerinin yakıcı gücü insanın ortaklaşağını daha da kaçınılmaz kılmıştır. Kurtulmak en başta, insanın kendi doğasına yabancı olan ve insana sermayenin bir ihtiyacı olarak dayatılan "değerler"den kurtulmak anlamına gelir ki, bunun yolu ezilen insanın örgütlenmesinden geçer. Bu yol, insanın karşıtlıklarıyla savaşımında kazanarak, insanileşme evrimini daha nitelikli kalmasına yönelecektir.

Dışımızda olagelen binlerce olaya, yaşanan onca karmaşaya hayretle bakar bir çoğumuz. Olguların kaynağının kavranamadığı durumda, dayatılanın ne anlama geldiğini çözümlemekte zorlaşır. Bakar görmez körler gibi yaşarız. Bu tam da sistemin alıktırma politikalarının günbe gün, ilmi ilmi beynimize işlenmesidir. Bakar göremeyiz, duyar anlayamayız, hisseder dokunamayız.

Ezilen insanın kendi mücadelesi; aynı zamanda silik, duyarsız, aptal, bencil, zorba, asalak, hoşgörüsüz kişilik oluşumlarına karşı insanileşme, insanın gerçek anlamda kendisini bulma mücadelesidir. Bu nedenle, kurtulma ve özgürlük gibi kavramlar, bir sistemin yıkılması ve iktidarın ele geçirilmesi aşamasının somut olguları değil, ezilen insanın kendisi gibi olma gü-nünden itibaren başlamıştır. Bu başlangıç, bir örgütlü yaşamı zorunlu olarak

Karakatir: Serif Balci

dayatır. Çünkü, bu mücadeleyi, –yani insanın kendisini bularak özgürleşmesi– başka biçimde başlatmak ve kazanmak olanaklı değildir.

Kimî dönemler, sosyalist erimli güçler içinden de bolca, "bireysel özgürlük", "sınırsız özgürlük" gibi söylemler yükselmeye başlar. Ve, örgütselliğin bunları sınırladığından dem vurularak, örgütsüzleşmeye doğru atılan adımlara teoriler biçilir. Aslında bu söylemlerin sahipleri de bilirler ki, bu

koca bir yalandır. İç tutarlılığından yoksun insan, "ben buraya kadar geldim, bundan öte zorlu fırtınaları göğüsleyemeyeceğim" açıklığıyla ve samimiyetiyle çıkmaz ortaya. Çünkü kendi ilişkileriyle başışık değildir bu insan.

Hele de bu pratiğe teorik temel olarak alınan gerekler, ayakları havada göbeginden ince bir değnekle yere tutturulmuş korkulukları andırır. Bir hayali tehlike oluşturulur ve on çeşit kıyafetle iyice korkunç hale büründürülür. Bunu gören (duyan) herkes acayip bir korku yaşamalıdır ki, bir anlamı olsun örgütlenmeye meydan okuyusunuz. Örgüt ve birey sorununda, birey gelişimi sorununda çeşitli sorunların olduğu yadsınmaz. Fakat bu sorunları aşmanın yolunda, örgütlü yaşamın dışına çıkmak değil, aksine içinde ısrarla ve bu ısrarı doğrularımızla, doğru mücadele yöntemlerimizle birleştirerek, değişimi sağlamaktan geçiyor. Bunun dışında bireysel çaba hiçbir zaman toplumsal bir dönüşümü gerçekleştiremez.

Kısaca belirtmek gerekir ki, öncel bir sorun olarak kendisini dayatan örgütlenmenin gereklilik koşulu, egemen sistemin bütünüyle kapsamlı bir örgütlü güç oluşumudur ve bu güç karşısında kendi emek-gücünden beslenen örgütler oluşturulmadan insanlaşmanın ve kurtulmanın hiçbir olanağı yoktur.

Bunu böyle belirlerken, örgütlenme evrelerine girmekle birlikte her şeyin yoluna girdiği ve güllük-gülistanlık bir bahçeye çıktığı söylenemez. Kıyasıya süren savaşım, bu minvalerin kendisinde de amansızca devam edecektir.

Marksizm'in en büyük öğretilerinde biri, yaşamı yaşamın kendisinden öğrenmektir. Yani gerçeklik her daim Marksist teorisinin çıkış alanı olmuştur ve bu toplumsal değişim sürekliliğini korudukça da teorisinin yenilenmesi, güçlenmesi, yoğunlaşması kaçınılmazdır. Ya da kimi akıldanelerin, üzerinde koca harflerle APTALCA yazan bir şato inşa edip, sonra onun karşısına geçip "sen aptalsın" diyerek ona saldırmaları şeklinde bakan "Marksizm tartışılmaz diyorlar" gibi uydurmalar iç tutarlılıktan yoksun ve yanılsama yaratma amaçlıdır.

V) ÖZ VE BİÇİM AÇISINDAN İHTİYAÇ OLAN ÖRGÜTLENME

Giriş bölümünde ifade ettiğimiz gibi, örgütlenme, egemenlik ilişkilerinin ortaya çıktığı günden beri, öz itibarıyla, bir topluluğun, birimin, insan kümesinin, herhangi bir kesitteki topluluğun, iktisadi, siyasi, kültürel, sanatsal, askeri alanda oluşturulan çıkar birliği, bu minvaldeki güç yoğunluğu ve kolektif irade oluşuma bütünlüğüdür. Egemen ve egemen olmayan kesimler açısından niteliksel sınıf farklılıkları ve gelişmelerin nitelik durumları örgütlenmelerdeki öze de yansımaktadır.

Ezilen insan açısından, insanlaşma evriminin ve insanın kurtuluşunun zorunlu temel seçeneğidir örgütlenme. Emegün toplumsallaşan çehresi ve soyut insan üretiminin ifadelendirilmesi, güce bürünmesidir.

Örgütlenmenin biçimi ne olursa olsun, özünde iktisadi bir sınıfın tasarrufları ve onun politik yönelimleri olacaktır. Ve zaten, "her örgütlülük bir politik ifadedir", demenin de anlamı budur. Bununla birlikte, insanın (kümenin) konumlanışı ve içinde bulunduğu iktisadi, siyasi, askeri, kültürel devinimler bazında örgütlenmeler farklı kültürel biçimler içerirler. Bunları başlıca, iktisadi (ekonomik), politik (siyasi), kültürel, askeri örgütlenmeler olarak ifadelendirmek yanlış olmaz. Bir de bu tür örgütlenmelerin, toplumun çeşitli insani özelliklerini baz alan; ama aynı zamanda politik-iktisada sıkı sıkıya bağlı olan ve insanın fizyolojik-cinsel v.b. ayrımlarını ifadelendiren örgütlenmeler söz konusu. (Kadın, gençlik, çocuk örgütlenmeleri vs. gibi)

Kimi kere de, çeşitli politik ve iktisadi işlemleri gereği, meslek örgütleri, çevre örgütleri, sivil toplum örgütleri vb. şeklinde ifade edilen biçimler söz konusu.

Buna bunlar öz itibarıyla, insanın toplumsal konumlanışı ve bunun ihtiyaçları olarak, insanın bireysellikten, içe dönük kendisi için üretimden kapsamlı bir kapitalist toplumsallaşmanın ürünü ve bu minvaldeki ihtiyaçları ola-

rak girer insan yaşamına.

Bu süreçten sonra, her örgütlenmenin özü, onu çevreleyen iktisadi koşullar ve politik var oluşlardan ayrı olarak ele alınamazlar. Ezen ve ezilen bağlamında iki karşıt cephenin çok çeşitli ihtiyaçlarının gereği olarak o boyutta çeşitlilik ve zenginlik içeren örgütlenme biçimlerine rastlamak mümkün.

VI) DEVRİMCİ ÖRGÜTLENME DOĞRULTUSU

Örgütlenmenin gerekliliğine vardığımız noktadan itibaren, örgütlenmenin biçimleri üzerine yoğunlaşmaya başlarız. Bu, öncel bir yan olarak tamı tamına felsefi dünya görüşünün belirlediği doğrultuya göre biçimlenir. Bir insan, tek kurtarcının göğün sonsuzluğuna gizlenmiş bir ilahi gücün kendisinde olduğuna inandığı andan itibaren, ya cami köşelerinde, ya da cami hocaların veya çeşitli tarikatların yolunda ve onların işaret ettiği örgütlere meyl eder. Ashında bu onun sosyal yaşamının bir ihtiyacı olmasa da, bilinç altyapı üzerinde yönlendirici bir etki uygular. Davranışına kaynaklık eden düşünce, onu tarikatlara, camiye, göğe yakarmaya götürür.

Ateistler, en baştan umudu tanı ve onun buyruklarından kesmiştir. Bu aşamadan sonra, ihtiyaç olarak beynin doğru algılamalara ulaşması daha kolay olacaktır.

Materyalistler, dünyanın yaşamını en nesnel yorumlarla ele alan, maddi hayatı ve onun bilinç bağıntısını, bunların birbirine etkilerini en doğru biçimde yorumlayan düşünürlerdir. Ve temel felsefesi, üretici güçlerin iktisadi yapıdaki belirleyiciliğine, maddenin birinciliğine, dünyanın bilinebilirliğine ve değiştirilebilirliği olduğuna bağlıdır. Toplamların kendisi de dahil, her maddi varoluş değiştirilebilir. Ve doğanın, toplumun tüm yasaları bilinebilir. Buna göre belirlenen yönelim; "bu zulüm, bu yokluk, bu acıların değiştirilebilirliği olduğu" vargılarına ulaşır.

Marks, toplumların ekonomi-politiğini en detaylı biçimde irdeleyerek, sınıfsal konumlanış içinde proletaryanın rolünü ve ulaşabileceği evreleri

tahsil ederek, ezilen insanın -en başta da proletaryanın- eline güçlü bir silah donanımı kazandırır. Bu silah, bilinçli iradi bir eylem olan örgütlenmenin niteliklerinin ortaya çıkarılmasında da belirleyici olacaktır. Yani örgütlenmede "nasıl?" sorusuna cevap verecek temel yaklaşım, her bir insanın dünya görüşünde -felsefesinde- ifadesini bulmaktadır.

Sınıfların toplumsal mevzilenişleri; yani onların iktisadın nesnellığı içinde üretim araçlarıyla ilişkileri, onların siyasal konumlarını belirleyen özelerdir. Proletaryanın "en devrimci sınıf" oluşundaki özece bu konumlanış bazında şekillenir. Bu bir iyi niyet sorunu falan değildir. Aksine, proletaryaya has tüm üstün özellikler, bu nesnel iktisadın yansımaları olarak çıkar ortaya.

İnsanın kurtuluşunu devrimlerle elde edilecek olan sosyalizmde gören materyalist anlayış, devrim seçeneğini bir niyet sorunu olarak değil; toplumsal konumlanışların zorunlu sonuçları olarak görür. Yani burjuvazi başka biçimde iktidarı ezilenlere, proletaryaya devretseydi; ya da devrim başka biçimlerde olanaklı olsaydı, materyalistler bu zorlu ve yıkıcı yolları tercih etmezlerdi.

Ama ne yazık ki, "... iktisadi bakımdan bakım durumunda bulunan, devlet aracılığıyla siyasal bakımdan da hakim sınıf durumuna gelen ve böylece ezilen sınıfı baskı altında tutabilmek ve sömürmek için yeni araçlar elde eden sınıfın devleti'yle karşı karşıyayız. Ve örgütlenmelerimizin siyasal özü bu gerçeği irdelleyerek ve onu dik-kate olarak oluşacaktır.

Örgütlenmelerin kendisi de, yapılmak istenen veya uygulanmak istenen politik yönelimlerin araçları, onların maddi varoluşlarıdır. Yani devrim yapmak isteyenler, buna göre bir örgütlenme arayışı içine gireceklerdir. Ve dünya konjektöründe yaşanan deneyler bu özeleri tanıtlamıştır. Marksizm'in ideolojik-siyasi temelleri üzerinde ve onun savunusuna yaslanarak gelişen Leninist teori, örgütlenme sorununun yükselen kapitalizm ve emperyalizm koşullarındaki çözümlemesi olmuştur. Bu da bir dizi alt deneyden, dağınık ya da daha basit biçimlerden geçerek olgunlaşmıştır. RSDİP'in 1900'ün başla-

rından 1912'lere kadar süren serüvenleri, giderek, burjuva egemen devlet koşullarında devrimin zorunlu olarak zora dayanmasına uygun olarak, örgütlenmelerin ana karakterinin nasıl olması gerektiği açılmış ve maddi güce büründürülerek Ekim devrimine önderlik edebilmiştir.

"... Marks ve Engels'in devrimin zora dayanmasının kaçınılmazlığına ilişkin öğretileri burjuva devletiyle ilimlidir." (Lenin, *Devlet ve Devrim*, Syf. 31)

Bu öğreti, örgütlenmenin ana eksenini de vermektedir ve Lenin tam da bu bağlamda bir tanıtılamayı gün yüzüne çıkarmıştır. Bugün -aynı zamanda dün de- devrimin çok temel zorunlu evrensel ilkelerine şüpheyle bakan ve bundan sonra da devrimci bir illegal parti faaliyetinden, legal bir kitle partisine geçişin ahım-şahım teorilerini korkakça ve bulanık bir kafa yapısıyla piyasaya sürmeye çalışanların olduğunu biliyoruz. Özellikle çeşitli yenilgi, bunalım ve tökezleme devrelerini ideolojik sarsıntılarının ürünü olarak piyasaya çıkan bu eski, eski olduğu kadar da kokmuş ideolojilerle, 1905 yenilgisi sonrası Lenin'in mücadelesi, koca bir eseri, "Ampryokristizm"i ortaya çıkarmıştır.

Evet burada da açıkça şunu söylüyoruz. Devrim isteyen bir bilincin örgütlenme modeli tamı tamına bu isteme uygun olacaktır, "acaba gün açısından da, Leninist-Maoist komünist parti anlayışlarını, "acaba yanlış mı?" koşullarına yer vermeyecek bir doğru inatla savunuyoruz ve bunun bizim yapımız açısından tartışma konusu olmadığını belirtiyoruz. Ve diyoruz ki,

"Devrim bir ziyafet vermek, bir makale yazmak, bir resim çizmek veya bir nakış işlemek değildir. Devrim o zarıflıkla, o rahatlık ve naziklikle; veya o kadar tatlılık, sevecenlik, terbiye, ihtiyat, ruh cömertliği ile başarılmaz. Devrim, bir ayaklanmadır, bir sınıfın başka bir sınıfı devirdiği bir şiddet hareketidir." (Mao, S.E. C:1)

Ve örgütlenmelerimizin devrime hizmet eden muhtevası bu anlayışı esas almaktadır. Bu kimilerinin hoşuna gitmese de, sıkı sıkıya bağlı kaldığımız bir doğru. Ve irademizin ana bileşeni, tartışmasız bu şiddet araçlarını oluştur-

ma eylemi ve bilinci içindedir.

Amaç ve araç sorunu örgütlenme modelini çözmedeki temel anahtardır. Eğer amaç, sistemi reforme ederek demokrasi mücadelesi" vermek ise, bu pekala en iyi şekilde ÖDP, EMEP, İP gibi partilerle de verilebilir. -Ki İP'in bugün açısından böyle bir demokrasi savunucusu dahi olmadığı açık-

Ama eğer amaç, kapitalizmin ve onun bağımlısı tüm geri sistemlerin yerine sosyalizmin geçirilmesi ise, insanlığın kurtuluşunu burada görüyorsak, o zaman devrim zorunlu bir ihtiyaçtır ve bu kendi araçlarını yaratmak zorundadır. Bunun üzerine bizim yenden keşfettiğimiz hiçbir şey yok. Dünya deneyimlerinin ve sosyalizm mücadelelerinin tanıtladığı doğrular, özgün koşullara uyarlamaktan öte farklı bir savunma veya farklı bir kaşıklık içinde değiliz. Çünkü günümüzde burjuva devlet yapıları daha çok güçlenmiş ve gerilemiştir. Her ne kadar kimi uygulamalar biçimsel değişimlere uğramışsa da, burjuva devlet kendi öz varlığını sıkı sıkıya korumaktadır. Ve bunu şiddet yoluyla alt etmekten başka seçenek yoktur.

"Düşman kendiliğinden mahvolup gitmez. Gerek Çinli gericiler, gerekse Amerikan emperyalizminin Çin'deki saldırgan güçleri tarih sahnesinden kendi istekleriyle çekilmezler." (Mao)

Bu durum tamatamına bizim özgü-lümüzü de ifade etmektedir. Ve sosyalistler bu gerçekleri baz alarak, burjuvazinin kurum ve kuruluşlarının saldırıları karşısında ayakta kalabilecek ve en kızgın savaşımarda kitlelere kumanda edebilecek bir devrimci partiyi örgütlemeyi ilk şart, ilk gerek olarak ele alırlar.

Biz, devrimci illegal bir partinin gerekliliği ya da gereksizliğini değil, kesinkes gerekli olan bir ilkeselliğin, nasıl özgünleştirileceği, nasıl ele alınıp, nasıl maddi bir olgu durumuna getirileceği noktalarını tartışmayı, bu konularda yoğunlaşmayı, yeni çözümlemeler üretmeyi uygun görürüz. Ya da birincisi geri bir düzeydir ve bilinçli bir yanılsama yaratma, sürecin görevlerini sabote etme, belirsizliği ve bunalımı koşullama durumudur. Yani Devrimci Özgürleşmecilerin, "şu devrim

sorununu ne yapalım?" deyip, sil baştan bir süreç başlatmış veya böyle bir yönelim içerisinde oldukları söylene-
mez. Hareketin de varlık koşulu ve iradenin de bütünlük esaslarını içeren ve üzerinde bütünlüklenen -en azından iradi çoğunluğu itibarıyla- temel kriterleri mevcut. Sürecin onumutze çıkardığı sorunları çeşitli evreler dahilinde ele alırken de, bu temel yaklaşımlar belirleyici olmuştur. Aslında bunun anlaşıl-
madığını düşünmüyoruz; ama kimi yaklaşımların yanlışlanmalı ruh hallerinin çeşitli tonlardaki gelişleri bilinçli uğraşlardır.

Geleneğe güçlerinden ayrıştırmış noktalar, kesinlikle devrimci-komünist bir partinin varlığını sürdürme ya da sürdürmeme sorununda değil; devrimin zorunlu birinci aracının ele alınış, inşa ediliş, yönetim, yönlendirme ve çeşitli iç işleyiş tutarlılıkları, aydınlanma, doğru bir politik öze bezetme, çizgi sorunları gibi meselelerin yorumlanışı ve bu yorumlara göre pratik sürecin yönlendirilmesi sorunundadır.

Geçmişten kopma adına, çok gerekli temel gerekleri yadsıdığımızı, ya da yadsıyacağımızı düşünen arkadaşlar hayal kırıklığı içindedirler ve bugünden değil; dünden bunu anlamış olmaları gerekirdi.

"Devrim yapmak için devrimci bir parti olması gerekir. Devrimci bir parti olmadan, Marksizm-Leninizm devrimci kuramına ve devrimci parti olmadan, emperyalizmi ve uzaklarını yenmek için, işçi sınıfını ve geniş halk yığınlarını yönetmek mümkün değildir." (Mao, C.IV)

Bu konuda bir tereddüt içinde olmadığımız ve tam aksine duruşumuzu ve politik yönelimimizi bu mirval üzerinde şekillendirmeye çalıştığımız durumda, elbetteki gündemimiz "devrimci bir parti gerekli mi, değil mi?" sorununun içermeyecektir. Bunlar çok açık, bilinen şeylerdir ve söylenilenleri içeriğinden kopararak, bakın "devrimci bir parti meselesini tartışmaya kapatıyorlar" diyenlere açık bir bilinen cevap: "Tartışılamayacak hiçbir şey yoktur. Ama bunlar ihtiyaç oranında gündeme gelir," dir.

VID SINIFIN ÖNCÜ ÖRGÜTLEMESİ VE DİĞER ÖRGÜTLENMELER KARŞISINDA TUTUMU

Ekonomi-politik, toplumun iktisadi-politik yasalarını, bu yasaların gelişme ve değişim evrelerini tahlil ederek, toplumsal sınıflar içinde proletaryanın devrimci rolünü ve diğer sınıflar karşısındaki pozisyonlarını açığa çıkarmıştır.

Bu sınıfın iktisadi-siyasi konumlanışının maddiliğinden beslenen ve sınıf bilincinin yoğunlaşmış ifadesini temsil eden komünist partiler, Komünist Manifesto'nun ilanı ile birlikte, temel ve bütünsellikli bir ideolojik-siyasi muhtevaya burunmuştur. Değişimin iradi devrimci niteliği için devrimci bir işçi partisi zorunlu bir şart olarak alınmıştır. Bu parti, bir kitle partisi değil; benzeri partiler de yöneten, yönlendiren işçi sınıfının ideolojik siyasi bütünselliğini ifade eden, temel bir programa, iç işleyiş kurallarına, devrimci bir hiyerarşiye sahip olan çekirdek bir örgütlenmedir.

Böyle bir örgütlenme, yukarıda da kısaca değindiğimiz nesnel koşulların kaçınılmazı olarak gündeme girmiştir. Leninistlerin pratik deneyim süreçlerinde en özgün biçimini alan öncü örgütünün, sonrası süreçlerde onlarca versiyonu aynı zamanda çeşitli tipte revizyonları çıkmıştır ortaya.

Soruna biraz daha yakından, kendi süreçlerimiz bazında ele alabilmek daha önemli olacaktır. Düşünün ki, Türkiye ve Karadük coğrafyasında onlarca devrimci parti mevcut ve her kesim açısından komünist olmak yalnız kendilerine mahsus olarak görülür. Elbetteki doğru olduğuna inanılanlar, doğruluklarında ısrar edecektir. Böyle bir ısrar Devrimci Özgürleşmeciler açısından da anlamlıdır. Fakat, sorunları ortaya koyarken, her daim yanlışlama payı ve kimi eksiklerin, yanlışların, öznel olanların olabirliğini yadsımadan ve yanımdaki güçleri tamamen olumsuzlamaktan kaçınmayı gerekli görerek. Pratikte maddileşmiş her düşüncenin görece doğru olabirliği gündemdedir.

Yine belirtmek gerekir ki, bir hiyerarşi ve organik bağ olarak bir devrimci parti oluşturmak, -ya da oluşturmuş olmak- tek başına yeterli değil. Partiyi ete kemiğe büründüren esas öz, doğru ve canlı bir politik kuşanmışlık şartını gözetmeyi gerektirir.

"Buyuk bir devrimci harekete klavuzluk yapan siyasi bir parti, devrimci bir kurama ve tarih bilgisine sahip olmadan, pratik hareketi derinlemesine kavramadan zafere ulaşmaz." (Mao)

İşte tam da bu noktada, gerekli görüldüğümüz ve süreçlerimizin hengameli alt-üst oluşlarının da belirleyicisi durumunda olan devrimci kuramda derinliğe ve "tarih bilgisine" ulaşmak esas uğraşlarımız dahilindedir. Bu sorunu çözme noktasında, ikili bir yanı birbirinden ayrı olarak ele alamayız. Birincisi, bir öncü partinin varlığını ve onu her şart altında yaşatmanın, korumanın, geliştirilmesinin can alıcı önemi. İkincisi ise, derinlikli bir kavram için, dışımızdaki güçlerden, kitlelerden, aydınardan ve düşmandan öğrenmede doyumsuzluk göstermenin gereği.

Bunun içinde dışımızdaki güçlerde, yakın dostlarla, tartışmaktan ve onların bilgilerini önemsemekten de geri durmamayı yeğliyoruz.

Mekanik bir bilgi akışı sağlamak yerine, genel kavramaların canlı yaşamla iç içe geçen ve o'nun özgün ifadeleri olan açılımlara gidebilmektir.

Tarih karşısındaki sorumluluğumuz da, bir cerrah hassasiyetiyle, iyiyi kötünden özenle ayırtmak, doğrulardan ve yanlışlardan öğrenmeyi ilke edinmek, koşulların yarattığı dezavantajlar karşısında devrimci yönelimlere sıkıca sarılmak, inkara ve abartıya yer vermeden mümkün olduğunca nesnel olabilmeyi dayatmaktadır.

Öncü örgütlenmelerin gerekliliğine işaret ederken, o'nu bir fetiş haline getirmek, dokunulmaz ve her şeydeki "tek doğru" olarak algılayarak, o'nun varlığını amaçla çelişir duruma geldiği durumlarda dahi, çevresinde oluşturulan zırha dokunmamak gibi düşünce ve tutumlara düşmemeye de özen göstermeye çalışmak Devrimci Özgürleşmeciler bireylerin en önemli özellikleri olmak zorundadır.

Bu gereklilik, aynı zamanda, salvo atışlarla ideolojik-siyasi bir saldırı fur-

yasına karşı durmanın da temel dinamiğini oluşturacaktır. Bu noktada doğru ile yanlış ayırt edebilen bir siyasal kapasiteye ulaşmak önemli olacaktır.

Geçmiş deneyimlerimiz oldukça zengin bir hazine sunmaktadır. Olumlu olumsuz olan bütün yönleriyle bu gelişmeleri sıkça incelemek, tartışmak, kendi pozisyonlarımızı sorgulamak, doğru ile yanlışları ayırtlamak önemli kazanımlar sağlayacaktır. Bunları da özenle ayırtlamak zorundayız.

"Yığınlarla güvenmeliyiz. Partiyi güvenmeliyiz. Bunlar iki ana prensiptir. Bu iki ana prensipten şüphelenmiş olduğumuz takdirde hiçbir şey yapamayız." (Mao)

Yığınlarla güvenmek, onlardaki devrimci dinamiklere, onlardaki gizli güç potansiyeline ve gelişmelerin yasalarına uygunluklar bazında ileri dönük olan yanlarına güvenmeyi anlar. Partiye güven olayının, olmayan veya sakat olan bir partiye güven kastı edilmiyor sanırım. Parti, sonuçta insan unsurunun elit bir bileşenidir ve pürüzsüz değildir. Ayrıca güven olayı, biraz da pratik bir olgu sorunudur. Yenilgiler, dağılmalar ve parçalanmalar döneminde bu güvenin ciddi sarsıntılar geçireceği hatta, örgütün tümden dağıla bileceği durumlar olası. Böylesi durumlarda görev; güvenilecek, güven verilebilecek bir partiyi inşa etmeye çalışmaktır. Komünistler bu çürete sahip olanlardır. Her şeyden yakınan, her şeyi kötüleştirilen, her olumsuzluğu pratik yürüyüşün önüne set olarak çeken değil; bunları da sentezleyerek yola devam etme bilincini kuzanan ve bu bilinci çevresine taşıyarak bir küçük devrimden, büyük olgulara ulaşabilecekler komünistlerdir.

Ya da hemen bu noktada, örgütsüzlüğün ön ayakları olmaya soyunan, devrimci yaşamın en temel gereklerini dahi hiçe sayan, devrimci bir ruh ve canlılıkla yanındaki olumsuzluktan olumluya çevirme noktasında en ufak bir çaba sarf etmediği gibi, bunu kendilerince koşullayanların devrimci bir duruş göstermesi söz konusu olamaz. Ve bu pozisyonadaki bireyin söylemleri de sahte ve iki yüzlü olmaktan öteye gitmez.

Elbetteki "olumluluk" kavramı herkesin dünya görüşüne göre değişir. Yani birileri devrimci illegal bir partinin yadsınmasını olumluluk olarak görebilirler. O zaman eğer biraz iç tutarlılık

varsa, bu düşünceleri açar, onların arkasında duruş göstererek eleştirir veya tartışma silahını kuşanır. Ama hem olumluluğu bu minvalde görmek; hem de bunu açmıyarak tartışmayı hayali şatolara saldırmak, tek kelimeyle zavallıcadır.

Öncü örgütün ele alınışında, genel uluslararası deneyimler ve yakın tarihimiz yol gösterici olarak alınmalıdır. Yığınlarla önderlik etmek, yönlendirmek gibi beylik lafları sıkça tekrarlamak, pratik somunluktaki daha detaylı sorunların irdelenmesini ve daha somut soyutlamaların öne çıkarılmasını gözlemlemiştir. Genelde çok abartılı bir yaklaşımla lanse edilmiştir ve yığınları şaşırtan karmaşalarda kayıpların ve güvensizliklerin kapsamını büyütmiştir.

Öncü örgütlenmeler ulaşılamayan yüksekliklerde mistik bir hava içine sokulmuş, zorunlu hiyerarşik işlevler askeri emir-talimat derekesinde acayipleşmiş ve "evet efendimci" kafatalarının çoğalmasına kaynaklık etmiştir. Siyasal otorite, siyasetin bilimsel gücüne yaslanmak yerine, kişisel hotzotçuluklar üzerine kurulmuştur. Tabi ki bunları kuşullayan karşı etkilerin varlığını yadsıyamayız. Dağıntı ruh ve pratik halleri, ikircikli ve iki yüzlü yaklaşımlar, tutarsız olup "tutarlı" ve "tutarlı" görünüm, bilinçli sabotaj etmeler, vb. gibi bir yığın davranış biçimiyle doğru bir mücadele seyri içine girilemediğinde, bunun cezası olan yanlış biçimler ortaya çıkmaktadır.

İşçi sınıfının bilincinin en yoğun, en tutarlı, en canlı, en devrimci bileşeni olması olarak alınabilecek olan öncü örgütlenmelerin, karşı-devrimin zor ve şiddet koşullarında yaşıyor olması, olumsuzlukları koşullayan en önemli maddi zemin durumunda. Bu koşulların dayattığı kimi zorunlulukları aşmaya ve parti yaşamını idame ettirmeye çalışırken, çok ince ve alabildiğine hassas bir hat üzerinde yüründüğünü bilmek gerekir. Bu nedenledir ki, öncü gücün inşasında, dikkatleri yoğunlaştıracağımız noktalar bir değil; onlarca. Bu aynı zamanda örgüt bünyesini teşkil eden sınıf bileşenlerinin nesnel durumuna yakından irdelenmeyi gerektirmektedir. Doğrudan bir burjuva kültürü dahi alamamış yönetici bireylerin ya da bünyeyi oluşturan fertlerin oluşturacağı aktivitenin çıkardığı sonuçları

çokça yakından gördük. Bir şeyleri küçümseme ve dışlama mantığına götürmemeli bu hızı; ama eğitimin zorunluluğunu sürekli gündemde tutmayı ve bu minvalde insan unsuruna önem biçmeyi elden bırakmamak gerek. Sonuçta gerçeklik o ki, bir bileşenin adını komünist taktığında gerçek anlamda, özülle, biçimiyle, ilişkisi, üretimi ve canlılığı ile komünist olmuş olmuyor.

Öncü örgütlenmeler, ateş çemberinin orta yerinde, bir toplumsal devrimi yönlendirecek mekanizmalar olacaktır. Hemen hemen toplumsal her bir gelişmeyle ilgili ve yakından etkileşimi dahilinde bulunacaktır. Kendi dışındaki güçleri etkileme, onları ikna etme, değiştirme ve kendi siyasal minvalinde yönlendirme gibi, kapsamlı bir görevle karşı karşıyadır. Çok yönlü, çok geniş ve büyük düşünecek; her alana, duruma, yapıya, kuruma özgü düşünceler kuzanacak ve bunların her bir kesiti için ayrı taktikler oluşturacak bir engin bilinç birikimi yaratmak olacaktır. Bu nedenle öncü örgüt inşasını görev edinirken, bütün bunları hesaba katan, "her söylediğim kesinkes doğrudur, itaat et" mantığını bırakıp, doğrularında mütevazı bir ısrar ve yenilenebilir yanlarına açık, öğrenmede doyumsuz, kendi dışındaki katkılara açık, yaşamı anlama kudretinde çaba sarf edebilen ve kendi kurumsallaşmasını önemserken, toplumsal muhalefet odaklarını bütünleştirmede hassas, kendi savaş kurumlarını ve sıcak alanları yönlendirmede tatlı sert, yüzünü güneşe dönmüş gülüşleri ap-ak ve sıcak, bir öncü güce ulaşmayı hedef edinmek zorundayız.

İyi niyetli, özverili, samimi çalışmaları biriktirmekten, onların çok yönlülüğünü içe sindirmekten çekinmeyecek; hileli ve tutarsız yaklaşımları açmıyarak gerçekleri görüngülerin altından çıkarmada sabırlı ve özenle uğraşmaktan geri durmamak, bu faaliyetin en anlamlı yanı olacaktır. "Onları bitirdik, bunları bitirdik", "o çirkef, bu çirkef" deyip, sağa sola küfürler savurarak "doğruluğumuzu" tanıtmak gibi, gayri siyasi ve hatta gayri insani abartılar ve demagogik söylemler, bir çığlığın ifadesi olmaktan öteye gitmeyecektir. Kazanmak, en son sınırına kadar bu noktada ısrarcı olmak, mutlak gerekli bir erdem olarak alınmalıdır.

Güney Doğu Anadolu Projesi

Temel DEMİRER-Gökçer
ÖZGÜR-Özgür ORHANGAZI

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Dicle ve Fırat nehirleri üzerinde planlanan 13 büyük "Su Kaynakları Geliştirme Projesi"ni içeren bir "entegre bölge kalkınması" projesidir. Bu 13 proje ile Fırat ve Dicle üzerinde 22 baraj ve 19 hidroelektrik santralin (HES) inşası ön görülmektedir. GAP sonuçlandırıldığında 1,7 milyon hektar tarım arazisinin suyla buluşturulması ve 7500 MW (Türkiye'de gerçekleştirilebilir hidroelektrik enerjisinin yüzde 22'si kurul güce sahip) HES'in devreye sokulması ve 3 milyon kişilik istihdam olanağı yaratılması resmi olarak hedeflenmektedir. 1996 senesi resmi açıklamalarına göre GAP'ın fiziksel yatırımları 2006 senesinde tamamlanacaktır. Ancak projenin bugünkü durumu hedeflenen düzeyle karşılaştırıldığında bu hedefin gerçekçi olmadığı görülmektedir. 2005 senesi hedeflerinin en az 2015 senesine ertelenmediği ifade edilmektedir.

Adıyaman, Diyarbakır, Antep, Mardin, Siirt, Urfa, Batman ve Şırnak'ın kapladığı coğrafi alan GAP bölgesi olarak adlandırılmaktadır. Bölge 7 bin 535 kilometrekare yüzölçümü ile Türkiye yüzölçümünün yüzde 9,7'sini oluşturur. Antı Toroslar'ın güney eteğinden Suriye ve Irak sınırına kadar uzanan geniş düzlüklerin ortasında yer alan Karacadağ ve Mardin Eşiği, Fırat ve Dicle havzalarını birbirinden ayırır. Bölge düzlüklerinin toplam yüzölçümü 2 milyon 500 bin hektardır. Bu toprakların yaklaşık yüzde 65'i GAP sulama projeleri kapsamında yer alıyor ve yüzde 88'i verimlilik açısından toprak sınıflandırılmasına göre 1-3 toprak sınıfı içindedir, yani tarım için son derece

uygun arazilerdir.

GAP yatırımlarında Fırat üzerindeki Karakaya Projesi, Aşağı Fırat Projesi kapsamındaki Atatürk Barajı ile birlikte Urfa-Harran sulama tünellerinin büyük bölümü tamamlanmış, Dicle üzerindeki iki projeye başlanmıştır; ancak toplam 13 projenin büyük bölümü için ön etüt çalışmaları henüz tamamlanmamıştır. Harran Ovası'na 1994 senesinde su verilmeye başlanmış olmasına rağmen toprak kaynaklarının korunumu açısından en temel yatırım olarak değerlendirilmesi gereken drenaj kanalları inşa edilmemiştir. Ayrıca projenin bugünkü düzeyi açısından vurgulanması gereken diğer bir nokta da faaliyetlerin enerji yatırımlarına ağırlık verilerek sürdürülüyor olmasıdır. Gerek tarımsal kalkınma ile ilgili tarla içi geliştirme hizmetlerine gerekse entegre proje tarafından öngörülen altyapı yatırımlarına henüz el atılmamıştır. Şu halde GAP, bölgenin refah düzeyi ve sorunlarıyla ilgili olmaktan çok Türkiye'nin enerji üretimi ve Ortadoğu'da suyun denetimiyle ilgili görünmektedir.

GAP VE RESMİ HEDEFLER

Fırat ve Dicle nehirlerinin sahip olduğu enerji potansiyelinden yararlanma fikri 1930'lu yıllara kadar uzanır. Bu amaçla 1936 senesinde Elektrik İşleri Etüt İdaresi Kurulmuş ve 1938 senesinden itibaren Keban boğazında hidrolojik ve jeolojik etütlerle başlanmıştır. Bu çalışmalar II. Dünya Savaşı ve sonrasında önemli ölçüde kesintiye uğramış, 1954 senesinde DSİ'nin kuruluşuyla birlikte Türkiye 26 nehir havzasına ayrılarak etüt ve planlama çalışmalarına yeniden başlanmıştır. 1960'larda ise Fırat ve Dicle'nin enerji potansiyelinin yanı sıra sulama potansiyelleri de araş-

tırılmaya başlanmış, 1961 senesinde Diyarbakır'da kurulan Fırat Planlama Amirliği'nce yapılan çalışmalar sonucunda 1964 senesinde Fırat Havzası'nın enerji ve sulama potansiyelini belirleyen "Fırat Havzası İstikşaf Raporu" hazırlanmıştır. 1966 senesinde bu rapora "Aşağı Fırat İstikşaf Raporu" eklenmiştir. Bu arada Dicle Havzası ile ilgili çalışmalar da DSİ Diyarbakır Bölge Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür. İki havza çalışmaları 1977 senesinde "Güney Doğu Anadolu Geliştirme Projesi" adı altında birleştirilmiştir.

Proje 1984 senesinde, Turgut Özal İktidarının ilk yıllarında "GAP Entegre Bölge Kalkınması" adıyla gündeme gelmiştir. Projenin koordinasyonu 1986 senesinde Devlet Planlama Teşkilatı'na (DPT) verilmiş, ancak "GAP Entegre Bölge Kalkınma Projesi"nin master planı 1989'a kadar hazırlanmamıştır. Aynı sene içerisinde GAP'ın idari koordinasyonu DPT bünyesi dışında Başbakanlık'a bağlı müsteşarlık seviyesinde bir kuruma, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'na (BKİB) devredilmiştir.

Bu anlamda, GAP'ın 1980'lere özgü yeni bir proje olduğu söylenemez. Kökleri, dünyada 1950'lere, Türkiye'de 1960'lara kadar uzanan "bölgesel kalkınma" ve "az gelişmiş bölgelerin entegrasyonu" kavramlarının Türki-

ye'de çeşitli nedenlerden ötürü gerçekleştirilememiş ve 2000'li yılların gündeminin işgal etmeye aday hale gelmiş bir konudur. 1960'lar, ulusal kalkınma stratejisi çerçevesinde tarımsal ürün dışı satımına dayalı ekonomik büyüme hedefi taşıyan pek çok "az gelişmiş" ülkede büyük baraj gölleri, sulama sistemleri ve hidroelektrik santrallerin inşa edildiği bir dönemin başlangıcıdır. Örneğin, Senegal, Gambia, Gana, Nijerya, Mozambik, Sudan, Mısır, Tunus gibi Afrika ülkelerinde, Hindistan başta olmak üzere Afganistan, Pakistan, Bangladeş, Sri Lanka, Tayland, Filipinler ve Çin gibi Asya ülkeleri ile Brezilya ve Venezuela'da çok sayıda büyük baraj gölünün uluslararası kredilerle inşası gerçekleştirilmiş, ilerleyen yıllarda ise bu projelerin yarattığı ekolojik, ekonomik ve toplumsal sorunlar "III. Dünya ve Ekoloji" ya da "Çevre ve Kalkınma" gibi adeta yeni bir araştırma disiplini yaratmıştır.

GAP'ı, emsalleriyle karşılaştırıldığında geçicimeli bir proje haline getiren etkenlerin arasında, Türkiye ekonomisinin genel durumu, iç siyasal ortamın istikrarlılığı, dünya ekonomik sisteminin dönemsiz genişleme ve daralmaları ya da Dünya Bankası gibi kredi kuruluşlarının dönemsiz politikaları sayılabilir. Ancak, Türkiye'de GAP'ın sürekli aksayan, geciken, kesintilere uğrayan bir proje olması, sürekli iç propaganda malzemesi haline getirilmesi, Türkiye'nin "Doğu ve Güneydoğu"ya yönelik geleneksel politikalarıyla (Kürt politikasıyla) doğrudan ilişkilidir. Türkiye, GAP'la öngörülen yatırımlar tamamlanmadığında önemli bir enerji potansiyelini harekete geçireceğinden, Ortadoğu'da giderek en önemli doğal kaynak haline gelen "su"yun geleceği hakkında önemli bir koca sahip olacağından emindir. Çevresel, kültürel, toplumsal etkileri ne yönde olursa olsun, GAP'ın geleneksel toplumsal dokuları çözen bir "modernleşme"yi temsil ettiği de herkes tarafından kabul edilmektedir. Mesele, bu "modernleşme"nin kim ne getireceğidir. Türkiye bugüne kadar bölgedeki iktidarını aşiret düzenini ve feodal yapıları kullanarak tesis etmiş, bu yapıları tasfiyesiyle sonuçlanabilecek entegrasyon çabalarından uzak durmuştur. Dolayısıyla, GAP Türkiye'nin geleneksel Kürt politikasında değişimi zorlamakta, Kürt ulusal gelişimi açısından belirli olanaklar taşımaktadır.

GAP BKİB'nin amacı, kuruluş kanununda şu şekilde özetlenmektedir:

"GAP kapsamına giren yörelerin süratle kalkandırılması, yatırımların gerçekleştirilmesi için plan, altyapı, ruhsat, konut, sanayi, maden, tarım, enerji, ulaştırma ve diğer hizmetleri yapmak ve yaptırmak, yöre halkının eğitim düzeyini yükseltmek için gerekli tedbirleri almak veya aldirmek, kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamak."

GAP Master Planı tarafından ortaya konan hedefleri ise şunlardır: "1) Ekonomik yapıyı geliştirerek GAP bölgesindeki gelir düzeylerini yükseltmek ve böylece GAP bölgesiyle diğer bölgeler arasındaki gelir farklılığını daraltmak. 2) Kırsal alanda verimliliği ve istihdam olanaklarını arttırmak 3) GAP bölgesindeki büyük kentlerin nüfus emme kapasitesini arttırmak iv-) Bölge kaynaklarının etkili kullanımı yoluyla kendi başına ekonomik büyümeye, sosyal istikrarın sağlanması ve ihracatın teşviki gibi ulusal amaçlara katkıda bulunmak."

Yine Master Plan'da bu hedeflere ulaşmak için izlenmesi gereken strateji de belirtilmiş ve sektörel bazda ayrıntılandırılmaya çalışılmıştır. Buna göre, "toprak ve su kaynakları geliştirilerek tarımsal ürün artışı sağlanarak, tarıma dayalı imalat sanayi teşvik edilecek, pazar ekonomisine geçebilmek için gerekli olan altyapı yatırımları (ulaşım ve telekomünikasyon hizmetleri) gerçekleştirilecek ve dünya pazarı için üretken modern bir toplumun gereksinimi olan eğitimi, sağlık, her türlü kültür hizmetleri yerine getirilecektir." Kısacası, Master Plan'da ifade edildiği şekliyle GAP, Güneydoğu Anadolu'nun tarıma dayalı sanayileşme süreci izleyerek Türkiye ve dünya pazarlarına ekonomik entegrasyonunu hedefleyen Güneydoğu Anadolu'yu da içermek üzere tüm Türkiye'de "refah artışı öngören bir modernleşme hamlesidir".

TOPLUMSAL VE ÇEVRESEL ETKİLER

"Çevre" konusu GAP'ın üzerinde en az durulan yönüdür. GAP Master plan "çevre" konusunda belirli bir yaklaşım getirmemekte. GAP kapsamındaki belirli yatırımlar için Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) çalışmaları yapılmasını öngörmektedir. Oysa ki dünyada günümüze dek gerçekleştirilmiş olan GAP emsali kalkınma projeleri, geniş bir coğrafyanın kaderini etkileyen "entegre bölge kalkınması" yaklaşımı,

çevre sorunlarının "doğal çevre" ile ilgili olarak bir dizi tekil proje temelinde ele alınamayacağını göstermiştir. "Çevre" olgusunun yeniden tanımlanarak, tüm kalkınma süreciyle ilişkili bütünsel bir sorun olarak ele alınması zorunluluğu doğmuştur.

SULU TARIM VE MEZOPOTAMYA UYGARLIĞI

GAP'ın kuzey kısmı üzerinde inşa edilmekte olduğu Mezopotamya, Nil ve Indus-Pencap havzaları, tarihte sulu tarım uygarlıklarının ve sulu tarım faaliyetiyle elde edilen ürün fazlasını yönetebilecek bürokrasi aygıtına sahip devletlerin kurulduğu üç büyük uygarlık merkezinden biridir. Toroslar'ın ve Zagroslar'ın güneyinden başlayarak Fırat ve Dicle Nehirleri arasında kalan topraklar boyunca Basra Körfezi'ne kadar uzanan Mezopotamya toprakları, M.Ö. 7000 senesinden beri tarım uygarlıklarına ev sahipliği yapmış. Fırat ve Antik Yunan Uygarlıklarına kaynaklık etmiştir. Musul'un kuzeyinde kalan kısım Yukarı Mezopotamya'dır. Mezopotamya'yı Filistin'den, anti-Lübnan dağı eteklerinden, Torosların ve Zagrosların güneyinden çevreleyen yarım ay biçimindeki bereketli kuşak "Verimli Hilal" olarak adlandırılır. Bu kuşağın özelliği sulamaya gerek duymadan, kuru tarım için yeterli olabilecek miktarda yıllık toplam yağışı (500-600 mm) almasıdır.

Mezopotamya'da sulu tarım M.Ö. 5000-4000 yıllarında yerel kabileler tarafından başlatılmıştır. M.Ö. 3000 yılında Fırat Ovası'nda sulama işleri büyüyen kentsel toplumların gıda ve su ihtiyaçlarını karşılayabilmek için son derece artmıştır. Ancak sulu tarımla birlikte ortaya çıkan tarım topraklarının tuzlanması ve çoraklaşması gibi sorunlar, büyük saltanatları yerinden oynatacak ekonomik bunalımlara ve kıtlıklara yol açmış, toprak verimliliğindeki düşüşe bağlı olarak ekilen ürünlerin çeşitliliği ve besin değerinde de giderek azalma yaşanmıştır. Örneğin buğday üretimi M.Ö. 1700 senesine gelindiğinde yerini tımmiyle protein değeri çok daha düşük olan arpa üretimine bırakmış, arpa üretimi ise M.Ö. 2400-1700 yılları arasında büyük verimlilik kaybederek 2500 kg/hektardan 900 kg/hektara düşmüştür. Bazı araştırmacılar, bu sürecin Sümer Uygarlığı'nın çöküşünü açıklamakta tek başına yeterli olduğunu iddia etmektedirler. Ayrıca sulanarak işlenen araziler-

deki tuz miktarı artışlarına bağlı olarak sulanan toprakların 50-100 yıllık bir faaliyetin ardından ürün almamaya hale geldiği için dinlendirilmeleri zorunlu olmuştur.

Kısacası, sulı tarımın bölge ekolojisi açısından taşıdığı risk ve muhtemel bazı çevresel etkileri tarih kaynakları tarafından doğrulanmakta. Bu etkiler bugün modern teknolojinin sağladığı olanaklarla en aza indirilmeye çalışılmaktadır.

Günümüzde büyük barajların ve büyük sulama projelerinin neden olduğu çevresel tahribata ilişkin çok sayıda örnek yaşanmış ve bu konuda geniş bir literatür oluşmuştur. Barajlar, hidroelektrik santralleri ve sulama yapıları gibi yatırımların altyapısı oluşturduğu "entegre bölge kalkınması" çalışmalarını bugüne kadar dünyanın çeşitli yerlerinde yol açtığı sorunlar ise bizleri "çevre" kavramının önerdiği alışılmış çevrenin dışına çıkmaya zorlamakta, "doğal çevre"nin tahribatı ile toplumsal ve ekonomik süreçlerin birbirleriyle ilişkileri içerisinde bütünsel olarak incelenmesini gerektirmektedir.

Öncelikle büyük barajların ve su kaynakları geliştirme projelerinin "doğal çevre" yani yaşamın temelini oluşturan hava, su ve toprak gibi doğal kaynaklar üzerindeki etkilerinin neler olabileceğine dünyada yaşanmış bazı emsaller aracılığıyla kısaca bakalım.

BÜYÜK BARAJLAR, SULAMA PROJELERİ VE "DOĞAL ÇEVRE"

Büyük su geliştirme projelerinin neden olduğu çevre sorunlarını kabaca aşamalandırarak otursak, baraj gölleri ile başlayabiliriz. Baraj göl aynası içerisinde kalan yerleşim yerlerinin boşaltılması kitlesel göçlere ve dolayısıyla iskan sorunlarına yol açabilmektedir. Geçmiş Türkiye'de bugüne dek uygulanmış zorunlu göçler ve son yıllarda Kürt coğrafyasında yoğun olarak yaşanan zorunlu göçün boyutları dikkate alındığında baraj göllerinin yol açtığı yeniden iskan sorunları bir an için önemini yitirebilir ancak, örneğin nüfus yoğunluğunun ve etnik ve kültürel çeşitliğin zengin olduğu Hindistan gibi ülkelerde iskan sorunları yüzünden gelişen halk muhalefeti baraj çalışmalarını engellenecek boyutlara varabilmektedir. GAP bölgesinde sadece Hancıoğlu, Hacıhıdır,

Karakaya, Kalkıcı, Batman, Dicle, Atatürk ve İhsa baraj gölü aynasında kalan yerleşim yerlerinden göç eden ve edecek olan toplam nüfus resmi rakamlara göre 181 bin 200'dür. Ayrıca, baraj göl aynası içinde kalan köy ve kasabalar çok sayıda uygarlığa beşiklik yapmış, zengin tarihsel ve kültürel mirasa sahip yerleşim birimleri de olabilmektedir. Örneğin, İhsa Barajı tamamlandığında binlerce yıllık tarihe sahip olan Hasankeyf, yaklaşık 50-60 senelik işletme ömrü olan bir su yapısına kurban edilecektir. Bu barajın inşaatına çok kısa bir süre sonra başlanacağı belirtilmektedir. (Tarihsel miras konusuna aşağıda değinilecektir.)

Baraj inşaatı sırasında yapılan yoğun hafriyat, geniş arazilerin erozyona karşı dayanıklılığını azaltmakta, toprağın su ve rüzgârla taşınmasını hızlandırarak baraj göllerinde sediment birikimine yol açmaktadır. Hafriyat çalışmalarından doğal bir örtüsü zarar görmekte, endemik türler yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Barajlar su tuttukten sonra yaşanan çevre sorunlarını da kısaca sayabiliriz. Nehirlerin taşıdığı tarımsal besin değeri yüksek alüvyonlu sedimentler barajlarda toplandığında, akarsuların besin taşıyıcı özellikleri yok olmakta, bu durum baraj altı topraklarda verimlilik kaybına neden olmaktadır. Ayrıca bazı uzmanlar su yapıları yardımıyla akarsuların doğal taşkınlarının engellenmesinin de tarım toprakları üzerindeki etkilerinin olumsuz olduğunu belirtmektedirler. Örneğin, Mısır'da Nil nehri üzerinde inşa edilen Aswan barajı 1970'lerde işletmeye açıldıktan sonra nehir taşkınları sona ermiştir ancak bu sefer, tarım topraklarında biriken tuzlar yıkanamadığından tarlalar çoraklaşmaya başlamıştır. Barajlar milyonlarca metreküp su haznelen dev yapılarıdır. Bu yapılar inşa edildikleri bölgelerin geleneksel iklimlerinde önemli değişiklikler yaratabilmektedir. Baraj göllerindeki buharlaşma, toplam yağış miktarı, bağıl nem oranı, ortalama, en yüksek ve en düşük sıcaklık gibi değişkenleri etkilemekte, bu değişim o coğrafyada yaşayan canlı türleri üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Su projeleri tamamlandıktan sonra ortaya çıkacak iklim değişimi ve bu değişimin canlılar üzerindeki sonuçlarının ne olacağı önceden kestirilememekte ancak zayıf birtakım tahminler yapılabilmektedir.

Sulu ya da entansif tarıma geçilme-

siyle birlikte topraklarda tuzlanma ve çoraklaşma, su kaynaklarında ve topraklarda kimyasal gübre ve pestisi kirliliği gibi sorunların kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıktığı herkes tarafından kabul edilmektedir. Su ve toprak ortamında tuzun varlığı bulundukları ekosistemdeki kaya ve diğer jeolojik formasyonların kimyasal, biyolojik ve fiziksel süreçlerle parçalanmalarının bir sonucudur. Jeolojik formasyonların su ve toprağa bıraktıkları tuz yağmur suları ile çözülerek ya yeraltı sularına karışır ya da akarsulara. Tuz konsantrasyonu belirli bir seviyenin üstüne çıktığında bitkiler için toksik hale gelir. Sulu tarım uygulamaları (sürekli sulama), taban suyu seviyesinin yükselmesine neden olur. Bunda, sulama sonrasında bitkiler tarafından tüketilmeden alt tabakalara sızan suyla birlikte sulama kanallarındaki ve baraj göllerindeki sızıntı da önemli bir rol oynar. Tarım toprakları ya giderek tuz konsantrasyonu yükselen yeraltı suyu tarafından ıstıla edilir ya da şiddetli buharlaşma sonucunda toprak üzerinde yoğun bir tuz tabakası birikir. Bu sürecin rezervuar ve kanallarda toplanan sularındaki tuz konsantrasyonu artışına bağlı nedenlerden ötürü giderek daha tehlikeli ve önlenemez hale gelebileceğini de belirtmemiz gerekir. Eğer tuzlar sodyum ve sodyum bikarbonat ihtiva ediyorsa toprağın çimentolaşmasına, geçirgen özelliklerini yitmesine neden olurlar. Yeterli drenaj önlemleri alınmaması durumunda çoraklaşırlar. Günümüzde sürekli sulama uygulamalarının yol açtığı tuzlanmadan etkilenen Yukarı Mezopotamya gibi yarı kuraklıktan ıslaklığa geçiş süreci oldukça fazladır ve bunların hemen hemen tamamı İİİ. Dünya ülkesidir. Hindistan'ın kurak bölgeleri, Pakistan, Irak, İran, Suriye, Ürdün, diğer Batı Asya ülkeleri, Peru, Arjantin, Kuzey Brezilya ve Meksika bu listede yer alır. Afganistan'da hektarlarca pamuk arazisinin sürekli sulama nedeniyle çoraklaştığı ve Çukurova'da Aşağı Seyhan sulama bölgesinde toprak tuz muhteviyatının giderek arttığı bilinen gerçeklerdir.

Tabii ki, entansif tarım yoğun kimyasal gübre kullanımı gerektirir. Ayrıca, nemli şartlarda ürün zararlılarının tür ve popülasyonları da artacağından kullandırı mücadele ilacı miktarının da artması bir zorunluluktur. Günümüzde entansif tarım uygulayan pek çok batı ülkesi kimyasal gübre ve tarım ilaçlarının çevre üzerindeki kirlenici, besinler

üzündeki toksit etkilerinden kaçınılabil-
mek için yeni yöntemler geliştirmeye
çalışılmaktadır. Bu çalışmalar gelenek-
sel tarım yöntemlerinin geliştirilerek
günümüz şartlarına uygulanmasını he-
deflemektedir. Örneğin, kimyasal gübre
kullanımını en aza indirmek için gerekli
ürün rotasyonlarının (ekim nobeti) ge-
liştirilmesi, toprağın su açığını kapat-
mak için kullanılan geleneksel nadas
yönteminin yeni su hazırlama tekniği-
yle birleştirilmesi gibi yöntemlere baş-
vurulmaktadır. Ürün zararlarıyla savaşta
ise yeni biyolojik mücadele yöntemleri
geliştirilmektedir, yani zararlı bir türün
popülasyonu başka bir canlı türünün
popülasyonu ile kontrol altına alınmak-
tadır.

Son olarak, büyük baraj ve sulama
projelerinin "doğal çevre" üzerindeki
etkilerine bazı kentsel çevre problemleri-
ni de eklemek mümkündür. Entansif
tarım, endüstri hammadde üretimi ve
ürün fazlasının canlandıracağı sanayi-
leşme ve beraberindeki kentleşmenin
doğal olarak getireceği hava kirliliğinin,
endüstriyel atık, evsel katı atıklar ve ka-
nalizasyon deşarjları gibi sorunların için
başında dikkate alınması gerekir.

Kuşkusuz, saydığımız çevre sorun-
larını tekil sorunlar olarak ele aldığımızda
her biri için geçerli olabilecek
teknolojik çözümlerin varlığında söz et-
mek mümkündür. Ancak, teknolojik çö-
zümler tek başlarına yeterli olma iddiası
taşıyalar da her zaman belirli toplumsal,
ekonomik ve politik şartların izin ver-
diği oranda uygulanabilirler. Kimi tekno-
lojiler hem yatırım hem işletme açısan-
dan çok pahalı olduğu için uygulanamaz,
kimisi teknolojiler getirirler uzun va-
deli olduğundan yönetici elitlerin poli-
tik çıkarları açısından pek anlamlı bu-
lunmaz ki pek çok çevre teknolojisi bu
kapsamda değerlendirilebilir. Bir de
toplumsal ve ekolojik süreçlerin yoğun
baskısı teknoloji seçimleri tümüyle ge-
çersizleştirebilir ve "doğal çevre" tahri-
batının söz konusu toplumsal ve ekolo-
jik süreçlerle karşılıklı ilişkisi içerisinde
incelenmesi zorunlu hale gelir.

ENDÜSTRİYEL HAMMADDE VE TEMEL GIDA ÜRETİMİ

Sulu tarıma geçildikten sonra en-
düstriyel bitki plantasyonları, temel gı-
da maddelerinin üretimi için ayrılan
topraklar ve otlak ve meralar arasındaki

ilişki, ekonomik sorunların doğal çevre-
nin tahribatına yol açacak sorunlara
hangi süreçler içerisinde dönüştüğünü
ya da toplumsal ve ekonomik sorunlar
ile çevre sorunlarının nasıl ayrılmaz bir
bütün oluşturduğunu göstermesi baki-
mindan son derece önemlidir.

Büyük su projeleri yalnızca Türki-
ye'de değil, çeşitli III. Dünya ülkelerin-
de de endüstriyel bitki ihracatı yoluyla
gelir elde etmek amacıyla geliştirilmek-
tedir. Bu hedef dünya kapitalist sistemin
az gelişmiş ülkelere biçtiği role uygun
olduğu gibi aynı zamanda ülke sınırları
dahilinde doğrudan üreticiye yansıya-
cak bir refah artışı vaadini de içinde ba-
rındırmaktadır. Ancak ulusal kalkınma-
cı söylemin egemen olduğu 1960'lı ve
1970'li yıllarda az gelişmiş ülkelerde
yaşanmış olan trajedilere GAP toprak
sistemi, küçük üreticilik, hayvancılık,
ürün deseni vb. hakkında düşünülmesi
gerekten noktalara işaret etmektedir.

Batılı araştırmacıların üçüncü dünya
ülkelerinde tarımsal verimliliği artırma-
ya yönelik çalışmaları 1940'lı yıllara
kadar uzanır. 1943 senesinde Rockefeller
Vakfı ve Meksika Hükümeti gübre-
lemeye cevap verebilecek ve tropik ik-
lim koşullarına intibak edebilecek yeni
buğday tohumlarının geliştirilmesine
yönelik genetik araştırmalar başlatmış-
lardır. Amaç, aldığı gübreyle daha çok
tane dökme için kullanılabilecek becerisi-
ne sahip dayanıklı türlerin geliştirilme-
sidir. Sonuçta Meksika'dan ve Kuzey
Amerika'dan alınan iki türün çaprazlan-
ması sonucunda kurak tropik bölgeler
için uygun olan yeni bir tür buğday ge-
liştirildi ve bu sayede 1950'li yıllardan
itibaren Meksika gibi kurak tropik ülke-
lerde dört misline varan ürün artışları
sağlandı. 1966 senesine gelindiğinde
Asya için uygun olan tohumlukların ye-
tiştirilmesi süreci de tamamlanmıştı. Bu
tohumluklar Türkiye, Hindistan, Pakis-
tan gibi ülkelerde kullanılmaya başlan-
dı. Örneğin, 1964-72 yılları arası Hin-
distan buğday üretimi iki katına çıktı.

1960'lı yıllarda pek çok üçüncü
dünya ülkesinde yoğun ürün artışını
sağlayan bu gelişme "yeşil devrim" ola-
rak adlandırılır. Yeşil devrim sadece ve-
rimli buğday ve pirinç gibi türleri gelişt-
irmekle sınırlı değildi ve bu ürünlerin
yetiştirilebileceği uygun ekolojik koşul-
ların ve teknolojik altyapının da gelişt-
rilmesini öngörüyordu. Bu yıllar ulusal
kalkınma programları çerçevesinde ta-
rımsal ürün ihracatına yönelen çok sayı-
da III. Dünya ülkesinde sulama projeler-

inin geliştirildiği tarımın kimyasal gübre,
tarım ilaçları ve makineler gibi modern
girdi kullanımına açıldığı yıllardır. Yeşil
devrim sadece ürün artışı vaat etmekle
kalmamış, aynı zamanda tarımsal faali-
yetin sulama, gübreleme, ilaçlama gibi
işlemleri içeren daha emek yoğun bir
faaliyet haline geleceğini ve kırsal istih-
dam sorununun çözüleceğini de iddia
etmiştir.

Oysa gerek Afrika ülkelerinde ge-
rekse Türkiye gibi yarı-kurak, alümen
bölge ülkelerinde toprak mülkiyet yapı-
sının, siyasal tercihlerin ve dünya paza-
rına tabi ekonomik baskıların sonucu
olarak ortaya çıkan gelişmeler bu iddi-
aların geçersiz olduğunu göstermiştir.
Büyük toprak sahipleri sulama imkânla-
rından, pahalı tarımsal girdilerden, dev-
let kredilerinden en fazla yararlanan ke-
sim olmuş, küçük toprak sahipleri ve
özellikle sulama projelerinin dışında ka-
lan toprakları işleten yoksul çiftçiler
aleyhlerine gelişen rekabet ortamı için-
de zarar etmiş ve yok oluşlara sürüklen-
mişlerdir.

Özellikle Afrika gibi dönemsel ku-
raklıkların son derece etkili olduğu böl-
gelerde bu sorun çok daha derin yaşan-
mıştır. Ulusal ekonomileri tümüyle en-
düstriyel hammadde ihracatına dayalı
olan bu ülkelerde sulama kapsamındaki
kaliteli topraklar, büyük toprak sahiple-
rinin ellerinde endüstriyel bitki üretimi-
ne tahsis edilmiş yoksul çiftçiler ise gi-
derece verimsiz, marjinal topraklara sü-
rüklenmeye başlamışlardır. Tarımsal
girdi fiyatlarının yükselmesi nedeniyle
içinde düştükleri borç krizi bu çiftçileri
ürün artışı sağlayabilmek için giderek
daha geniş marjinal toprakları, otlak ve
meraları tarıma açmaya zorlamış, az ta-
rımsal girdi ile çok ürün elde etmeye
yönelik girişimler bu toprakların gide-
rek yoksullaşmasına neden olmuştur.
Hayvancılık için kullanılan otlakların
elden çıkarıldığı bu süreç içerisinde, dö-
nemsel iklim koşullarının ve kuraklıkların
da etkisiyle 1970'lerin başlarında
yüz binlerce insanın öldüğü açlıklar ya-
şanmıştır. Zira, aynı yıllar içerisinde
kitleler ölümün yaşandığı Nijerya ve
komşu ülkelerde kakao, tütün, pamuk
gibi ürünlerin ihracatında iki-üç misline
varan artışlar gözlenmektedir.

III. Dünya ülkeleriyle ilgili örnekler
çoğaltılabilir. Yukarı Mezopotamya
şüphesiz ki, dönemsel kuraklıkların bu
derece yıkıcı olduğu ve temel gıda üre-
timinin marjinal topraklara tabi olduğu
bir coğrafya değildir. Ancak mevcut

toprak düzeni, topeak işleme biçimleri-ne geçmiş yıllarda egemen olan eğilimler dikkate alındığında, GAP sonrasında yaşanacak gelişmeler arazi kaynaklarının geleceği açısından tehlikelere işaret etmektedir. GAP bölgesinde nüfusun yüzde 30.4'ü sulama alanının dışında bulunmaktadır ve sulama sonrasında yaşanacak olan ürün artışı, girdi fiyatlarının yükselmesi ve pazar olanaklarının sulama yapılan bölgeler lehine gelişmesi sonucunda bu kesimin şiddetle zarar göreceği kesindir. Bu bölgeler için ne türlü bir politika belirlenebileceği belirsizdir. Sulama alanları dışında kalan çiftçiler daralan bölge dışına göç etmek zorunda kalabilirler ya da tarım dışı alanları tarıma açma yönelimine girebilirler. Ayrıca, GAP bölgesi için önerilen temel ürün pamuktur ve bu bitki geleneksel tarım ürünleriyle karşılaştırıldığında daha fazla kimyasal girdi gerektirdiği için sürekli ekimi toprak kaynakları açısından tehlike taşımaktadır. İleriki yıllarda bölgede pamuk ve diğer endüstriyel hammadde ürünlerinin buğday ve mercimek gibi geleneksel ürünler lehine ya da aleyhine ne tür bir genişleme izleyeceği planlamadan çok çiftçilerin tercihlerine bağlı olacaktır ve bu tercihleri pazara şartları belirtecektir. Endüstriyel hammadde üretiminin aşırı genişlemesi, yani toprakların rantının yükselmesi durumunda, hem toprak ekolojisi olumsuz etkilenecek hem de geçimlik üretim yapan aileleri bölge dışına iten ekonomik bir baskı oluşacaktır.

MASTER PLAN'IN ÇEVRE SORUNUNA YAKLAŞIMI

GAP Master Plan çevre konusunda herhangi bir yaklaşım sunmamaktadır. Gerçi, ortaya çıkması muhtemel bazı çevre sorunlarının gelişigüzel bir dökümü sunulmuş ve bu sorunlara yönelik CED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) çalışmaları yapılması gerektiği belirtilmiştir ancak çevre konusunun master plan açısından önemsiz bir ayrıntı olduğunu belirtilmek gerekir. Zira, master plan bölgesel kalkınma sürecinin önceden verili fiziksel projelerin şartlandırıldığı bir ortamda nasıl belirli bir süreç içerisinde gelişebileceğini araştırmaktadır. Yani, barajlar, HES'ler ve sulama sistemleri gibi yatırımlar verili kabul edilmekte, bu yatırımlar sayesinde kullanılacak olan tarımsal ve ekonomik aktivitelerin planlanması yapılmakta, ulaşım

telekomünikasyon, depolama, eğitim ve kültür hizmetleri ile ilgili yatırım ihtiyaçları hesaplanmaktadır. Temel altyapı yatırımlarına müdahale etmeyen bir planın çevre konusunda bütünsel bir yaklaşım sunması ve "çevre" olgusunu tüm kalkınma süreciyle ilişki içerisinde değerlendirmesi beklenemez.

Master planda belirtilen CED ihtiyacı, Türkiye'de konularında uzman bazı akademisyenlerce de her toplantıda ve her fırsatta dile getirilmektedir. Tekil yatırımlar temelinde CED raporlarının önemi yadsınmaz, örneğin fabrika yapılacaksa endüstriyel kirliliği en azla indirecek uygun teknolojilerin seçilmesi, fabrikanın barındırdığı çevresel riske karşı dayanıklı bir mekanın seçilmesi gibi önlemler bu raporlar tarafından tes-cil edilebilir. Ancak, CED çalışmalarının tamamen dürüst ve hilesiz bir şekilde yapılacağını kabul etmek dahi bu raporların tekil yatırımlar bazında önercekleri önlemler, tüm kalkınma sürecinin doğal ve toplumsal çevre ile uyumlu bir şekilde gerçekleşeceği anlamına gelmez. Çevrecilik adına CED çalışmalarına büyük önem atfeden anlayışın ardında teknolojist bir bakış yatmaktadır.

Son yıllarda, Rio 1992 BM Çevre ve Kalkınma Konferansı ilkeleri çerçevesinde "sürdürülebilir kalkınma" kavramı GAP BKİB'nin çeşitli seminer-organizasyonlarında ve araştırma raporlarında sıkça telaffuz edilmeye başlanmıştır. "Sürdürülebilir kalkınma" kavramı ile "kalkınmanın temeli insandır", "çevre ve kalkınma uyum içerisinde olmalı, biri diğerine feda edilmemelidir" şeklinde özetlenebilecek temel bazı argümanlar ifade edilmektedir. "Sürdürülebilir kalkınma" kavramı son derece tartışmalıdır. Dünya kapitalist ekonomisinin günümüzdeki krizini aşmaya yönelik olarak sermayenin serbest dolaşımı önündeki engelleri bertaraf etmeye çalışan ve bu amaçla doğal kaynakları, yerel halkları, kadınları, çocukları "kalkınma" hedefi doğrultusunda harekete geçirmeyi hedefleyen bir önlemler paketi olarak değerlendirilebilir. Ancak, "sürdürülebilir" kavrama lokal anlamda da kullanılabilmektedir; örneğin "tarım topraklarının sürdürülebilir kullanımı" dediğimizde belirli bir toprağın tarımsal vasıflarının bozulmadan kullanılması anlaşılmaktadır ya da bir proje bazında su kaynaklarının "sürdürülebilir kullanımı"ndan söz edildiğinde o proje kapsamındaki su kaynaklarının yenileme

kapasitesi aşılmadan kullanılması için gerekli her türlü önlem anlaşılmaktadır.

Lokal anlamıyla "sürdürülebilirlik" GAP BKİB tarafından gündeme getiril-se de bu söylem projenin gelişimi üzerinde etkili olmamaktadır. Örneğin, sulamanın sürdürülebilirliği, tarımsal üretiminin sürdürülebilirliği, toplumsal yaşamın sürdürülebilirliği gibi önemli konular BKİB tarafından dile getirilmekte ancak bu arada, Harran Ovası'na drenaj kanalları yapılmadan su verildiği, 1995 pamuk hasadından küçük üreticilerin zararlı çıktıkları, toprak reformuna yönelik girişimlerin olmadığı ve daha pek çok sorunun çözümsüzlüğe sürüklenmekte olduğu bölge kaynaklarına ifade edilmektedir.

Bugün, gerek GAP BKİB jemsiyesi altında yürütülen araştırmalar olsun gerekse kurumsal olarak bağımsız akademik çevrelerin ya da araştırma şirketlerinin hazırladıkları çalışmalar olsun bunların hiçbirisi kalkınma sorununu çevresel, toplumsal ve ekonomik etkileri ile bir bütün içerisinde değerlendirmemektedir. Bu çalışmaların tamamı "çevre" olgusunu bir ayrıntı olarak görmektedir. Tarım araştırmaları tümüyle ürün artışı hedeflemekte, "sürdürülebilir tarım"ın vazgeçilmez koşulu olan toprak ve su kaynaklarının korunmasına yönelik bir anlayış taşımamaktadır. Nüfus hareketleriyle ilgili araştırmalar canlandırılması öngörülen ekonomik sektörlerin nüfus emme kapasiteleri temel alınarak yapılmış, kırsal ekolojik sorunların ortaya çıkmasıyla her an geçersizleşebilecek tahminlerdir. "Çevre"yle ilgili çalışmalar beaüz zahmetli veri toplama aşamasını geçememiştir. Üretim biçimleri, üretim ölçekleri, toplumsal örgütleme biçimleri üzerine çalışmalar GAP sonrasına ilişkin son derece zayıf öngörülen taşımaktadır, köyaltı yerleşim birimleri mezra, mahalle, kom, oba gibi birimlerin akıbetine ilişkin pek bir şey söylenememektedir. Kadın, eğitim vb. alanlara yönelik planlama çalışmalarında bölgenin çok kültürlü yapısını yok sayan öneriler getirilmektedir. Bu liste uzatılabilir, kısacası bölgenin kurtuluşuymuş gibi gösterilerek iç propaganda malzemesine dönüştürülen GAP tümüyle kestirilebilmesi ve denetim altına alınabilmesi intikâsı sayısız risk taşımakta ve bu sorunların tamamı birer ayrıntı olarak algılanmakta, "sürdürülebilirlik" retoriği içerisinde gizlenmektedir.

GAP BOLGESİ ARAZİ KAYNAKLARI VE İKLİM KOŞULLARI

Bölge ikliminin tarım faaliyeti açısından belirleyici olan özellikleri şunlardır: Yıllık ortalama güneşlenme süresi 3 bin 125 saate ulaşmakta ve + 5 derecenin üzerinde seyreden yıllık 394-332 gün ile bu topraklar fotosentez açısından Türkiye'nin en elverişli ortamını oluşturmaktadır. Yıllık toplam yağış Adıyaman'da 835 mm, Siirt'te 726 mm, Antep'te 502 mm, Diyarbakır'da 491 mm, Urfa'da 463 mm, Harran'ın güney ucunda ise 350 mm/yıldır. Yağışlı geçen kısa bir kış dönemini uzun kurak bir yaz dönemi takip eder ve bu aylarda nispi nem yüzde 1'e kadar düşer. Mayıs-Eylül ayları arasında yoğun bir su açığı vardır ki bu değer yıl içinde 515 mm ile 791 mm arasında değişir.

Yarı kurak olarak adlandırılan Akdeniz tipi iklime sahip olan bu tür bölgelerde ve bu tür arazi koşullarında temel olarak birbirinden farklı iki tarımsal faaliyet biçimi tercih edilebilir: Yağmur suyu ile beslenmeye dayalı kuru tarım ya da sulu tarım.

Düzenli kuru tarımın yapılabilmesi için alt yağış sanrı 250-300 mm civarı olarak kabul edilmektedir. Geleneksel yöntemlerle yetinildiğinde dahi bu iklim koşullarında yağmurlu beslenen ürünler oldukça güvenli bir şekilde yetiştirilebilmekte, hasadın başarısız sonuçlanması oldukça küçük bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, düşük ve düzensiz yağış, yetiştirilebilecek ürün çeşidini ve miktarını sınırlandırır. Kış yağışlarının yaşandığı iklim koşullarında tahıl, özellikle buğday ve arpa en temel tarım ürünleridir.

Sulu tarım ise pek çok ülkede bugüne kadar tercih edilmiş olan, senede birden fazla ürün almayı olanaklı kılan, dünya pazarında yüksek fiyata sahip pamuk, kauçuk gibi endüstriyel bitkilerin ya da kahve gibi lüks tüketim ürünlerinin yetiştirilmesine olanak tanıyan ikinci yoldur. Sulu tarım yakarıda değindiğimiz çok sayıda ekolojik riski içinde barındırmakla beraber özellikle az gelişmiş bölge ve ülkelerin kalkınması ve ekonomik-kültürel entegrasyonu açısından ciddi potansiyel taşıdığından yönetici elitler, bürokratlar ve sermaye tarafından desteklenmektedir.

GAP bölgesi gibi yarı kurak bölgeler açısından temel sorun tarım sistemi-

ni iyi yağış alan senelerde ürün miktarını olabildiğince arttıracak ve kurak senelerde ekonomik çöküşe neden olmayacak şekilde ayarlamaktır. Geleneksel tarım yöntemlerinin incelenmesi ve yer yer bu yöntemlerin daha verimli hale getirilmesine yönelik müdahalelerin geliştirilmesi sonucunda kuru tarım için çok çeşitli alternatifler üretilmeye başlanmıştır. Ürün rotasyonu, geliştirilmiş tohumların kullanılması, gübreleme ve ürün korumaya yönelik diğer önlemlerin yerine getirilmesiyle sulu tarıma ihtiyaç duymadan önemli ölçüde ürün artışı sağlamak mümkün olabilmektedir. Kuraklık ile yarı kuraklık arasındaki geçiş bölgelerinde dahi nadas yaparak ve böylece iki senenin bıraktığı nem ile her sezon ürün yetiştirerek önemli sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin Avustralya'da nadas buğday döngüsü başarıyla uygulanmaktadır. Burada değinebilecek diğer bir örnek de bitki-hayvan yetiştiriciliğinin birlikte uygulanmasıdır. Bu sistem iki ya da daha fazla sene kendi kendini tohumlayan baklagillerin otlanmasına ve buna bir yada birkaç senelik hububat ekiminin takip etmesine dayanır. İyi yağış alan senelerde hem hayvanlar iyi beslenir hem de iyi tahıl kalır. Kurak senelerde ise baklagiller hayvanlar için yeterli olmayacağından gelecek vaatmeyen tahıllarda otlanır. Bu rotasyon uygulanması her şey kaybedilecekken kurak sezon hayvancılık ile kurtarılmış olur. Avustralya'da uygulanan bu sistemin başka avantajları da vardır. Az girdi gerektirir. Çok yıllık baklagiller kendi kendilerini tohumladıkları için pek fazla sürme gerektirmez. Sadece fosfatlı gübreler gerekir. Baklagiller bir sonraki sene tahıllar için gerekli olan tüm azotu sağlar.

Yeterli yağış alan yerlerde ürün azlığının iki temel nedeni düzensiz yağışlar nedeniyle topraktaki nem oranının düşmesi ve yoğun tarım faaliyeti sonucu toprağın azot ve fosfor gibi temel besin maddeleri yönünden yoksullaşmasıdır. Bu nedenle öncelik olarak, toprak verimliliğini arttıracak ve nem içeriğinden maksimum şekilde yararlanabilecek uygun ürün rotasyonlarının geliştirilmesi önerilmekte ve topraktaki nem korumaya yönelik basit uygulamalar geliştirilmektedir. Örneğin yağmur sularının toprağa sızma olanaklarının artırılması, yüzey akıntılarının depolanarak kullanılması, derin sızmadan sonra suyun kuyular aracılığıyla çekilmesi gibi teknikler bir miktar gübrelemeyle birleşti-

riğinde ekolojik risk içeren büyük sulama projelerine gereksinim duymadan makul seviyelerde ürün elde edilebilmesini sağlamaktadır.

Dolayısıyla GAP tarafından öngörülen hektarlarca sulama ve milyon metre-küpler mertebesinde su tüketimi, tarımsal faaliyetin düzenli sürdürülebilmesi açısından bir zorunluluk değil, tercihtir. Sulu tarımla birlikte tüm koşullar uygun olduğunda yılda iki ürün birden alınabilmesi, tarımsal ürün miktarının iki üç misline katlanabilmesi, doğal koşullar altında üretimi mümkün olmayan pamuk vb. getirisi yüksek bitkilerin yetiştirilmesi fazla ekolojik risk içermeyen, özellikle geleneksel ürünlerde önemli seviyelerde artış sağlayabilecek önlemlere tercih edilmektedir.

TOPRAK MÜLKİYETİ VE TOPRAK-İNSAN İLİŞKİLERİ

GAP bölgesi arazi mülkiyeti eşitsiz dağılmıştır. Özellikle Diyarbakır, Mardin, Urfa ve Siirt illerinde arazi mülkiyeti yapısı Türkiye ortalamasından daha dengesizdir. 1981 Köy Envanter Ettitlerine göre bölgedeki topraksız kırsal aile oranı yüzde 42,2'dir. Bölgede topraksız aileler dışında toprak sahibi olarak görülen ailelerin büyük bir kesimi küçük geçimlik işletmelerde yoğunlaşmışlardır. Toprak sahibi işletmelerin yüzde 61,4'ü sulanacak arazilerin ancak yüzde 10,5'ini işlerken işletmelerin yüzde 6,2'si ise GAP arazisinin yüzde 49,5'ini kontrol edecektir. Arazi mülkiyeti yapısı büyük işletmeler lehine bir değişim içindedir, yani geçimlik yaşam tarzı ortadan kalkmaktadır.

GAP bölgesinde kiracılık ve ortakçılık yaygın üretim biçimi haline gelmiştir. Kiracılık toprak işletme ve kullanma hakkının bir süre için ve bedeli karşılığında başkasına devri esasına dayanır. Kira süresi 1 yıl kadar olduğu gibi daha uzun da olabilir. Ortakçılıkta akit genellikle bir yıllık dönemler içindir. Girdi kullanımı ve üründe ortaklık söz konusudur, işletmeyi kullanma ve denetleme hakkında mal sahibinin de payı vardır. Paraları araç gereçleri olmayanlar daha çok ortaklığa yönelmektedirler. 1981 Köy Envanter Ettitlerine göre köylülerin Diyarbakır'da yüzde 43'u, Urfa'da ise yüzde 97'si kiracılık ve ortakçılık yapmaktadır. Bu rakam köy nüfusuna göre bir değerlendirmeyi içermemekle

beraber bu üretim biçimlerinin yaygınlığı konusunda ipucu vermektedir. 1950'lerde, makineleşme öncesi dönemde yaygın olan angarya emeğe dayalı yarıcılık, marabacılık gibi biçimler genellikle ortadan kalkmıştır ancak toprak ağalığı otoritesini aşiret ya da şeyhlik gibi kurumlara eklemleyebilen işletmelerde kısmen de olsa varlığını sürdürmektedir.

GAP bölgesi toprak - insan ilişkilerinde büyük işletme sahipliği ve kiralık - ortakçılık lehine bir yönelim olması GAP'la birlikte ileride ortaya çıkması muhtemel önemli sorunlara işaret etmektedir. Entansif tarımda toprak kaynaklarının korunması maliyetli bazı tekniklerin uygulanmasını gerektirir. Toprak drenaj ve tesviyesi, ölçülü gübre kullanımı, zararlılara mücadelede uygun yöntemlerin tercih edilmesi çok zaman çiftçi inisiyatifini, çiftçinin gönüllü ve ekonomik olarak güçlü olmasını gerektirir. Tarlaların sahipleri tarafından değil, kiralık ve ortakçı eliyle işletilmesi uzun vadeli koruma önlemlerinin alınması engelleyecektir.

GAP sonrasında tarımın yüksek girdi ve verimli pazarlama gerektiren bir sektör haline gelmesi çok sayıdaki zayıf geçimlik ekonomilerin tasfiyesine, buralardan boşalan insan gücünün kentlere yığılmasına ya da kiralığa yönelmesine neden olabilir. Ayrıca, tüm bu süreçlerin kültürel anlamı unutulmamalıdır. Etnik ve kültürel yönden zengin olan bölgede bu dokunun özellikle kırsal alandaki varlığı geçimlik ekonomilere dayanmaktadır.

Küçük üreticilerin girdi masraflarını karşılamakta zorlanmaya başlamaları onları toprağı tüketecek derecede yoğun işlemeye zorlayacaktır. Bölgede sulı tarım öncesinde yaygın bir toprak koruma yöntemi olan nadas gibi bir toprak koruma önlemi terk edilmek durumunda, kalabilir. Bozuk toprak mülkiyeti yalnızca adil bölüşüm sorunu değildir; aynı zamanda ekolojik bir sorundur, toprak mülkiyeti, tasarruf biçimlerinin neden olduğu ekonomik baskılar toprak kaynaklarının geleceği açısından tehlikeler içermektedir.

Pazara yönelik tarımsal üretim yapan rekabetçi bir ortamda toprak üzerindeki baskıların ortadan kaldırılabilmesi ancak adil bir toprak düzeni ve olumlu istihdam koşullarının mevcut olduğu, girdi maliyetlerinin üretici üzerinde oluşturduğu ekonomik baskıların aşılabildiği bir ortamda mümkün olabilir, so-

run tarımsal eğitim hizmetleri, uygun teknolojilerin çiftçilerin kullanımına hazır hale getirilmesi gibi önlemlerle aşılamaz. Bu baskıların aşılabilmesi GAP bölgesinin barındırdığı toprak mülkiyeti ve tasarruf ilişkileri nedeniyle son derece güç görülmektedir.

Son yıllarda, "kalkınma" olgusu geçmiş deneyimlerin ışığında eleştirel bir şekilde yeniden ele alınmaya başlanmış, "kalkınmanın temelinde insanın yer alması" gerektiği ve "kalkınma ve çevrenin birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğu" tezleri sık sık ifade edilmeye başlanmıştır. Ancak, bu tezlerin bugün, süre giden geleneksel çevre sorunlarının gizlenmesine yarayan içi boş bir retorik dönüşürülmesi çabasına da dikkat edilmelidir.

Son yıllarda bölgede köylerin yıkılıp yıkılması ya da göçim kaynaklarının korunulması suretiyle yaygın bir insansızlaştırma politikasının uygulandığı ve bunun sonucu olarak hem kırsal hem de bölge içi kentsel nüfus yapılarında önemli değişiklikler yaşandığı bilinmektedir. 3-9 Haziran 1993 tarihli *Akıllı* dergisinin resmi kaynaklı verilerine göre Kürt köylerinde şehir merkezlerine nüfusun yaklaşık yüzde 85-90'ı göç etmiştir. Bu süreçte Diyarbakır 750 bin, Batman 200 bin, Kızıltepe 220 bin, Gaziantep 320 bin, Urfa 420 bin göç almıştır. OHAL bölgesinde ise İHD verilerine göre 1993-1995 yılları arasında 2489 köy yıkılıp yıkılmak suretiyle boşaltılmış ve yaklaşık 3 milyon insan göç ettirilmiştir. TMMOB'un araştırma sonuçlarına göre, Diyarbakır nüfusu 1990-1996 yılları arasında en az yüzde 116 artmış, işsizlik yüzde 70'in üzerine çıkmış ve bunun sonucu olarak konut rantı, salgın hastalıklar, eğitim vb. sorunlar dayanılmaz boyutlara ulaşmıştır. Bu gelişmeler GAP'ın öngördüğü demografik gelişmeleri henüz işin başında geçersizleştirmiştir.

GAP GERÇEĞİ VE KÜRT HALKI

Oluk oluk akıtılan paraların karıştığı, yöre halkına refah ve mutluluk getireceği, kuraç toprakları yeşile çevireceği belirtilen GAP, gerçekten de, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bölge halkına sunduğu yeni bir yaşam ancak 60 yılda ulaşabileceği hesaplanıyor. Bir barajın 100 yıllık ömrünün olduğunu açıklayan uzmanların Atatürk

Barajı'nın GAP projesinin tam anlamıyla hizmete girmesinden 20-30 yıl sonra artık çalışamayacak duruma geleceğinin altını çizmesi korkunç bir gerçeği su yüzüne çıkarıyor... "GAP Projesi başlamadan bitecek"...

Öte tarafta duran ise topraklarından göç ettirilen, bir türlü istinlak bedelleri ödenmeyen, ödenen istinlak bedelleri hiç olan, tarihleri, toprakları, gelecekleri sular altında kalan insanlar... İşte bu gerçekler GAP'ı politik arenaya çeviren siyaset cambazlarını ilgilendirmiyor... Devlet GAP ile ilgili görkemli törenler düzenleyerek süslü balonları gökyüzüne gönderirken, bölge halkına sörf sporunun kapılarını aralıyor! Ancak GAP muhalif basına kapalı tutulurken devletin kredi muslukları ile artık kusacak duruma gelen burjuva basını GAP gerçeğinin üzerine magazin ve aktüel haberlerle örtterek geleneksel görevini yerine getiriyor. Kürt halkının içinde bulunduğu gerçekleri sunmaya çalışan muhalif basına ise GAP'ın kapıları ve resmî istatistikler kapanıyor. Yöre halkının GAP'la birlikte yeni hastalıklarla, yeni yoksulluk biçimleriyle, yeni sosyal depremlerle ve yeni asimilasyon politikaları ile karşı karşıya kaldığı bir gerçek.

Örneğin tarihi sular altında kalacak olan Halfeti de tam bir belirsizlik yaşanırken, kentün bir iki yıl içinde sular altında kalacağı belirtilmesine karşın, boşaltılan ilçenin yeni yerleşim alanında hiçbir bazuruk yapılmadığını bildiriliyor. GAP'ın devlet tarafından evlerine, yurtlarına, yaşamlarına yığılan suların altında kalacak Halfeti'nin halkı ise "Devlet yaptığı hatanın hesabını veremez. Bir tarih bir kez sular altında kalınca, bir daha geri gelemez. El-lerimize, turnaklarımızla yarattığımız cenneti cehenneme çevirecek devlet elimize sıkıştırdığı üç-beş kuruş ile yanan yüreğimizi geri getiremez" diyor.

Hedeflenen GAP projesinin bir bütün olarak Şırnak, Mardin, Kızıltepe dahil olmak üzere 2000'li yıllarda biteceği doğrultusundaydı. Gelinecek noktada bu 2020-2030 yılını bulacak, devletin öyle çok ciddi bir biçimde bitireyim diye bir düşüncesi de yok. Asıl devleti ilgilendiren enerjiye yönelik olan enerji açığını kapatmak. Enerji ile ilgili bölümünü de çok kısa sürede yaptılar, bitirdiler ve bugün elde edilen enerji, Mısır'a, Bulgaristan'a satılıyor. Ülkede enerji sıkıntısının olduğu ve

hatta haftada birkaç saat enerji kısıtlamasına gidileceği söyleniyor. Elde edilen enerjinin sanayiye yönelik tüketimi yok. Alabildiğine dış açığı kapatmak için başka ülkelere satışı var. Ve kendi içerisindeki en yakın köye bile elektrik veremiyor. Bu kadar çok enerji elde etmesine karşın, enerji kısıtlamasına gidiyor.

Diğer taraftan bölge insanı değerlerinden, kültürlerinden, tarihinden uzaklaştırıldı. Birçok uygarlık, medeniyet, o tarihin görkemli eserleri su altında bırakıldı. İstimlak bedelleri ve bu arazisinden kopan insanların Ceylanpınar Devlet Çiftliğindeki toprak isteği geri çevrildi. Toprak talepleri karşılanmadı. Harran'daki hazine arazisi içindeki istemleri kabul edilmedi. Bunlara Ege'de ve Karadeniz'de arazi verileceği söylendi. Onu da kuraya tabi tuttular. İki kardeşten biri kura sonucu Ege'de kalabilecek, diğeri ise Karadeniz'e gidebilecekti. Böyle olunca bunun altında yatan da klasik anlamda bu güne kadar çok ciddi bir biçimde sonuç vermeyen, bitiremedikleri çok kalıcı bir kültürün asimilesi söz konusu.

Devlet Türkiye'de alacağına şahin kesilirken, borçları karşısında sağır sultan gibi davranıyor. İstimlak bedellerinin büyük bölümü ödenmemiş durumda, hâlâ halkın içeride alacakları var. 6-7 yıldan beri alacaklı olan üretici var. Enflasyon yüzde 100'ün üzerinde seyrederken alacaklı olan üreticilere karşı devletin politikası yüzde 20 olan bir fiyat farkı. Devlet kendisinin alacağına senelik yüzde 150'ye varan gecikme faizi almasına karşın, kendi ödemesinde yüzde 15-20 gecikme faizi uyguluyor. Toprakların istimlakından sonra şehre göç başlayınca şehirde, gerekli altyapının hazırlanmaması nedeniyle çarpık kentleşme başladı; binalar, çimento yığınları yükselmeye başladı.

GAP'TA SON DURUM

GAP İdaresi'nin 1997 Faaliyet Raporu'nda bugüne kadar yüzde 40'lık bölümü bitirilebilen GAP'ın tamamlanması için 32 milyar dolar kaynak gerektiği belirtildi. Rapora göre bugüne dek GAP'a harcanan para 1 katrilyon 693 trilyon lira. GAP'a ay-

ranılan yatırım ödenekleri, 1990 yılından itibaren 1995 yılına kadar reel olarak düşüş gösterirken, bu tarihten sonra gerçekleştirilen artışlara rağmen 1997 yılı da 1990'ın gerisinde kalıyor. 1998'de özelleştirme ödeneği de dahil edilerek 168 trilyon 563 milyar liralık kaynak ayrıldı.

Öte yandan, uygulama çalışmaları sürdürülen ve yüzde 35'i tamamlanan 26 proje için 1997 sonuna kadar toplam 2 trilyon 269 milyar lira harcama yapıldı. Aynı dönemde, 1 trilyon 75 milyar liraya ulaşan fiziki yatırım da yüzde 36 oranında gerçekleşti. Sulama projelerinin 1997 sonu itibarıyla sadece yüzde 9'u bitirilebilirken, yüzde 11'i inşaat aşamasında kaldı. GAP bölgesinde, 1997 programında olmasına karşın, 31 projenin ihalesi gerçekleştirilemedi.

HUKUKİ DURUM

Uluslararası hukuk açısından GAP nedeniyle gündeme gelen Fırat ve Dicle'nin suları hakkında iki görüş var. Birinci görüş sınıraşan sular görüşüdür. Bu görüşe göre iki veya daha çok ülkenin sınırını aşarak bir başka ülkenin topraklarında akmaya devam eden nehirleri ifade etmekte. Türkiye bu görüşü savunmaktadır. İkinci görüş ise uluslararası sular düşüncesidir. Bu düşüncüyü savunan hukukçular iki kıyısı, iki ayrı devletin ülkesine dahil olan göl, nehir, deniz gibi su parçaları olarak tanımlamaktadır. Arap ülkeleri bu görüşü savunmaktadır. Türkiye, Irak ve Suriye arasında yaşanan su sorunun temelinde de paylaşım sorunu yatmaktadır. Türkiye sınıraşan sular konusunda, her ülkenin göstereceği ihtiyaca göre bölüşümü şeklinde işbirliğinin dünyada örneği olmadığını da savunmaktadır.

Türkiye 1990 yılında üç aşamalı bir plan sundu. Plan yapılacak toprak ve su envanterine göre suyun ekonomisi en yüksek olandan başlamak üzere tahsis-i konuyu kullanım değil paylaşım sorunu olarak gören Suriye ve Irak tarafından kabul edilmemiştir. Irak, Fırat'tan Dicle'ye su aktarılmasına karşıdır. Halen Tartar Çukuru Bölgesi'nde iki nehir arasında bir irtibat kanalı mevcut olduğu gibi

benzer bağlantının Tartar Gölünün kuzeyinde 100 km uzunluğunda bir kanal ile Fırat üzerinde yapılması planlanan Hadita Barajı rezervuarına yapılması mümkündür.

Türkiye BM kararlarına da çekince koydu. BM 6 Hukuk Komisyonu, uluslararası suların kullanımına ilişkin Sözleşme Tasarısını görüştüğü 24 Mart-4 Nisan 1997 tarihli oturumlarda, Türkiye'nin sınır aşan sular olarak tanımladığı suları "uluslararası su" olarak tanımlaması, yukarı havza ülkelerinin su kullandıklarını 6 aylık periyot içinde bildirmesi, tüm projelerini 6 ay süreyle durdurması tasansı Türkiye, Çin ve Fransa tarafından reddedildi. Irak ve Suriye ise evet oyu kullandı. Türkiye bu sözleşmeye taraf olmayı düşünmüyor. Türkiye bu kararın teamül olmadığına ilişkin gerekçesini ise tasarının 2 lehte oy ile kabul görmesine karşı 18 çekimser ve 3 aleyhte oy kullanımını göstermektedir.

SONUÇ YERİNE

GAP bölgesi, mineral kaynakları, hayvancılık potansiyeli, enerji potansiyeli, dış ticaret olanakları vb. özellikleri itibarıyla zengin bir bölgedir. Modernizasyona ve kalkınmaya ihtiyacı vardır ve tarımın modernizasyonu bu sürecin bir parçası olabilir. Ancak GAP bu gelişmenin olmazsa olmaz koşulu değildir. Devletin iç propagandasında bölge halklarının refahı ve geleceği GAP'ın geleceğine bağlanmış gibi gösterilse de projenin gelişiminde enerji üretimine ve Ortadoğu'da suyun denetimine yönelik yaklaşımlar ön plandadır. Çerçevesini GAP'ın belirlediği kalkınma anlayışı bölge ekolojisi ve bölge halklarının geleceği açısından bugün bütünüyle kestirilmeyen geri dönülmez riskler taşımaktadır. Diğer yandan kalkınma sürecini elinin tersiyle itmek de halkların çıkarına uygun değildir. Kalkınma süreçlerini, uygun teknolojik seçimlerle ve bölge halklarının gerçek talepleri ve inisiyatifleri dikkate alınarak harekete geçirilmesi gerekmektedir. Bunun için yalnızca GAP bölgesinde değil tüm Ortadoğu'da sürekli barışın tesisine ihtiyaç vardır.

Silahlanma ve silah pazarı

Ali ŞAHİN

Serbest rekabetçi kapitalizm dönemine damgasını vuran meta ihracıydı. Tekelci kapitalizm; yani emperyalist kapitalizm dönemine damgasını vuran ise sermaye ihracı olmuştur. Kapitalizmin tekelci aşamasında emperyalizmin sömürge sistemi oluştu. Emperyalizmin sömürge sistemi, emperyalist devletler tarafından ezilen ve köleleştirilen sömürgelerin ve bağımlı ülkelerin bütünüdür. Sermaye ihracı, işgal ve ilhaklarla emperyalistler dünyanın bir çok devletini sömürge ve yarı/yeni sömürge durumuna getirerek kendisine bağımlı kılmıştır.

Sömürge ve yarı-sömürgelerde egemen sınıflar; işbirlikçi kapitalistler, komprador kapitalistler ve büyük toprak sahipleridir. Komprador kapitalizm ve işbirlikçi kapitalizm yabancı tekellerle sömürgesel sürüm ve hammadde pazarı arasındaki yerli aracıdır. Bu yerli aracılar mali sermayenin ve sömürge, yarı-sömürge ülkeleri boyunduruk altına alan uluslararası emperyalizmin doğrudan satılık uşaklarıdır. Tekelci kapitalizm, sömürge ve yarı-sömürgelerdeki yerli uşaklarıyla

el ele vererek emekçi halkları acımasızca sömürmektedir.

Emperyalist tekelin iktisatlarını askerileştirmesi neticesinde tekel zenginleşmesini artırmıştır.

Emperyalizmin sömürge sistemi, emperyalist devletler tarafından ezilen ve köleleştirilen sömürgelerin ve bağımlı ülkelerin bütünüdür. Sermaye ihracı, işgal ve ilhaklarla emperyalistler dünyanın bir çok devletini sömürge ve yarı/yeni sömürge durumuna getirerek kendisine bağımlı kılmıştır.

Savaşlar, mali sermaye kodamanlarını muazzam derecede zenginleştirir ve tekel, savaşlar arasındaki dönemlerde önü alınmaz bir silah-

lanmayla yüksek karlarını ayakta tutmaya çalışır. Savaşlar ve iktisadın askerileştirilmesi, tekelcilere devlet tarafından aşırı yüksek fiyatlarla ödenen elverişli silahlanma siparişleri sağlar ve onlara devlet bütçesinden zengin kredilerin ve sübvansiyonların akmasını garanti eder. Savaş için çalışan işletmelere pürüzsüz bir şekilde hammadde ve diğer malzemeler temin edilir ve bunlar işgücüyle en iyi şekilde donatılır. Her tür iş yasası kaldırılır işçiler seferberlik altına alınmış sayılır ve grevler yasaklanır. Bütün bunlar kapitalistlere iş yoğunluğunu son derece çıkarma olanağı sağlar. Aynı zamanda vergi yükünün büyümesi, geçim düzeyinin pahalılaşması, besin maddelerinin ve günlük yaşamın diğer nesnelerinin karneye bağlanması yoluyla emekçi kitlelerin yaşam düzeyi sürekli olarak düşer.

Böylelikle kapitalist iktisadın askerileştirilmesi, hem savaş koşullarında ve hem de barış dönemlerinde, tekelin azami karının yükseltilmesi amacıyla emekçi kitlelerin sömürülmesinin muazzam ölçüde güçlendirilmesi demektir.

Ulusal ve sınıfsal mücadelelerin yoğunlukla sürdüğü dünya ve ülkemiz konjonktüründe, silahlanma da

aynı hızıyla devam ediyor. Devrimci halk muhalefetine silahlı mücadele doğultusunda kabardığı Asya, Pasifik, Latin Amerika, Afrika ve Ortadoğu ülkeleri emperyalist silah tekellerinin ana pazarı durumundadır. Bu ülkelerin egemenleri ve bağlı oldukları emperyalist tekeller sömürülerini daha fazla yoğunlaştırmak ve süreklileştirmek için emekçi halkları acımasızca ezmektedir. Emekçi halkları baskı altında tutabilmek için silahlanmaya milyarlarca dolar harcamaktadırlar.

En fazla silah harcaması yapan ülkelerin başında ise Ortadoğu ülkeleri geliyor. Ortadoğu ülkeleri petrol gelirlerinin önemli bir kısmını silaha yatırıyor. Ortadoğu'nun en fazla silah satın alan ülkeleri Suudi Arabistan, Mısır ve İsrail.

Latin Amerika ülkelerinde ise Şili, Arjantin ve Brezilya silah alımında başı çekiyor. Asya ve Pasifik ülkelerinde ise, Güney Kore, Singapur, Endonezya, Japonya, Çin, Malezya, Tayvan, Tayland, Hindistan ve Pakistan ilk sıraları alıyor.

Ayrıca 1995 yılında Japonya askeri bütçesine 56 milyar dolar, Fransa askeri bütçesine 37 milyar dolar, İngiltere askeri bütçesine 34 milyar dolar harcamıştır.

Son beş yılda emperyalist silah tekellerinin ihracatı:

Ülkeler	(Milyar Dolar)
ABD	56.6
Rusya Federasyonu	35.4
Almanya	8.6
Fransa	7.7
İngiltere	6.5
Çin	5.7
Çek Cumhuriyeti	2.2
Hollanda	1.9
İtalya	1.4
İsrail	1.1

1996 yılında dünyada yapılan toplam 32 milyar dolarlık silah satışının 11.3 milyar dolarlık kısmını ABD gerçekleştirdi. İngiltere 4.8,

Rusya ise 4.6 milyar dolarlık gelir elde etti. ABD satışlarının % 64'lük bölümünü Hindistan, Suudi Arabistan, Güney Kore ve Endonezya gibi gelişmekte olan ülkelere yaptı. Son beş yıllık süreçte Suudi Arabistan, Körfez krizinin de etkisiyle silah fabrikatörlerinin en büyük müşterisi olurken, Arabistan'ı Türkiye ve Yunanistan izliyor. Suudi Arabistan 8.4 milyar dolarlık silah ithal ederken, bu ülkeyi 7.73 milyar dolarla Türkiye, 6.26 milyar dolarla Yunanistan izliyor.

Emperyalistler arasındaki silah pazarı giderek daha da kızışmaktadır. Özellikle Rusya ve ABD arasındaki pazar kavgası öne çıkmaktadır. ABD silah satışlarının büyük bölümünü Hindistan, Suudi Arabistan, Güney Kore, Endonezya, Yunanistan, İsrail vs. ülkelere yapmaktadır.

Rusya'nın silah satış yaptığı ülkelere elde ettiği gelir ve toplam silah karındaki payı ise, 1995 yılına göre şöyledir:

Bölge	(Milyar dolar)	(Toplamdaki pay)%
Doğu Asya	1.855	28.3
Çin	1.700	26
Ortadoğu	1590	24.3
Avrupa	1.205	18.4
Güney Asya	940	14.4
Hindistan	925	14.1
Afrika	610	9.3
Amerika Kıtası	255	3.6
Orta Asya	95	1.5
Vietnam	90	1.4

Sömürücü devletlerin egemen sınıfları kendi egemenliklerini sürdürebilmek için silahlı güçlerine çok önem verirler. Türk egemen sınıfları Kürt illerindeki "toptan imha" savaşını yürütmek amacıyla saatte 11 milyar TL harcamıyor. Bu savaşın mali bilançosu son on yılda yakılan, yıkılan, harabe haline getirilen il, ilçe ve köylerdeki maddi kayıpla birlikte toplam 4.2 katrilyon TL'dir. Bu süreçte yakılan köy sayısı 2 bindir. Sürgün edilen insan sa-

yısı 3.5 milyon civarındadır. Egemen sınıflar savaş harcamalarını karşılayabilmek için gıda harcamalarından, at yarışlarına kadar uzanan çok geniş bir alanı kapsayan "Savunma Sanayi Destekleme Fonu" gelirlerini artırmaya çalışıyor.

Egemen sınıflar, 1990-1993 yılları döneminde 120 trilyon lirayı silaha yatırmıştır. Silah pazarında ABD'ye bağımlı olan TC, 1990-93 yılları arasında 3.3 milyar dolarlık yani 120 trilyon 450 milyar liralık silah satın almıştır. Bu silahlanmanın faturası ise yine emekçi halkların sırtına yüklenmektedir. Ulusal ve toplumsal kurtuluş mücadelesi karşısında tutunmada zorlanan devlet, savaş nedeniyle en büyük silah alıcısı ülkeler arasında ilk sıralardadır.

Ege sorunu, Kıbrıs sorunu, Kürt Sorunu, Yunanistan ve Türkiye hakim sınıflarını silahlanma yarışına sokmuştur. 1995-96 yılları arasında TC silahlanmaya 5.242 milyar dolar (500 trilyon TL) harcamıştır.

"YDD" adı altında uluslararası mali sermayenin sömürü sistemleri dünyanın her tarafını denetim altına almıştır. Neo-liberal politikalar, Yapısal Uyum Programları (YUP), Eşel-Mobil, Esnek Üretim sistemleri hayatın her alanında uygulanmaya

çalışılmaktadır. Ekonominin askerileştirilmesi ve buna paralel olarak silahlanmanın büyük boyutlara ulaşması dünyayı tehdit etmektedir. Küreselleşen sermayenin saldırılarına karşı küresel ölçekte enternasyonalist proletaryanın örgütlü gücünü yaratıp ulusal ve toplumsal kurtuluş mücadelelerini geliştirmek, toplumsal ve ulusal devrimleri gerçekleştirip sınıfsız dünyayı kurmak her zamankinden daha yakıcı bir ihtiyaç olarak kendisini ifade etmektedir.

Endonezya'da halk kazandı!

Sevgi YILMAZ

1990'lı yılların moda kavramı Yeni Dünya Düzeni(YDD)ydı. Emperyalist sistemin savunucuları uygulanan sosyalizmlerin yıkılmasıyla birlikte ortaya çıkan "yeni" dönemin adlandırılmasında bu kavramı sıkça kullandılar. Aslında bu tanımlama bütünlüklü bir sürecin adını koyuyordu. Emperyalizm'in teorisyenleri, başlayan dönemin ekonomi-politikalarını, askeri, siyasi ve kültürel yüzünü bu kavram çerçevesinde değerlendirdiler. Globalleşme ise "yeni" dönemin siyasal boyutunu oluşturmuyordu. İçeriği ise her zaman olduğu gibi emperyalizme sağdan ve "sol"dan akıl hocalığı yapanlar tarafından doldurulmaya çalışılıyordu. Her şeyi "komünizm" düşmanlığına bağlayan kapitalizm "sosyalizmin" yıkılmasıyla birlikte rahat bir nefes almıştı. Temel tezi ise "komünizmin ortadan kalkmasıyla birlikte insanlık büyük bir beladan kurtulmuştur" önermesinden oluşuyordu. Onlara göre, kapitalizm insanlığa genel ekonomik refah, eşitlik ve özgürlük sağlayacak tek ve alternatifsiz bir sistem olmaya devam ediyordu.

Evrensel barış, demokrasi ve ulusların eşitliği her fırsatta propaganda edildi. Ülkeler arası eşitsiz-

liklerin ortadan kalkacağı, dünyaya insan hakları ve demokrasinin hakim olacağı, yoksulluğun sona ereceği yaygarası her yanı sarmıştı. Dünya ulusları barış ve kardeşlik ilişkileri içerisinde birarada yaşamaya başlayacaklardı. Ezilen ve sömürülen halklara adeta bir cennet vaadediliyordu. Bütün bunlar sosyalizmden kurtulmuş bir dünyada, emperyalist-kapitalizm koşullarında ve onun savunucuları tarafından gerçekleştirilecekti. İddia bundan ibaretti.

Bunun bir aldatmaca olduğu kısa sürede ortaya çıktı. Emperyalizm kendi düzenini sağlamlaştırmak ve alternatif çözüm hareketlerinin önünü kesmek için böylece bir yapılanma hareketine ihtiyaç duymaktaydı. Bir avuç gelişmiş emperyalist-kapitalist ülke dışında, dünyanın diğer ülkelerinde ve geri bırakılmış halkların kaderinde değişen bir şey olmadı. Sömürü ve katliamlar hızından bir şey yitmedi. Yeni-bölgesel savaşlar ortaya çıktı. Ülkelerarası eşitsizlikler ve anlaşmazlıklar devam etti. Milyarlarca insanı açlığa mahkum eden koşullar ortadan kalkmadı, tersine, yoksulluk daha da yaygınlaştı ve bu sayılara milyonlarca yeni insan eklendi. Silahlara yatırım durmadı ve askeri harcamalar arttı.

Bütün bunlar emperyalist-kapitalizmin dünyaya hakim olma anla-

yışının doğal bir sonucuydu. İnsanlık hak ve özgürlükler cephesinde yeni bir gelişmeye tanık olmadı. Aksine, baskı ve sömürü alabilmesine boyutlandı. Büyük bedeller ödenerek ve uzun mücadeleler sonucu kazanılan haklar birer birer geri alındı. Özelleştirmeler, kitlesel işten çıkarmalar, hak gaspları artarak sürdü. Emek güçlerine örgüt-süzlük dayatıldı ve varolan örgütlenmeler de dağıtıldı. Özetle "yeni" düzen, aslında emperyalist-kapitalizmin engel tanımayan sınırsız sömürü, baskı ve tahakküm düzeniydi. Aldatıcı görüntüsü ve söylemleri, çizilen parlak iyimserlik tabloları, asıl hedeflenenleri gizlemeye yetmedi ve boyası erken dökülmeye başladı. Bunun ilk göstergesi Körfez savaşıyla ortaya çıktı. ABD emperyalizmi ve onun müttefikleri çıkarları söz konusu olduğunda, geçmişte olduğu gibi hiçbir kural tanımayacaklarını bir kez daha gösterdiler. Irak halkı, bütün dünyanın gözleri önünde katliama uğratıldı. Ezilen, sömürülen ve geri bırakılmış halkların payına "yeni" düzenden yine kan, gözyaşı ve acı düşmüştü. Ardından Somali işgali geldi. Somali halkına "insani yardım" adı altında nelerin götürüldüğünü hep birlikte izledik. YDD ve globalleşme politikaları çerçevesinde hedeflenenlerin neler olduğu artık açığa çıkmış, içeriğinde

yer alan kavramların (ülkeler arası eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, evrensel hukuk, barış, insan hak ve özgürlükleri vs.) boş bir aldatmacadan başka bir şey olmadıkları belli olmuştur. Ezilen ve sömürülen halkların emperyalizmden medet umar hale geldiklerinde nelerin yaşanabileceğine insanlık tarihi defalarca tanıklık etmiştir.

"Yeni" düzen gerçek yüzünü artık gizleyemiyor. İnsanlığın genel çıkarları açısından bir olumluluk taşımadığı biliniyor. Bu durum kısa sürede bilince çıkmış ve gelişen halk hareketlerine yön vermeye başlamıştır. Geçtiğimiz Mayıs ayında Endonezya'da yaşanan halk ayaklanması emperyalizmin YDD ve globalleşme politikalarına karşı verilen mücadelenin görkemli örneklerinden birini oluşturdu. Ayaklanmanın nedeni IMF'nin hazırlanmış olduğu program doğrultusunda, başta petrol olmak üzere birçok ürüne yapılan zamlar olarak görülsede, asıl hedefin emperyalizm ve onun kukla iktidarı olduğu biliniyor. Bardağı taşıran son damla ise yapılan bu zamlar oldu. Üniversite gençliğinin başlattığı eylemler bir anda yankı buldu ve tüm ülkeye yayılarak büyük bir halk hareketine dönüştü. Hareket, ekonomik talepler boyutunu aşarak siyasal hedeflere yöneldi. Emperyalizmin yerli işbirlikçisi ve kuklası olarak 33 yıldır iktidarda bulunan Suharto yönetimini hedef aldı. Ve yönetimden uzaklaştırılması sağlandı. Böylece 1965 yılında, emperyalizm destekli askeri darbe ile yönetimi ele geçiren General Suharto'nun 33 yıldır süren baskı rejimi de sona ermiş oldu. Global düzeyde geliştirilmeye çalışılan "yeni" düzen böylelikle bir darbe daha almış, yaşanan kriz Asya Kalkınmacılığı balonunu da söndürmüştür.

Endonezya nüfus açısından ele alındığında dünyanın dördüncü büyük ülkesidir. Bu açıdan ucuz emek cenneti olarak görülür. Zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları Avrupa sömürgeciliğinin ilgisini çekmiştir. Uzun yıllar Hollanda'nın sömürgesi

olarak kalmış ve bu durum, 2. Emperyalist Paylaşım Savaşı'na kadar sürmüştür. Ülke bu tarihlerde bir dönem Japon emperyalizminin işgaline de uğramıştır. Emperyalist ülkeler arasındaki çıkar çatışmalarından kaynaklı başta Hollanda olmak üzere

Çıkarılması gereken dersler açısından önemli bir nokta da "kriz dönemlerinin karar dönemleri olduğu" gerçeğinden hareketle, yapılması gerekenin ne olduğu kararının hemen alınmasıdır. Endonezya gerçeğinde ek-sik olan budur. Gelişen halk hareketleri sürecinde toplumsal ayaklanmaya önderlik etme ve iktidar perspektifli önderliklere duyulan ihtiyaç çok önemlidir. Endonezya'da yaşanan durum bu evrensel gerçeği bir kez daha doğrulamıştır. Önderlikten ve iktidar perspektifinden yoksun muhalefet hareketleri "reform"lar çizgisinin ötesine geçememektedirler.

re Avrupalı emperyalist güçler bu durumu hazmedemeyerek Japon işgaline karşı girişilen "bağımsızlık" hareketine destek sunmuşlardır.

Gelişen yerel direnişi ve "bağımsızlık" hareketini tam bir kurtuluş hareketi olarak görmek eksik bir değerlendirme olur. Burada emper-

yalistler arasında gelişen (Japonya-Hollanda) çıkar çatışması Endonezya'ya zımnen bir bağımsızlık kazanmasına yardımcı olmuştur. Çünkü hareket Batılı güçler tarafından destekleniyordu. 17 Ağustos 1945 tarihinde Endonezya'da Sukarno liderliğindeki güçler, Avrupalı emperyalistlerin desteğini de alarak iktidara geldi ve ülke "bağımsızlığına" kavuştu. Batılı emperyalistler Asya'da gelişen Japon etkinliğini kırmak için bu bağımsızlık hareketini desteklemek zorunda kalmaları bundan sonra ülke tarihinde önemli bir belirleyicilik taşıdı. Ülke, emperyalizmin denetimine açık hale geldi.

Sukarno dönemi nispeten ayrı tutulsada temel yapısal durum açısından ele alındığında Endonezya tam bağımsız bir ülke olamamıştır. İç muhalefet ve gelişen halk hareketleri bu durumu kökten değiştirmeye yetmemiştir. Sukarno döneminde emperyalizme karşı tavır alışlar göstermeliktir ve içerisinde ciddi bir kararlılık taşımaz. Örneğin, uluslararası alanda iç toplumsal muhalefetin durumunu gözetken bir politika izlenmiş ve emperyalizme bağımlı olmamanın kanıtı olarak, 1955 yılında yapılan Bandung Konferansı'nda Endonezya "bağlantısızlar" grubuna dahil olmuştur. Bunun ülke kaderinde önemli bir etkisinin olduğu söylenemez. Emperyalizme bağımlı hareket etme etkisini belirli oranlarda yitirmiş olsa da tam olarak ortadan kalkmamıştır.

Bu dönemin başka önemli bir özelliği de burjuvazmin, dönemin gelişmelerinden etkilenerek "millî"lik karakteri taşımasıdır. Bu durum, aynı zamanda gelişen iç muhalefet ve komünist harekete karşı bir "emniyet" işlevi de görüyordu. Buna rağmen halk hareketi ve toplumsal muhalefet sürekli gelişiyor ve komünistler güçleniyordu. Bu dönem de ülke içinde iki güçlü hareketten söz edilebilir; egemen burjuva iktidar ve büyük kitleli bir güce sahip olan Endonezya Komünist Partisi (EKP).

Dünya genelinde iki kutuplu

dengelerin hakim olduğu bu dönem de, "Bağılantısız Ülkeler" in Sovyetler Birliği ile yakın ilişkileri vardı. Endonezya egemenleri bu ilişkilerden alabildiğine yararlanmaya çalıştılar. Yoğun askeri ve ekonomik ilişkilere girdiler. Sovyetler Birliği'nden azımsanmayacak oranlarda askeri yardım aldılar. Kuşkusuz bütün bu gelişmeler emperyalizmin dikkatinden kaçmıyor. İçine girilen bu ilişkilerin engellenmesinin yolları aranıyor. Ve doğal olarak ilk akla gelen askeri bir darbe oldu.

30 Eylül 1965 günü, Endonezya tarihine kara bir leke olarak düşüyordu. Liderliğini Albay Suharto'nun yaptığı ordu güçleri, bir darbe ile ülkede yönetime el koydu. Ve 33 yıl sürecek olan baskı, zulüm ve katliamların kol gezdiği karanlık bir dönem başladı.

İç muhalefetin başını çeken Endonezya Komünist Partisi'nin gücü bu darbenin önlenmesine yetmedi. Önemli bir toplumsal tabana sahip ve muhalefetin önderliğini elinde bulunduruyor olmasına rağmen, iktidar perspektifinden yoksun olması EKP'ye bu fırsatı tanımadı. Darbeci güçler Komünist Parti üzerinde büyük bir terör estirdi. Komünist Partisi üyesi oldukları gerekçesiyle 500 binin üzerinde insan, sorgusuz yargısız katledildi. Toplumsal muhalefetin irili ufaklı bütün güçleri ezildi, muhalif hareketler ve yayınlar yasaklandı.

Bu dönemin belirgin özelliği, bütün askeri yönetimlerde olduğu gibi, rejimin şiddet eksenine üzerine kurulmuş olmasıdır. Bu, ordu eliyle sürdürülüyor, kontrgerilla ve gizli güçler yardımcı destek görevi görüyorlardı. Suharto dönemi kesintisiz şiddet, baskı ve sömürü özellikleri yanında ekonomi-politikaların düzenlenmesini de IMF ve Dünya Bankası'na bırakıyordu. Aysa'nın diğer ülkelerinde olduğu gibi IMF Endonezya'da da yığınla reçete ve program uygulamaya soktu, hiç biri krizin aşılmasını sağlayamadı. IMF reçetelerinin uygulandığı diğer ülkelerde olduğu gibi kaybedenler yine çalışan, üreten emekçi kesimler

ve yoksul halk olmuştur.

Uzun yıllardır baskı, sömürü ve katliam uygulamalarının biriktirdiği öfke bugün yükselen bir halk ayaklanmasıyla açığa çıktı. Üniversite gençliğinin öncülüğünde gelişti ve siyasallaşarak başta emek güçleri olmak üzere toplumun diğer kesimleri tarafından desteklendi. Yaşananlar, kelimenin gerçek anlamıyla bir halk ayaklanmasıydı. Endonezya halkı, diktatörlük koşullarında olsa bile ezilen ve sömürülen kitlelerin kendi güçlerini keşfetmeleriyle birlikte, bir kaç gün gibi kısa sayılabilecek bir süre içerisinde neyin başarılabilirliğini, dünyanın ezilen halklarına göstermiş oldu. Baskı rejiminin yıllardır biriktirdiği tecrübe ve deneyimler yerle bir edildi. 33 yıldır yönetimde olan bir diktatör, kendini yeniden devlet başkanlığına seçtiği bir dönemde iktidardan düşürüldü. Rejim temel köşe taşları itibarıyla bugün yerinde duruyor olsa da, halkın kendi güç ve iradesini sınamada yaşananlar önemli bir deneyim olarak halk muhalefeti ve devrim mücadelesinin hanesine olumluluk olarak yazıldı.

Çıkarılması gereken dersler açısından önemli bir nokta da "kriz dönemlerinin katar dönemleri olduğu" gerçeğinden hareketle, yapılması gerekenin ne olduğu kararının hemen alınmasıdır. Endonezya gerçeğinde eksik olan budur. Gelişen halk hareketleri sürecinde toplumsal ayaklanmaya önderlik etme ve iktidar perspektifli önderliklere duyulan ihtiyaç çok önemlidir. Endonezya'da yaşanan durum bu evrensel gerçeği bir kez daha doğrulamıştır. Önderlikten ve iktidar perspektifinden yoksun muhalefet hareketleri "reform"lar çizgisinin ötesine geçememektedirler.

Endonezya'da yaşanan ayaklanma, rejimi tarihin çöplüğüne atmaya yetmedi. Ayaklanmaya önderlik edecek bir gücün olmaması bu durumu yaratmıştır. Şimdiden yapılan değerlendirmeler "halkın kaderinde değişen bir şeyin olmadığı" doğrultusundadır. Endonezyalı öğrenci liderlerinden Pius Lustrilang "En-

donezya'da vitrin bile değişmedi" diyor. Ve devam ediyor, "Ordu, on yıllardır muhalifleri yok ediyor, işkence yapıyor, korkutuyor ve tüm bunlar sistematik olarak yapılmakta. Habibi'nin devlet başkanı olmasıyla değişen bir şey olmadı. Suharto döneminin sorumluları görevlerini sürdürüyorlar, vitrin bile değişmedi. Yalnızca vitrinin baş mankeni değişti."

Bu değerlendirme, sistemin ayakta duruyor olması açısından ele alındığında kuşkusuz doğrudur. Evet, eski rejim yerindedir. Toplumsal ve siyasal yapıda temelden bir değişiklik olmamıştır. Bazı alanlarda verilen "reform" sözü ne zaman yerine getirilecek bilinmiyor. Yeni devlet başkanı Habibi, Suharto'nun en yakın adamlarından biridir. Reformların uygulamaya sokulacağının garantisi yoktur. Ayaklanma sonuçları itibarıyla rejimin üzerinde önemli değişiklikler yaratmamış olsa da kazanan yine Endonezya halkı olmuştur.

Çünkü, sınıflar mücadelesi ve halk hareketleri düz bir çizgi üzerinde ilerlemez. Mücadele, gelişim seyri içerisinde sürekli tecrübe biriktirir ve toplumsal hafızaya yazar. Yarın, halkların kurtuluşu için yaşanacaklar dün ve bugünün yanlışlarından alınmış olacak ve özgün koşullarında güçlü önderlikler yaratacaktır. Ezilen, sömürülen ve baskı altında tutulan mazlum halkların nihai kurtuluşu ancak böylesi birikim ve deneyimler üzerinden geçerek hedefine ulaşacaktır.

Emperyalist "yeni" düzen, bu kez Endonezya topraklarında darbe lenmiştir. Bu açıdan önemi büyüktür. Yaşananlar, başta Endonezya halkı olmak üzere ezilen halkların kurtuluş mücadelesi için yazılan yüzlerce kitap sayfasından daha önemlidir. Başka deneyimlerle de yeni ve özlü çabalar ortaya çıkacak ve birikecektir. Ve sonunda kazanan halklar olacaktır.

İdeoloji (1)

Bayram KAYA

İnsanoğlunu bilgi ve mutluluğa götüren tarihsel ilerlemeler karşı güçlerin çatışmasından kaynaklanmıştır. Ama günümüzde karşıtlıklar yönlendirilebilir oldu. İnsan, egemen sınıfın medyasının kölesi haline getirildi. Özgürlük bilinci bulanıklaştırıldı. Dolayısıyla bu durum toplumsal tutuma yansıdı. Gerçek yaşamın yerini sanal bir hayat, gerçek kahramanların yerini sanal kahramanlar, gerçek bilginin yerini ise öznel -köle edici- yanlış bilgi aldı. Eğitim, objektif mahiyetinden koptu. Çok haklı bir kitlevi eylem kötü bir kışkırtıcılığa, devrimci bir eylem itibarsız bir terörist saldırganlığa; aynı şekilde halka karşı terörist bir saldırganlık itibarlı bir eyleme dönüştürülebilmektedir. Bilim, devrimci savaşımın ve devrimci ideolojinin yok edilmesi-ne karşı kullanılmaktadır.

Topluma, tek yönlü, tek boyutlu, tek ideolojili; ama çoğulcu söylem altında bir ilerleme dayatılmaktadır. Amerikan çoğulculuğu; çatışmasız, bitmiş, tükenmiş, dibi bulmuş bir toplum yaratmaktadır. Bireysel ve toplumsal tutumu edileştirmiştir. Karşıt düşünceler kontrol edilmektedir. Devrimci de-

ğerler bile çeşitli kılıf altında liberalce iğdiş edilmektedir.

Bunları sayfalarca uzatmak mümkün; ama hepsi de ideoloji ile ilgilidir ve ideolojinin gün be gün artan önemi ortadadır. Bilginin ser-

İdeolojinin gün be gün artan önemi ortadadır. Bilginin sermaye bileşenleri içinde artan önemi de yaratılan "sözde gerçekliğin" bir başka maddi kaynağı durumundadır. Eğer bunlar toplumsal tutumu etkiliyorsa, devrimci tutumu değiştirmemesi düşünülemez.

maye bileşenleri içinde artan önemi de yaratılan "sözde gerçekliğin" bir başka maddi kaynağı durumundadır. Eğer bunlar toplumsal tutumu etkiliyorsa, devrimci tutumu değiştirmemesi düşünülemez. Zira, "sanal gerçekliğin" ve "yanlış bi-

linç" in tamamen çürütemediği yerlerin başında devrimci mücadeleden pratikte sürdüğü alanlar ile onu sürdüren kesimler gelmektedir... Bu yanı da, ideolojinin karmaşıklaşan etkisini değil ama; ne olduğu üzerine tartışmak istiyorum.

NASIL BİR İDEOLOJİ

Egemen düşünceler, egemen maddi ilişkilerin fikrîsel ifadesinden başka bir şey değildirler. Düşünceler biçiminde kavranan dünyevi egemen ilişkilerdir.

Engels'e göre ideoloji, dayanağı maddi koşullar olan bir üstyapı ürünüdür. Üretim ilişkilerinin gelişim seyri içinde belirlenir; ama belli bir noktadan sonra nesnel gerçeklikten kopar ve kendi iç yasalarıyla yoluna devam eder. Peki bu nasıl olmaktadır?

"Her ideoloji" diyor Engels, "bir kere oluştuktan sonra, verilmiş belli tasarım öğeleri temeli üzerinde gelişir ve onları işlemeye devam eder; yoksa o bir ideoloji olamazdı; yani fikirleri, bağımsız bir biçimde gelişen ve yalnız kendi öz yasalarına bağlı olan özerk kendilikler olarak ele alamazdı. Beynleri içinde bu zihinsel sürecin sürüp gittiği insanların maddi yaşam ko-

şullarının, sonunda, bu süreci belirlediği, bu kişiler için zorunlu olarak bir bilinmez olarak kalır; yoksa bu bütün ideolojinin sonu olurdu." (Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, Syf: 54)

Engels'in ifade ettiği gibi, belirleyenin bilinmez oluşu, ideolojinin sürekliliğini sağlamaktadır, ve yaşam koşulları değiştikçe ideoloji de zihinsel süreçte buna bağlı olarak geleneksel özünde değişiklikler yapmaktadır. Burada ideoloji "belirleyeni bilinmeyen" bir "yanılsama"dır; "yanlış bilinçtir". Marks-Engels ideolojiyi böyle tanımlıyorlardı.

Engels'e göre ideoloji belli tasarımların öğeleri üzerine yükselen, kendi öz yasalarına bağlı, bağımsız şekilde gelişen, özerk kendiliklerdir. Ama Engels buna hemen ilave eder: Yaşam koşullarının en sonunda tasarımların öğelerini; yani bilinci belirlediği, zorunlu olarak bir bilinmez olarak kalır. İşin püf noktası buradadır; idealizm buradadır. Yani, bilinci belirleyen yaşamdır; ama, bu, bir noktadan sonra bilinç sanki maddi hayattan bağımsızmış, sanki a priori ya da tanrısalmış gibi gelmeye başlıyor, yanılsama maddi dünya hayatında meydana gelen sınıf farklılığının meşru imiş gibi gösterilip kitlelerin aldatılmasından başka bir şey değildir.

Eğer, yanılsamanın bu kaynağı olmasa, hakikaten, bütün ideolojilerin sonu olurdu. Burjuvazinin ideologları, ideolojiler öldü derken, ezen-ezilen, sömüren-sömürülen ilişkisini aldatıcı, sanal bir yanılsamalar aleminde eriten, kendi egemen ideolojilerinin daha üst boyutta yeni bir "yanlış bilinç" yaratmasını ifade etmekten öte bir şey söylemiyorlar. Kendi ideolojilerini ölümsüz tek tanrı, devrimci ideolojileri ölümlü ve ölmüş gösteriyorlar. Kuşkusuz Marksist sol'da böy-

lesi bir söyleme inanan "saf dilliler"; yani, kuşkuculukla düşünceye dalmış, bilgiçlikle sersemlemiş, pişmanca konuşmaya eğilimli, devrimden bıkmış kimseler oldukça fazladır.

Engels ideolojilerin değişimini uzun uzun açıklar. Ona göre, Ortaçağ bütün ideoloji biçimlerini (felsefe, politika, hukuk, vb.) teolojinin birer alt bölümü yapmıştır. Yığınların yalnızca dini ideolojiyle beslenen kafasına kendi öz çıkarlarını dinsel bir kisve altında sunmuştur. Ortaçağın teknik ilerlemeleri Rönesans'ta burjuvaziyi yarattığında, "Kalvencilik, çağın burjuvazisinin çıkarlarının gerçek bir dinsel kılıfı" olarak belirmiştir. Yani, bir kere ortaya çıkmış olan Hristiyan ideolojisi değişmiş, bu defa, burjuva devriminin ideolojik giysisi haline gelmiştir.

Konunun netleşmesi açısından Engels'i özetlemenin yararı vardır. Hristiyanlık son aşamasına girmiş bulunuyordu. Her hangi bir sınıfın özlemlerine gelecekte ideolojik bir kılıf hizmeti görececek yetenekten yoksun bir hale gelmişti; gitgide egemen sınıfın tekellerinde olan bir mülkiyet oldu; ki bu sınıflar, onu aşağı sınıfların dizginlerini elde tutmak için basit bir yönetim aracı olarak kullanıyorlardı. Şunu da kaydedelim ki, değişik sınıfların her biri kendine uygun gelen dini kullanır: Toprak aristokrasisi Katolik Cizvitliğini ya da Protestan Ortodoksliğini, liberal ve radikal burjuvazi rasyonalizmi, ve bunların herbirinin kendi dinlerine inanmaları ya da inanmamaları hiç bir şeyi değiştirmez.

Öyle görünüyor ki, bütün ideolojik alanlarda gelenek büyük bir tutucu güç olduğu gibi, din de bir kez oluştuktan sonra, her zaman geleneksel bir öz içeriyor. Ama bu özde meydana gelen değişiklikler,

sınıf ilişkilerinden, dolayısıyla ekonomik ilişkilerden ileri gelir.

Engels'e göre, maddi hayat koşullarının belirlediği düşüncenin (ide) göreceli bir bağımsızlığı, kendi öz yasalarına bağlı olan özerk bir kendiliği vardır. Bu nasıl olmaktadır? Marksizm içi tartışmaların ana konularından birisi de burasıdır. Bunu kısa da olsa açıklamak gerekir. Üretim ilişkilerinin belirleyiciliğindeki düşünce bir süre sonra maddi yaşam-dışı bir çok etmenin (çıkarlar, bireysel tercih ve fikirler, vs.) de etkisiyle nesnel gerçeklikten, toplumsal gerçeklikten farklı yöne, bireysel çıkarları yönünde kopuş sağlar ve kendi iç yasalarıyla gelişir. İşte, tam burada birden fazla, karşıt ideolojiler alanı başlar. Yanlış bilinç ve bir yanılsama olan ideoloji burada karşıt olan bir ideolojiyi, yani doğru bilinci de bulur. Üretim ilişkileri içinde, üretim araçları sahibi, sömürünün, yalancının, aldatıcılığın ideolojisini (bilimsel olmayan) geliştirirken, üreten, ezilen kesim kendi çıkarları peşinde yürür ve yanlış, aldatıcı bilince ve sanal ilişkilere karşı nesnel gerçekliğin ilişkisini dile getirir (bilimsel ideoloji). Üretim alanındaki ayrışma, yanlış bilinç'in aynı zamanda "doğru bilinci" de içerdiğinin kaynağıdır. Hem maddi alanda, hem de düşüncenin diyalektiğinde bu içerme ve çelişki vardır; yadsınamaz. Ancak, doğru ve yanlış yoktur; öznel düşünce vardır diyen ve her öznel düşünceye saygı duymak gerekliliğine inanan postmodernler ve postmarksistler doğru ve yanlış bilinç tanımının asıl reddiyecileridir. Bunlara şunu söylemek gerekiyor: Sınıf düşmanlarının, sömürücülerin fikirlerine saygı duymak mı, onlarla uzlaşmak mı? Asla!

İdeolojinin ilksel başlangıçları nelerdir? Tek kelimeyle doğaldır.

güçlerdir. Önceleri salt doğaüstü güçlere karşı toplumların kendilerini sadece koruma içgüdüsünden hareketle ürettikleri düşünceler (dinsel tapınımlar vs.) olan egemen sınıfların düşünceleri olarak toplumu yönlendirmeye başlamıştır. Önceki ideoloji doğaüstü kuvvetlere biat'ı öngörürken, sınıflı toplum ideolojileri doğaüstü güçler+egemen sınıf ilişkileri karşısında da insanlığa boyun eğdirerek insanı daha da alçaltmışlardır. İlk başta ideoloji sözde düşünürün bilinçli; ama yanlış bir bilinçle maksatlı gerçekleştirildiği bir süreçtir. Sözde düşünür için itici güç ise egemen çıkarlar, gerçeğin örtülmesini, en gelişkin bilinç biçimleriyle gizlenmesini gerektirmiştir. Öyle olmasıydı Engels'in dediği gibi ideolojinin sonu olurdu. Yani, beyinleri içinde bu zihinsel sürecin sürüp gittiği insanların maddi yaşam koşullarının, en sonunda, bu süreci belirlediği, bu kişiler için zorunlu olarak örtülüdür; meçhuldür. O, aldatıcı-chıkar ilişkilerinin, ideolojileşmiş zor aygıtının yaratıcısıdır aynı zamanda ve kendinden önceki tüm saf düşüncenin ve toplumsal aygıtların yok edicisidir.

Bu sözde düşünür, işin temeline bakmadan tüm düşünce gereçlerini, tasarım öğelerini düşünceden çıkmış sayar ve daha uzaklarda düşünceden bağımsız kökenleri olup olmadığını araştırmak zahmetine katlanmaz. (Bu yönüyle görüntüde bağımsızdır) Onan gözünde bu doğaldır; çünkü düşüncenin aracılığıyla gerçekleştirilen her insan eylemi ona, son çözümlemede, temelini düşünceye dayamış olarak görünür. Sanki tarihsel ideoloji, her özel alanda, daha önceki kuşakların beyninde kendine özgü bir dizi bağımsız gelişme geçirmiştir. İşte, her özel alandaki ideolojik görüşlerin bu görüntüde bağımsız tarihleri-

dir ki insanların çoğunu aldatmaktadır. Engels belirlemelerinde "düşünce tarihi"ni görüntüde bağımsız olarak niteler ve spekülasyonun (düşünceciğin) belirlemesinin karşıtını içerir ve düşünceciğin inatla öne çıkardığı düşünce tarihine pek itibar etmez.

Bilim-ideoloji, felsefe-bilim ilişkisi de bu minvalde değerlendirilmelidir. Ideoloji, bilimi hem içermekte hem de karşıt görmektedir. Ideolojik bir biçim olan felsefe de öyledir. Durum böyle olurken Althusser'in ve ardıllarının bilim-ideoloji ve bilim-felsefe karşıtlığı diyalektikten nasibini almamış yapısalcılardan daha yapısalcı kaha varsayımlardır. Bir kere Althusser, tüm çabalarına rağmen, bu karşıtlığı ya da ideolojiyi niçin reddettiğini temelleriyle açınılayamamıştır. Korsch ve Lukacs'ın madde-bilinç özdeşliğide Hegelsel bir ifade olduğu için ideolojiyi ulkusal anlamda hayli abartmış öznelcilik kanşımı bir dilenci çorbasına çevirmişler, bilimsel ideolojiyi bulanıklaştırmışlardır. Sınıflı toplumlarda ideolojilerin de tıpkı sınıflar gibi karşıt olduğu olgusunu görmek istemeyen Althusser, ideolojiyi, salt, bilimsel ve nesnel gerçeklikten kopmuş soyut ve kuramsal düşünce olarak ifade etmiş ki bu da açık değildir, küçümseyip yok saymıştır. Doğru ve bilimsel ideolojinin devrimci pratiğin temeli olmasını yadsınmış, tek yanlılığa düşmüştür. Şu öngörüyü bir kenara atmıştır:

"Yolu devrimci teoriyle aydınlatılmayan pratik, karanlıkta el yordamıyla yürür, devrimci pratikle ilgisiz teoride boş sözlerden ibarettir" (Lenin)

Ya burjuva ideolojisi ya da devrimci ideoloji: ikisinin ortası oldukça kaygandır, bulanıktır, orada kimse (orta yolculukta) dikış tutturamamıştır. Burjuva ideolojisi, bi-

lim-dışı, insanlık dışı, insanın insan tarafından sömürülmesinin meşrulaştırılması temeline dayanır; öbür ilişkiler bu temel ilişkiye tabidir. *"Sömürü ilişkisinin içine alınmayacak ilişkilere rastladıkları zamanda onları, hiç değilse düşlerinde, sömürü ilişkisine bağlarlar. Bu tek ilişkinin özdeksel olarak dile getirilişi tüm nesnelerin, insanların ve toplumsal ilişkilerin değerini temsil eden paradır"* (Marks-Engels, Alman İdeolojisi)

Parayı, bu özdek olmayan pis maddeyi elinde bulunduran, tüm üretim araçlarına olduğu gibi entelektüel araçlara da sahip olmakta, sömürülen sınıfların düşünce gereçlerini kendine bağımlı kılmakta, tekilik ifade eden bir düşünce hayati yaratmaktadır. Bu bağımlılık gittikçe artmakta, tüm düşünce gereçleri ideolojikleştirilmektedir. Böylece ideolojik mücadelelerin hem biçimleri değişmekte hem de önemi artmaktadır; tabi, pratik süreçle bağlı olarak. Pratik dışında saf bilinç aramak skolastisizme yol açar.

Sonuç olarak: Altyapının belirleyiciliğindeki siyasal, felsefi, dinsel, sanatsal, vb. tüm bilinç biçimlerinin toplamı diyebileceğimiz ideoloji bir üstyapı kurumlaşmasıdır. Geçekonduda villadakinden daha başka türlü yaşanılıp düşünüleceğinden ideoloji de iki genel sınıfa bölünür: Bir yanda doğru ve bilimsel ideoloji, öte yanda bilim-dışı egemen sınıf ideolojisi. En kötüsü ise tam ortada olan uzlaştırmacı, tinselci, duyumsu, olgucu, "gerçekçi", postmodern, vb. biçimlerdir. Bu orta yer tam bir bataklıktır. Çağdaş-modern burjuvazi sıkışığında kendisine gerekli olan "taze kanı" bu orta yerden alır.

DEVRİMCİ ÖZGÜRLEŞME YOLUNDA

Yeni ufuklar açmalıyız!

Hüseyin KARABULUT

21. yüzyıla girmemize, az bir zaman kaldı. Dünya sivilizasyon değil barbarlık hakim. İnsanların birbirine karşı yabancılaşması ve kendilerine olan yabancılaşmaları had safhada. Dünyayı yöneten ve maddi üretimin büyük bir kesimini elinde toplayan hâlâ çok küçük bir azınlıktır. "Kast" sistemi "modern" bir biçimde sürüyor ve sınıflararası ayırım "yumuşak" halde olsa bile, varlığını koruyor.

Bir yanda emperyalistlerce geliştirilen "sonsuz tahrip gücüne sahip" nükleer silahlar, öbür yandan bu silahlardan daha tehlikeli ve etkili bir tahrip gücü olan ekonomik, medyatik ve düşünsel emperyalist terör gücü söz konusu. Ekonomideki görünmez şiddeti ele alan çalışmasına haklı olarak "Ekonominin Terörü" adını veriyordaki Viviane Forrester.

Emperyalizm, globalleşme, modern teknoloji ve yeni liberalizm adı altında kendisini dünya halklarına dayatmayı sürdürüyor. Dünya halklarının emperyalist zorbalığa karşı direnmeleri en doğal haktır. Emperyalizm, çeşitli kollardan dünyayı bir ahtapot gibi sararken, dünyada hakimiyetini perçinlemek için her türlü mücadele biçiminden, çeşitli araç ve gereçlerden yararlanırken; sosyalistlerin ilkel yöntemlerle ve bir o kadar geri klişe

ve sloganlarla emperyalizme karşı mücadeleyi kazanmaları beklenemez. Dünya halklarının emperyalist zorbalığa karşı direnme hakkını kullanırken en çok ihtiyaç duyacağı araç, hiç kuşkusuz, bilimsel fikirlerle donanmış bir öncüdür. Bizim de en temel ihtiyacımız şu anda budur.

Devrimci özgürleşme yolunda emekçilere klavuzluk edecek olan bu turden bir öncü; felsefi, ekonomik ve ideolojik alanda yeni açılımlar yapmalıdır. Bugüne kadar olan düşünce ve eylemi daha da zenginleştirerek yarına taşımaktadır. Ve ayrıca yarından sonra daha da geliştirilip zenginleştirilmesinin de yolunu açmalıdır.

Bugün karşı karşıya olduğumuz görev sadece geleneği yeniden inşa etmek değil; geleceği de yeniden inşa etmek zorundayız. Sadece yeni bir gelenek kurma göreviyle değil, aynı zamanda yeni bir gelecek kurmak gibi ciddi bir görevle de mükellefiz. Bunun ne kadar ağır bir sorumluluk olduğuna belirtmeye lüzum yok.

Yeni bir gelecek, özgür bir gelecek demektir. Bütün zorluk ve çilelere rağmen özgür bir gelecek için yürümeyi göze alanların bu yolda yeni ufuklara açılmaktan çekinmemeleri gerekir.

"GELENEK" DEYİNCE...

Gelenek deyince sadece Nisan 1972'de kurulan grubumuz anlaşıl-

mamalı, bir bütün olarak üzerinde yükseldiğimiz tarihi miras anlaşılmalıdır. Üzerinde yükseldiğimiz tarihi miras son derece zengin ve kökleri oldukça derindedir. İnsanlığın, emekçi halkların tarihinde ilerici ve güzel olan ne varsa, insandan ve emekten yana ne varsa hepsi bizim geleneğimizdir. İnsani olan hiçbir şeyin bize yabancı olmaması bu yüzdendir. İnsani olan her şey genellikle insan için güzeldir. (Tümünden demiyoruz, sadece genellikle diyoruz.)

İnsanlığın bugün karşı karşıya olduğu en önemli problemlerden bir tanesi de düşünce alanındaki üretimsizliktir. Geçmişte insanlar düşünce üretiyorlardı. Biz ise çağımızda, mutthiş bir savurganlıkla bu düşünceleri tüketiyoruz. Tam anlamıyla bir "düşünce üretmede tembellik çağı"nı yaşıyoruz. Bunun ne denli insanlığın zararına olduğu açıktır. Bir yandan tutucu olmayıp doğru ve yararlı düşünceleri geçmişten bugüne biriktirmeyi ve kullanmayı bilmeliyiz. Öbür yandan ise gelecek nesiller için yeni düşünce ufukları açmayı, yeni düşünceleri üretmeyi bilmeliyiz. Geçmişten devraldığımız mirası tam bir savurganlıkla tüketerek, geleceğe hiçbir şey bırakamayacağımız açıktır.

Geçmişte üretilen düşünceleri bile derli toplu bir hale getirip, uygulamadığımız, düşünsel ve eylemsel alanda geçmişe ait üretimleri biriktirip öğrenemediğimiz bir başka gerçektir. Karl

Marks "Das Kapital"ı yazdığında bilgisayarın ne olduğunu bilmiyordu. Nükleer silahlar henüz icat edilmemişti ve dünyada televizyon yoktu. Telefon henüz icat edilmemişti ve belki de İngiltere kraliyet sarayında vardı. Marks buna rağmen o günden bugüne dair çok doğru ve önemli öngörülerde bulundu. Bizim geçen zaman içinde Marks'ı kavrayıp ondan sonraki gelişmeleri de hesaba katarak kat kat aşmamız gerekirken, bırakalım Marks'ı kavramayı okuyanlarımızın sayısı bile çok az. Sözümona devrimci örgütlerin birçok yöneticisi bile Marks-Engels'i okumamıştır. Birçok devrimci "önder" Marks-Engels'in eserleri deyince "Komünist Manifesto"yu anlamaktadır. Bu devrimci hareket için büyük bir talihsizliktir. Lenin-Stalin-Mao-Che vb.'leri bile tam olarak okunup kavranmış değildir. Rosa Luxemburg sadece Lenin'in değerlendirmeleri ile bilinir. "Maoizm" savunulur. Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı tanınır, ama her ne hikmetse Tibet sorununa hiç değinilmez, görmezden gelinir. Oysa bizzat Mao'nun kendisi bu konularda son derece hassastır. Her şeyin iki yönüne dikkat çekmiştir. İki karşıt görüşten bir tanesini bilmenin yeterli olamayacağına, karşıtını da öğrenmenin gerekli olduğunu sürekli vurgulamıştır. Parti üyelerine "olumsuz oldukları halde Kant ve Hegel'i, Konfüçyus'u ve Çan Kay-şek'i okumalısınız" demiştir. (S.E. Cilt 5, Sayı: 399)

Üzerinde mücadele ettiğimiz coğrafyayı yeterince tanımıyoruz. Dünyayı ve insanlığı yeterince tanımıyoruz. Çeşitli kültürleri özümsemeyi bilmiyoruz. Marks'tan asırlarca önce Marksizm'in temellerini atan değerleri öğrenmek, Devrimci Özgürleşmeciler'in asli görevlerinden biridir. Din kitaplarını, "Kutsal Yazıları", destanları, söylenceleri, tarih kitaplarını, mitolojiyi didik didik öğrenmek lazım. Tarihten, ister sözlü isterse yazılı eserlerden olsun öğrenecek çok şey var. Bazılarımız üzerinde yaşadığımız coğrafyaya sosyalizmin ilk tohumlarını serpen Şeyh Bedreddin'i kısmen biliyor. Fakat beslendiği üç önemli kaynağı; Zerdüşt'ü, Mazdek'i ve Babek'i bilmiyoruz. Şeyh Bedrettin 1420'de öldürüldüğünde

"yarın yavaşından gayri her şeyde, her yerde ve hep beraber" diyordu. Fakat ondan çok önce 535 yılında Mazdek İran'da öldürülmeden önce şunları söylüyordu:

"Yeryüzü bütün insanların ortaklaşa yararlanmalarına açık bir yaşama alanıdır. Bu alanda çalışan geçinir. Çalışmayan kendiliğinden silinip gider. Toplum bütün bireylerin oluşturdukları ortaklaşa bir kuruluştur. Bu nedenle bütün toplum malları ortakdır. Mülkiyet (iyelik) doğaya aykırıdır. Kimse kimseyi baskı altına almaya, özgürlüğünü ortadan kaldırmaya ya da kısıtlamaya yetkisi yoktur. Aile kurumu da doğaya aykırıdır. Kadının erkeğin tutsağı değildir, özgür bir insandır. Kadının kendi istenciyle ortak olmasında ve dilediği gibi davranmasında bir sakınca yoktur."

Mazdek'ten 300 yıl sonra 830'lar da Mazdek'in düşüncelerini gerçekleştirmek için Abbasilere baş kaldıran Babek ise şöyle diyor:

"Dünya kimsenin değil, bütün insanlarındır. Yeryüzünde, doğal olarak topraklar bölünmemiştir, mülkiyet sonradan doğmuş, gücünün gücsüze egemen oluşu biçimine gelmiştir. Gerçekte bütün insanlar eşittir. Kimsenin kimseyi kendi çıkarına, kendi yararına çalıştırmaya, sömürmeye yetkisi yoktur. Tanrı kimseyi kimseden üstün, kimseyi kimseye egemen olsun diye yaratmamıştır. Yeryüzünde yaşamı çekilmez kılan, savaşlara, bozgunlara, soygunlara yol açan belli durumlar vardır. Bunlar da kadınların, erkeğin denetimini altına girizleri bir nesne, bir araç gibi kullanılışı toprakların belli kimselerin eline geçişi, varislik, sahiplik (mülkiyet) gibi olumsuz olaylardır. İnsanları toplumları savaştan kurtarmak, barışı sağlamak, mutlu kılmak için yapılacak olan, nesnelerin ortaklaşa kullanılmasıdır. Bütün mallar ortakdır. Kadınlar serbest olmalıdır. Evlenme insan doğasına aykırıdır, çıkarıcı dinlerin doğal olmayan bir buluşudur."

Mazdek ve Babek'ten yüzyıllarca önce milattan 700 yıl önce (hatta belki milattan 700 yıldan da önce ama son şeklini M. Ö. VII. yüzyılda aldığı için 700 yıl önce diyoruz) Zerdüşt; yani Zoroastır ise şunları savunuyordu: "Tanrı dünyaya 5 elementten oluş-

turmuştur. Madde ve evren 5 elementten meydana gelmiştir. Bunlar en başta sevgi-ateş-hava-su ve topraktır. İnsan bir sevgi varlığıdır, bu sevginin sınırı yoktur. Bu nedenle insanın kendi soydaşları gibi hayvanları, bitkileri, bütün doğa varlıklarını sevmesi gerekir. Bir sevgi varlığı olan insanın hayvanlara acı çekirmesi, onları kesmesi, yemesi özellikle dini törenlerinde adak olarak sunması, kan dökmesi gereksizdir, tanrısal istence de, kişisel olgunluğa, yetkinliğe de aykırıdır. Seven insan başkalarıyla dolan, kendinde başkasını, başkasında kendini bulan insandır."

Bence bu üç kaynağın dışında Bedreddin'in beslendiği bir diğer önemli kaynaktaki 216'da İran'da doğup, 276'da Babil yakınlarında öldürülen Mani'dir. Mani, "Gönül bilgisi kişinin kendini bilmesi, kendinde savaşı iki karşıt gücün niteliklerini kavraması, yetkinleşmek, olgunlaşmak için gereken düşünce öğelerini sağlamasıyla kazanılır" demiştir.

Dedik ya, insanlığın tarihinde ilerici olan güzel olan ne varsa geleceğimize aittir. Prometheus-Gılgamış-Kalevela; Zerdüşt-Kawa-Spartaküs; Mazdek-Babek-Şeyh Bedreddin; Hacı Bektaş Veli-Pir Sultan Abdal-Koroğlu, Marks-Lenin-Mao ve diğerleri; Suphi-Kaypakaya-Güney; Deniz-Mahir-Mazlum; dinler tarihinde ve kutsal kitaplarda ilerici olan ne varsa; Sokrates'ten Hegel'e, Budha'dan İsa'ya, Adem'den Muhammed'e kadar ilerici olan ne varsa özümsemek, zincirin halkaları gibi birbirine eklemek lazım.

Geçmiş iyi öğrenirsek, iyi sonuçlar çıkarırsak, iyi bir gelecek inşa edebiliriz. Esas olan gelecek yönelimimizdir. Gelecek bizim ellerimizdedir. Daha iyi bir gelecek aynı zamanda bizler açısından daha iyi bir gelecek demektir.

Devrimci özgürleşme yolunu klişelerle, dar tartışmalarla, tali sorunlarla tıkamak yerine, esas konular üzerinde yoğunlaşmalıyız. Gelenek ve geleceği yeniden inşa için devrimci özgürleşme yolunda yeni ufuklar açmalıyız.

Babil

Muzaffer ORUÇOĞLU

Mezopotamya deyince akla ilkin bilgiyle yüklü parlak bir güneş gelir. Sonra bulanık ve yıkıcı Fırat ile sakin ve duru Dicle gelir. Mezopotamya'da, İsa'dan Önce 2000 yıllarında üç milyon insanın yaşadığı söyleniyor. Bu, üç milyon Gülgamış, üç milyon savaş ve aşk çılgını demektir. Üç sac ayağına, ölümsüzlük arayışına, savaşa ve aşka oturmuş mitolojik bir dünya demektir.

Mezopotamya'nın kalbi Babil'dir. Atakıllık ile egemenliğini yitiren anaerkillik iç içe yaşadığı, kölelik sisteminin dımdık ayakta olduğu, uygarlık düzeyinin şaşırıcı boyutlarda gülmeye başladığı Babil. Yahudiler'in "sefahat ve puşperestlik yuvası", ya da "Büyük Fahişe", dedikleri bu Mezopotamya incisi, çeşitli parlak dönemlerden, yıkımlardan geçmiş, en son altın çağını MÖ. VI. yüzyılda (Nabukodonosor II) yaşamıştır. Dörtgen bir plana göre kurulan kent, iç içe, 16.5 km uzunluğunda iki kalın surla çevrilmiştir. Surların üzerinde yükselen kulelerin heybeti, kenti bilezikleyen geniş hendegün salarına düşmektedir. İhtar, Marduk, Uraş, Zabaka, Enlil, Sin, Adad, Samaş gibi büyük tanrı ve tanrıçaların adlarını taşıyan sekiz dev kapıdan kente girilmektedir. Duvarları rengarenk sırlı tuğlalarla örülen, boğa, ejder, aslan, kartal gibi güçlü hayvan figürleriyle süslenen bu kapılardan hem kente girilir, hem de süslü geçitlerle adını taşıdığı tanrının tapınağına. Babil'in en büyük tanrısı Marduk'un 20 m yüksekliğindeki tapınağı ise Babil'in kalbidir. 550x450 m'lik bir alan üzerinde kurulan bu tapınağın yanında onun görkemli minaresi, 90 m yüksekliğindeki Ziggurat'ı, yani dünyanın yedi harikası arasında birisi olan Babil Kulesi yer alır. Tabi bu, Babil'in biricik tapınağı değildir. Babil'de 53'ü büyük olmak üzere toplam 703 tapınak vardır. 350 sunak ile iki ayın yolunu da buna ekler-

sek inancın somut çapı açığa çıkar.

Babil kadınının aşk felsefesine ya naşalım biraz. Nüfusu 300 ila 400 bin arasında değişen Babil pazarında 20 dil canlı ve cansız malların dolaşımına, takasına hizmet etmektedir. Aşk, tanrıların tanrıçalar tarafından insanlara verilen bir iyilik atesidir. Bu ateş, dini iklim içinde, ayinlerde capcanlı tutulmakta ve üç kategoriye ayrılmaktadır.

Birincisi: Tanrı Marduk'un aşkıydı. En yüce aşkı bu. Genellikle Babil köle aristokrasisine mensup olan kızlar arasından seçilen ve Enati denilen tanrı gelinleri ile Tanrı arasında zaman zaman, özellikle de baharda gerçekleşen aşkı. Enatiler, Ziggurat'larda, en önemlisi de Babil Kulesi'nde gösteriyorlardı hünerlerini. Lir'ler, harp'ler ve davullarla şenlenen tanrısal düğün gecesi sonucunda, güzel enati, Tevrat'ın deyişiyle, "tepesi semaya kadar uzayan" Babil Kulesi'nin zirvesine, helezonik basamakları tırmanarak varıyordu. Zirvenin küçük tapınağında muhteşem bir yemek yatağı (yemeği yatarak yiyorlardı) ve yatağın önünde de altın kaplamalı bir masa vardı. Kokular, makyajlar, altın takılar, rengarenk giysiler içinde yataktaki bekleyen enati, tarifsiz bir mutluluk, heyecan ve korku içindedir. Çünkü halkın çıkamadığı kutsal kuleye çıkmıştır. Az sonra ölümlülerin göremediği, görüldüğünde ise görkemine dayanamayıp parelendiği Baştanrı Marduk'la sevişecek, güzellik ve ölümsüzlük büyüsünden kısmetini alacaktır. Çatışan zıt duygular, cinnet ve değişim anıydı. Değişimi inancın kalkarak duygularında başlayan ve duygularında noktalan kadın, cinnet alemine yaklaşırdı. Tabi bu bekleyişin sonunda, bel küreği ile sembolize edilen bereketli tarım tanrısı Marduk çıkagelirdi. Yüksek dini otoritenin ve Babil aristokrasisinin zirvesinde oturan insandan başkası değildi bu. Kulenin çevresinde yer alan rahip saraylarında, misafir odalarında bekleyen Babil uleması, bereketin gücünü belirleyen kutsal sevişmenin sonucunu beklerdi.

Bu durum, yılda bir kez yapılmazdı. Baştanrının zevkine sunulmak üzere, kule zirvesine değişik enatiler gönderilirdi. Ama en önemlisi bahar başlangıcında gönderilirdi.

İkincisi, aşk tanrıçası İhtar adına, yine her yıl baharda düzenlenen ve ateşli aşk gösterileriyle Babil'i çalkalayan bereket festivaliydi. Buna genç kızlar başta olmak üzere kadınlar aktif olarak katılıyorlardı. Süslenen yüzlere boğa, toplu ilahilerle tapınaklarda kurban ediliyor, kanları toprağa akıtılıyor, erkeklik organları ise İhtar'a sunuluyordu. Tapınaktaki görevli fahişe rahibelerle geçici fahişeler kutsal temizleme ve süslenme ritüallerinden geçerek sevişmeye; yani bolluk ve verimlilik kapısını açmaya hazır hale geliyor ve tapınak aristokrasisinin önceden seçtiği erkeklerle sevişiyorlardı. Toprağı sevgililerinin kanlarıyla sulamayı seven İhtar, bu sevişmelerin verdiği hoşnutsuzlukla toprağı besliyor, tahıl çoğaltma yeteneğiyle donatıyordu.

Üçüncüsü, tapınaklar da dahil tüm halkı içine çeken genel sevişme cinnetiydi. Tapınaklarda, sokaklarda, kent meydanlarında, bahçelerde Bit Aştan denilen sevişme evlerinde gerçekleştirilen kütesel aşkı. İnsanların birbirlerine iyilik, sıcaklık ve bereket aşlaması anlamına geliyordu bu. Aşk güzellik ve bereket demekti. Tanrının veya tanrıçanın gönlünü hoş eden tapınak aşkı çok daha bereketliydi. Her Babil kadınının özlediği ve gerçekleştirmeye çalıştığı bir idealdi. Babil'in nüfusu 300 bindi. Yaklaşık 150 bin kadın, kentin 703 tapınağından herhangi birisinde, tanrıçanın gönlüne göre ortaya çıkacak bir erkekle sevişmenin hayaliyle yaşıyordu. Aristokrat kadınlar daha şanslıydı. Heradot'u dinleyelim:

"... Babilililer'in en yüz kızartıcı alışkanlıkları şudur: Her kadın, ömründe bir kez Afrodit Tapınağı'nda (İhtar'ı kastediyor) oturmalı ve kendisini yabancılara birine vermeli. Parasına güvenen ve kalabalığa katılmak istemeyen

kadınlar, tapınağın yanına dek arabayla giderler ve peşlerinde bir sürü hizmetçi olduğu halde beklerler. Ama çoğunluk için şöyle olur: *Afrodit duvarları içinde başları kurdela ile çatılmış birçok kadın oturur; kimseleri gider, yenileri gelir; yerler gerili iplerle bölünmüştür; yabancılar önlerinde dolayır, istediklerini seçerler. Bu duvarlar içinde oturan her kadın, bir yabancı gelip de tapınağın dışında onunla çiftleşmek için dizleri üzerine para atmadıkça evine dönmeyiz; parayı atarken aynen şunları söylemek zorundadır: 'Senin kızılığında tanrıça Mylitta'yı çağırıyorum, Mylitta, Afrodit'in Asure'a sıdır. Kaş para verdiği önemli değildir; kadının kabul etmemesi korkusu yoktur, din, bunu yasak etmiştir çünkü, bu para kutsal olur. Kadın, kendine ilk para atanın peşinden gider ve kim olursa olsun geri çevirmez. Birleşmeden sonra, kadın tanrıçanın gönlünü yapmış olarak evine döner ve bundan sonra ne verseniz, artık bir daha baştan çıkaramazsınız. Yaradılışın güzel bir yüz ve güzel bir endam verdiği kızlar, çabuk döner evlerine; ama öyle olmayanlar, yasanın gereğini yerine getirebilmek için tapınakta uzun süre beklerler, üç dört yıl bekleyenleri öler' (Herodot Tarih, 1983, Sf:199)*

Milattan Önce 2000 yılında kurulan Babil'in bu durumuna, yaklaşık 400 yıl sonra kendisini "kralların tanrısı" olarak ilan eden Hammurabi, koyduğu yasalarla "hayır" dedi. Sümer'i, Akkad'ı, Asur'u ve Ninova'yı egemenliği altına alarak Mezopotamya'da merkezi birleşik bir devlet kuran Hammurabi, gelişen mülkiyet duygusunun ve kadın üzerindeki artan egemenliğin bir sonucu olarak 282 maddelik köleci hukuku oturttu. Cezalandırmada kısas, efendilere daha çok imtiyaz ve aile hukukuyla da kadın haklarına darbe... kadın kısır olmamak kaydıyla tek evlilik esas alınır, koca affetmezse zina ölümlü cezalandırılır. Sadakatsizlikleri ispatlanan eşler boğdurulur. Serbest, kuralızsız Babil, işgal edilmiş komşu ülkelerin durumunu da göze alan merkezi birleşik devletin sentez hukukuyla uslandırılmaya çalışılır. Babil uslanır mı? Uslanmaz. Hammurabi'den sonra da eskisi gibi olmasa da sürdürür çılgınlığını.

Ortadoğu'da ortaya çıkan semavi dinler, Babil'i baş hedef olarak seçer. Bu lanetliler kentinde öfkeyi en çok üzerine çeken de hiç kuşku yok ki "küstahlık abidesi" olarak adlandırılan Babil Kulesi'dir. Namus, özellikle özgürlüğü

ve serbest ilişkiyi çağırıştan bu kulede dara çekilmektedir. Bu kule, dinin kalbine dayanan bu şeytani hançer; yerle bir edilmeyle hakketmiştir. Bu kulemin yapımında aynı dili konuşan insanlar, farklı dillere saptılar. Farklı görevlerin insanları birbirlerini anlamaz hale geldiler. Ama yeryüzünün ilk kutsal dilini konuşan İbraniler yapımı çalışmalarına katılmadılar. Bu şeytani yapıyı hiç bir zaman övmediler. Tanrıya, onu yoketmesi için yalvandılar.

Sadece Yahudiler değil, Ortadoğu'nun paganist kavimleri de Babil'e ateş püskürtüler. Onun cazip, yıkıcı etkisinden korkular. Nemrut, Sargon, Sanherip ve Asurbanipal gibi krallar Babil'i işgal ettiklerinde tahribata kuleden başladılar. Babil'in her kurtuluşunda ise Babil'iler tahribatın eski haline dönüşmesine kuleden başlıyorlardı. Nabopolassar ve Nabukodonosor'un yaptığı gibi. Kuleyi yıkmayan ilk hükümdar Keyhüsrev'dir (M.O. 539). Kule O'nu müthiş büyüledi. Mezarını kulemin küçük bir minyatürü olarak yaptırdı. Kuleye hayran olan bir diğer hükümdar da Büyük İskender'di. Hindistan seferinden döndüğünde Babil'e uğradı. Marduk'un bu akıllara durgunluk veren tapınağını inşa ettirmeye karar vererek, Babil'i Babil eden eski krallardan Nabukodonosor'un sarayına çekildi. On bin kişiyi melozların kaldırılması için seferber etti. Malaryadan ölüncü çalışmalar durdu. Selefliler'in eline geçen Babil çöküş sürecine girdi.

Babil komşuları gibi savaşı değil. Bazı dönemler hariç, genelde hep savunmada kalmıştır. Saldırganların kafasında Babil, zenginlik, ahlaksızlık, serbest seks ve üreme olarak canlanıyordu. Yenilen Babil'in kralı kısırlaştırılıyordu. Dönemin en ileri uygarlığı olduğu için zengindi. Şu Sümer atasözüne en yakın Mezopotamya uygarlığı, Babil uygarlığıydı: *"Sen yola koyuluyorsun ve düşmanın ülkesini işiile ediyorsun. Düşman da geliyor ve senin ülkeni işiile ediyor."* (S. Ciziri, *Tarih ve Uygarlık*, Sf: 235) Asur, saldırgan ve zalimdir. Asker bir kavimdir. Mezopotamya'nın İsparta'sıdır. Babil'e korkunc düşmandır. Buna rağmen Babil'in etkisinden kendisini tam kurtarmış değildir. Araştırmacı Miles, Asur'un başkenti Ninova'daki dinsel bir festivali bakın nasıl anlatıyor:

"Nineve'deki tanrıça Anaitis, her yıl ülkenin en güzel gençini kendisine sevgilikurban olarak seçiyordu; onu mak-

GÖZLERİNDE

Otarımsun gecenin kenarında
Gözlerinde yanar dara çekilmiş
Bu dal ışık
Dolar karanlığımıza sıcak ve aydınlık
Harlandım çiçek tohumunda
parladım

Aşkına güllere deldim
Gülleri tenime serdim
Gördüm yine ummanda seni
Sade ve engin
Öp beni zerreciklere bölünemim
Her biri dağılsın sonsuzluğa
Yine de düşse dursan suya
Toprağa havaya
Yeğersin bir çığ taneşi gibi denia
Düşmek için umuduna yitiren
Siyahına gözlerin

Müzeyyen Güneş/Avusturalya

yajla güzelleştiriyor, takılarla donatıyor, kırmızı elbise giydirtiyor, tanrıçanın iki bağı baltası ile silaklandırılıyor ve son gün olarak da tanrıçanın rahibeleri ile bir sevgime cümbugünü gerçekleştiriyordu. Sevgimeler, mora boyanmış bir salonda, halkın gözü önünde, her yıl yapılıyor; ve daha sonraları bu genç, köklü olardan oluşmuş, değerli tahtadan yapılmış ve altınla kaplanmış bir yorgana sarıldıktan sonra, yatağa yatırılıyor ve yakılıyordu." (Aktaran S. Ciziri, *Tarih ve Uygarlık-1*, Sf: 317) Evet, Babil'den etkilenen Asur sevgimesi. Asur, herşeyi ateşle noktalamayı seviyor.

Her insanın içinde bir Babil vardır. Babil'de kadın özgür değil; çünkü insan özgür değil. Ama Babil'de sevgime tabu değil. Sevgime en güzel şeydir. Böyle olmasa Marduk'a, İstar'a sunulmazdı o. Mezopotamya'nın 2500 tanrısı ve tanrıçası aşktan yeterince payını aldı. Semavi dinlerin, göğün yedinci katına çekilen ve her yerde hazır ve nazır rolünü oynayan tek tanrısı ise aşkı, cinselliği gizlilik tülüne büründürdü, insan ruhunun dehşetine indirdi. İnsan, yaptığı en tatlı en güzel eylemini, aşkı, cinselliğini anlatamaz hale geldi. İnsanın kendi duygularına; özgür iç eğilimlerine, aşkına yabancılaşmasından daha vahim bir yabancılaşma var mıdır? Yabancılaşmanın bu türünü kırmadan dünyayı derinlemesine değiştiremeyiz. Gerçek bir devrim her alanda özgür bir Babil için yola koyulur. Çıkışı kutsayan, tabulaştıran, ilerletiş sürecinde "inkar" darına düşürmeyen bir devrim ise Asur'laşır, Babil'e saldırır.

Sanat üzerine sesli düşünceler

Mehmet YEŞİLTEPE

"Şiirin yasal anası duygudur. Duygusuz insan bir dize mimarı ya da görüntücü olabilir; ama şair olamaz. Siyasa ya da sosyolojiyi dizeleştiren değil; yüreğin fıskırttığı ışıkları ve kokuları bir savaş tamburu gibi korkusuzca çalan, evreni zafer inancına çağıran kişidir şair."

Jose Marti

İnsanın, ürettiklerini biriktiremediği ve her seferinde tekrar tekrar üretmek durumunda kaldığı dönemlerden, bir repertuar oluşturma sürecine geçiş kolay olmadı ve uzun bir zaman aldı. Beceri gibi birikimin devralınması, insanlığın gelişim tarihinde önemli bir rol oynarken; sanat da bu devralınmanın gerçekleşmesinde işlev yüklenir.

İnsanlar kendi tarihlerini yaparken, devralınmış bilgiyi bugünün ürününe yansıtırlar. Gelenekler, varolan birikim sahnelenirken; oyuncular değişir ve giderek kendi oyununu yazıp oynar.

"Yeni bir dil öğrenmeye başlamış biri, o dili durmadan kendi ana diline çevirir; ama o dili eskisinin yardımı olmadan anladığı ve kullanırken ana dilini unuttuğu zaman, yeni dilin ruhunu öğrenemez olur." (Yazın ve Sanat Üzerine 1, Marks, Engels; s:53)

Sanatın bir diğer özelliği de, toplumsal gelişim ile pek de uyumlu gitmeyen ve eşitsizlik halinde olan bir gelişim göstermiş olmasıdır. Her zaman ve değişik biçimlerde kendini

gösteren, sanatın toplumsal gelişim karşısındaki görece özerkliği; çok farklı tarihsel dönemlere ait ürünlerden alınacak estetik tadın düşmesini önler.

"Yetişkin biri yeniden çocuk olmaz, en fazla çocuklaşır. Ama çocuğun aklı ona haz vermez mi, ve kendisi çocuğun gerçekliğini daha yüksek bir düzeyde oluşturmaya çalışmaz mı? Çocuk, her çağda, doğal gerçekliğinde dönemin karakterini simgelemez mi? İnsanlığın tarihsel çocukluğu, en güzel biçimine ulaştığı yerde, bir daha hiç yinelenmeyecek bir aşama olduğu için sonsuza bir çekiciliği neden taşımaz? Heysuz çocuklar ve büyümüş de küçülmüş çocuklar vardır. Eski halkların çoğu bu kategoridendir. Yunanlılar normal çocuklardı. Sanatlarının bizim için çekiciliği, ortaya çıktığı toplumun olgunlaşmamış aşaması ile çangalmaz. Tersine, onun çekiciliği bunun bir sonucudur ve o sanata yol açmış olan olgunlaşmamış toplumsal koşulların -ki o sanata yalnız onlar yol açabiliyor- yinelenmemesi olgusuna ayrılmaz biçimde bağlıdır." (Age, Syf: 58)

SANAT DOLAYLI BİR ANLATIM TARZIDIR

Engels, 26 Eylül 1885'te Londra'dan, Minna Kautsky'ye "Eskiler ve Yeniler" adlı romanı ile ilgili olarak yazdığı mektupta, sanatın sahip olması gereken dolaylı anlatım karakterine özel bir vurgu yapar. Engels, doğrudan anlatıma karşı değildir. Hatta, traged-

yanın babası Aiskhylos ve Cervantes'in de partizanlıkta onlardan geri kalmadığını vurgular. "Ancak, sanıyorum ki amaç açıkça gösterilmeden, duruman ve eylemin kendilerinden belli olmalıdır ve yazar, betimlediği toplumsal gelişmelerin gelecek tarihsel çözümünü okura bir tepside sunmamalıdır. Buna şu da eklenmeli: Bizim koşullarımızda romanlar, çoğunlukla, burjuva çevrelerden olan; yani doğrudan doğruya bizim olmayan çevrelerden gelmiş okurlara sesleniyor. Onun için, bence, sosyalist sorun romanı, gerçek koşulların doğru bir betimi ile, o koşullarla ilgili hayati geleceksel yansımaları giderir, burjuva dünyanın yimserliğini sarsar, kendisi söz konusu soruna doğrudan çözüm sunmaksızın, hatta zaman zaman görünüşte yan tutmadan, varolanın benliği (edebi) geçerliliği hakkında kuşkular aşılar ise, görevini tümüyle başarmış olur" (Age, Syf: 62-63)

Genel anlamda sanatın özgün bir alan olmasının yanında, farklı dallardan oluşması ve bu dalların da her birinin özgünlük unsurunu barındırması, sanatçının hareket sahasını bir hayli genişletir. Ve içinde hareket edilmesi gereken sınırları, kalın çizgilerle çekmeyi önler. Ancak, buradaki hareket serbestisi, gerçekliğin tuz-buz edilmesine de sebep olmamak durumundadır. Tersini de, "gerçekçilik" denince, toplumsal ve politik görüşlerin övgüsü sınırlılığında kalınmamalıdır. Kanısını gizleyebildiği ölçüde yaratıcı, daha iyi ürünler ortaya koyma şansını yükseltir.

"Gerçeklik, ayrıntı doğruluğundan başka, tipik koşullardaki tipik karakterlerin doğru olarak yeniden yaratılmasını da gerektirir." (Engels, s:64) Öyle ki, bazen, yaratıcının kendi kanılarını aşan ve çelişme hali yansıtan bir durum alabilir. Örneğin Engels, Balzac'ı, "Geçmiş, şimdi ve gelecek olan tüm Zola' lardan daha büyük bir gerçekçilik ustası" sayarken; eserlerindeki gerçekliğe bağlılığını kıstas alır. Kendisi meşrutiyetçi (legitimist) olan Balzac; gelişmeler karşısında kendi sınıf duygularına ve politik önyargılarına karşı gelmeye zorlanır. Ve gözdesi olan soyluların çöküşündeki zorunluluğu göerek, onları daha iyi bir yazgıya yaraşmayan insanlar olarak tanımlar. İşte Engels bunu, gerçekçiliğin en büyük zaferlerinden biri, koca Balzac' ın da en yüce özelliklerinden biri sayar.

SANATIN KENDİSİNDE OLDUĞU GIBİ, ONA DUYULAN İHTİYAÇTA DA BİR EVRİM SÖZ KONUSUDUR

Maymundan insana doğru evrim içerisinde ayakları üzerine dikilen, ellerini kullanan; kullandıkça incelen ve bu özellikleri soya çekilen insanda; fiziksel evrim gibi duyuşsal evrim de söz konusu olur. İnsanın duyma yetisindeki gelişkinlik, duyuları tad/haz almaya uygun bir hale getirir. Eğitilmiş insanın duyularının uzanacağı yer, eğitilmemiş olanından farklıdır. Gözün, objedeki görsel estetiği; kulağın, sesler arasındaki inceltme farkını algılama boyutu bu eğitim ile orantılı olur. Sıradan, pratik ihtiyaçlarla sınırlanmış duyunun, uzanacağı alan bir hayli dardır.

"Açlıkta ölen insan için yiyeceğin insani biçimi değil, ama sadece yiyecek olarak soya varlığı vardır; o pekala en kaba biçimi altında bulunabilir ve bu beslenme etkinliğinin hayvanal beslenme etkinliğinden ne bakımdan ayrıldığı söylenemez." (Age, Syl: 100)

Nesneye gereksinim ile nesnenin gereksinimi biçiminde yaşanan, üretimdeki karşılıklı etkileşim; doğanın insanallaştırılması ile, beş duyuyu da aşan "insel, pratik duyular"ın oluşumuna beraberinde getirir.

Sahip olunan değerler, birbirini tamamlayan pek çok gelişmenin aynı po-

tada biriken sonuçlarıdır. Bu birikim, bir anda açığa çıkmaz; adım adım gerçekleşir. Aynı şekilde, değer erozyonu da bir çırpıda oluşmaz. Aşağı doğru çeken faktörler, başlangıçta çoğu kez masum bir görüntü sergiler. Burada öylesine bir kabullenmenin, "makul karşılama kıstası" nı aşağı çekmenin koşullarını hazırlar. Başlangıçta olanaksız görülen duruş seviyeleri, "olağan"laşmaya ve tüm bir zamanı kapsamaya başlar. Heyecanlar, refleksler değişir. İrtifa kaybedilen yerde alçalmanın yükü de hafifler.

Bu bağlamda, sistemin; değer yitimi organize edecek düzeyde kurulmuş, tahrip edicilikte ustalaşmış yollarını iyi tanımak ve gerekli önlemleri almak bir zorunluluktur. Aksi takdirde, bir zemine doğru adım adım çekilen insanda, o zeminin unsurları giderek ağırlık kazanacağı için -an gelecek- karşı durma değil; sahiplenme eğilimi gelişecektir.

İhtiyaçtaki görelliliğin kavranabilmesi, sanatsal kültür ve estetiğe dair mutlak sınırların çizilmesini de onler. Birbir uygunluk arz etmese de, değişik bir ihtiyaç tanımı açısından "il Postino" (Postacı) filmi anımsayalım.

Darbe sonrasında Şili' den ayrılmak zorunda kalan Pablo Neruda, İtalya' da küçük bir bahçeci köyüne yerleşir. Aynı zamanda ozanın mektuplarını taşımak için köyden bir genç görevlendirilir. İşte söz konusu film, ozan ile bu genç arasındaki ilişkiye yer verir. Çarpıcı yerlerinden bindir. Neruda, şiirlerini kendisininmiş gibi kullanan postacı Mario' ya, bunun doğru olmadığını söylediğinde, Mario' nun cevabı, "şiir yazana değil, ona ihtiyacı olana aittir" biçiminde olur.

Mario, sevdiği kıızı etkilemek için şiire ihtiyaç duynıyordu; bir başka insan da bir başka nedenle...

Örneğin, yaşamı bir evin sınırları içerisinde geçen ve dayak yiyen bir kadını düşünelim;

"silke üzerindeki ahtapotu pencereye uzan ve güneşe tutun bir kurtuluş yolu bulacaksınız!..."

misali çağlara ne kadar ihtiyaç duyar? Sanırım, bunu en iyi kadının kendisi bilir. Aynı kadının, "benim şiire karnım tok; ben özgürlüğümü istiyorum" demesi de pekala mümkündür.

SANATTA ÖZ-BİÇİM İLİŞKİSİ VE YONLENDİRME SORUNU

Resimden heykele, müzikten tiyatroya, fotoğraftan sinemaya kadar her sanat dalının; imge kullanarak, estetik biçim vererek konu aldığı gerçekliği anlatma dili vardır. Anlatımdaki dolaylılık; dallar arasında farklılaşabildiği gibi, iki ürün arasında da farklılık gösterir.

Sanatın ideolojik bir yere sahip olduğunu söylemek mümkün; ancak bunun doğrudan bir ilişki olduğunu düşünmek kimi ürünleri zorlar veya kimi ürünler bu fikri zorlar. Toplumsal gerçeklik ile bireyin kendi gerçekliği her zaman çakışık durmaz. Ayrıca, biçimin ağırlıkla öne çıkarıldığı veya soyul bir mekana dayanan bir ürünün, sahip olacağı ideolojik işlev daha sınırlı olacaktır.

Tabii, sanatçının edilgen ve tarafsız olma olasılığı zayıftır; toplumsal dokuya nüfuz etmiş çeşitli sorunları veya bu sorunların yansımalarını ürünlerine konu etmesi, doğaldır ve beklenmelidir. Tersî durumlara rastlanılmasını; üretkenliğini sistemin, statükonun, emek karşıtı güçlerin hizmetine sunan sanatçıların olmasını çoğu kez, sanatın doğasına aykırı bir durum olarak görür ve açıklamakta güçlük çekeriz. Böyle bir zeminin içerebileceği asıl terslik; gelişmeye, ilerlemeye karşı duruyor olmasıdır.

Toplumsal psikoloji, sanat üzerinde olduğu kadar sanatçının kendisi üzerinde de etki yapar ve oluşturaacağı süzgeç, ürünlerin genel yapısı üzerinde etkiye bulunur. Ancak, bunların hiçbirisi mutlak değildir ve sanatın görece özerkliği, her durumu açıklayan ortak bir ölçeğin oluşmasını güçleştirir.

Ezilenlerden, halktan, ileri doğru gelişmekte olanlara yeni edebiyat-sanat ürünleri vermek; bu öğelerin doğrudan bir söylemle, ajitatif bir dille anlatımı olarak algılanmamalıdır.

Mevcut statükonun yansımalarının pek çok alanında çatışmaya girmek, alternatif üretmek mümkündür. Buradaki ilişki, kimi ürünlerde örtük kalabilir. Bu bazen insani güzellikleri öne çıkarmak, bazen çevrenin korunmasını gözetmek, bazen de insanın iç dünyasına kadar inen lirik

eserler ortaya koymak biçiminde olabilir. İnsanların merakları, heyecan ve beklentileri üzerinde geliştirici etki yapacak bir çaba; sanatsal kültür ve estetik açısından incelenmiş değerlere sahip kesimlerde nicel ve nitel gelişimi sağlamamanın, öğretici ve geliştirici faaliyetle bulunmanın, "halktan yana" olma içerisinde değerlendirilmesi gerekir. Gelecek toplumun düşünsel/kültürel birikimine katkıyı gözetilen ürünler de bu çerçevede içerisine girer.

Sanatta amaç ve yönlendirme işlevinin abartıldığı kimi durumlarda ortaya konan didaktik eserlerin, biçimi öze feda ettiği ve hatta bir sanat eseri olmaktan çıktığı görülür. Biçim ve öz ilişkisi doğru dengelemeyen ve gerekli önem verilmezse ortaya konan eserin kalitesi üzerinde olumsuz bir etki söz konusu olur. Yoğun bir bilgiye ve öğreticiliğe sahip temalar, özensiz bir biçimle sunulduğunda; belki o öğreticilik işlevini yerine getirebilecek; ama biçimde estetik bir ölçü yakalayamamış "eksikli" bir ürün olacaktır. Aynı şekilde, özü biçime feda eden, salt biçim kaygısıyla hazırlanan eserler de eksik bir yan taşır. Sanatta mesaj verme kaygısı çoğu kez biçimin iskanmasına sebep olur. Gerçekten ise, mesajların daha etkili verilebilmesi üzerinde, biçimin azımsanmayacak bir rolü vardır.

Sanatın kendisini ve sanatsal ürünleri ne denli dar tanımlar içerisinde sokarsak, kaliteyi yükseltme şansını o denli düşürürüz. Ancak bu durum; abartılı bir serbestliğe, kuralsızlığa varmamalıdır. Üretim alanının çapındaki genişliği, kimilerinin pazar için üretim noktasına dek taşındıkları bilinmektedir. Böyle bir ölçsüzlük, bazen tesadüfi kimi oluşumlara anlamlar yükleyerek sanat diye ifade etme noktasına kadar varır.

"Mağla Sanat'ın sürekli izleyicileri kavramsal sanata o kadar alıştılar ki bir keresinde atmak için dizdığımız boş zarap şişelerini sergi zannettiler." (Rabia Çapa, *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı:159, s:64)

SANAT, YÜREKLE BEYNİN İŞBİRLİĞİDİR; BAZEN BİRİ BAZEN DİĞERİ ÖN PLANA ÇIKAR

Sanatçı, maddi olanın tinsel karşılığını bulur ve onu, kullanılan aracın

izin verdiği ölçüde zenginleştirir. Bunu yaparken, yaşama ait kesitlerin duygu dünyasında karşılık bulmasına yardımcı olur; aracılık eder.

Sanatçının, kullandığı imgeye kendi sınıfsal duruşunu yüklediği bir gerçektir. Ancak yine de ürünün kendisi ile üreticinin sınıfsal konumu arasında her zaman doğrudan ilinti kurmak bizi yanlış noktalara götürebilir.

Bir devrimciyi devrimci yapan kısıtlar içerisinde, "sanatçı olmak" gibi bir zorunluluk yoktur; ancak sanatçı olduklarında, devrimcilerin yollarını daha estetik öğelerle dokudukları da bir gerçektir. Aynı şey, devrimci faaliyet içerisinde bulunmayan insanlar için de geçerlidir. Yaşamlarındaki olumlu göstergelerin kaynağını tümünden sanata yüklememek durumundayız.

Sanat, yürekle beynin işbirliğidir. Ve bu işbirliğinden başkaldırı çıkması gibi uysalık, uzlaşma, edilgenlik vb. de çıkabilmektedir. Sanat bazen kendine öyle sağlıklı yataklar bulur ki, böyle bir yatakta büyüdüğü gibi; insanı acıyla uzlaştırmaya, başkaldırı öğelerini emerek yok etmeye başlar. Sanatın, insanı içine kapatıp bencilleştirilebileceği iddiası belki itiraz görülebilir; ama en azından insanın içine kapanıp bencilleştiği yerde kendine sanattan bir sığınak yaptığı gerçeği epeyce sık rastlanan cinsten bir durumdur. Belki bu, insanların metafizik sığınaklara yönelmesine benziyor ve düşük yoğunluklu yaşamaya koşullanmış, kaderci/edilgen toplumların bir özelliğidir; ama sonuçta bir gerçektir.

Sistem açısından da baktığımızda, sanata/edebiyata, egemen ideolojinin yaygınlaşması ve kalıcılaşması sürecinde işlevsel bir rol verildiğini görürüz. Bu bağlamda, sanata mutlak olumluluk atfetmek bir abartıyı ifade eder. Hatta, sanatçının kimliği/dünya görüşü ile ortaya koyduğu sanatsal ürün arasında doğrudan bir ilinti kurulduğunda da kimi örnekleri açıklamak olanaksız hale geliyor. Sanatın, görece özerk bir yanı olduğu gözardı edilmediği takdirde, geniş bir alana yayılan ve çeşitlilik gösteren gelişmelere açıklık getirmek daha kolay olacaktır. Örneğin Aşık Mahsunî Şerif'in bilinen ve olumluluk atfedilen eserlerinin yanında, "Ey kahpe millet Yunanlı (...) Unutmayın ki biz İzmir'de gördüğünüz, pala brykkl, göksü kılı Memedin oğullarıyız, oğlum"

biçimindeki sözlerle beste yaptığı; çalıp söylediği bilinmektedir.

Bu türden uğraşlarda, mutlak bir doğruluk veya kendinden menkul bir güzellik yoktur. İster öz, ister biçim açısından olsun, belirli bir kalite söz konusu değilse, bunun beğenilmesi/sevilmemesi kadar doğal ne olabilir ki? Aksine, kalitesizlikle malul bir ürünün izlenmesi, dinlenmesi veya beğenilmesinde bir arıza aranmalıdır. Sanatın görece özerk bir alan olduğu ve ürünün kalite derecesiyle üreticisinin yaşamı felsefesi arasında bir açının bulunabileceği gözardı edildikçe, anlaşılması güç olan bir diğer örnek de, beğeniyle dinlenmekte olan *Carmina Burana* kantatının, Hitler döneminde Musikammer'in başına getirilen Carl Orff tarafından yazılmış olmasıdır.

Kültürel-sanatsal ürünler karşısında gösterilmesi gereken bir başka hassasiyet de üretiliş koşulları içerisinde ele almaktır. Örneğin, 1968'in anti-emperyalist gençliğinin o günün ihtiyaçlarına ve mevcut duygu grafiğine denk düşecek şekilde söylemiş kimi marşları, müzikalite sinavına sokmanın gerekli ve anlamlı olduğunu düşünmüyorum. Bugünden geriye bakıp, o tarihsel kesitte "açık arama" sevdasına düşenler için, "Hey Dev-Gençli" marşı ile "Eskişehir Eskişehir yalçinkaya sarp yeri" marşı arasındaki söyleyiş benzerliği "müthiş bir buluş" olarak mütalaa edilip, eleştiri konusu yapılabilir. Aslında ben bunu, cevap vermeyi gerektirmeyecek bir konu olarak görmeme rağmen yine de -ile de isteniyorsa- o günün, yaşamlarıyla örnek bir kişilik sergileyen devrimcilerinin sahip oldukları duygu inceliğini anımsamanın yeterli olacağını düşünüyorum.

Yaşamın ve özellikle de kavranın bir ihtiyaç haline getirdiği çeşitli ürünler vardır ki, bunların en ince sanatsal süzgeçlerden geçirilmesi şart değildir. Onların çıkan her gelişmeye katı ölçekler dayatanların, tarihin ironisi karşısında şaşkına döndüğü ve "yapmam" denilen şeyi yapar hale geldiği, çokça rastlanmış örneklerdir.

Bir sevgili sıcaklığıyla mayaladığınız hamura gelecek düşüncünüzü katarak şekil veriyorsanız siz sanatçısınız demektir.

BİZ HANGİ FİKİR MİRASINI İNKAR EDİYORUZ:

Kemalizm (2)

Oturan ADAM

"HASTA ADAM"

Car I. Nikola, bir balodan çıkarken Osmanlı İmparatorluğu için bu sözleri kullanmıştı. Doğru muydu bu sözler? Hayır! Hasta değildi Osmanlı İmparatorluğu "can çekişiyordu" uzun bir zamandır. Onu ayakta tutan, ayakta kalmaya zorlayan, Avrupa emperyalistlerinin "bölüşmede aralarında anlaşamamalarıydı." 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında, Rus orduları Romanya, Bulgaristan'ı işgal ederek ilerler ve İstanbul'un sokaklarına kadar gelir (Yeşilköy'e kadar. O günkü ismiyle Ayastafanos), Rus ordusunun bu ilerlemesini Bogaz'da bulunan İngiliz donanması engeller; yoğun top atışına tutar Ruslar'ı, "hey hemşeri nereye, deveden büyük fil var" diyerek durdurur bu ilerlemeyi. Bu tablo yu-kandaki yommuza sadece bir örnektir. Avrupa kapitalistleri daha da ileri giderek Rus ordusunun işgal ettiği ve Osmanlı İmparatorluğu'na dayatıp imzalatıldığı "Ayastafanos" anlaşmasından da geriye adım atırlar, örneğin, Edirne'yi Osmanlı'ya geri vermeye zorlarlar, verir o da. Karşıl-

ık olarak Kars, Ardahan, Artvin verilir Ruslar'a, Bulgaristan ve Romanya'dan çekilir Ruslar. Bu anlaşmaların tazelendiği yer 13 Haziran 1878'de yapılan "Berlin Konferansı"dır. Almanya başkanlık etmektedir bu konferansa; yeni ulusal bütünlüğünü sağlamış, Fransa'nın Avrupa üzerindeki hakimiyetini kırmış, dahası ünlü "Paris Komünü'nü" yine Fransız burjuvazisi ile birlik olup yıkarak gelmiştir. (1871 yılında olur bütün bunlar).

Berlin Konferansı'na katılan diğer altı ülke şunlar: Fransa, Rusya, İngiltere, Avusturya-Macaristan, İtalya ve tabii Osmanlı İmparatorluğu. Berlin Konferansı Osmanlı İmparatorluğu'nu paylaşma konferansıdır. Osmanlı heyeti sadece seyircidir bu konferansta. Kurtlar bu canavarı parçalarken onun sesi çıkmaz. İyi de niye? Sözü Novıçev'e veriyoruz.

"Savaş öncesi (I. Dünya Savaşı-dır yazarın bahsettiği dönem. O. Adam) Türkiye'sinde (doğrusu Osmanlı olmalı bn. O.A.) yabancı sermayenin sağlam bir yere sahip bulunmadığı bir tek ulusal ekonomi dahi yoktu... Yabancı sermaye en az sanayi alanına girmişti. Yabancı sermayenin sahip olduğu en önemli yerler, ticaret ve mali alanlardı. Demir-

yolu ve kredi: Türkiye'yi emperyalizm işte bu altın ve çelik zincirle kendi arabasına zincirlemişti." (Osmanlı İmparatorluğu'nun Yarı-sömürgeleştirilmesi, Novıçev, Onur Yayınları, abç.)

Biz "kapitülasyonlardan" söz edeceğiz ki Osmanlı'nın Berlin Konferansı'ndaki suskunluğunu anlayabilmek için gerekli bunlar, ileri sayfalarda bize lazım olacak "Kemalizm"ı anlamamız için. Kapitülasyonları anlayabilmemiz için de iki dönemi birbirinden ayırmamız gerekiyor; Emperyalizm dönemi, kapitalizm dönemi diye. Söz elbetteki yoldaş Lenin'in:

"Serbest rekabetin tam olarak hüküm sürdüğü eski kapitalizmin ayırdedici niteliği meta ihracıydı. Tekellerin hüküm sürdüğü bugünkü kapitalizmin ayırdedici niteliği ise "sermaye ihracıdır." (Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması; Sol Yayınları; Syf: 74, Abç)

Eğer "meta" sözcüğünü dar anlamıyla ifade etmek gerekirse; pazar için üretilmiş, alım-satım ve değiştirme değerine haiz "mal" diyeceğiz. Ve biz yazımızda "mamul madde" kavramını kullanacağız okurlarımız açısından. Serbest rekabet dönemin-

de kapitalist ülkeler, kendi pazarı haline geirdikleri ülkelere mamul madde (işlenmiş, hazır mal) satarak yerine, bu ülkelere hammadde veya ucuz kapalı tarım ürünlerini bile, alıp götürüyorlardı. Vergi ve gümrük ayrıcalıkları aldıkları gibi başka imtiyazları da vardı. Zaten kapitülasyonun anlamı şu: "Bir devletin bir başka devlete tanıdığı ekonomik ayrıcalık" (Orhan Hançerlioğlu; Ekonomi Sözlüğü; Remzi Kitabevi; Syf: 207). İlk kapitülasyon anlaşmaları Fatih Sultan Mehmet zamanında Venedik ve Cenova'lılarla yapıldı. "1469'da Türkiye'de Floransalılar'ın elli ticaret hanesi vardı" (Stefanos Yerasimos, *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye*, Syf: 216; Gözlem Yayınları).

"Fatih Sultan Mehmet döneminde Osmanlı parası tam beş defa devalüasyona uğramıştır" (Age); yani yabancı devletler karşısında Osmanlı parası düşürülmüştür. Şevket Süreyya Aydemir, kapitülasyonların ilk imzalanışını yanlış akarmakla birlikte bakınız kapitülasyonlar konusunda ne de güzel bir yorum yapıyor. Biz, bizi ilgilendiren yerden itibaren alıyoruz alıntıyı:

"... Osmanlı İmparatorluğu ise bu bakımdan özgür bir devlet değildir. Çünkü bilhassa kapitülasyonlar, millî iktisadi siyasetin temel ve korucu şartı olan "gümrük istiklalinden" devleti mahrum bırakıyorlardı. Yani imparatorluk, kendi gümrüklerinde dilediği gibi tarifeler tespiti hakkına sahip değildi. (Kapitülasyonlar bn. O.A.) Türkiye'de (Osmanlı O.A.) ticaret, vergi, dini imtiyazlar, çalışma hükümleri, mülkiyet, miras, esirlere yapılacak muameleler, deniz seferleri, iltica hakkı gibi hususlarda haklar imtiyazlar tanıyordu. Sonra şu tarihlerde yeni kapitülasyon anlaşmaları yapıldı. 1569, 1581, 1597, 1604, 1673, 1740, ... ve bunları, 1802, 1858, 1861, 1868 ticaret anlaşmaları izledi. ... bütün batı devletleri de kapitülasyonlardan faydalanma hakkını elde ettiler. Fakat devlet, gümrük istiklalinden mahrum olup, millî sanayide koru-

yucu gümrük tarifelerinden yoksun kalınca, o memlekette sanayinin kuruluşu elbette mümkün olmazdı." (Şevket Süreyya Aydemir, "Enver Paşa"; C: I; Syf: 136-137; Remzi Kitabevi) Bu yorum var ya! Peygamberce bir yorumdur. Ama Kemalizm'e gelince, birçok "kendine aydın" diyen yazarlar gibi bu yorumu unutacaktır Aydemir. Burası ise "zumanın zırtı" dediği yerdir. İlerde tartışacağız. Kapitülasyonlar döneminde göze çarpan bir sermaye ihracına tanık olmuyoruz ama, ayrıcalık alan devletlerin, yükümlülüğünü yerine getiremeyen Osmanlı İmparatorluğu'nu "borçlandırma" vardır. Borçlanma, ekonomik ve siyasal boyunduruğu da beraber getirecektir. Fazla gecikmez bu boyunduruk. İşte örneklerden bir kaç demet:

"... 1863 tarihli imtiyaz anlaşmasına göre, Osmanlı İmparatorluğu'nun iç ve dış borçlanmalarının akd (iş sözleşmeleri O. A.) ve ödenmesinde hükümetin (sultanın demesi lazım) hükümet falan yoktur ortada. O. A.) tek resmi aracısı olarak... Osmanlı Bankası ortaya çıkar." (Rozaliev, "Türkiye'de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri", Syf: 53, Onur Yayınları. Ayrıca 1. dipnota bakınız, Abç)

İngiliz-Fransız ortak kuruluşudur bu banka ve yetkileri sadece bu kadarla sınırlı değildir, dahası vardır ayrıcalıkları arasında:

"Kağıt para (banknot) emisyonunun tekel hakkı, (yani imparatorlukta para basma hakkı bu bankanın elindedir. O.A.), devletin bütün gelir ve gider işlemlerinin yürütülmesi, Türkiye hükümetinin (Osmanlı İmparatorluğu ve Sultan olmalı. O.A.) dış ve iç pazarlarındaki ticari ilişkilerinde mali aracılık, Osmanlı Bankası'nın ilişkileri bütün doğuyu kapsıyordu. 52'si Türkiyede, 7'si Mısır'da, 5'i Yunanistan'da vb. olmak üzere 80 kadar şubesi vardı. Türkiye'nin bütün ekonomisini kontrolü altına alan bu mali mekanizma için Fransız borsası denetim yerlerini elinde tutuyordu." (Kurtuluş Savaşı ve Lozan-Komintern Belgelerinde

Türkiye, Syf: 181, Kaynak Yayınları, 2. Basım)

Dikkatli bir okur "Osmanlı Bankası'nın, tıpkı bugünkü IMF (Uluslararası Para Fonu) denilen ortak bir emperyalist kurum) gibi çalıştığını fark edecektir Osmanlı İmparatorluğu'nda. Çorap söktüğü gibi gelir bu ekonomik teslimiyetin arkası. 1875 yılında, Osmanlı Devleti Sadrazam (Başbakanlık düzeyinde bir kurum) Nedim Paşa'nın ağzından "iflas" ettiğini ilan edecektir dünyaya.

Basiret ve Vakit gazetelerinde yayınlanan hükümet tebliğinde şöyle diyor:

"Her sene faiz ödemeleri için yeni bir istikraza müraat edileğeldiğinden ve bu suretle, bir borcu ödemek için yeni bir borca girmek zorunda bulunulduğundan, Hükümet, paralarını vatanın hizmetine tahsis eden sermayedarların zarara uğramalarını arzu etmediğinden, Banka tarafından gösterilecek sendikalara, Gümrük, tuz, tütün ve Mısır eyaleti vergisi varidatını (gelirini O.A.) da terk etmeyi taahhüt etmiştir. Hükümet bütçede muazene (denge O.A.) sağlamak içinde faiz getirir esham (yer-bölge, O.A.) vermek suretiyle ödemeye karar vermiştir" Tarih 10 Kasım 1875 (Şevket Süreyya Aydemir, "Enver Paşa" C: I, Syf: 141-142, Remzi Kitabevi, Abç)

Bunun anlamı açık: "Elimizde ve hazineye beş kuruş kalmamıştır, işte sana memleket, buyur kendi vergini kendin topla!" dır. Eğer Komintern'in ağızıyla söylemek gerekirse, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıllık, yalnız faiz ödentileri devlet bütçesinin yüzde 70'ini alıp götürmektedir. Geriye ne kalıyor bütçede? Yüzde 30! Bu kalan ise sarayın masrafları karşılamaktan bile uzaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bu borçlar karşılığında verdiği yerleri, bölgeleri, daha detaylı ele aldığımız sayın Çavdar'a açıklamayı bırakıyoruz: durumu anlamamıza yardımcı olacak.

"... Borç toplamı 190.997.980 İngiliz lirasına erişmişti. Bunun faizi

ise 618.039.05 İngiliz lirasıdır. Kısa-cası, faizi ile birlikte Osmanlı hükümetinin dış borç yekünü 252.801.885 (milyon, O.A.) İngiliz lirasını buluyordu. Bu borçlar karşılığı Mısır vergisi, Bursa, Edirne ipek aşarları (onda bir olarak alınan ürün vergisi, diğer adıyla "öşür" O.A.) Midilli, Balıkesir ve İzmir zeytinyağı aşarları, Halep, Adana, Suriye, Yanya, Trabzon, Bursa, Aydın, Menteşe, Konya varidatları (gelirleri, O.A.) Edirne, Tuna ve Selanik vilayetleri gelirleri, anadolu ağnam (Hayvan yetiştiricilerinden alınan vergi, O.A.) vergisi, İstanbul tütün rejisi gelirleri teminat olarak gösterilmiştir." (Tevfik Çavdar, "Milli mücadelenin Ekonomik Kökenleri", Syf: 28) Burada, Osmanlı İmparatorluğu'nun hızla sömürge statüsüne doğru kaydığına tanık oluyoruz. (Bu sırada patlayan Rus-Osmanlı savaşına yeniden değinmeyi gerekli görmüyorum; şundan: 1) Rusya'ya geri adım attıran diğer batılı emperyalistlerin tavrını, çelişkilerini gözler önüne sermek, 2) Berlin Konferansı'nda Osmanlı imparatorluğu'nun niye sessiz kaldığını bu ekonomik boyundurukla su yüzüne çıkarma nedenine dikkat çekmek istiyorum.)

Emperyalistler (evet artık "emperyalizm" kavramını kullanıyoruz, dipnot 2'ye bakınız) borçlarını kendileri toplamak için binlerce memuru ve "güvenlik" kuvvetleri ile Osmanlı topraklarına üşüşeceklerdir. Boşuna dememişler "leş nerdeyse, akbabalar oradadır" diye.

Ve emperyalistler vergilerini kendileri toplamak için, yeni yeni kurumlar oluşturur bu dallarda.

1881 yılında "Muharrem Kararnamesi" ile kurulan "Duyun-u Umumiye" Tarihçilerin deyimleriyle, binlerce memuru ile "devlet içinde devletti".

"Duyun-u Umumiye idaresi, yalnız Osmanlı Devleti'ne borç verendlerin alacaklarını garanti altına almakla kalmıyor, aynı zamanda demiryolu şirketleri ile Osmanlı hükümeti arasında belirlenen kilometre

garantilerine ayrılan gelir kalemlerini de tahsil ederek, demiryolu şirketlerine ödemeyi yükümleniyordu." (Murat Ozyüksel, "Anadolu ve Bağdat Demiryolları", Syf: 21, Arba Yayınları)

Kimlerden, hangi devletlerden teşekkül etmiştir bu Duyun-u Umumiye ona bir bakalım.

"Muharrem kararnamesinin 15. maddesi uyarınca senedat hamillerine vekalet ve menafillerini (çıkartmalarını korumak) için bir meclis-i idare teşkil olunur. Resmi adı 'Duyun-u Umumiye-i Osmaniy'e'yi Meclis-i İdare'si' olan bu meclis tahvilat hamillerinin (alacaklıların, bn. O.A.) temsilcilerinden oluşacaktır. Merkezi İstanbul'dadır. İngiliz ve Hollandalı hamilleri bir üye temsil edecek, bu üye Londra'daki (Yabancı tahvilat sahipleri meclisi) o olmazsa Bank Of England'ın müdürüne seçilecektir. Fransız hamillerini, Fransız bankaları..... sendikasının seçeceği bir üye temsil edecektir. Alman hamilleri temsilcisi Alman bankaları sendikası, Avusturya hamillerinin delegesini de Avusturya bankaları sendikası (...) seçilecektir. İtalyan temsilcilerini Roma ticaret odası belirleyecektir. Mecliste Osmanlı hamillerini temsil eden bir üye de bulunacak, bu üyeyi şehremininin (belediye başkanı) çağırısı üzerine İstanbul'da toplanacak olan, Osmanlı Hamilleri Umumi Meclisi seçecektir...."

Duyun-u umumiye idare meclisi kararnamede sıralanan gelirleri ve öteki maddi kaynakları hamiler adına doğrudan doğruya toplamak, yönetmek ve korumak yetkisine sahiptir...." (Stefanos Yerasimos, *Azgeçmişlik Sürecinde Türkiye*, Syf: 482, Abç)

Neler yoktur ki bunlar arasında. Tütünden öşüre; tuzdan ispiroya; gelir vergisinden gümrük vergilerine; balık vergisinden, ipek öşürüne; ticaret anlaşmalarından tutun, Bulgaristan ve Kıbrıs'ın gelirleri bile Duyun-u Umumiye'ye bırakılmıştır. Başımız sağolsun beyler, "can çekişiyor" dediğim merhum imparatorluk "ruhunu teslim" etmiştir! Fa-

kat bir noktaya özellikle dikkat çekmek isterim. Kemalizm tartışmalarında sık sık karşımıza çıkacak olan şu yabancı memurlar sorununa.

Duyun-u Umumiye, borçları tahsil etmek için doğrudan yetkili olduğu için, doğaldır ki herhangi bir aracıya ihtiyacı olmadan direkt kendi memurları ile yapıyordu bu işleri.

Duyun-u Umumiye 6000 memuru ile bir ahtapot gibi kucağına almıştı imparatorluğu. Ve yine Duyun-u Umumiye'nin denetiminde kurulmuş olan (1884) "Tütün rejisi" öyle yetkilerle donatılmışlardı ki "dokunulmaz" bir yetkileri vardı. Ayrıca, Duyun-u Umumiye ve Tütün rejisinin silahlı müfrezeleri vardı, vergi tahsil etmek, vermeyenleri zorla yola getirmek için. Osmanlı devleti açık açık destekliyordu Duyun-u Umumiye ve reji memurlarını. Bunu belgeleyelim.

"Rejinin kaçakçılıkla mücadele için her yıl daha çok kişiyi istihdam (çalıştırma, O.A.) etmesi bu yasadışı faaliyetin ne denli arttığının göstergesidir. Çalıştırılan kolcu sayısı 1887'de 3600 iken bu rakam 1890'da 4600'e, 1895'te 5900'e, 1897'de ise 6700'e çıktı. Ertesi yıl reji kolcu sayısının arttığını bildirilmekte, ancak bu işte çalışanların sayısı verilmemektedir. Şirketin kaçakçılıkla mücadele için yaptığı harcamalar 1884-1908 yılları arasında sürekli bir artış gösterdi." (Belgeyi aktaran Donald Quataert, *Osmanlı Devleti'nde Avrupa İktisadi Yayılmı ve Direniş*, -1881-1908- Syf: 29, Yurt Yayınları, Abç)

Dikkat ederseniz yazar "kaçakçılıkla mücadele" diyor Reji'nin görevlerini sayarken doğru söylüyor; çünkü imparatorlukta tutun ekme hakkı veya izni bile bu rejiye verilmiştir. Reji'den habersiz, izinsiz kimse tütün ekemez, ekerse ne mi olur? Reji'nin 14 yıllık faaliyeti içinde 30.000 Türk köylüsünün öldürüldüğünü belirtelim, belki durum anlaşılır. Yine, Reji'nin askeri gücünü biraz anlayabilmemiz için, 1908 yılı meşrutiyetin ilanından hemen önce Sultan Abdülhamid'in, Arap, Erme-

ni. Kürt, devrimci ayaklanmaları bastırmak için Reji'den "askeri yardım" istediğini belirtelim ki Reji'nin askeri gücü konusunda en azından az biraz bilgimiz olsun; çünkü sağlam bir istatistiğe biz de rastlayamadık yazar gibi.

Emperyalistler sadece vergi tahsil etmek için kendi memurlarını getirmekle kalmamışlardır, kendi ülke-rinden işçilerini de getirmişlerdir. Maden ocaklarında, demiryolu yapımında, liman işletmelerinde vs. vs. yabancı kalifiye işçilere tanık oluyoruz, imparatorlukta. (Dipnot 3'e bakınız)

Burası konumuz açısından önemli; çünkü Kemalistler'in gerek Londra (1921) gerek birinci Lozan Konferansı'nda (20 Haziran 1922 ile 4 Şubat 1923), gerekse de Şubat 1923'de yine İzmir'de yapılan "İzmir İktisat Kongresi"nde "yana yakılla emperyalistlere "Türk tüccar, Türk esnafımızla" ilişki kurun dediği durum budur. Yani karşı çıkılan emperyalizmin sömürüsü değil, bu sömürü biçiminden Türk kompradorlarının dışlanmasıdır. Bunun Türkçe'si, sömürge statüsüne "hayır"; ama "yarı-sömürgecilik" evettir. Zaten Kemalizm'e biz "güdük bir anti-emperyalist" hareketler derken de bunu kastediyoruz, başka bir şeyi değil. Çünkü sömürge ülkelerde emperyalistler herhangi bir aracıya ihtiyaç duymazlar. Bu durumun detaylarına daha sonra gireceğiz, şimdilik bazı önemli noktalara dikkat çekmekle yetiniyoruz. İleri aşamalarda bazı gerekli tekrarlara da girebiliriz. Bu yıllar (19. yüzyıl) Osmanlı İmparatorluğu'nun "Vay vay yıllarıdır". İmparatorluk bir yandan hızla sömürge durumuna doğru kayarken; diğer yandan Osmanlı'ya bağımlı uluslarda, ulusal ayaklanmalar baş gösterir. Balkanlar kaynamaktadır. Araplar, Kürtler, Ermeniler, Mısırlılar ayaklanmışlardır. Birçok sömürgesinden Osmanlı tek kurşun bile atmadan çekilir. Bu ulusal ayrışmanın arkasında, ganimeti toplayan yine emperyalistler olacaktır. Ayrılan uluslar bu sefer emperyalizmin boyundumğuna gireceklerdir

birer birer; ama hiç olmazsa artık bir sözde de olsa "devletleri" olacaktır. Sömürge valileri ile yönetilmeyecek, milli zulüm altında inlemeyecek, ayrıca bir de "kelle" vergisi vermeyeceklerdir onu taşıdıkları için...

Çanlar Osmanlı İmparatorluğu için çalmaktadır! Ama insanlar bile ölmeden önce "can çekişirler" biraz daha hayatta kalmak için, son bir çırpını olur bedende. İmparatorluk da ölüme doğru hızla giderken iki hamle yapar bu can havliyle; dışta, kendini Alman emperyalizminin kollarına atar, Alman emperyalizmiyle imparatorluğun kiydığını nikah onu I. Dünya Savaşı'na götürecektir. İmparatorluğun "içte" yaptığı yaşam aşısı ise "Panislamizm"dir. Bunun bir faydasını görecektir ileride. (Kemalizm'de anlatacağız) Bu lapayı bir tek bizim Kürtler yutacaktır (kısaca bir süre için de olsa) ve elde tek sömürge buna kalınacaktır; yani Kürdistan! Ama uluslararası bir sömürge olacaktır. Beşikçi Hoca'nın deyişiyle, "Sömürgele, çalışmadan para kazanmaya yarar" diye boşuna dememişler. Fakat biz, oralara gelmeden, imparatorluğu ayakta tutma çabaları için yapılan bir kaç örneğe değinmek istiyoruz, bunlar da bize ileride lazım olacak. Nedir bunlar?

TANZİMAT FERMANI-İSLAHAT HAREKETLERİ VE ARAZİ YASALARI

Vermiş olduğu zengin belgelerle, yaptığı yorumlar arasında ciddi problemler olmasına rağmen (tıpkı Roza-liev gibi) rahmetli Ö. Lütfi Barkan'dan bazı alıntılar alacağız buraya.

"Yüz sene evvel Gülhane meydanında okunmuş olan Tanzimat Fermanı'nı milyonlarca köylüyü serflikten azat ve içtimai sınıflar arasında mevcut mertebeleri ilga eden diğer büyük ihtilaller gibi, halktan gelme zorlu bir hareket veya büyüklük bir toprak reformu addetmemize imkan yoktur. Tanzimat devri Türkiye (Osmanlı olması lazım, O.A.) sinde bilhassa Hristiyan unsurlar arasında

başlamış olan milli kurtuluş hareketlerinin de, ekseriye Türk beyleriyle Hristiyan reaya (köylü, O.A.) arasında artık meydana çıkmaya başlayan içtimai (Toplumsal, O.A.) tabiiyet nizanlarının kin ve şuuruyla beslenmiş olduğunu kabul etmekle beraber, bu hareketlerin (Tanzimat ve Islahat hareketlerini kastediyor yazar O. A.) esas itibariyle ancak siyasi birer tezahür mahiyetinde kalmış olduklarını da teslim etmek doğru olur." (Ömer Lütfi Barkan, "Türkiye'de Toprak Meselesi", Toplu Eserler I, Syf: 291, Gözlem Yayınları)

Burada, ulusal sorunlara bakış açısı dışında, bu değerlendirmeye olduğu gibi katılıyoruz. Güzel bir yorum doğrusu ve burada şunu da vurguluyoruz: Bu bizim taklitçilerimizin 'Prusya' yolu dediği şey de değildir. Gerçekten, bu konuda da ayak üstü bir şey söylemiş olmak için Engels şöyle der, Dühring'i eleştirirken:

"Eğer, politik koşullar ekonomik durumun belirleyici nedeni olsalardı modern burjuvazi feodalizme karşı savaşım içinde gelişmiş olamaz, onun dünyaya isteyerek getirdiği en sevgili çocuk olması gerekirdi. Herkes bilir ki (Engels burada yanılıyor, mesela; bunu bizim Prusya yolcularımızla, Kemalist aydınlarımız bilmiyor, O.A.) bunun tam tersi olmuştur. Başlangıçta, egemen feodal soyluluğa vergi vermekle yükümlü olan, her çeşit serf ve bağımlı köylü arasında çıkıp bir araya gelmiş ezilen bir tabaka olan kasabalılar, soylulukla sürekli savaşımında birbirini ardına mevziler kazanmış ve en sonu, en çok gelişmiş ülkelerde onun yerine iktidara sahip olmuştur. Fransa'da soyluluğu doğrudan doğruya devirerek; İngiltere'de onu gitgide daha çok burjuvalaştırarak ve süs olarak kendi başına geçirip içine alarak. Bunu nasıl başarmışlardır? Yanlızca arından er ya da geç, isteyerek ya da bir savaşın sonucu olarak politik koşullarda bir değişimin ortaya çıktığı, 'ekonomik durumda' bir değişim ile. Burjuvazinin feodal

soyluluğa karşı savaşımı, kentlin kara, sanayinin toprak mülkiyetine, para ekonomisinin doğal ekonomiye karşı savaşımıdır." (Tarihte Zorun Rolü, F. Engels, Syf: 28, Sol Yayınları.)

Nasıl ki, yansıma (gölge) "nesnenin" kendisi değilse, bizim gibi ükelerde yapılan tepedeki siyasal değişiklikte "ekonomik zorlamanın bir sonucu değildir; iç değil, dış şartların (emperyalizmin) zorlaması sonucu olmuştur bu değişim, ekonomi ise yerinde saymaya devam eder. Dahası felce uğrar. 1838 ticaret anlaşmaları Osmanlı'da el sanatlarını bile yıkıp atmıştır bir kenara. İşte bizim "Kemalist aydınlarımız" ve "Prusya Yolcularımız" meseleye bakarken "temelden değil" hep "tepeden" bakmışlardır tıpkı "Dühring" gibi. Bu konuyu Fransız devrimini "Kemalist hareketle" karşılaştırdığımız zamanda göreceğiz. Öz, şekle, taklitçiliğe feda edilecektir, bir kez daha.

Kafadaki fes'i atıp şapka giymek, Fransız züppeleri gibi elde baston, sırtta simokinle dolaşmak, Türkçe konuşurken arasına Fransızca mırıldanmak, Arap harfi yerine Latince yazmak ve konuşmak vs. vs. Devrim diye yutturulmaya çalışılıyor bize Kemalist aydınlar tarafından. Fransız arabası, İngiliz melon şapkası, Prusya aksanı, ABD doları, kullanmak insanı Avrupalı yapmasa da, pekala iyi bir "uşak" yapabilir. Özen ve öz, farklı farklı şeylerdir. Biz Tanzimat ve İslahat'a dönelim. Daha önce kısaca değindiğimiz gibi Osmanlı İmparatorluğu'nda tüm topraklar Sultan'ın tasarrufu altındaydı. İşgal edilip kendine bağlanan topraklar (sömürgeler) bile Sultan'a aitti. Kullanım şekli değişti sadece. Toprağın üzerinde çalışan köylünün de kiracı vaziyetinde olduğunu belirtmiştik. Kısaca hatırlatalım yeniden:

"Onun için tarlasını satmak, hibe, vakıf veya vasiyet etmek; toprağın diğer mülkler gibi bütün mirasçılara intikal ettiğini görmek, tarlasını istediği şekilde kullanmak, istediğini yetiştirmek, toprağı işlemek veya işlememek hürriyetine sahip ol-

mak gibi haklar mevzu bahis değildir." (Barkan, Age, Syf: 294)

İşte Tanzimat Fermanı bu yapıda "reform"a doğru atılmış bir adımdı; ama bir reformdu bu? Önce ferman.

O dönem Hariciye Nazırı (Dışişleri Bakanı) olan Mustafa Reşit Paşa, Ferman'ı ilan edeceği gün önce ailesiyle helalleşir ve Gülhane Parkı'nda yabancı sefir (Konsolos)ler önünde önce Allaha, peygambere, sultana, şeriata övgülerle yaptığı uzun bir taksim geçisinden sonra Ferman'ın amacını ortaya çıkar. Biz çevirmen Babür Kuzucu'nun Türkçesi ile alıyoruz bu fermanın bizi ilgilendiren bölümlerini.

"Allaha güvenerek ve peygamberin ruhunun yardımcı olacağına inanarak bundan böyle ulu devletin ve Osmanlı ülkesinin iyi yönetimi konusunda bazı yeni yasaların çıkarılması ve kurumlaştırılması gerekli ve önemli görüldükçe..." dedikten sonra, "Yüce saltanatımızın uyruğu olan Müslüman ahalî ve öteki uluslar padişahlığımızın bu yardımlarına istisnasız erişmek üzere can, ırz, namus ve mal maddelerinden, şeri hükümler gereğince bütün Osmanlı ülkesi ahalisine padişahlığımız tarafından tam bir güvenlik verilmiş.... insan mutluluğunun amaçlanması; Amerikan anayasasına Birtanya İmparatorluğu'nun 'zenginliğin amaçlanması' ilkesine nazire olarak konan ilke...."

Hukuk yönünden mal güvenliğinin bulunmayışı durumunda ise herkes ne devlet ne ulusuna ısınmayıp ve ne de memleketin kalkınmasına bakmayıp daima endişe ve ıstıraptan kurtulmadığı gibi, bunun tersi olduğunda; yani mallarından ve mülklerinden tam bir güven içinde olduğu zaman hemen kendi işiyle ve geçim düzeyini yükseltmekle uğraşır ve kendisinde gündün güne devlet ve millet gayreti ve yurt sevgisi artıp ona göre iyi davranışla çalışacağı su götürmez." (Stefanos Yeranos, Age, Syf: 341-342, Abç)

Eski toprak yasalarından kopuşun ifadeleridir bu. Mülkiyet hakkı tanınmasından, vergi eşitliğine (biliyorsu-

nuz, Hristiyan uyruklular bir de kelle vergisi -Cizye- veriyorlardı) oradan da askeri yükümlülükte eşitliğe (Hristiyan uyruklular yeniçeri ocakları dışında askeri bir yükümlülük altında değillerdi. Yeniçeri ocaklarını ise II. Mahmut 1821 yılında kaldırmıştı büyük bir katliamla) kadar bir takım haklar sıralanıyordu. Tarihçiler, Tanzimat Fermanı'na Avrupalı kapitalistler için "al beni" fermanı der. Arkasından 1858 yılında Arazi Kanunnamesi gelir. Bütün bunlar, kör, topal ağır aksak ilerler. Bu oluşum ne midir? Bu kapitalizmin gelişmekte feodal yapıyı çözmesi değildir! Bu, Asya feodalitesinden batı tipi feodal bir oluşuma dönüşumdür. 1939 Tanzimat Fermanı'nın ekonomik açıklanması budur. Osmanlı'daki mutlakîyetçi yapı, hiçte imparatorluğu kapitalist yörengeye sokmamış, dahası yarı-sömürge statüsünden dolayı, kapitülasyonlar bu ülkede gelişmekte olan el sanatları, manifaktör sanayiye çökertmiş imparatorluğu bir anı kovanı gibi oymuş, içini boşaltmış, tıpkı Latin Amerika'da Potosi'nin başına gelen gibi, çöl durumuna çevrilme durumunu Osmanlı'da yaşamıştır. (Dipnot 4)

Dahası, hızla sömürge olmaya doğru götürmüştür. Dayun-u Umumiye, tütün Rejisi ve Osmanlı Bankası'nın oynadığı roller ortadadır. Daha beteri gelecektir bunların arkasından, "Açık işgal" gibi; ama önce şöyle bir ortalığı karıştıracak bir laf edelim: Evet ne kerametse altı yüz yıl kapitülasyonların boyunduruğunda kalan Osmanlı, ne kendi iç dinamizmi ile (kapitülasyonların rolüne değinmiştik kısaca) ne de kapitülasyonlar ile bir türlü "kapitalist" olamamış, feodal evreyi bile bir kaç değişik yönde, çapraşık bir şekilde yaşamak zorunda kalmıştır. Batı da ise kapitalist evrim "dört yüz yıllık" bir dönem yaşanmıştır yaklaşık olarak. (Her ülkede bazı farklılıklar olsa bile.) Batıya geçmeden önce bir noktayı vurgulayıp sonra bir başka konuya kısaca değinelim. Gerek Tanzimat Fermanı (1839) gerekse 1858 Arazi Kanunu'ndan yararlananların, eşraf,

ayan ulema ve Batılı kapitalistler olduğunu belirtelim. Bu toprağı "iç" etme, Jön-Türk ve Kemalistler'ce de sürecektir savaş yıllarında bile. Sözü bu kısımda şöyle bağlayalım: Bu tür çabalarla ulusal ayrışmaların önüne geçebilmiş midir Osmanlı? Hayır! Artık sadece Hristiyan uluslar değil (Baikanlar'daki uluslar ve Ermeni ulusal hareketi) Müslüman uluslar da ayağa kalkmış vaziyettedir Osmanlı'da.

Yatakta ölmeyi "mundar" sayan Kürtler ayakta. 1806 Babanzade ayaklanmasını 1813'te Abbas Mirza'nın başkaldırısı izler. 1828'de Muşlu Emir Paşa'yla, 1832'de Mir Mahmut'la devam eden Kürt ulusal ayaklanmaları en görkemli atılımını 1842'de Bedirhan Bey önderliğinde gerçekleştirir; bütün Botan'da hakimiyet ele geçirilir ve "Savaş yasaları"nın ilan eder çok yerinde olarak. Diğer Kürt ve azınlık Beylerini bu yasalara ya gönüllü ya da gönülsüz uymaya davet eder, zorlar dahası. Ben bu vasalarda, Bedirhan hareketinde, ulusal bütünlüğünü sağlamak için "Alman prenslerini öldürün!" diyen Alman burjuvazisinin çılgınlığını görüyorum. Osmanlı entrikaları böler bu hareketi; yenilir Bedirhaniler. Ama arkası kesilmez Kürt ulusal başkaldırıların. 1855 Yeyzanşir, 1880'de Mehri Abdullah önderliğinde sürer gider bu ayaklanmalar. Harekette bütünlük yoktur; budur esas yenilgi nedeni. Haziran 1890'da Ermeni ulusu ayakta. Erzurum'da, 1890 Temmuz'unda Ermeni komitacılar İstanbul Kumkapı'da eylemlerini arttırır, ayaklanmalar düzenlenir. 1892'de Van'da "Vanguli" Osmanlı askerleriyle çatışır. 1893 Yozgat'ta ayakta. Yine Ermeniler. 1894 görkemli direnişlere sahne olur Sasun'da! Hareketin başını çarık savaşı "Kevork Çavuş" çekmektedir. Ermeniler ona "Dağların aslanı" der; yetmez, o bir "savaş tanrısı"dır aynı zamanda, bir tek "milimetre kareyi" savaşmadan terk etmez. Ele geçmemek, Osmanlı askerine peşkeş çekilmemek için Ermeni kızları, kadınları uçurumlardan atarlar kendile-

rini. Sasun dağları Stalingrad gibi bir çatışmaya sahne olur. Çatala, bıçakla, sapanla, sopayla... sürdürür kavgayı Ermeniler. Direnerek yenilenler, dövüşerek ölenler ardıllarına cesaret ve umut bırakırlar her zaman ve yol gösterirler peşinden gelen kuşaklara. 1895'te İstanbul'da Ermeni gösterilerine tanık oluyoruz. Ekim 1895'te Van ve Zeytur (Maras'a bağlı) Ermeni ayaklanmaları yer yer bölge bölge sürer. Bütün bu isyanlar "Hamidiye Alayları" ve Osmanlı askerlerince bastırılır, dahası sultan, Reji ve Düyün-u Umumiye'nün askeri yardımını da görür. 1915 soykırımıyla sonuçlanacaktır Ermenilerin trajedisi. Bir görkem, bir direniş ve hüznün ile gözyaşı bırakarak arkalarında. Kevork Çavuş'u anıyoruz burada, mazlum Ermeni milleti nezdinde, anıları binlerce yıl yaşasın!

Osmanlı, ulusal hareketleri engellemek için, kendi içindeki muhalefeti de bastırmak için yeni çareler askeri baskılarla atbaşı gider. Şimdi bunlara bakalım.

DIPNOTLAR

1) Yazmamız -Rozaliev- verdiği bilgilerle yaptığı yorumlar arasında ciddi problemleri olan bir yazardır. Ayrıca, Rozaliev'in kitabındaki "kavram" kargaşası başlı başına bir uğraşı gerektirir. Aynı kavram kargaşası Komünist belgelerinde de mevcuttur.

2) "Avrupa için, yeni kapitalizmin, eskisinin yerini kesinlikle aldığı tarih, oldukça belirgin bir biçimde gösterilebilir. 20. yüzyılın başları bu" Tekellerin doğuşu konusunda kaleme alınmış en yeni derleme yapıtlarından birinde, 1860 öncesi tekel oluşumlarının da bulunduğu dair bir örnekleme sunan Lenin yoldaş sonra şunları ekler, daha doğrusu toparlar: "Böylece tekellerin tarihindeki başlıca evreler şöyle belirleniyor: 1- Serbest rekabetin gelişmesinin en yüksek noktaya eriştiği 1860-1880 yılları. Tekeller, ancak farkedilir embriyonlar halindedir." İşte biz Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa kapitalistleriyle girdiği ilişkilere 1850'li yıllardan itibaren "emperyalizm-emperyalistlerle ilişkiler kavramını kullanmayı doğru bulduk. Zaten Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk borç para alma tarihi, ya da Osmanlı'ya ilk sermaye ihracı olarak 1854 yılındaki an-

laşmayı görüyoruz. Tarihçelerimizin "çoğunun" kabul ettiği bu tarihtir. Lenin şöyle devam eder: "2) 1873 bunalımından sonra, kartellerin önemli gelişme dönemi böyle olmakla birlikte, bunlar henüz istisna halindedir. Oturmuş bir durumu yoktur. Henüz geçici bir niteliktedirler. 3) 19. yüzyılın sonundaki ilerleyiş ve 1900-1903 bunalımı; bu dönemde karteller, baştan başa ekonomik yaşamın temellerinden biri haline geliyor. Kapitalizm, emperyalizme dönüşmüştür." (Lenin, *Emperyalizm*, Syf: 28, Sol Yayınları.)

3) "Avrupalı işçilerle Osmanlı halkı arasında zaman zaman sorunlar ortaya çıkıyordu... 1896'da İzmir kasaba hattı inşaatı Afyonkarahisar'a yaklaştığı sırada Afiyan işçilerinin bulunduğu bir ev silahlı Kürtler'in saldırısına uğramıştı. Mayıs 1896'da Kürtler yabancı işçilerin bulunduğu bir başka barakaya saldırmıştı... Beş İtalyan ve iki Avusturyalı inşaat işçisi ölmüştü... Yabancı demiryolu işçilerinin... inşaatı bırakıp vatanlarına dönmelerine..." (Donald Quataert *"Osmanlı Devleti'nde Avrupa İktisadi Yayılmı"* Syf: 70-71)

4) Potosi: "Latin Amerika'nın Kesik Damarları"nın yazarı Edwardo Galeno. Potosi'nin gümüş madenlerini bitirmek için Avrupalı kapitalistlerin yağmasını anlatırken "Potosi" civil civil bir şehirdi; ama ne zamanki gümüş madenleri ve gümüş tepesi bitti, ıssız bir şehir görüntüsüne büründü bu şehir der. -Adı geçen kitapta-

Ayrıca belirtmeliyim ki Avrupalı kapitalistler veya emperyalistler ile Rusya arasında "Boğazlar" sorunu her zaman çekişme konusu olmuştur. Rusya'nın boğazları ele geçirmesi demek hem Karadeniz'in denetimini elde tutmak hem de Akdeniz'e açılma anlamına gelirken, Avrupalılar için ise, hem Asya'nın bu ucuz bağlantılı kısa yolunu kapatması, hem de Akdeniz'de durup dururken Rusya rekabetiyle uğraşmak anlamına geliyordu.

Ve bir açıklama: Kor (kör) Kutık (köpek): Dersimliler bu lafı sahibini bile tanımayan, sahibini bile ısırın, dost nedir bilmeyen köpekler için kullanıyorlar. Zazaca ne yazmasını ne de konuşmasını bilmediğim için yanlışlık olmuşsa hoş görülür umarım. Niye mi bu açıklama? Devam edecek daha...

Egemen sınıflar arasında çelişki var mı?

Tuncer DİLAVEROĞLU

Ülkemizde sol hareket hayli zamandır ciddi bir daralma yaşıyor. Sorunun kapsamının genişliği, devrimci hareketlerden kendini sosyal demokrat veya demokratik solcu diye tanımlayan liberal demokrat partilere kadar yansımada görünüyor. Doğal olarak terazinin sol kefesi boşalırken sağ kefesini ise sol kefedeki alınlıkları ve çaldıklarıyla dolmaya devam ediyor.

İşte böylesi bir koşulda benim aklıma da, egemen sınıflar arası çelişki konusunu değerlendirmek geldi. Değerlendirilmesi gereken yığınla konunun varlığı koşullarında kuşkusuz bu seçim garip karşılanabilir. Ama ben biraz unuttuğumuzu düşündüğüm şeyleri hatırlatmak istedim. Çünkü şu "Yeni Dünya Düzeni" programının estirdiği yeni liberal rüzgar solda hayli bir bozulma yarattı. Bozulmanın en yüksek görüldüğü noktalar ise; sol değerlerin neler olduğu, politik tutumların neye göre belirlendiği vb. konularda.

Konumuza dönecek olursak; egemen sınıflar arası çelişki dedikte; konunun önemi hem felsefi temelden geliyor, hem de politik temelden. Felsefi temelden geliyor, çünkü felsefe diyalektik açıdan bakıldığında, şeylerin, karşı kutuplarının çatışmalı birliğiyle varolabildiğini söylüyor bize. Her ne kadar karşıtların ve bunların birliğinden bahsedilince çatışma kaçınılmaz oluyor ya, sorunun bazen birlik yanı sıra bazen de çatışmalı yanını unuttuğumuz ya da gözardı ettiğimiz için karşıtların çatışmalı birliği demek gerekli oluyor. Bu temelden hareket ettiğimizde egemen sınıflar arası birliğin de çatışmalı bir içeriği olduğu kendiliğinden ortaya çıkıyor.

Sorununun politik açıdan önemi ise sınıflar mevzilenmesine yaklaşımının devrimin tayin edici konularından biri olmasından geliyor.

Solun karşısına geçip şöyle bir cepheden bakılınca görünen tabloda "birlik" kavramının unutulduğu anlaşıyor. Aslında unutmaya mı uyuştu ya da ayrı ko-

nu. Çünkü her kesimin en fazla seslendirdiği de birlik olgusu. "Birlik olmalıyız", "birleşmeliyiz" çağrıları yeri göğü ineltiyor. Fakat seslendirile seslendirile etkisini kaybedip, bağışıklık yaratmış sanki. Çünkü bu arada içeriği de unutulmuş. Hemen herkesin birliktan anladığı kendisi gibi olanması. Birliğin zorunlu koşulu farklılık, kabul edilemiyor. Bu nedenle onlarca yıllık yapılar birer birer bölünüyor. Neden bölündün? sorusuna yanıt olarak; ya, "farklılığa tahammül yok" ya da "bölünmedim, arındım" yanıtı veriliyor. Bölünmelerin en ilginçiyse, "onlar yapamadı ben yapacağım" mantığıyla gerçekleştirilenler.

Sonuçta; ayrılana da arınana da, kendini yere göğe koyamayan da belirleyen ortak payda: benmerkezcilik. Hem ben, hem sen olgusuna tahammülümüz yok.

Bazen bu yalnızlığın neden olduğu güçsüzlük, kimi 'birlik'lerle aşmaya çalışılıyor olsa da geçicilik aşılamıyor, verilmek istenen görüntü dahi yaratılamıyor. Çünkü, dayandıkları toplumsal kesimlerle birleşme yeteneği gösteremeyenlerin, aynı amaca sahip kesimlerle birleşmesi ne değer taşıyabilir ki? Kendisine yararı olmayanın başkasına yararı olduğu hiç görülmüş şey midir?

Bu ilişkiler içindeki solun içine gelip karşı cepheye baktığımızda ise durum tam tersi oluyor. Birleşebilecek dostların olmadığı değerlendirilmesine sahip olduğu koşullarda düşmanların çokluğu da şaşırtıcı olmuyor tabi. Kendi yanımızda yoremizde olan, aramızda pek bir farkın dahi olmadığı kesimler bile karşı cepheye görülüyor. "Kontra", "ajan", "kaçkın" nitelendirmeleri ile bize ters düşen kim olmuştusa, "karşı devrimci"liğe terfi ettirmişiz onu. Böylesi bir yaklaşımın sınıf çözümlerleri de buna uygun oluyor haliyle. Bir yapının niteliğini devrimci karşı aldığı tutum, sınıfsal özellikleri gibi etmenler üzerinden değerlendirmek yerine bize karşı aldığı tutuma göre belirlemeye başlamışız. Devrimi kendimizle özdeşleştirmek kaçınılmaz olarak bu sonucu doğuruyor çünkü.

Oysa benim hatırladığım kadarıyla, bu ülkede bir zamanlar yapılan sınıf çözümlerinde ulusal burjuvazinin sol kanadına varıncaya kadar devrimci görüldü. Yanı sıra egemen sınıflar arasında çelişki olduğuna ve bu çelişkiye yararlanmak gereğine işaret edildi. Bu teorik belirlenmelerin pratik yansımalarının ne olduğu pek görülemediyse olsa da bugün teori düzeyinde dahi böylesi bir değerlendirmeye karşılaşmak mümkün değil.

Egemen sınıfların temsilciliğini üstlenmiş irili ufaklı partilere ilişkin yaklaşım; "hepsi birbirinin aynı" şeklindeki toptancı, farklılığı ve çelişmeyi reddeden yaklaşımdır. Peki o zaman "hepsi birbirinin aynı" ise neden ayrılır? sorusuna yanıt bulmak gerekmez mi? Halk içinde gördüğümüz yapıları; işçi sınıfının, küçük burjuvazinin sınıfların temsilcileri olarak gördüğümüz partileri böylesi bir sınıflamaya tabi tutmamak nasıl açıklanabilir? Devrimin öncelikli hedefleri gibi bir ayrım yapılmadan ve bu ayrıma bağlı olarak ittifaklar ve tarafsızlaşılacaklar belirlenmeden, bunlara ilişkin somut programlar uygulanmadan devrim soyut bir hayal olmaktan çıkartılabilir mi?

Ülkemizde "sosyalist devrim" belirlenmesi yapan bir-iki yapı dışında genel olarak önümüzdeki devrimin, emperyalizme karşı "ulusal bağımsızlık", yerli gericiğe karşı ülkenin "demokratikleştirilmesi" içerikli Demokratik Halk Devrimi ya da bir başka ifadeyle Yeni Demokratik Devrim olacağı belirlenmesi yapılır.

Bunun nedeni burjuvazinin zayıflığı kaynaklı demokratik devrimi tamamlamaması, ortaçağ ilişkilerini temsil eden feodalizmle birleşmiş olmasıdır. Yanı sıra feodalizmle birlikte emperyalizmle ittifaka giren burjuvazi burjuva devriminin görevlerinin de proletaryanın sırtına yüklenmesine nedea olmuştur. Burjuvazinin en güçlü kesiminin feodalizmi de yama alarak emperyalizmle ittifaka girmesi nedeniyle ülkenin yarı-sömürge niteliği devrimin önüne ilk hedeflerden biri olarak "ulusal bağımsızlık" sorununu koymasının sonucunu doğurur. Emperyalizmle

ilişki içindeki burjuvazi ve feodalitenin temsilcileri yerli gericiği de tesis eden kesimlerdir aynı zamanda. Ancak farklı farklı emperyalist ülkelerin ve onlarla ilişki içindeki egemen sınıfların farklı farklı kesimlere bölünmüş olması, emperyalizmle ilişki içindeki egemen sınıflar arasında dahi dönemin gereklerine bağlı olarak ayırım yapmayı, hepsini birden karşıya almamayı gerektirir. Devrim cephesi olabildiğince geniş, karşı devrim cephesi ise olabildiğince dar tutulmalıdır.

Buna bağlı olarak da işçi sınıfından orta burjuvaziyi temsil eden ve emperyalizmle çelişkisinden dolayı devrimden çıkarı bulunan ulusal burjuvazinin sol kanadına kadar çeşitli sınıflar devrim cephesinde görülür. İşçi sınıfı ile kent ve kır küçük burjuvazisinin oluşturacağı temel ittifak ulusal burjuvazinin sol kanadını da kapsayacak tarzda düzenlenir. Yani sıra egemen sınıflar arasındaki çelişkiden devrimin lehine yararlanma Lenin'den Mao'ya süregelen devrimci politik tutum olma özelliğini kaybetmemiştir.

Bu konudaki yaklaşım; gericiлик içindeki gelişmede görece daha gerici kesimi, görece daha ilerici kesimi dolaylı ya da dolaysız desteklemek yoluyla yalınlaşmaktır. Gericiлик içindeki ilericilığın belirlenmesinin ölçütü ise devrimin görevleriyle bağlantılıdır. Gericilık içindeki bir kesimin hele hele emperyalizmle ilişki içindeyken durup durduk yerde devrime yarar sağlayacak bir tutum alması söz konusu değildir. Tüm sınıfların devrime karşı olumlu ya da olumsuz tutum almasını nedeni olan maddi çıkar, emperyalizmle ilişkili kesimlerin devrime yarar sağlayacak bir tutum alıp almasının da belirleyicidir.

Çin devriminde ve Mao'nun taktiklerinde önemli bir yer tutarak billurlaşan bu yaklaşımı Mao'nun nasıl ele aldığına bakmakta yarar var.

"Komprador burjuvazi daima emperyalizme uşaklık eder ve devrimin hedeflerinden biridir. Komprador burjuvazinin çeşitli grupları Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa gibi çeşitli emperyalist ülkelerdeki tekeller kapitalist gruplara bağlıdır. Çeşitli komprador gruplarla mücadelede, önce içlerinden birini hedef alarak ve ilk önce vurulması gereken bağ düşmana vurarak, emperyalist ülkeler arasındaki çelişmelerden yararlanmak gerekir. Örneğin, geçmişte Çin komprador burjuvazisi İngiliz taraftarı, ABD taraftarı ve Japonya taraftarı gruplardan oluşuyordu. Japonya'ya karşı direnme savaşı sırasında bir yandan İngiltere ile ABD arasındaki diğer yandan da onlarla Japonya arasındaki çelişmelerden ya-

riyarak, önce Japon saldırganlarının ve onlara bağlı komprador gruplarını yerle bir ettik. Daha sonra da dönüp ABD'nin ve İngiltere'nin saldırı güçlerine darbeler indirdik ve ABD taraftarı ve İngiliz taraftarı komprador gruplarını alaşağı ettik. Toprak ağası sınıfı da farklı hiyerarşilerden oluşur. En gerici toprak ağalarının sayısı azdır ve darbe indirirken, yurtsever olan ve emperyalizme karşı savaşılmasından yana olanları aynı kefeyle koymamak gerekir. Ayrıca büyük ve küçük toprak ağaları arasında da ayırım yapılmalıdır. Aynı anda birçok düşmana birden değil; sadece bir kaç tanesine vurun ve büyük toprak ağalarına vururken hile darbelerinizi bir avuç en gerici toprak ağasına yöneltin. Herkese birden vurmak çok devrimci bir şeymiş gibi görünebilir; ama aslında büyük zararlara yol açar." (abc) (1)

Mao'nun önderliğindeki Çin Komünist Partisi bu politikası gereği ABD ve İngiltere taraftarı komprador burjuvazi ve toprak ağası sınıflarının (ki Mao bunları "iflah olmazlar" olarak değerlendirdiyordu) önderlik ettiği Çin milliyetçi partisi Guomindang'la Japon emperyalizmi ve uşaklarına karşı birleşik cephe oluşturmuş ve Japon emperyalizmine karşı birlikte mücadele yürütmüştür. Ancak her süreçte komprador burjuvazi ve toprak ağası sınıflarının çeşitli kesimleriyle ve hatta ulusal burjuvazi ile kurulan ittifaklarda; birlik ve mücadele birlikte ele alınmıştır. Yine Mao'dan okuyalım: "Büyük burjuva iflah olmazlara karşı ise ikili bir devrimci siyaset uyguluyoruz. Bir yandan hâlâ Japonya'ya karşı oldukları ve onların Japonya ile olan çelişmelerinden yararlanmamız gerektiği için onlarla birleşiyoruz; öte yandan birliğe ve direnmeye zararlı olan keyfi, anti-komünist ve gerici bir siyaset izledikleri için onlara karşı kararlılıkla mücadele ediyoruz. Böyle bir mücadele olmasaydı direnme de birlik de tehlikeye girdi." (2)

Bu politikanın yansımaları mülh burjuvazi için de geçerlidir. Şöyle ki; "Milli burjuvaziye karşı 'hem birlik hem mücadele' siyaseti benimsemişmiyiz. Emperyalizme karşı ortak mücadele de onlarla birleşin ve onların bütün anti-emperyalist söz ve eylemlerini destekleyin, fakat bir yandan da onların gerici, işçi sınıfına ve komünizme düşman söz ve eylemlerine karşı uygun bir mücadele verin. Tek yanlılıktır; birleşmeksiniz mücadele etmek 'sol' sapmadır, mücadele etmeksiniz birleşmek ise sağ sapmadır." (3)

Tüm bu somut tecrübeler ışığında ülkemize döndüğümüzde birakalım egemen sınıflar arasındaki çelişkiden yarar-

lanma politikasına sahip olmayı, böylesi bir çelişkinin varlığı dahi unutulmuş görünmektedir. Karşı-devrim cephesi çoğu zaman ulusal burjuvazinin sol kanadını da içine alacak şekilde genişletilmekte, aralarındaki çelişkilerden yararlanma bir yana birleşik bir blok olarak yaklaşılmaktadır.

Oysa ki uzun bir süredir egemen sınıflar arası çelişki çatışmaya dönüşmüştür. Susurluk sonrası açığa çıkan ve 28 Şubat süreciyle boyutlanan halen de devam eden sürecin kaynağı ordunun siyasete aktif müdahalesi ve aldığı tutumdur. Ordu ağırlığıyla MGK'da iradenin birinci tehdit olarak değerlendirilmesi, ardından Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'nde gerçek milliyetçilik ve ülkücü mafyanın da tehdit değerlendirmesi kapsamına alınması bu tutumun öne çıkan yanlarıdır. Bu koşullarda başta ordu (ki askeri bürokrasi olma özelliğinin yanı sıra sanayi yatırımlarına sahip olmasıyla da burjuvazinin önemli bir kesimini temsil etmektedir) olmak üzere egemen sınıfların bir kesimiyle Refah Partisi'nin devamı olan Fazilet Partisi, DYP, BBP, MHP, YDP ve DP'nin temsil ettiği kesimlerin çatışması yaşanmaktadır.

Bu süreçte ordu "silahsız kuvvetler" olarak tanımlanan TESK, TOBB, TISK gibi küçük-orta ve büyük burjuvazinin çeşitli kesimlerini temsil eden örgütlerin yanı sıra Türk-İş ve DISK gibi işçi sendikalarını da yanına almıştır. Bu ittifakın siyasal ifadesi olma anlamında hükümete gelen AnaSol-D koalisyonunun ordunun güdümüne girmesi bir yana dönem dönem çatışmalı süreçlerin yaşanması da gündeme geliyor.

İşte böylesi koşullarda bile egemen sınıfları bir bütün olarak değerlendirmek; emperyalizmle ilişkileri düzleminde ve ekonomik-siyasi özellikleriyle yedi gericiğin hangi kesimlerini temsil ettikleri noktasında ayrımlar yapmamak devrimci politik bir tutum olabilir mi?

Bu yazıda öncelikli olarak egemen sınıflar arasındaki çelişkinin varlığı ve bundan devrim lehine yararlanma gereğinin hatırlatılmasını amaçladığım için ayrıntılı çözümlemelere girmeyeceğim. Zaten böylesi bir politik tutuma sahip olmadan yapılacak çözümlemelerinde bir yararın olmayacağı açık değil mi?

Unutmaya başladığımız, kimi noktalarda da unuttuğumuz özelliklerimizizi bizi biz yapan özellikler olduğumun anlaşılması umuduyla...

KAYNAKLAR

1- Mao, Seçme Eserler, C. 5, Sf: 353-354, Kaynak Yayınları. 2- Mao, Seçme Eserler, C.1, Sf: 325-326 3- Mao Zedang, S.E., C.5, Sf:355

Türkiye romanında çocuk (2)

Yılmaz ELMAS

COCUKLARA NASIL BİR DÜNYA!

Cocuklara iyi bir gelecek hazırlamak; savaşı, çatışması, sömürsüz bir dünya kurmak insanlığın sorunları arasındadır. Geleceğimize olan çocukların kendine özgü bir dünyalarının olduğu yüzyılımızda iyice anlaşılır olmuştur. "Çocuğun çevresini ve gerçeği algılamak ve değerlendirmekte yetişkinden çok farklı duygusal ve bilimsel yaklaşımlar"¹⁰⁰ içinde olduğu kesinlik derecesinde kanıtlanmıştır. "Gene yüzyılımızda çocukların toplumda ayrı bir yer edinilmesine yol açan önemli bir gelişme"¹⁰¹ insan psikolojisi içinde kişiliğe yönelik bilimsel araştırmalarda gösterilen aşamalarla çocuklarımız doğuşlarında güçsüz, bir bakıma gereksinmesi olan varlıklardır. "Bunun yanında sınırsız bir gelişme gücüne de sahiptir."

Çocuklar için çaba göstermek zorundayız. Çocukların haklarını düşünmek, savunmak "geleceğini düşünen toplumlar için bir görevdir."¹⁰² Sağlıklı bir gelecek, ancak çocuklarımızın sağlıklı gelişimine katkıda bulunmakla elde edilebilir.

Hangi toplumda olursa olsun, çocuklara o toplumun politik görüşlerinin benimsenmesine çalışılmaktadır. Özellikle totaliter yönetimlerde devlete uydu edebilecek insanların istendiği ve çocuklara, bu bakış açısından eğitilme zorunluluğunun getirildiği bilinmektedir. Emperyalizmin egemen olduğu toplumlarda da "çocuklar belirli bir düzen ve düşünce doğrultusunda biçimlendirilmeye çalışılmaktadır."¹⁰³

Özellikle ABD emperyalizminin etkisi altında kalan toplumlarda çocuklar her türlü yayın araçlarıyla etki altında tutulmaktadır. Emperyalizmin yozlaştırıcı kültürüne karşı oluşan tepkiler gün geçtikçe artmaktadır. Birçok ülkenin sanatçıları kendi kültür kökenlerine eğilecek çağdaş bir toplum yaratmada kendilerine düşen görevi yerine getirme çabası içindedirler.

Burjuva eğitim yöntemleri, ister yeni ister eski olsun hepsi aynı amaca yönelmektedir. Toplum ve birey yararı açısından çocukta girişimciliği, özgürce davranabilmeyi, yaratıcılığı, kendine güveni geliştirmekte tersine baltalamaktadır. Ya da kendi düzenlerini bozucu bir yan bulunmadığı sürece yaratıcılığa, girişimciliğe izin vermektedir. Çevreyi ve dünyayı özgürece değiştirmeye kesinlikle izin verilmemektedir. Burjuvazinin egemen olduğu toplumlarda, çocuklar toplumsal gerçeklerden çok ustaca uzak tutulmaktadır. Sınıfsal ilişki ve çelişkilerden habersiz bırakılmaya özen gösterilmektedir. Burjuva düzenin aksaklıkları giderilerek çocuklara güneşli bir dünya sunulabileceği inancı verilerek istenmektedir.

Çocukları, çok küçük yaşlarda üretken bir duruma getirmek burjuvazinin çıkarıdır. Dil, disiplin, çalışma alışkanlığı, ayrıca sanayideki el emeği, el çabukluğu isteyen bir şeydir. Bu da yeterince bir pratikle, işe erken başlamakla kazanılabilir. Görülüyor ki çocuklar daha gelişme çağındayken burjuvazi tarafından ücretli köleler durumuna getirilmektedir. Emekçi çocukların bir yedek güç olarak küçük yaşlarda ele alınırken, kendi çocuklarına tüm zenginliklerini, bütün gelişme olanaklarını sunarak yetiştirmeyi amaçlamaktadırlar. Halk çocuklarını, onların işine

yarayacak ve yalnızca işçiliğini sürdürecektir kadar bilgiyle donatarak eleştirecek okullardan fabrikalara, işletmelere ucuz ve nitelikli işgücü olarak alırlar.

Yüzyılımızda çocuğun ayrı bir kişiliğinin olduğu bilincine varılmanın yanında, düzenin gereği çocuklar birer meta durumuna getirilmektedirler. Dünyada sosyalist akımların güçlenmesi, sendikal savaşımın ağırlık kazanması ve sosyal hakların elde edilmesinde aşamalar katedilmesi, çocuklar açısından da umut verici olgulardır. "Çocuklar, yeni bir dünyaya, özgür ve teknik açıdan kolaylaştırılmış emeğin ve sınıfsız bir toplum dünyasına girdiklerinde maddenin yalnız biçimini değil, aynı zamanda niteliğini de değiştiren maddedeki doğal güçlerin hakkından gelerek bir ikinci doğa yaratan bedensel çalışmanın ne denli önemli olduğunu bilmelidir"¹⁰⁴ler.

Çocuklar için öyle bir toplum yaratılmalıdır ki, bu toplumda insan insanı sömürmemeli, çocuklar çocukluklarını doyarsa yaşamalı. İnkı, dilleri, dinleri ve renkleri yüzünden ayırım yapılmamalı, onların gelişimleri için her türlü özveriye bulunma yaratılabilir. Yani insanın, yeni toplumun yaratılmasına doğru uzanan süreç içinde çocukların yeni iyi belirlenmelidir. Çocukların sorumlu, üretken, dünyadaki gelişme ve gelişmelerin bilincinde, toplumsal çelişkileri gözönünde tutarak bütünleşen bir çalışma içinde olması ve onların uygun koşullarda sömürülmeden çalışacakları, kişiliklerinin çok yönlü gelişmesini sağlayacak bir toplumun yaratılması gerekmektedir.

Çocuklar yaşadığı ortamın bilincine vardırılarak büyümelidirler. "Çocuk büyüyecektir, öğrenecektir, en önemli şeyleri büyümeden öğrendiğini en azın-

dan sezgiyle biliriz.¹⁰⁰ Yaşadığı ortamın "sorunlarıyla erken yaşta karşılaşacak olan çocuk, kendinin ve çevrenin ayırımına varacak, kendi sorunlarını çözmek için verilen savaşıma olumlu katkılarda bulunmayı isteyecektir."¹⁰¹

Çocuklara iyi bir gelecek hazırlamada sanatçılara da görev düşmektedir. Sanatçının görevi çağını belgelemekten öte bir şeydir. Çağın yansıtmak yetmez. Çünkü, olayları, insanı, doğayı gözlem ve düşünceleriyle yansıtmak yerine sanatsal estetik içerisinde bilinçlendirmeye bırakmıştır. Sanatı en genel anlamda hayata, öncelikle toplumun belirli aşamasındaki en önemli konularına, ana süreçlerine, gelişki ve amaçlarına, yandığı olduğu sınıf ve katmanların çabalarını, toplumda yoğunlaştığı ve yoğunlaştırması gerektiği ereklere yönlendirmek olmalıdır. sanatçının görevi. Ancak bu anlamda sanatçı çağcıl görevini yerine getirmiş olur.

Başka bir yönüyle de toplumun ve insanın kendini tanımasının en yüksek biçimlerinden biri olan yaratıcılığa yansıyabilen zengin bir gerçekliğin kaynağına yönelmesidir. "İnsan anlamada, insanın içinde bulunduğu açmazların bilincine ona dünyanın temelli bir biçimde dönüşüne uğratılması doğrultusunda geleceğe ilişkin çözüm yollarını göstermede roman, bilimsel dünya görüşünün ideolojik gereçlerinden biri"¹⁰² dir. Çağımızın insanı, doğayı ve toplumsal olayları, belirli bir ideoloji ölçütleriyle değerlendirmektedir bugün.

Toplumumuz emperyalizme bağımlı yerli işbirlikçileri tarafından yönetilmektedir. Verilen kurtuluş savaşıyla emperyalistler topraklarımızdan kovulmuşlarsa da sonradan askeri, siyasi, ticari anlaşmalarla yeniden emperyalizmin ağına düşürülmüş ve bağımsızlığımızdan çok şeyler yitirilmiştir. Emperyalizmi ve sömürü düzenini ülkemizden kovup yok ederek çocuklarımıza yaşanır bir dünya yaratacak olan işçi sınıfıdır. "Kültürel alanda işçi sınıfına genel çizgileriyle apaçık olan bir görev düşmektedir. O geçmişe bedensel çalışmayla yaratılmış değeri tartışılmaz olan her şeye insanın yeteneklerinin, aklının, hayal gücünün, yaratma yeteneğinin- gelişmesine yararmış ve yarayabilecek her şeye egemen olmalıdır."¹⁰³

Sorunu nasıl sınıfsız bir topluma doğru uzanan bir süreç olarak kavırıyorsak, bunu kültür ve sanat alanındaki yansımaları da işçi sınıfının yalnız kendisi için değil, sömüren bütün katmanların kültürel gelişmelerinin önünü tıkayan engellerin temizlenmesi, sınıfsız bir toplumun ürünü olacak yeni insanın yaratılmasına doğru uzanan bir özdeşlik içinde bulunması olarak ele alınmalıdır.

Çocuklara, gelecek kuşaklara nasıl bir dünya bırakacağımız konusu günümüzde de tartışılmaktadır. Burjuvazi kendi çıkarları açısından yaklaşmaktadır konuya. İşçi sınıfı ve tüm emekçiler, çocuklarına, yani geleceklere tizlikle sarılıp güneşli günlerin gelmesi uğraşısı içinde ocakları doğa olarak. İşçi sınıfı yanında yer alan tüm aydın, sanatçı ve yazarlar da kendilerine düşen görevi yerine getirmeleri gerekmektedir.

ROMANLARIMIZDA ÇOCUK

Türkiye romanında çocuk, yetersiz de olsa birçok yönleriyle dile getirilmiştir. Yazınımıza romanın girişiyle birlikte çocuk da bu yapıtlarda ele alınmaya başlanmıştır. İlerici, demokrat, sosyalist yazarlarla burjuva ideolojisine bağlı yazarların romanlarında, çocukla yaklaşımı kendi görüşleri doğrultusunda olmuştur. Çocuk ögesi, romanlarda ya roman kahramanının çocukluğu ve de romandaki kişilerle ilintisi olan çocuklar sosyal ve ekonomik yapı içinde verilmek istenmiştir. Başlangıçtan bugüne konuya eğilecek olursak:

"Tanzimat romancılarından A. Mithat Efendi'nin yapıtlarıyla birlikte çocuk temasının işlendiğine tanık olmaktadır. Namık Kemal'in aile dramalarını işlediği romanlarında (ki onun bütün romanları bu eksen etrafındadır.) aynı temayı dramatik bir öge olarak ele alır.

Servet-i Fünun döneminde Halit Ziya'nın bu temayı işleyişinde kendi yaşamından getirdiği olayların etkisi vardır. İki çocuğunun küçük yaşta ölümü bir oğlunun da intihar ettiği, onu bu çocuk konusunda duyarlı kılmuştur.

Cumhuriyetle birlikte ilk örnekler genel anlamda roman ve hikaye, kemalist ilkeleri savunma doğrultusunda örnekleri verirken çocuk konusunda da ipuçlarını bulabileceğimiz örnekler"¹⁰⁴

verdiğini görürüz. Gerçekçi ve toplumcu açıdan çocuğa bakıştaki yetersizlikler 1960 yılına değin sürmüştür. Yine kabul edilen anayasa ile toplumumuzda daha demokratik bir ortam doğmuş, bu demokratik ortamda toplumsal sorunlarımızla birlikte çocuk sorunu da bir çok yönüyle irdelenip tartışılmaya başlanmıştır. Yeni ortamda tüm demokratik kısıtlamaların kaldırıldığı söylenemez. Bu ortam içerisinde yazar çok değişik ve sınıfsal içerikli yapıtları okuyarak görüş ufkunu ve düşünce yapısını geliştirmiştir. Düşüncelerde kazanılan netlik, çocuğun sınıfsal konum içindeki yerini daha açık belirlemiştir. "Çocuk konusu, yazarın dünya görüşünden bağımsız değildir, olamaz da."¹⁰⁵ Ancak yazarın kaleminden gerçekçi bir açıdan yansıtıldığı da dünya görüşüyle özdeşleşir.

Çağdaş yazınımıza, özellikle ikinci paylaşım savaşı yıllarından bu yana gerçekçi ve toplumcu bir çizgi sürdürmeye çalışmaktadır.

"1960'dan günümüze doğru ülkemizde toplumcu düşün de çok geniş biçimde gelişmiştir. Toplumsal metinlerin çevirisini bizim toplumumuzda öneri ve araştırmalar izlemiştir."¹⁰⁶ Bu gelişmelerle birlikte "toplumsal gerçekçi açıdan olayları ele alarak romanlarında işleyen, burjuva ideolojisine karşı onun bağrında yeşeren ve giderek güçlenen işçi sınıfı açısından çocuğa romanlarında eğilen yazarlarımız giderek çoğalmaktadır."¹⁰⁷ Günümüzdeki olumsuzluklar bizi karamsarlığa götürmemelidir. "Bizi alıp götürecek olan ideoloji işçi sınıfının tarihsel hareketinden doğan derin ve çok yönlü bir maddecilik, dönen ve çeşitlenen bir diyalektik maddi süreçte romansal değerde maddeyle insanı derinden tarayan bir sorunlar düğümünden çıkacaktır."¹⁰⁸

Ülkemiz çocuklarının sorunları özünde budur. Yalnız üretim süreci içerisinde kırsal kesimde yaşayan çocuklarla kentlerde yaşayan çocukların yaşantılarında belirli ayrılıkların olduğu görülür. Kırsal kesimdeki insanların giderek yoksullaşıp kentlere akışı işsizler ordusunu günden güne artırmaktadır.

Emperyalizme bağımlı çarpık kapitalizmin tarım ve sanayi kesimindeki insanlarımızı ve çocuklarımızın yaşantılarını nasıl etkilediği bilinen bir gerçektir. Kırsal kesimdeki insanlarımız uzun süre yoksulluğun, geriliğin

Türkiye romanında çocuk (2)

Yılmaz ELMAS

COCUKLARA NASIL BİR DÜNYA!

Cocuklara iyi bir gelecek hazırlamak; savaştan, çatışmadan, sömürsüz bir dünya kurmak insanlığın sorunları arasındadır. Geleceğimize olan çocukların kendine özgü bir dünyalarının olduğu yüzyılımızda iyice anlaşılır olmuştur. "Çocuğun çevresini ve gerçekçi algılamak ve değerlendirmekte yetişkinden çok farklı duygusal ve bilimsel yaklaşımlar"²¹ içinde olduğu kesinlik derecesinde kanıtlanmıştır. "Gene yüzyılımızda çocukların toplumda ayrı bir yer edinilmesine yol açan önemli bir gelişme"²² insan psikolojisinde kişiliğe yönelik bilimsel araştırmalarda gösterilen aşamalarla. Çocuklarımız doğuşlarında güçsüz, bir bakıma gereksinmesi olan varlıklardır. "Bunun yanında sınırsız bir gelişme eğilimliliği de taşırlar.

Çocuklar için çaba göstermek zorundayız. Çocukların haklarını düşünmek, savunmak" geleceğini düşünen toplumlar için bir görevdir.²³ Sağlıklı bir gelecek, ancak çocuklarımızın sağlıklı gelişimine katkıda bulunmakla elde edilebilir.

Hangi toplumda olursa olsun, çocuklara o toplumun politik görüşlerinin benimsenilmesine çalışılmaktadır. Özellikle totaliter yönetimlerde devlete uyduluk edebilecek manların istendiği ve çocukların, bu bakış açısından eğitime zorunluluğunun getirildiği bilinmektedir. Emperyalizmin egemen olduğu toplumlar da "çocuklar belirli bir düzen ve düzünce doğrultusunda biçimlendirilmeye çalışılmaktadır."²⁴

Özellikle ABD emperyalizminin etkisi altında kalan toplumlar da çocuklar her türlü yayın araçlarıyla etki altında tutulmaktadır. Emperyalizmin yozlaştırıcı kültürüne karşı oluşan tepkiler gün geçtikçe artmaktadır. Birçok ülkenin sanatçıları kendi kültür kökenlerine eğilecek çağdaş bir toplum yaratmada kendilerine düşen görevi yerine getirme çabası içindedirler.

Burjuva eğitim yöntemleri, ister yeni ister eski olsun hepsi aynı amaca yönelmektedir. Toplum ve birey yararı açısından çocukta girişimciliği, özgürce davranabilmeyi, yararcılığı, kendine güveni geliştirmekte tersine baltalamaktadır. Ya da kendi düzenlerini bozucu bir yan bulunmadığı sürece yararcılığa, girişimciliğe izin vermektedir. Çevreyi ve dünyayı özgürce değiştirmeye kesinlikle izin verilmemektedir. Burjuvazinin egemen olduğu toplumlar da, çocuklar toplumsal gerçeklerden çok ustaca uzak tutulmakta. Sınıfsal ilişki ve çelişkilerden habersiz bırakılmaya özen gösterilmektedir. Burjuva düzenin aksaklıkları giderilerek çocuklara güneşli bir dünya sunulabileceği imajı verilerek istenmektedir.

Çocukları, çok küçük yaşlarda üretken bir duruma getirmek burjuvazinin çıkarıdır. Düzen, disiplin, çalışma alışkanlığı, ayrıca sanayideki el emeği, el çabaklığı isteyen bir şeydir. Bu da yeterince bir pratikle, işe erken başlamakla kazanılabilir. Görülüyor ki çocuklar daha gelişme çağındayken burjuvazi tarafından ücretli köleler durumuna getirilmektedir. Emekçi çocukları bir yedek güç olarak küçük yaşlarda ele alınırken, kendi çocuklarına tüm zenginliklerini, bütün gelişme olanaklarını sunarak yetiştirmeyi amaçlamaktadırlar. Halk çocuklarını, onların işine

yarayacak ve yalnızca işçiliğini sürdürecektir kadar bilgiyle donatarak eleştireci okullardan fabrikalara, işletmelere ucuz ve nitelikli işgücü olarak alırlar.

Yüzyılımızda çocuğun ayrı bir kişiliğinin olduğu bilincine varılmanın yanında, düzenin gereği çocuklar birer meta durumuna getirilmektedirler. Dünyada sosyalist akımların güçlenmesi, sendikal savaşımın ağırlık kazanması ve sosyal hakların elde edilmesinde aşamalar katedilmesi, çocuklar açısından da umut verici olgulardır. "Çocuklar, yeni bir dünyaya, özgür ve teknik açıdan kolaylaştırılmış emeğin ve sınıfsız bir toplum dünyasına girdiklerinde maddenin yalnız biçimini değil, aynı zamanda niteliğini de değiştiren maddedeki doğal güçlerin hakkından gelerek bir ikinci doğa yaratan bedensel çalışmaları ne denli önemli olduğunu bilmelidir"²⁵ler.

Çocuklar için öyle bir toplum yaratılmalıdır ki, bu toplumda insan insanı sömürmemeli, çocuklar çocukluklarını doyuya yaşamalı. Irk, dil, dinleri ve renkleri yüzünden ayrımlı yapılmamalı, onların gelişimleri için her türlü özveride bulunma yaratılmalıdır. Yani insanın, yeni toplumun yaratılmasına doğru uzanan süreç içinde çocukların yeri iyi belirlenmelidir. Çocukların sorumlu, üretken, dünyadaki gelişme ve gelişimlerin bilincinde, toplumsal çelişkileri gözünde tutarak bütünleşen bir çalışma içinde olması ve onların uygun koşullarda sömürülmeden çalışacakları, kişiliklerinin çok yönlü gelişmesini sağlayacak bir toplumun yaratılması gerekmektedir.

Çocuklar yaşadığı ortamın bilincine vardırılarak büyümelidirler. "Çocuk büyüyecektir, öğrenecektir, en önemli şeyleri büyümeden öğrendiğini en azın-

dan sezgiyle biliriz.¹⁰¹ Yaşadığı ortamın "sorunlarıyla erken yaşta karşılaşacak olan çocuk, kendinin ve çevrenin ayırımına varacak, kendi sorunlarını gözlemek için verilen savaşıma olumlu katkılarda bulunmayı isteyecektir."¹⁰²

Çocuklara iyi bir gelecek hazırlamada sanatçılara da görev düşmektedir. Sanatçının görevi çağını belgelemekten öte bir şeydir. Çağını yansıtmak yetmez. Çünkü, olayları, insanı, doğayı gözlem ve düşünceleriyle yansıtmak yerine sanatsal estetik içerisinde bilinçlendirmeye bırakmıştır. Sanatı en genel anlamda hayata, öncelikli toplumun belirli aşamasındaki en önemli konularına, ana süreçlerine, çelişki ve amaçlarına, yandığı olduğu sınıf ve katmanların çabalarına, toplumda yoğunlaştığı ve yoğunlaştırması gerektiği ereklere yönlendirmek olmalıdır, sanatçının görevi. Ancak bu anlamda sanatçı çağcıl görevini yerine getirmiş olur.

Başka bir yönüyle de toplumun ve insanın kendini tanımasının en yüksek biçimlerinden biri olan yaratıcılığa yansıyabilen zengin bir gerçekliğin kaynağına yönelmesidir. "İnsan anlamada, insanın içinde bulunduğu aşamaların bilincine ona dünyanın temelli bir biçimde dönüşüne uğratılması doğrultusunda geleceğe ilişkin çözüm yollarını göstermede roman, bilimsel dünya görüşünün ideolojik gereçlerinden biri"¹⁰³dir. Çağımızın insanı, doğayı ve toplumsal olayları, belirli bir ideoloji ölçütleriyle değerlendirmektedir bugün.

Toplumumuz emperyalizme bağımlı yerli işbirlikçileri tarafından yönetilmektedir. Verilen kurtuluş savaşıyla emperyalistler topraklarımızdan kovulmuşlarsa da sonradan askeri, siyasi, ticari anlaşmalarla yeniden emperyalizmin ağına düşürülmüş ve bağımsızlığımızdan çok şeyler yitirilmiştir. Emperyalizmi ve sömürü düzenini ülkemizden kovup yok ederek çocuklarımıza yaşanır bir dünya yaratacak olan işçi sınıfıdır. "Kültürel alanda işçi sınıfına genel çizgileriyle apaçık olan bir görev düşmektedir. O geçmişe bedensel çalışmayla yaratılmış değeri tartışılmaz olan her şeye insanın yeteneklerinin, -aklına, hayal gücünün, yaratma yeteneğinin- gelişmesine yaramış ve yarayabilecek her şeye egemen olmalıdır."¹⁰⁴

Sorunu nasıl sınıfsız bir topluma doğru uzanan bir süreç olarak kavırıyorsak, bunu kültür ve sanat alanındaki yansımaları da işçi sınıfının yalnız kendisi için değil, sömüren bütün katmanların kültürel gelişmelerinin önünü tıkayan engellerin temizlenmesi, sınıfsız bir toplumun ürünü olacak yeni insanın yaratılmasına doğru uzanan bir özdeşlik içinde bulunması olarak ele alınmalıdır.

Çocuklara, gelecek kuşaklara nasıl bir dünya bırakacağımız konusu günümüzde de tartışılmaktadır. Burjuvazi kendi çıkarları açısından yaklaşmaktadır konuya. İşçi sınıfı ve tüm emekçiler, çocuklarına, yani geleceklere titizlikle sarılıp güneşli günlerin gelmesi uğraşısı içinde ocaklardır doğal olarak. İşçi sınıfı yanında yer alan tüm aydın, sanatçı ve yazarlar da kendilerine düşen görevi yerine getirmeleri gerekmektedir.

ROMANLARIMIZDA ÇOCUK

Türkiye romanında çocuk, yetersiz de olsa birçok yönleriyle dile getirilmiştir. Yazınımıza romanın girişiyle birlikte çocuk da bu yapılarda ele alınmaya başlanmıştır. İlerici, demokrat, sosyalist yazarlarla burjuva ideolojisine bağlı yazarların romanlarında, çocuğa yaklaşımı kendi görüşleri doğrultusunda olmuştur. Çocuk ögesi, romanlarda ya roman kahramanının çocukluğu ve de romandaki kişilerle ilintisi olan çocuklar sosyal ve ekonomik yapı içinde verilmek istenmiştir. Başlangıçtan bugüne konuya eğilecek olursak:

"Tanzimat romancılarından A. Mithat Efendi'nin yapıtlarıyla birlikte çocuk temasının işlendiğine tanık olmaktadır. Namık Kemal'in aile dramlarını işlediği romanlarında (ki onun bütün romanları bu eksen etrafındadır.) aynı temayı dramatik bir öge olarak ele alır.

Serveti Fünun döneminde Halit Ziya'nın bu temayı işleyişinde kendi yaşamından getirdiği olayların etkisi vardır. İki çocuğunun küçük yaşta ölümü bir oğlunun da intihar edışı, onu bu çocuk konusunda dayarlı kılmıştır.

Cumhuriyetle birlikte ilk örnekler genel anlamda roman ve hikaye, kemalist ilkeleri savunma doğrultusunda örnekleri verirken çocuk konusunda da ipuçlarını bulabileceğimiz örnekler"¹⁰⁵

verdiğini görürüz. Gerçekçi ve toplumcu açıdan çocuğa bakıştaki yetersizlikler 1960 yılına değin sürmüştür. Yine kabul edilen anayasa ile toplumumuzda daha demokratik bir ortam doğmuş, bu demokratik ortamda toplumsal sorunlarımızla birlikte çocuk sorunu da bir çok yönüyle irdelenip tartışılmaya başlanmıştır. Yeni ortamda tüm demokratik kısıtlamaların kaldırıldığı söylenemez. Bu ortam içerisinde yazar çok değişik ve sınıfsal içerikli yapıtları okuyarak görüş ufku ve düşünce yapısını geliştirmiştir. Düşüncelerde kazanılan netlik, çocuğun sınıfsal konum içindeki yerini daha açık belirlemiştir. "Çocuk konusu, yazarın dünya görüşünden bağımsız değildir, olamaz da."¹⁰⁶ Ancak yazarın kaleminden gerçekçi bir açıdan yansımış da dünya görüşüyle özdeşleşir.

Çağdaş yazınımızı, özellikle ikinci paylaşım savaşı yıllarından bu yana gerçekçi ve toplumcu bir çizgi sürdürmeye çalışmaktadır.

"1960'dan günümüze doğru ülkemizde toplumcu düşün de çok geniş biçimde gelişmiştir. Toplumsal metinlerin çevirisini bizim toplumumuzda öneri ve araştırmalar izlemiştir."¹⁰⁷ Bu gelişmelerle birlikte "toplumsal gerçekçi açıdan olayları ele alarak romanlarında işleyen, burjuva ideolojisine karşı onun bağında yeşeren ve giderek güçlenen işçi sınıfı açısından çocuğa romanlarında eğilen yazarlarımız giderek çoğalmaktadır."¹⁰⁸ Günümüzdeki olumsuzluklar bizi karamsarlığa götürmemelidir. "Bizi alıp götürecek olan ideoloji işçi sınıfının tarihsel hareketinden doğan derin ve çok yönlü bir maddecilik, dönen ve çeşitlenen bir diyalektik madde süreci romansal değerle maddeyle insanı derinden tarayan bir sorundur düğümünden çıkacaktır."¹⁰⁹

Ülkemiz çocuklarının sorunları özünde birdir. Yalnız üretim süreci içerisinde kırsal kesimde yaşayan çocuklarla kentlerde yaşayan çocukların yaşantılarında belirli ayrılıkların olduğu görülür. Kırsal kesimdeki insanların giderek yoksullaşarak kentlere akışı işsizler ordusunu günden güne artırmaktadır.

Emperyalizme bağımlı çarpık kapitalizmin tarım ve sanayi kesimindeki insanlarımızı ve çocuklarımızın yaşantılarını nasıl etkilediği bilinen bir gerçektir. Kırsal kesimdeki insanlarımız uzun süre yoksulluğun, geriliğin

pençesinden kurtulamamışlardır. Üst-yapıda yapılan değişiklikler yaşantılarında fazla bir değişiklik yaratmamıştır. "Tarihsel süreç içinde Türk toplumunun kökünü ve çoğunluğunu oluşturan köylü, aydınların yakından bildiği, gereği gibi ilgilendiği kendi haline bırakılmış, çok ezilmiş, yoksul, yarı-yıkık bir toplum. Devlet onu yalnız askere alırken, vergi toplarken"⁴⁰ anımsamış.

Kırsal alanda yaşayan köylü; Osmanlı toplum yapısından çarpık kapitalist düzene geçişte de bilinmezlik karanlığından kurtulamamıştır. Aydın ve yazarlarımızın ilgi alanlarının dışında kalmıştır. Topraksız insanlar, işsizler, toprak ağalarının tarlalarında ücretli ve yarıcı çalışanlar, az topraklılar, karasaban ve kağından başka doğru dürüst hiçbir aracı olmayan köylüler, dünyadaki gelişmelerden yoksun kendi kaderiyle başbaşa yıllarca yalnız yaşamışlardır. Onlara bahsedilen ağa zulmü ve jandarma dayatması olmuştur.

1950'lerden bu yana köylerden kentlere büyük bir güç olayı yaşanmaktadır. Kentlerin kenar mahalleleri gecekonduyla dolup taşmıştır. Bu olay toplumsal bir olgu olarak varlığını bugün de sürdürmektedir. Dışa bağımlı çarpık kapitalizmin bağında büyüyen gecekondu insanlarının "bir bölümü sanayi işçisi olmuştur. Bir bölümü hizmetlerde, küçük satıcılık işlerinde çalışmaktadır. Hem kendi yaşamlarında, hem toplumun oluşumunda ilginç bir dönüşümü sergilemektedirler. Romanımız açısından yeni bir açıdır bu olay. İster istemez romana yansımacaktır."

Romançı, iyi tanıdığı, iyi duyduğu ve yakından izlediği çevrelerin olaylarını ve insanların anlatır. Önemli olan özgünlüğüdür. Ve yazarken takınılan tavırdır. Geçerli olan, geçerli ve çağdaş bir dünya görüşü, toplumdaki barışsever ve insancıl bir tavır.⁴¹

"Roman yazarı, öncelikle çağın insanını, onun sınıfsal konumu içindeki ilişkilerini, bu ilişkilerin getireceği çelişkileri kavramak, kavrayışını çağın (ve toplumun) dışına düşmeyecek bir yorumla ışıklandırmak zorunda."⁴² Doğal olarak romançı bu konum içinde doğan çocukların sağlığı, eğitimi, gelişimi geleceği konusunda devletin ve toplumun istem, ilgi ve yaptırımlarını ele alıp yaşadığı toplumun çelişki ve

açmazlarını bilinci doğrultusunda dile getirecektir. "Romanı bir bütün olarak kendi gerçekliği, romanın ve romançının kendi sorunu çerçevesinde ele almak ona temel doğrudan yaklaşmak gerekir."⁴³ Türkiye "toplumunun yapısı, bu yapı içindeki insan ilişkileri üstüne olduğu gibi, yazınızdaki yansımaları üstüne de kapsamlı anlatımlar"⁴⁴ getirebilmelidir, yazar. Toplum içinde edilgen bir konumda olan çocuğu kendi yorum ve dünya görüşü çizgisinde işleyen romançı yeni açılımlar getirdiği ölçüde insanlığa katkıda bulunur. "Sanatçıların, tarih sahnesinde gerçekleştirmekte olan değişikliğin yardımcı gücü değil asıl yapıcı öğelerden biri oldukları bilinciyle, her zaman yol gösterici olması doğaldır."⁴⁵ Yarattıkları yapıtlara gerçekçi bir bakış açısı getirmeleri görevleri arasındadır.

Burjuva toplumunda, sınıfsız bir topluma ulaşmak için verilen savaşım doğal olarak bütün kurumlarına ve insanı sınıflayan yapısına karşı olacaktır. Bu savaşımın sanatçıların, yazarlarımız kendilerince gerekeni yerine getireceklerdir. Romanlarda olayların ele alınışında olsun, olaylar içerisinde çocuğa verilen yer ve değer açısından olsun uzun yıllar T.C.K.'nın 141 ve 142. maddeleri yazarların dünya görüşleriyle birlikte yapıtlarını istedikleri gibi işleyebilmelerini de engellemiştir.

Toplumumuzda sosyalist kültür ve bilinç gelişme gösterdiği oranda yazarlarımız romanlarında çocuk konusuna sağlıklı bir bakış getirmişlerdir. İlk dönemlerdeki yazılan romanlardan fazla bir şey beklememek gerekir. Topluma getirilmek istenen yasal ve yasal olmayan baskılara karşı sosyalist kültürün geliştirdiği ve bu konuda başarılı yapıtların ortaya çıkmakta olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Yazarlarımızın romanları tek tek ele alıp incelendiğinde çocuk sorununa nasıl eğildikleri ve hangi dünya görüşüyle konuya yaklaştıkları daha da açıklık kazanacaktır.

ROMANLARIMIZDA ÇOCUĞA BAKIŞ VE YAKLAŞIM

Yazarlarımızın yapıtları ele alıp incelendiğinde çocuğa bakış ve yaklaşımı daha bir açıklık kazanacaktır. Romanların incelenişinde tarihi bir sıralama düşünülmemiştir. Yine de XIX.

yüzyılın sonlarından günümüze değin yaşam kesitlerini konu edinen ve o yıllarda yazılan romanlarından örnekler verilmeye çalışılmıştır.

Gelişme sürecinde olan toplumumuzun çocuklara bakışı, onlara yaklaşımını romanlarda olayların akışı içinde daha açık görülecektir. Daha önemlisi çocukların yaşantı ve sorunlarını yazarların nasıl baktıkları ortaya çıkacaktır.

Çalikuşu

Çalikuşu'nun yazarı Reşat Nuri Güntekin 1889'da doğmuş ve 1956 yılında ölmüştür. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni 1912'de bitirmiştir. Çalikuşu ilk kez 1922 yılında yayınlanmıştır.

Çalikuşu, Feride'nin çocukluğunu alarak geçmişe doğru uzanmakla birlikte 1908 burjuva devriminden sonraki birkaç yıllık zamanı kapsamaktadır.⁴⁶ Romanın kahramanı olan Feride, anne tarafından yoksulluğa bir soylu ailesindendir. Babası bir subaydır. Küçük yaşta annesini yitirir. Okul çağına değin Arap dadısı Fatma'nın ve emireri Hüseyin'in elinde büyür. Babasının Feride ile ilgilenen pek zamanı olmamıştır. Feride çocukluğunu şöyle anlatır:

"Çok küçük yaşta kaybettiğim annemden aklımda fazla bir şey kalmamıştı. Dadımın acısını aylarca sonra bana Hüseyin adında bir suvari eri unutturdu. Babam onu emireri olarak eve almıştı. Babam Nizamettin adında bir suvari binbaşısı idi. Annemle evlendiği yıl Diyarbakır'a göndermişlerdi. Beni İstanbul'a emireri Hüseyin getirdi. Bekar subay dokuz yaşında bir kız çocuğu peşine takip dağ, taş sürükleyemezdi. Nedense, beni teyzemin yanında bırakmamı yanaşmıyor, ihtimal, bir sağıntı durumuna düşmemden korkuyordu."

Babası onu sor okuluna verir. Çalikuşu adını da bu okulda alır. "Teneffüs sonuna kadar daldan dala atladığını gören öğretmen bir gün 'Bu çocuk insan değil, ÇALIKUŞU diye bağırıyordu.' Bu olaydan sonra Feride'nin adı Çalikuşu olur. Sor okulunda on yıl okur. Batı kültürünü almasına rağmen özentilere kapılmadan kendi kişiliğini korur. Okulda ve teyzesinin evinde yaptığı yaramazlıklar çocukluk yaşamında önemli bir yer tutar. Zeki bir çocuk olan Feride, kendisinin yatılı ve kimsesiz bir çocuk olduğu bilincine ça-

bak varır teyze çocuklarıyla kendi yaşıntısı arasındaki ayrımı sezgileriyle gözlemler. Okula bitirdikten sonra çalışmak ister. Görevli olarak atandığı köyün okulu alırdan bozma bir yerdir. Beş tane sıra yapılmış; fakat kullanılmamıştır. Kendisinden önce çocukları okutan Hatice hanım, "sınıfta onları yılan gibi ısıklık çalan taze değneklerle" döverek eğitmeye çalışmaktadır.

Feride, "sabahları kıyafetleri öyle sefil ve perişandı ki, hemen hiç birsinde çorap, potin yoktu. Çıplak ayaklarındaki nalınlarıyla geliyorlardı. Solucan gibi soluk renksiz çocuklar... en geç okula gelen erkek çocuklardı. Büyük adamlar gibi ev işi görürler. Kuyudan su çekerler, ineğe sağırlar, dağdan odun taşırlar" diyerek çocukların durumlarını üretim içindeki etkinliklerine değinmektedir. On oniki yaşlarındaki genç kız diye tanımlanan çocukların okul bahçesinde oynadıkları oyunlara değinir. "Bu mülhnet çekmiş yaşlı başlı insanlara benzeyen yorgun çehreli, donuk yüzlü kız çocuklarının en büyük eğlenceleri bahçenin bir köşesine toplanıp ölüm, tabut, tenesir, zebani kabir gibi kelimelerle dolu ilahiler okumaktan ibarettir."

Bazı çocukların tek tek tiplerini çizer. Muhtarın oğlu Vehbi bunlardan biridir. Yaramazlıklarıyla tanınır ama çocuklar Munise'ye saldırınca canla başla korur onu. Kötü yola düşmüş bir anenin kızı olan Munise'ye toplumun şartlanışlarıyla çocuklar da acımasız olurlar. Öğrencilerinden Zehra çocuk yaşta olmasına rağmen evlendirilir.

Okulu teftişe gelen Milli Eğitim Müdürü okulu onartacağı yerde kapatır. Kentte öğretmenliğe başlayan Feride soylu ve zengin aile kızlarının yaşıntılarını da anlatır.

Reşat Nuri Güntekin bu romanında Anadolu halkının yoksulluğunu, geri kalmışlığını, halk çocuklarının ne durumda olduklarını gerçekçi bir açıdan vermiştir. Sosyal yapıdaki bozukluğun çocukların davranışlarına, oyunlarına, giysilerine, işlerine, eğitim ve öğretimlerine nasıl yansıdığını canlı bir biçimde dile getirmiştir.

Kuyucaklı Yusuf

Sabahattin Ali 1907'de doğmuş ve 1946 yılında egemen güçlerce öldürülmüştür. Öğretmen okulu mezumdur. (1927) Mesleğinin ikinci yılında Al-

many'a'ya öğrenime gönderilir. Dönüşünde çeşitli okullarda ve konservatuarda öğretmenlik yapar. Bu arada yazı ve yayın çalışmalarını sürdürür.

Kuyucaklı Yusuf romanı 1937 yılında yayınlandı. Roman 1900 yıllarını ve sonrasını ele alır. Anadolu'nun bir ilçesinde geçen olayları anlatır. İlçedeki insanlar arasında gelişen olaylar feodal yapının karakteristik çizgilerini değişik tiplerle sergiler. Kuyucaklı Yusuf'la Çalı Kuşu'nda yaşanan olaylar hemen hemen aynı yıllara raslar. Romanın kahramanı Kuyucaklı Yusuf'tur. Yusuf'un çocukluğu ve diğer çocuklar doğrudan yazarın kalemiyle anlatılır.

Sabahattin Ali olayı şöyle girer: "1903 yılı sonbaharında ve yağmurlu bir gecede, Aydın'ın Nazilli ilçesine yakın Kuyucak Köyü'nü eşkiyalar bastılar ve bir karı kocayı öldürdüler."

Olay yerine giden kaymakam sedir köşesinde diz çöküp oturan ve kendilerine sabit gözlerle bakan bir çocuk görür. "Çocuk ölenlerin oğludur. Adı Yusuf'tur. Sabahattin Ali, bu köylü çocuğunun soğukkanlılığını, olay anındaki tavırlarını anlatır. Kaymakam kimse- siz kalan Yusuf'u yanına alıp evine götürür. Kaymakamın karısı bundan pek hoşlanmaz. Yazar Yusuf'un bu yeni ortamdaki yerini ve duygularını, okula gidişini, okul yaşamını, okula ve okumaya karşı tavırını anlatır. Sabahattin Ali, ilçedeki insanların toplumsal yapılarını, Kuyucaklı Yusuf'un sezzisel de olan çevresindekilere sınıfsal yadırgama içinde bakışını vermeye çalışmıştır.

"Yusuf... Bir köylü olarak kalır. (-Bey çocuklarıyla düşüp kalkamaya- cağını söylüyordu. S. A.) İlçeye daha doğrusu derebey ve burjuvaziye yabancı kalır. Okulda, hocanın verdiği bilgi tatmin etmez onu. Öğrenime ilgisiz kalır."⁴² Okula gitmek istemez. "Hocanın bildiği birisinin işine yarasa, kendi işine yarar" diyerek çocuk gözüyle o günkü eğitim ve öğretimi eleştirir. "Okumayı öğrendim ya, daha ne okuyayım" der kaymakama.

Sabahattin Ali, ilçedeki çocukları tek tek tipleriyle çizdiği gibi kendiliğinden oluşan çocuk topluluklarının niteliğine, sınıfsal kökenleriyle üretim içindeki yerlerine de değinir. "Bakkal Şerif'in oğlu Ali, muntazam okula giden ve hiç kimse ile kavga etmeyen.... Alanyalı Rüştü Efendi'nin Kazım, içle- rinde yaşça en büyük ve en hesapla-

rı... Şube reisinin oğlu Vasfi biraz yılışık ve korkak..." birer çocuklardır.

Çocuklar önce Yusuf'u horlarlar, onunla alay ederler. Alay eden çocuklardan birini döver, bundan sonra Yusuf'a pek takılmazlar. Çocuk topluluklarını şöyle anlatır: "Burada çocukların büyük adamlar gibi muhtelif sınıfları, muhtelif gurupları vardı ve bu tasnife büyüklerinkinden farklı esaslar gözetiliyordu. En itibarlı ve en sözü geçen sınıf, kabadayı ve ağırbaşlı olanlardı. Bunlar olur olmaz kavga etmezler. Küçük ve zayıf çocukları daima korurlar. Bunlar çok kez orta halli veya yoksul fakat namuslu ailelerin çocuklarıdır. Ya bir esnafın yanında çıraklık, yahut babalarına yardım ederler."

Bundan sonra terbiyeli kendi halinde çocuklar gelir. Bunların hemen hepsi okula giderler ve çalışkandır. Kimseye çımazlar, kendilerine çatılsa da karşılık vermezler. Bir de haylaz, kavgacı, insafsız kabadayılar vardır. Mahalle bunlardan yaka silker. Sabahattin Ali her nedense bunların sınıfsal kökenlerine ve uyumsuzluklarının nedenlerine değinmemiştir. Diğer çocuk guruplarını da ele alarak inceler. "Yüzsüz, korkak, yılışık ve haylaz olanlar, ki bunların çoğu memur çocuklarıdır. Evde durmadan dayak yiyen, onurları olmayan, okul kaçını olan bunlar kabadayılar tarafından daima hor görülürler."

En son korkak, suya sabuna dokunmayan bir takım çocuklar gelir ki kimse bunlarla ilgilenmez. Herkes tarafından rahat bırakılırlar. Çünkü bunlar feleğin sillesini yemiştir, boğaz tokluğuna nalbant yahut kahveci yanında çalışan ve böylece günün, onsekiz saatini iş başında geçiren yoksul yahut yarı tarlada, kırsal zeytinde çalışıp anasını beslemeye uğraşan yetimlilerdir.

Böyle bir çevrede yetişen Yusuf, içe kapanıklığını üzerinden bir türlü atamaz. Konuşmaz, içe kapanır, kendi iç dünyasında yaşar. "bir bayram günü salıncakta Muazzez'e sınıştırmak isteyen fabrikatör Hilmi Bey'in oğlu Şakir'i pataklamaktan çekinmez." Bir köylü çocuğu olan Yusuf, köy ve kent burjuvazisini yakından tanıma olanağı bulur. Onlara karşı büyük bir kin duyar. Köy ve kent emekçilerine karşı yakınlık duyar. Bu doğacak olan işçi köylü ittifakının ilk belirleridir. Yusuf işçilerin de köylüler gibi konuşup düşün-

düklerini gözler.

Fabrikatör Hilmi Bey ve oğlu Şakir, oniki yaşlarındaki Hizmetçi kızın ırzına geçerler ve bu çirkeflerini Yusuf'un başına yıkmak isterler.

Kuyucaklı Yusuf romanında, Sabahattin Ali 1900'li yıllardaki toplumumuzda "Feodal sınıf ve devletiyle burjuvazi arasındaki mücadeleyi, diğer taraftan bu burjuvazinin doğmasıyla birlikte çürümeye başlamasını" ve çocuk yaşantısındaki yansımasını gerçekçi bir açıdan vermeye çalışmıştır.

Aylak Adam

1921 yılında doğan Yusuf Atılgan, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü 1944 yılında bitirmiştir. Aylak Adam romanı 1959 yılında yayımlanır.

Oblovov'un değişik bir tipini çizen yazar Aylak Adam'da çocuk sorununa anılarla değinmiştir. Çocuk anılarından sözeden yazar "babasına benzemekten çok korkuyordu" der Aylak Adam'da. Aylak Adam'ın babasından hangi nedenlerden dolayı tiksindiğini ve ona benzemek istemediğini anlatır. Şehvet düşkün babasının hizmetçilere nasıl sarkıntılık ettiğini, metresi durumuna soktuğu teyzesiyle sevişirken görmesinin çocukluk çağlarında onda yarattığı tepki ve tiksintiyi, babasının onu cezalandırışını anlatır.

Babası çocuğundan (Aylak Adam'dan) sürekli yakınıdır. Onun sorunlarına eğilmez. Aylak Adam çocukluğuna anımsarken:

"Babam: Görürsünüz, adam olmayacak bu çocuk derdi. Konuşmazdım, sevinirdim. Babam adamsa ben olmayacaktım. Büyüyünce büyük birakmayacağım, derdim, kendi kendime. İyi ki okumamı istemiyordu yoksa ona inat okumazdım. Okuyup ne olacak? İş adamı olmalı, derdi.

Çocukluğunda ona benzemek kolaydı.

- Bayık birakmayacağım. Komisyoncu olmayacağım" demektedir.

Çocukluğunda geçirdiği uyumsuzlukların olumsuzluklarını büyüyünce de üzerinden atamayan Aylak Adam, "amaçsız ve tedirgin bir büyük kent aydını" olarak ortaya çıkar. Olay Cumhuriyet dönemine rastlar. Yalnız hangi yıllara rastladığı belirsizdir.

Bir çift öküz

1916 yılında doğan Samim Kocagöz, İstanbul Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü 1942 yılında bitirir. Bir Çift Öküz 1970 yılında yayımlanmıştır.

1950 yıllarında çarpık bir kapitalizmin gelişmesine tanık olmuştuk. Köye ve çiftliklere traktör ve makineli tarım girmeye başlamıştır. Köylüler topraklarını borçlarının karşılığında ağalara satmak zorunda kalırlar.

Bir Çift Öküz'de Samim Kocagöz, çocuğu uzun boylu konu edinmemiştir. Romanın kahramanlarından olan ağa'nın oğlunun çocukluğunu konu edinecek az da olsa ele almıştır.

Ege bölgesinde bir köyde yaşayan çiftlik sahibinin oğlu Hasan, okumayı sevmekte, ana babası okumasını istememektedir. Köyün saygın kişilerinden Yakup, Hasan'ın babasını eleştirir:

"Bırak ölen çocuğun yakasını, adam adam büyüsün, Okumayı sevir. Torunun Memet'le birlikte ilkokulu bitirdiler. İki de sınavı kazandı. Öğretmen olmak için, Ortaklar Köy Enstitüsüne girecekler, İbrahim küplere bindi. Nedememiş bir ağa oğlu köye öğretmen olsun?"

"Benim devlete muhtaçlığım yok. Başarım parayı, oğlumu okuturum, dedi. Söke'nin oriaokuluna yazdırdı. Bir gün de yakıt kitaplarını" diyerek okumak isteyen bir çocuğun, ağa olan babası tarafından okumasının nasıl engellendiğini anlatır.

İbrahim ağa, oğlu Hasan'ı yoldan çıkarmanın köyün öğretmeni olduğu mancadır.

"Bu Haydar öğretmen olacak namıdır için ortalıkta komünist diye laf dolaştır, inanmazdım. Demek bu allahsız deyyus bozarmış benim oğluman aklını; okulu tamir ettirmekten, çoluk çocuğu bayramda seyranda giydirmekten inanın gevredi be" diyerek okulu, köyün çocuklarına ve öğretmenlere ağaların hangi gözle baktığını roman içerisinde olayların akışında ustalıkla vermiştir.

Yazar, ağanın oğlunu da konuşturur:

"Babam bana nasıl iyilik edeceğini çocukluğundan beri bilemedi. Hâlâ da öğrenemedi" diyerek babasını eleştirir.

Yazar, romanında Osmanlılık, yörüklik ve Türklük sorununa da değinir. - Babama kulak asma ana! Osman-

lısı da, yörükü de hepsi Türkoğlu Türk! Bizim yurttaşlık kitabı böyle yazıyor. Öğretmenimize sordum da. Oğlum, iş Osmanlılıkta, yörüklikte değil, bu toprakların üstünde namusla Türk olabilmekte, dedi" diyerek, çocuğun okulda öğrendiklerini algıladığı biçimde dile getirmesi ele alınıyor.

Geriçi öğelerin bu dönemde okullarımızı, çocuklarımızın eğitimini nasıl etkilediğine değinir.

"Hoca yoluk yoluk sakalını karıştırdı.

- Ağam izin verdikten sonra ilçede kilerin ruhu bile duymaz. Elbette çocuklarımız dinlerini imanlarını öğrenecekler" karşılığını verdi.

İbrahim ağa:

- Okulda çocuklara din dersi okutulmaz mı?

İmam atıldı:

- Devede kulak" diyerek, çocuk eğitimine bakışını dile getirir.

Romanda bir de sığirtmacılık yapan bir çocuk, yalnızca söz konusu olur. Romanda çocuk toplumsal yaşantımlık içinde ele alınarak işlenmiştir. Gözlemlerin yaşantımlığı ve gerçekçiliği tartışma götürmez.

ALINTILAR

1) Konar Etop, Milliyet Sanat Dergisi, sayı: 346 2) Gündüz Vassaf, Varlık Dergisi, sayı: 919 3) Age. 4) Sanat ve Edebiyat Üzerine, Mao 5) Sanat ve Toplum, Plehanov 6) Age. 7) Marksizm ve Estetik, H. Koch. 8) Felsefe İncelemeleri, Marks-Engels. 9) Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı, Marks. 10) Marksizm ve Estetik, H. Koch. 11) Marksizm ve Amprkritisizm, Lenin. 12) Sosyalist Kültür. 13) Sosyalist Gerçekçilik, (Brecht), Sayfa: 234. 14) Age. 15) Politik Çocuk Kitabı, sayfa: 17. 16) Gündüz Vassaf, Varlık Dergisi, Sayı: 919. 17) Abdullah Özkan, Milliyet Sanat dergisi, Sayı: 347. 18) Marks-Engels, Alman İdeolojisi. 19) Marks-Engels, Manifesto. 20) Abdullah Özkan, 21) Beste Neuhaus, Çocuğun Toplumsallaşmasında Ailenin Yeri. 22) Cenevre Konferansına Sunulan Bildirim. 23) Abdullah Özkan, Milliyet Sanat, Sayı: 347. 24) Muzaffer Danişman 25) Konar Etop, Milliyet Sanat, Sayı: 346. 26) Gündüz Vassaf, Varlık, Sayı: 919. 27) Age. 28) Mustafa Sercan, Varlık, Sayı: 919. 29) Gündüz Vassaf, Varlık, Sayı: 919. 30) Gorkı. 31) Gorkı. 32) Meral Alpay. 33) Hilmi Yavuz, Roman Kavramı ve Türk Romanı. 34) M. Gorkı, Politik Çocuk Kitabı. 35) Ahmet Telli. 36) Ahmet Telli. 37) Konar Etop, Milliyet Sanat, Sayı: 346. 38) Age. 39) Demir Özül. 40) Talip Apaydın. 41) Talip Apaydın. 42) Adalet Ağaoğlu. 43) A. Ağaoğlu. 44) A. Ağaoğlu. 45) A. Ağaoğlu. 46) Marksist

Tartışma sürecine ilişkin

Düzgün KALMAN

Kendi gürültüsünden rahatsız olup, rahatsızlığının kaynağını kendi dışında arayanların halini andıran Halil Gürel arkadaşın "*Tartışma Süreci mi, Tartışma süreci mi?*" (U. Yürüyüş, S. 26...) başlıklı yazısında hem muhatap yazıya attığı ve doğru sonuçlar yüklemeyerek sonradan eleştirdiği, hem de eğilim çizgisinin gelişimini genele mal etmeye çalışarak, ortaya koymaya çalıştığı görüşleri ele almakta fayda görüyorum.

Sorunlarla yakından ilgili olmayan bir okurun, doğal olarak yazıdan yola çıkarak çok yanlış sonuç ve intiba edinmesi mümkündür. Çünkü yazar, sürecin gerçekliğini olduğu gibi aktarıp yorumlamaktan ziyade kendi istemlerinin dünyasını ve buna uygun bir sürecin sorunları üzerinde durmakta. Uygunluk bulamayınca da aklına gelen eleştirileri sıralayıp, verip-veriştirmektedir. Anlaşılması güç iddialarda bulunmakta, eleştirdiği bir çok şey ve yöntemi hemen arkasında kendisi savunmakta veya başvurmaktadır. Yazı dizisi hakkında geniş bir cevap şeklinde değil de, özet bir karşılık şeklinde sonunda bulunarak bazı tespit ve iddiaların gerçekliği veya gerçeksizliği üzerinde duralım.

Tartışma süreci, tartışmama sürecine mi girdi? Veya öyle mi gelişti? Sürece etken olan koşullar veya başvurulan yöntemler söz konusu

edildiği biçimde mi yansıyor? Tartışma sürecinde bir ambargo mu var? Yazar "abi" dışında, diğer "abi"lerin kuralı bir müdahalesi ve yönlendirmesi mi var? Varsa yönlendirme tümünden reddedilebilir mi? Süreci "tikanmış" mıdır? Vb. yazıda geçen bir çok soruya cevap arayacak olursak;

Öncelikle, sürecin gelişim evrimini bilen/veya öğrenmeye çalışan, katkı yapan her arkadaşın zorlanmadan kavrayacağı en bariz gerçek; hareketin ideolojik-siyasi-örgütsel tikanıklık ve sorundan kaynaklı bir yetmezlik, sapma; bunun sonucu ardi arkası kesilmeyen tasvip edilemeyecek ayrılık/parçalanma; belirlendiği belirleyemediği- hedef, amaçlar doğrultusunda ilerleyememe, yetkinleşememe gibi çoğaltılabilecek olgular üzerinden bugünkü sürecin basamaklarının meydana gelmiş olduğudur.

Bahsettiğimiz bu sorunlar, yeni ortaya çıkmadığı gibi, hareketin kuruluş aşaması ve sonrasında müzminleşerek devam eden bir sistematik olgu, kuruluş aşamasından sonra benzer durumları periyodik aralıklarla yaratmış; tamamlanmamış ideolojik mücadelelere rağmen tasfiye ve ayrılıklar olmuştur. Bu ayrılıklarda ve tasfiyelerde, grupların bir kısmı örgüt haline gelememiş, bir kısmı örgüt olma niteliğini kaybetmiş; bir kısmı çıktığı özden temelden uzaklaşmış, bir kısmı ise statükonun içine gömülerek mirasyedilik yapmış

tır. Mirasyedilik yapan dar-klikçi anti-parti grupları ise statükonun gücüne dayanarak kendilerini idame ettirmişlerdir. Tüm bu ayrışmalar, tartışmalar ileriye doğru bir itilim vermemiş; tersine ileriye doğru mesafe almaya uygun dinamikler zayıflamıştır. Hareketin ilerletilmesi misyonunu oynayacak güçlerin, etkinlikte zayıf kalmasının çeşitli sebepleri vardır. Bu sebepler üzerinde şimdilik durmayacağız. Fakat, şunu rahatlıkla belirtebiliriz ki; hareketin kuruluş sonrası geçmişi (burada belli arkadaşların şu itirazda bulunabileceklerini tahmin ediyoruz: "kuruluş dönemi, neden sonraki süreçten ayrı tutuluyor?" Sorun, kuruluş dönemini eleştiriden imtina etmek değildir; tersine, sonuca varılabilmemiş bir sürecin başlangıcından sonra yetmezliklerini gidermek yerine, onu besleyerek büyütmesinden ve bunun temel sapmalara kaynaklık etmesiyle ilgilidir bir yönüyle. Fakat, eskiden kopamamaktan, doğru yöntem oluşturamamaktan ve bilinç çarpıklığının vahametinden çokça bahsedenler her nedense ne doğru bir bilinç oluşturabiliyor, ne de siyasette belkemiği olan doğru dürüst tek bir şey söylüyor. Olan şey, eskiden kopalım derken, daha daha eskiye, üstelik de lanetlenmiş bir eskinin güvvelerinin yeniden seslendirilmesi oluyor.), iki çizgici, demokratik merkezîyetçi, ideolojik-siyasal eğitimci görünmesine rağmen, özellikle II. Konferans sonrası bu özellikler zayıflamış, giderek

yok olmuştur. Parti içi eğitim ve canlılık kaybolmuş, yerine pratik üzerinde yoğunlaşan faaliyetçilerin giderek monotonlaşan bir parti yaşamı çıkmıştır. Partinin moturu durumunda olan siyasal tartışmalar, eğitim çalışmaları canlılığını kaybettiğinde bu yönlü üretimler dümura uğramıştır. Bu vb. öğeler, oportünizmi, daha geri önderlik formasyonlarını beslemiş, hareket üzerindeki gücünü artırmıştır. Egemen olan daha geri yapılar, kendisinden daha ileri olan partinin diğer organizmalarını kırmıştır. 90'lı yıllara doğru, toplumsal hayattaki kıpırtılar, özellikle öğrenci gençliği saflarına itmiş; dönem itibarıyla de partide egemen klikler, bu yeni taze kanı kendi oportünist, ilkel siyasatları temelinde şekillendirerek zeminlerini kuvvetlendirmeye çalışmışlardır. Bu dönemde, eskinin tamamlanamamış ideolojik sorunları ve siyasi farklılıkları güncel sınırlar içinde gündeme gelmiş, yürütülen mücadelesi kısır da olsa sınırlı bir sorgulayıcılık doğurabilmiştir. Bu yıllarda, cılız da olsa yansıyan iki çizgi mücadelesi karşısında egemen kliği destekleyen bir çok arkadaş, işlerin anlatıldığı gibi gitmediğini, muhalefetin ortaya koyduğu düşüncelerin özünde doğru olduğunu az-çok görebildi. Fakat, bu durum onları daha çok görevle karşı karşıya bıraktı. Bunu göğüslemeyenler, bu defa katı bir dogmatizmden hiç inandıkları bir şeyin olmadığı bir sürece girdiler. Katı bir savunuculuktan, katı bir inkar ve redde yöneldiler. Eski ne varsa atılsın, yeni ne varsa alınsın demeye başladılar. Aslında bu arkadaşların, yeni dediği, hareketin eskisiyle ilgili olmasın da ne olursa olsun biçimindeki bir yeniliktir. Ne tarzlarında bir yenilenme ve devrimleşme vardır, ne de üretmeye çalıştıkları veya öyle gördükleri siyasal belirlemelerinde bir devrimleşme ve yenilenme vardır. Nedenet duydukları siyasal geçmişleri-

nin dışındaki her kulvardan su içmekte, her renge girmekte sakınca görmemekteler. Bunu, belli bir anlamda siyasal eğitimin düşüklüğüne bağlayıp hoş görmek mümkündür; fakat, belli olguların açık tahrif edilmesinin, olmuş şeylerin, cim-bızlama usulü ile varmış gibi gösterilmesinin, demokrasinin nimetlerinden en çok kendileri hiç bir kural tanımadan yararlandıkları halde amborgaya maruz kaldıklarını varsaymalarının vb. ne anlaşıyor bir yanı ne de hoş görülür bir yanı vardır. Bilinç çarpıklığından demi vurup, arkasından dudak uçuklatan cinsten çarpıklık içinde olmak herhalde olsa olsa Halil Gürel tarzı olur.

Yazıda ifade edilen bazı sorun ve soruları cevaplırsak;

Arkadaşın sıkıntısı, açık ifade edemediği, "bilinenlerden uzak bir alternatif"idir. Bu yönlü "sıkıntısı", açıklamadığı olumsuz gelişmelere bağlamasını anlamak zordur.

"Muhatap gereğinin dahi duyulmaması" sı tabir uygunsa açık bir sallamadır. Koşulları anlamayan, zorlamayan, kendi üzerine düşeni yapmayan; arkasından başkalarını böyle anlaşılması zor bir değerlendirmeye muhatap bırakmak, herhalde düzgün bir bilincin ürünü olmasa gerek!

"Amborgoya muhatap kalmak"; ne denilir buna? Gündemlere ilişkin tek bir şey yazmamak, öneride bulunmamak ve arkasından amborgoya muhatap kalmak! Arkadaş yazıyor mu? Yazıyor! Ama gelinmesi gereken yere gelmiyor. Yazılarının içeriğinde, kuşkusuz gündemle ilgili bölümler var belki de. Ama temel, net, bütünlüklü birşey vermiyor. Niçin? Çünkü belirlendiği biçimiyle, inceleme-tartışma süreci dışında başka bir şey düşünüyor. Düşünme, eleştirme hakkı var. Ama, belirlendiği biçimiyle süreç değişmediği; değiştirilmediği sürece, eleştiriyi birlikte gereklerini yerine getirme hakkını ne yapmak lazım! S-

ISTEMSEME

Herkesse paradoks olmak istiyorum
ayrılmayı bir elin parmakları
kadar çeşitli insanlardan
Bir mektubun yanarken çıkardığı
çıtırtı olmak istiyorum
rüzgar kükleri doğu'ya savmalı
Fildisi sahillerinde parlak
bir çakıl taşı olmak istiyorum
güzel zenci kız beni alıp boynuna
asmalı

Aranmalı bulunmamalıyım
Özlenmeli özlememeliyim
Kıskanmalı kıskanmamalıyım

Gözyaşı olmalıyım
Hicranla sarsılan sevdalılarda
Oğlunu devrim yolunda
Şehit veren anada
yanaklardan süzülüp
toprağa düşmek istiyorum

Orada buharlaşıp bulutta damla
olsam
yağmurla karışıp halkımın üstüne
yağsam

Serkan Çanakkale

YAŞAMA DAIR...

yaşam dikenli güllerle süslü
bir nehir gibi akıntılı
birikirken duru
taşarken hırçın
ve deniz yolculuğunda
umutlu bir serüvendir...
kabukların gölgesinden
baygın kaldırken
güneşin deryasına
akıntıya kapılan bir yolcu değil
seyre yön veren
bir serüvençi olma
düşüyle gülümse güneşe
seni gözleyen
özlemi doruğunda harlı
bilge sevdalı
binlerce kâdelerle koyul yolda
onları
üşüyen toprağın
sıcak düşünde ara-
sıcak dişler ki
buzlara inat
bahar sevdası tomurcukların
gözbeğinde
doysuz bir sevdadır...

D. Ali Özcan/Çanakkale Cezaevi

Geçmişi aşmak, geleceğe uzanmak için...

Selim CİHAN

Muhasebe yapmayı, muhasebe yaparken tartışmayı bilmiyoruz. Bunun içindir ki her muhasebe döneminde hesap sorup-hesap vermek doğru olan iken, kolay olanı seçiyor, tasfiyeler-ayrılıklar ilan ediyoruz. Farklılıklara tahammül gösteremiyor, yapılan eleştirileri Marksizm'e küfür olarak algılıyoruz. Düşmana yöneltilmediğimiz şiddeti kendi dostlarımıza yöneltiliyoruz. Tartışma, muhasebe dönemlerinde bir kaç kişiyi günah keçisi ilan edip bütün olumsuzlukları onların "cesaretsizliğine" bağlıyor, kendimize yeni "cesurular" bulup sıfırdan başlıyoruz. Yaşadığımız olumsuzluğa, yerinde saymaların, yenilgilerin nedenlerini, 72'den beri muhasebesini yapma gereği duymadan savunduğumuz siyasetimizde arama zahmetine bir türlü katlanamıyoruz. 1972'de söylenenlerden biraz farklı söylemlerde bulunanları da elimizdeki hazır damgalardan biriyle damgalayıp tecrübe birikimine izin vermiyor, bir biçimde tırpanlıyoruz.

Her ayrışma döneminde demokratik merkezîyetçilikten, özgürleşmeden bahsediyoruz. Dogmalardan-şablonculuktan kurtulmak gerektiğini, düşüncelerimize güvendiğimizi farklı düşüncelerden korkmadığımızı

ilan ediyoruz. Marksizm'in Abece'si "somut şartların somut tahlili"dir diyor ve savunuyoruz. Her ne hikmetse statükonun biraz dışına çıkma eğilimi görür görmez tartışma-araştırma çabası içinde olanların önüne set çekmekten çekinmiyoruz. İnsanların beyinlerindeki zincirleri parçalama-larına, özgür düşüncelerine olanak sunup bu düşüncelerinin çatışmalarını sağlayacak mekanizmaları oluşturmak doğru olan iken; böylesi bir çaba içerisine girmiyoruz, böylesi çatışmalardan da rahatsızlık duyuyoruz. Örgüt içindeki yabancılaşmanın ve bu yabancılaşmadan kaynaklı olumsuzlukların nelere mal olduğunu bir türlü göremiyoruz.

26 yıllık bir geçmişe sahibiz. Ama bu sürede oluşmuş doğru-düzgün bir tecrübe birikimine sahip değiliz. Sürekli tırpanladık birikimlerimizi. Yaşadığımız bu sürecin muhasebesini yapma zamanı gelmedi mi? 1972'den şimdiye kadar pratiğe uygulamadığımız, uygulamaya çalışmadığımız siyasetimizin hangi harfi kaldı? Bu siyasetin muhasebesini yapma, pratiğe uygun bir siyaset oluşturma zamanı gelmedi mi?

Bu süreç yaşanmadı diyemeyiz. Yaşanmamış gibi hareket edip geçmiş siyasetimizin pratikteki yansımalarını görmemezlikten gelemeyiz.

Böylesi bir muhasebe yapma yönelimine girildiği bir dönemde "...

Ve nasıl ki bugünün meselesi Marksizm'i tartışmaya sunma meselesi değilse, devrimin geçeceği güzergahların dağlara yaslanması da tartışma konusu değildir." (Umut Şengül, *Uzun Yürüyüş*, S:17, Kolektif s:1 Syf:5) diyen arkadaşla, gelenekten niçin ayrıldık, mevcut gücün bölünmesinin nedeni ne? diye sormak gerekmez mi. Zaten bu düşüncüyü hayata uygulamaya çalışan hazır kurulu örgüt(ler) var iken binbir zorluk, imkansızlık içinde bir başka örgütlülük oluşturmaya çalışmanın ne anlamı var? "Yok aslında birbirimizden farkımız ama biz Osmanlı bankasıyız" demek için mi saflaştık?

Tartışmaların önüne set çekilme-ye çalışılması oluşturulan olanakların eskinin kanallarına taşınmak istenmesi yeni değil aslında. Kamuoyuna sunulan Örgütlenme Konferansı sonuçlarına bakıldığında böylesi eski-yeni düşüncelerin ortaya çıkıp gelişmeler önüne set çekebilme zeminin o dönemde oluşturulduğunu görmek mümkündür.

Tartışma konuları üç ana başlık altında toplanmıştır; 1- Parti tarihi ve örgüt sorunu, Ulusal sorun ve Askeri sorunlar, 2- Emperyalist dünya sisteminin son şekillenışı, sosyo-ekonomik yapı ve Devrim programı, 3- Dünya Komünist Hareketi tarihi, Sosyalizm sorunları ve programların tartışmaya açıldığı bir dönemde kimse-

nin "bu konuyu tartış-bu konuyu tartışma" demeye hakkı ve yetkisi yoktur.

Pratik alanda ise "dağlara yaslanmadan" bahsediliyor. Teorik konular tartışılmadan, sonuca gitme yönünde bir ilerleme kaydedilmeden pratik alanlar da "dağlara yaslanma"dan bahsetmek eski siyasetten kopamamanın, geçmişin olumsuzluklarından ders çıkaramamanın göstergesidir. Aynı tarzda hareket etmeye çalışmak yeniden bölünmenin zeminini yaratmaktan başka bir iş görmeyecek ve aynı zamanda sınıf mücadelesi arenasındaki mevcut örgütlenmelerin dahi çok daha gerisine düşmemize neden olacaktır.

Geçmişin muhasebesini eleştirel bir şekilde yapamadığımız içindir ki yeniye oluşturmada olmadık sancılar çekiyor/zorlanıyoruz. Yeniye yaratmayı halktan kopuk bir şekilde sadece devrimcilerle birlikte yapılacak bir iş gibi görüyor, işin üstesinden de gelemeyince "birlik" söylemlerini dillendiriyoruz. Birlik öncelikle söylendiği gibi gelenek kanatlarındaki komünistlerle değil halkla yapılmalıdır. Masa başında pazarlıkla değil yaşamda sergilenecek pratik tutumla çekim merkezi olunabilmelidir öncelikle. Bu dönemde dillendirilen dillendirilecek olan "birlik" söylemleri pratikte yaşam bulmayacağı gibi bulsa bile, 92 yılında yapılan "birlik"ten çokta farklı olamayacaktır.

Mücadele alanında hiçte istediğimiz yerde değiliz. Bu memnuniyetsizliği giderebilmek için yetkinleşmeliyiz. Bilmiyorsak öğrenmeli, bilenlerden öğrenmesini bilmeliyiz. İş hazır formülasyonlarla "götüremediğimiz", kuru ajitatif söylemlerle kitlelere önderlik görevini yerine getiremediğimiz apaçık ortada. "Halkın öğrencisi olmadan öğretmeni olmayacağımız"ı bilmeliyiz. "Bilmiş" bir edayla insanların düşüncelerini "mahkum" etmeyi bırakmalı, düşünceleri son harfine kadar çatıştırmanın ortamını sağlamalıyız. Bu arada hal-

kın geri olan kesimleriyle değil; onlardan da tamamıyla kopmadan en ileri kesimleriyle bağ kurmalıyız. Devrimimizin üzerinde yüksleceği toplumsal sınıf ve tabakalar günümüz koşullarında "Dersim köylüsü ve varoş gençliği" değildir. Mevcut tıkanmanın, yetmezliğin ve kendini yeniden üretmemenin sebepleri birarada buralarda aranmalıdır.

İşçi sınıfıyla ve aydınlarımızla barışmanın zamanıdır. Onlarla iletişim karmalı, yeni diyaloglar geliştirmeli, yaşamdan kopuk kendinde bir "önderlik" edasına kendimizi kaptırmamalı, her şeyden önce birlikte yürüyebilmeyi öğrenmeliyiz. Dar pratik çemberini yıkabildiğimiz ve gereksiz "korkulardan" arınabildiğimiz oranda sınıf mücadelesinde hak ettiğimiz yerde olacağımızı bilince çıkarmalı-

yız.

Yazımı Paulo Freire'den bir paragrafı sonlandırmak istiyorum:

"Devrim ne önderler tarafından halk için ne de halk tarafından önderler için yapılır. Devrim, halkın ve önderlerin sarsılmaz bir dayanışma içinde birlikte hareket etmeleriyle gerçekleştirilir. Bu dayanışma ancak; önderlerin halkla alçak gönüllülikle, sevgi dolu ve cesurca ilişki kurarak dayanışmayı kanıtladığı yerde gerçekleşir..."

Not: Devrimci Özgürleşmeçi doğrultumuzun başından itibaren içinde bulunmaya rağmen yaşadığımız yabancılaşmanın yarattığı tahribatlardan dolayı yazı yazma ve sürece özenli müdahalede bulunma ihtiyacını hissedemiyordum. Yabancılaşmanın zincirlerini kırabildiğim oranda sürecime ilişkin görüşlerimi sizlere ulaştırma çabası içinde olacağım.

OKU! ÇÜNKÜ;

Öykünüm ben senin. Adına destanlar bile dim öykü gerçekliğinde; balıklarından önce vardım ufka ve ilk topladım ağlara takılmış yakamozları ve işte; sana sunuyorum...

Öykünüm ben senin. Yok yok senin de değilim öyle bushbütün. Ben dünyaya susmuş bir mülksüzün öyküsüyüm. Ben senin mülksüzlüğünüm ve onun içindir ki; yalnız seninle paylaşırım düşünüy...

De gülüm kaç hüznü kalır gün doğumundan ve yapılar duvardan kararken bu kentte, kaç marı ağıt yakar geceye...

Dinle; ulaştığın mihenk taşına tünemiş serçe yeni bir ses katıyor öyküne. Yeniye yaratıyor uykusuz pençeleriyle. Bilirim, ilk, bilge çınarın yorgun dalında tanının serçeyi. Ama o da senin gibi çoktan terketti o köhne çınarın gölgesini ve mihenk taşlarında bilgeleşti. Senin gibi...

Öykünüm ben senin ve kelimelerin içinde en çok senin adını sayarım. O küçük ve bilge parmaklarında doğrulukca kalem, toprağın dan sana deriler biriktirim. Ve madenci göçüklerde ararken güneşini, uzanır parmaklarım, aralarım devrim parmaklarını. Kamaşır gözlerim...

Ama sana getiremem güneşi. Çünkü sen de madenci gibi göçüklerde aramalıydın onu, bulup çıkarmalı ve "Devrim" deyip adına, gökyüzündeki boşluğu doldürmeliydin.

Yazmalısın! Çünkü öykünüm ben senin. Mülksüzlüğünün servetini uzak yerde arama. Eğer bilgeleşiyorsan her sırda; mülksüz ve ölümsüz servetinin ben senin.

Öykünüm ben senin!

Ve mülksüzleşmeden bütün dünya, bitmeyeceğin.

Liseli/Samsun

Tartışma iyidir!

Erkan UĞUR

Uzun Yürüyüş'ün son sayılarında yürütülen bir tartışma var. Tartışma sürecinin daha düzenli, derinlikli ve işlevli, dönüştürücü olması amaçlı bu tartışmaların yararlı olduğuna inanmakla birlikte; yöntem olarak birbirini anlama ve dışlamaya düşmemeye özel önem verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Birleştirici olmaya özen göstermek bizler açısından temel köşe taşı olmalıdır.

Kuşkusuz tartışmaların daha derinlikli, canlı ve üretici olması arzulanan bir nokta. Bunun yanında olduğu kadarıyla düzeyli, tahammüllü ve açık olarak bu tartışmaların yaşanması *Uzun Yürüyüş*'ü ilerletecek, yetiştirecek olan bir olgudur. Bu yönüyle çeşitli kullarlardan tartışmak, birbirimizden öğrenmek *Uzun Yürüyüş*'ü *Uzun Yürüyüş* yapan olguların taşıyıcısı gelmektedir.

Belirtilmesi gereken birinci nokta; bazı *Uzun Yürüyüş* yazarlarının tartışmaları geçici ve dönemlik görme anlayışlarıdır. Mücadelenin, sosyalizm kavgasının her döneminin içte ve dışta tartışmalarla yürüyeceğini, bunun kimi dönemler esneyip kimi dönemler daralsa bile hayatın taşıdığı doğal farklılıklar nedeniyle sürekli olacağını anlayamama sözkonusudur. Biz devrim yaptığımızda, sosyalizmi inşaaya koyduğumuzda da *Uzun Yürüyüş* gibi dergiler çıkaracağız hatırı antayabilmektir anlamaya çalıştığımız.

İkincisi, yapılan genel planların dışında, kendi özel ihtiyacı doğrultusunda tespit edilen konular ve ilgi alanları doğrultusunda, insanlar inceleme ve araştırmalara koyulabilirler; bu konuları genel gündemine sokmak çabasına girebilirler. Bu son derece doğaldır. Bu gündeminizde değil diyerek elinin tersiyle itmek; kapsayıcı olmayan, öğrenmeye kapalı bir tarzdır ve *Uzun Yürüyüş*'e aykırıdır.

Bazen süreç çok ilerledikinde görülebilen kimi olgular, demokratik tartışma ve danışma yollarından bütünsel planlara dahil edilebilir, ya da bu planların değişimine neden olabilir. Bu öğrenmeye ve değişime açık olmanın ifadesidir ve

gayet devrimci bir tarzdır. Örneğin Hasan Cem'in yeni inşa kavramlandırması anlamlıdır ve özümüzle uyumaktadır. Bu kavram ve altını doldurmuş yaklaşımı dikkate alınmalı, benimsenmelidir. Bu gibi noktalarda kıvrak ve hesaplaşmacı yaklaşımlar, kolektif karar alımlar ciddi bir kopuş hareketi olmanın göstergelerindendir.

Üçüncüsü; Halil Gürel'in Marksizm'e ilişkin tartışma uçları açması tam da Marksist bakış açısını ifade etmektedir, onun inkarını değil. Marksizm'in uzağına düşüldüğü, bilimin döndürüldüğü koşullarda daha iyi bir kavrayış açısından derinleştirici tutumlar hiç de kötü olmaz. Evet, daha soğukkanlı ve sabırlı olmalıyız. Üretimden uzaklaşmış, statükocu, öğrenmeye kapalı, farklılıklara tahammülsüz siyaset tarzından bütünlüklü, devrimci bir kopuş gerekiyor; bu kopuş özel durumumuz gözönünde bulundurularak biçimlendirilmelidir. Fakat kimi yaklaşımlarda bu özelliği anlayarak bir düzenleme yerine tartışmalara gerek ve ihtiyaç olmadığı yaklaşımı vardır. Ve doğrusu şudur ki, tartışmalar noktasındaki itirazların kimisi bunu gizlemektedir. Kimisi ise, Marksizm'i irdelemeyi gerçekleştirebilme yönü yetmezliklerimizin korkusuyla hareket etmektedir. İhtiyaç olmasına rağmen bugünden yapılamayacağı bilindiği ölçüde bir üstünü örtme zayıflığıdır. Oysaki planımız doğrultusunda hareket ederken, bu planları derinleştiren ve anlamlandıran böylesi derinlik arayış çabalarını ve üretimlerini desteklemeli, önünü açmalıyız. Buradan ortaya çıkacak ürünlerin, mücadele biçimleri-örgüt modelleri ve devrimci kişilik yaratımları noktasında gayet anlamlı olacağı görülmelidir. Marksizm tartışmalarını burjuvaziye bırakamayız, onu en iyi açacak ve güncel taşıyacak olan yine Marksistler olacaktır.

Bugün siyasal ve toplumsal iktidarı fethetmenin ne kadar uzağındayız fakat bu crekle küçük adımlarla yola çıktık. Marksizm'e ilişkin tartışmalar da böyledir. Bugün teorik ve entellektüel olarak bu noktada çok derinlikli çözümlemeler üretmesekte bu yönlü bilinç oluşturmaya gelecekte ciddi ürünler ortaya koyacaktır. Bu, Türkiye devrimci hareketinin ve geleneğinin daha iyi çözümlemesini de

beraberinde getirecektir. Gelenek tartışmalarından Marksizm'e, Marksizm, sosyalizm tartışmalarından geleneğe uzanan irdelemeler bir sarmal içinde her biri kendi kulları ve derinleşebildiği oranda öğretici olacak öğrenme süreçleri olarak kavranmalıdır. Bunlar birbirine bağlı olan ve birbirini besleyen süreçlerdir.

Dördüncüsü; Özan Veli Kürdistanî tarzın temsilcisidir ve sık sık Türkiye gerçekliği ve örgütlenme-mücadele perspektifiyle Kürdistan'ın birbiri karıştırmaktadır. Özan Veli deneyimi, bilgi birikimi ve dayguları iyi bir Kürdistanî komünist olmaya adaydır. Kürdistan'da kurulacak öncü çekirdeğin şekillendiricisi ve mimarı olmada Devrimci Özgürleşme Hareketi'ne azamansınmayacak katkılar sunabilme pozisyonunda anladığım kadarıyla. Ama bölgesellikten kurtulma, özellikle geleneğin kalma Türkiye ve Kürdistan gerçekliğini astıkla birbirinden ayırtıramama eksikliğiyle malûldür.

Bunun yanında Halil Gürel 28. sayıda yayımlanan yazısıyla Türkiye gerçekliğini yakalamaya çabalayan, bu kullara yönelmiş bir modeli oluşturma çabasında olan Türkiye komünist tarzı temsil etmektedir.

Bu tarzların anlamsız ve gereksiz bir şekilde karşı karşıya gelmesi ve üstü üste özenli olursa daha belli bir dışlayıcılıkla şekillenmesi; hele hele Talip Çakmak inzali yazılarda tamamen tasfiyeci ve muhafazakar bir anlayış öne sürülmesi *Uzun Yürüyüş* hattının genel mantığıyla örtüşmeyen ve bu hattı zedeleyen bir durumu ifade etmektedir. Ama tüm bu renklerin *Uzun Yürüyüş*'e ait olduğu bilincini yitirmeden, birbirimizi anlayarak ve olgunlukla yaklaşarak süreci yeni ve özgürlükçü bir kültür yaratarak aşmalıyız. Bu perspektif devrimci ve birleştirici olmalıdır. Hayatın karmaşasını yüklenmeye ve onu biçimlendirmeye aday olan doğrulardır.

Özellikle Halil Gürel'in 28. sayıda biçimlendirmeye koyulduğu tarz dikkatle incelenmeli, tartışmalı ve derinleştirilmelidir. Devrimci Özgürleşme Hareketi'ne olumlu katkıları çeren, kuramsal çerçevesini güçlendiren bir tarzdır bu; desteklenmeli, zenginleştirilmeli, daha da açılmalıdır.

İşte tartışıyoruz; dünya da yıkılmıyor!

Halil GÜREL

ÖN AÇIKLAMA

Sevgili okurlar; "Tartışma süreci mi tartış-mal? süreci mi?" ve "İlle de teori-pratik" başlıklı, Devrimci Özgürleşme yönelimine ilişkin ortaya koyduğumuz eleştiri ve perspektif içerikli değerlendirmelerimiz haliyle farklı düşünen arkadaşların eleştirisine konu olmuş ve olacaktır.

Ancak bir noktanın altını çizmek gerekiyor. Gerek bu tartışmalarda gerekse de farklı yazılarda ortaya konacak yaklaşımla, Devrimci Aydınlanma Doğruluğu'nun gerekliliği çatışma içinde değil uyum içindedir. Yani bir perspektife sahip olmak ve bu perspektifi Marksizm'e dayanarak savunup-geliştirmek Marksistliğin verili andaki yansımasıdır. Ancak bunun böyle olması Marksizm'in niteliği gereği bir yeterlilik düzeyi anlamı taşımamaktadır. Marksizm'in her verili anda, anın ihtiyaçları doğrultusunda üretilip geliştirilmesi zorunlu bir koşul iken, bu üretim ve geliştirme ancak Marksizm'in temel bileşenlerinin kavranmış olması gerekir. Mevcut koşullarda benimsemesi gereken de bu kavrama faaliyetidir.

Fakat "olması gereken" ile "olan" arasındaki uyumsuzluk, önceliği "olması gereken"ın toplumsallaştırılması mücadelesine vermeyi gerektiriyor. Buradan hareketle kendimizin de öğrenme ve böylesi bir kavrama sürecine olan gereksinimimizin ortadan kalkmadığının altını çizmek ve okurla paylaşmak gereği vardır.

Yani sıra; okur kendi bağımsız düşünsel etkinliği açısından, Marksizm'i

üretenlerden alıntılatacağımız yaklaşımlara da eleştirel bakmalı ve sonuçta bakış açım olarak kabul etmelidir. Çünkü özellikle Marksizm'i üretenlerin yazdıkları her şey her koşulda geçerli değildir. Alıntılanan düşünceleri, bugün de doğru görüp-paylaştığım için aktarıyorum. Bunu belirtmemin bir nedeni özellikle alıntı aktarımcılığının tarihsel-toplumsal koşullar gözetilmeden her koşulda geçerliymiş şeklinde sunulması ve "bakan işte şu da şöyle diyor" denmesidir. Evet, ben de "bakan işte şu da şöyle diyor" diyeceğim ama bunu o kişinin söylemesinin yanı sıra esas olarak ben bugün için öyle düşündüğüm için aktaracağım. Farklı bir koşulda ise karşı çıkıp, eleştirebileceğim. Bunu belirtmemin diğer bir nedeni de Marksizm'i üretenlerin her söylediklerinin doğru olduğu düşüncesine katılmamamdır. En ilerisinden "deha" olarak tanımlayabileceğimiz bu insanları; yaşamları boyunca hata yapmaktan bağımsız peygamberler katına çıkarmaya, düşüncelerini de tanı söz derekesinde değerlendirmeye, sözün kısası, bu kötülüğü onlara yapmaya hakkımız yoktur.

Derdimi anlatabildiğimi umarak okurun anlayışına sığınıyorum...

Tartışma sürecine yönelik değerlendirmelerimle ilgili eleştirileri yanıtlamak düşüncesindeyim. Aslında *Uzun Yürüyüş*'ün Haziran '98 tarihli sayısında doğrudan eleştirilerle karşılaşmadım. Fakat İhsan Aslan ve Talip Çakmak arkadaşlar isim vermeden yazılarında değindiğim konuları eleştirmişler. Yani sıra benzer ve farklı konulardaki kendi bakış açılarını da sunmuşlar. Farklı konulardaki -örneğin iki çizgi mücadelesi gibi- düşüncelerimi de bu vesileyle paylaşmış olacağız.

Her iki arkadaşta baskın eğilim, mevcut hattın doğru olduğu, ben ve benim gibi düşünen arkadaşların ise bir anlamda başımızın çaresine bakmamız gerektiği yönünde. Hatta Talip Çakmak arkadaş, sadece düşüncelerimi değil; bir bütün olarak varlığımı "zehirlili ot" olarak değerlendirerek, "ayıklanma" gereğine işaret ediyor. Özcesi genel olarak durumdan memnun oldukları gibi ben ve benim gibi düşünenlerin varlığını ciddi bir rahatsızlık kaynağı olarak görüyor arkadaşlar. Sözü fazla uzatmadan, en iyisi, söz konusu düşünceleri inceleyerek kendi değerlendirmelerimizi sunmak ve yargıyı okura bırakmak.

Değerlendirmelere geçmeden önce bir noktaya işaret etmem gerekiyor. Alıntı aktarımı aracılığıyla düşüncelerimi ifade etmek genel olarak benimsemiş olduğum bir tutum. Ancak görebildiğim kadarıyla ortak paydaların içerikleriyle netleşmesi temelinde, yeni bir yazım dili de oluşturana kadar alıntılara başvurmamak olanaksız. Üstelik eleştirildiğiniz bir konuda düşüncelerin desteklenmesi amacıyla bu yola başvurulmuşsa -belki aynı alıntılar kullanmak pahasına da olsa- bu yöntemi kullanmak kaçınılmaz. Aktaracağım alıntıların çokluğu veya uzunluğu nedeniyle şimdiden özür diliyorum...

ELEŞTİRİNİN SOMUT OLMASI GEREKMEZ Mİ?

Öncelikle ele alınması gereken nokta eleştirinin somut olması gereğidir. İdeolojik-siyasi çatışma yürüttüğümüz insanlara yönelik gerçekliği olmayan soyut iddialar yönelmek; ama bunun sorumluluğunu üstlenmeden yani

somuta dayanmadan gerçekleştirmek hiç de doğru olmayan bir tarz olsa gerek. Bu yöntemin soyutluğu nedeniyle devrimci içerikten de yoksun oluşu bizlere bir şey kazandırmayacağını da ölçütedür.

Bu türden değerlendirmelere ağırlıklı olarak İhsan Aslan arkadaşın "Evcetlere ilişkin sesli düşünceler" başlıklı yazısında rastlanıyor. (Aksi belirtilmedikçe yapacağımız alıntı ve göndermeler bu yazıya olacaktır.) Kaynak ve isim verilmeden yöneltilen eleştirilerle kendi temsil ettiği hatı eleştiren insanlara; somut temelden yoksun iddialarının sahipliği nüsyonuna yükliyor. Bu nedenle sormak gerekiyor; kimdir, "... Amaçtan yoksun, ne istediğini bilmeyen, kurumlardan uzak bir tarz benimsemek" isteyenler, ve kimler, "Yaşanılan bu bulanık ortam(ı)... seven"ler?

Sıraladığım bu soyut eleştirileri (t) yönelttikten sonra İ. Aslan arkadaş "Buna farklı fikirlerin savunulması olarak bakılmamalı. Ezen ile ezilenler arasındaki gelişmeyi 'yok sayma' çalışması demek daha gerçekçidir" diyerek damgayı basıyor. Kullandığı ifadelerin kaynaklarını belirterek somutlasaydı denemek pek bir şey olmayabilirdi. Ancak kişi kendisiyle paralel düşünmeyenleri sadece bu nedenle ve bu tarzda eleştiriyorsa orada durmak ve sormak gerekiyor. Söz konusu eleştirilerin muhatabı kimdir ve düşünceler hangi zeminde varolmuştur?

Aslında bu satırların devamını okuyunca büyük bir şaşkınlığa düşmemek elde olmuyor. Alıntılama uzun olsa da aktarmak istiyorum.

"Dicle boylarında 'sessiz çığlık' oyunu vardır. Geceleri Dicle kenarına inenler, karpuzu ortadan ikiye bölüp içini yerler. Boşalan kabuğun içini samanla doldurup, 'dilek kağıdı' m da yazıp içine koyduktan sonra, kibriti çakıp samanı yakatlar. Su üzerine bırakılan bu kabuklar gece karanlığında ilerler. Uzaktan suda süzülen bu karpuzlar renk cümbüşüne yakalanmış kandilleri andırır. Dilek kağıtları ateşte harlandıkça insanlar kül olan kağıtlara üzülmezler. (Bundan sonrasına dikkat! bn) Bir gün dileklerinin gerçekleştireceği inancı, onları güçlü kılar. Umutları canlanır, yaşama daha güçlü sarılırlar. Umudu yaşanır kılmaya çalışırlar."

Çok açık bir şekilde idealizm ve boş inanç övgüsünün yapıldığı bu satırları okuyup da hayretle düşmemek elinde değil. "Yanılsamalı ortam yüceltiliyor. Sisten adacıklar örülüyor. Mora çalmış bulutun kayıklar yapıyor. 'Bin buna işte bu özgürlük teknesidir' deyip tanal dünyaya salıyorlar insanı." diyerek kimliği belirsiz kişileri eleştiren İ. Aslan arkadaşın hemen ardından dinin ve gerici geleneklerin uyuşturduğu halk yığınlarının boş inançlarına övgüler dizerek, böylesi bir amaca hizmet etmesini anlamak gerçekten çok güç. Yoksa biz de; sınıfsız, sömürsüz, sınırsız bir dünya istememizi dilek kağıtlarına yazıp, karpuz kabuklarına koyarak Dicle'nin sularına mı bıraksak? Güçlü, canlı umutlu olmanın yolu buradan mı geçiyor?!

Böylesi bir gelenek için; "Bir gün dileklerinin gerçekleştireceği inancı, onları güçlü kılar. Umutları canlanır, yaşama daha güçlü sarılırlar. Umudu yaşanır kılmaya çalışırlar" diye nasıl denebilir? Bu denli mi umutlarımız ölün? Bu denli mi kendimize güvenimizi yitirdik? Yo, hayır. Bunda bir terslik, yanlışlık olsa gerek. Ben gene de İ. Aslan arkadaşın yanlış bir ifadelendirme yaptığı düşüncesinden hareket etmeyi doğru buluyorum. Çünkü; kendisine bırakalım Marksist demeyi, en kaba materyalistin dahi yadsıyacağı bir gelenek; halkın kültürel ve toplumsal düzeyini değerlendirmek açısından bir veri olmaktan öteye bir anlam taşımaz. Olsa olsa egemenlik ilişkilerinin sürdürülmesine hizmet eden bu geleneklerle halkın yaşamından çıkarılabilmenin yol ve yöntemleri üzerine daha fazla çaba harcamamıza yol açabilir. Fakat bu yolla "umudu yaşanır kılmaya çalış"mayı önermek ise asla yapmamamız gereken şey olsa gerek.

KOLEKTİFİN SORUNU KOLEKTİF DÜZEYİNDE ANLAMLI DİR

"Toplumsal pratikten kopuk teorilerin işe yaramadığı ortadaydı. Bu uyarıları anlamakta güçlük çekenler olmadı değil" diyerek sanırım benim teori-pratik uyumu konusunda "anlamakta zorluk çekenler" arasında olduğumu ima ediyor. Muhtemelen şu satırlarım, böylesi bir düşünceye sahip olmasına neden olmuş olabilir: "Yaklaşık bir, bir

buçuk yıl önce bu çelişkili durum (teori-pratik uyumsuzluğu) en azından bugün sahip olduğu denli önemli değildi. Ayrışmanın yeni olması, ayrışılan ortamın tam da ayrışmayı gerektiren yapısı gereği; ideolojik, siyasi, örgütsel ve pratik bir netlik temelinde gerçekleştirmemiş olması; farklı eğilimleri aynı anda içeren bir birliklilik oluşu; kendimize, siyasete, ideolojiye, bilgiye bir bütün hayata yabancılaşmışlık, bu çelişkili durumu varlık olmasına rağmen doğallaştırıyor, hem de önemini görüp üzerinde yeterince durmamızı engelliyordu" (Uzun Yürüyüş S: 26, Syf: 58) Sadece bu satırlara dayanarak "Toplumsal pratikten kopuk teorilerin işe yaramadığı ortada" olmasına rağmen "anlamakta zorluk çekenler" diye inada bulunmak anlamlı olabilir belki. Fakat o yazı ilk yazımız olmadığı gibi, yine bizzat o yazı içerisinde geçmişte bizim de yaptığımız uyarı istenirse görülebilirdi. Yukarıda alıntıladığım satırların hemen öncesinde; "Daha önce, '... yıkıntının önemli nedenlerinden olan siyasi belirlemelerle inşaaya yönelmek anlamsızdır denilse de" diye teori-pratik uyumsuzluğuna çok önceden işaret ettiğimiz belirtilmektedir.

Ancak benim bu durumu ifade etmiş olmam, ya da İ. Aslan arkadaşın uyarıları ne kadar yeterli oldu ki? Teori-pratik uyumsuzluğunu sürdürdüğümüz ortada değil mi? Soruna; "ben söylemiştim" yaklaşımının hayli ötesinde bakmak, kişisel değil, kolektife ait bir sorun olduğuna kavramak gerekmiyor mu? Doğru düşüncelerimiz kolektifin düşünceleri haline gelmedikten sonra "ben şöyle demiştim" yaklaşımı kendini kurtarmaktan başka bir anlam taşıyabilir mi? Nitekim "Yinelememek için" başlıklı ve tam iki yıl önce yayınlanmış yazımda da; teorinin pratikle uyumlu olması gereğine işaret etmiş ve "önemle bir kez daha belirtelim ki bu teorik çalışma pratikten kopuk, masa başı çalışması değil, içinde bulunulan pratik süreçlerin ortaya çıkardığı sorunlara cevap bulma anlamındaki teorik çalışmadır" (U.Y. S: 5, Syf: 31) demiştim. Ancak sonuçta teori-pratik uyumsuzluğuna ve bunun süregelmesine engel olmadık. İşte bu nedenle ister soruna daha en baştan doğru yaklaşmış olalım, isterse yeni farkına varmış olalım, sorumluluk tüm Devrimci Özgürleşmecilerindir. En

azından benim için böyle...

VARLIK NEDENİMİZİ UNUTTUK MU YOKSA?

Aslında İ. Aslan arkadaşları anlayabilir, demek de hayli zor. Bir yerde; gelenek sürecine dair "iki çizgiyi savunmasına rağmen bazen engellemeler olmuşsa da, diğer yapılarla kıyaslandığında hayli yüksek bir demokrasi kültürüne sahip olduğumuzu kabul etmek gerek. Farklı görüşler yapı içerisinde eksik olmamıştır" diyerek Devrimci Özgürleşmeciler'in ve bu arada kendisinin de varlık nedenini temelsiz bırakmaktadır. Sormak gerekiyor; demokrasi kültürü o denli yüksekiyse; darbecilik, klikçilik, kastlaşma nereden çıktı? Değil program oluşturma, programatik görüşler dahi ne zaman tartışmaya açılabilir? Teorik temele değil de, kısmi sonuçlarına yönelik kimi tartışma yazıları, demokrasi kültürüne nasıl örnek olabiliyor?

Ve ekliyor İ. Aslan: "Farklı siyasal tesbitlere sahip kişiler, birey düzeyinde Marksist bir hat izlemişler. Bunlar her ne kadar görüşlerini sistemleştirip, programatik düzeyde sunamamışlarsa da gelinen aşamada 'Birlik' etrafında kurumsallaşmaya yönelmişler"dir. Gerçekten açıklanmaya muhtaç satırlardır bunlar. İki cümlede üç apayrı soru: Birey düzeyinde Marksist bir hat mümkün müdür? Görüşlerin sistemleştirilip, programatik düzeyde sunulmaması neyin göstergesi? Ve son olarak; "Birlik" etrafındaki kurumsallaşma salt "farklı siyasal tesbitler" kaynaklı mıdır?

Sondan başlayalım. "Birtlik" etrafında kurumsallaşmaya yönelmenin salt siyasi tesbit farklılığı kaynaklı olmadığını yazının ilerleyen satırlarında İ. Aslan arkadaşta kabul ediyor ve "yazılan sorunların ideolojik, politik ve örgütsel olduğu tesbitini yapıyoruz" diyor. Fakat her nedense her şeyin başı olan ideolojik sorunların (ki Marksizm'in kavramına ve yeniden üretimine dairdir) tartışılmasını ve hangi ortak paydaya sahip olduğumuzu belirleyecek bu tartışmanın öncelikli olarak yürütülmesini gerekli görmüyor. Ve "evrelere bölünmüş süreçler ve tartışılmasını istenilen konular belirlenmiştir" diyerek ideolojik sorunları üçüncü alan evreleştirme mantığını onaylıyor.

İkinci soru ise; gelenek içinde gö-

rüşlerin sistemleştirilememesine ilişkindir. Devrimci bir yapıda kişilerin farklı görüşlere sahip olabilmesi ve bu görüşleri sistemli hale getirip-getirememesi o yapının işleyiş mekanizmalarından ayrı ele alınabilir mi? Köklü bir tartışma örgütleyemeyen, teorik temellerini ve bu temellerin gündelik veya dönemsel siyasete uyarlanmasını canlı ve kitlesele, açık bir tartışmaya konu yapmayan bir örgütlenmede görüşleri sistemleştirmek gereği de duyulmaz tabi ki. Yönetici organ tarafından belirlenmiş gündemler çerçevesinde; pratik koşullarda hiçbir değişiklik yapılmaksızın; altı ay veya en çoğu bir yıllık bir zaman diliminde; ve en önemlisi görevin siyaset üretme olması yerine, yönetici organ tarafından üretilmiş siyasetlerin noktasına virgüle dokunulmadan hayata geçirilmeye çalışıldığı, araştırma-inceleme-tartışma geleneğinin olmadığı bir mekanizmada insanlar ne oranda görüşlerini sistemleştirebilirler ki? Bu anlamda sorun kişisel değil demokrasi anlayışı çerçevesinde yapısaldır. Ve ancak bu yapısal soruna kaynaklık eden ideolojik temeller açığa çıkartılıp aşılabildiğinde sorun da aşılmış olur. Bunun yerine "demokrasi kültürü vardı ama görüşlerimizi sistemleştiremedik" çerçevesinde kişisel bir sorun olarak görülmesi sorunun kaynağının anlaşılmadığının göstergesidir.

Ve en önemlisi; birey düzeyinde Marksist bir hat izlemenin mümkün ve gerçekleşmiş olduğu savıdır. Bu sav "ben Marksist düşüncelere sahibim, o zaman Marksistim" anlamına gelerek idealizme denk düşüyor mu? Kişinin niteliğini belirleyen düşünceleri midir? Yoksa toplumsal pratiği mi? Marksist olmayan bir örgütlenmede düşünce bazında Marksist kişilerin varolabileceğini kabul edelim. Böylesi bir gerçeklik söz konusu olsa bile "irade ve eylem birliği" gereği bu kişiler kendi düşüncelerini değil; örgütlenmenin Marksist olmayan düşüncelerini; yani siyasetini, ideolojisini, örgütsel yaşantısını pratik olarak uyguladıkları; yani toplumsal pratiklerini Marksizm belirlemediği için bu kişilere Marksist denebilir mi hiç? Bu anlamda "birey düzeyinde Marksist bir hat"tan da bahsedilemez. Aynı şey Marksist bir örgütlenme içindeki Marksist olmayan düşüncelere sahip kişilerin; düşüncelerini, "irade ve

eylem birliğini"ni bozacak düzleme taşımadıkları sürece Marksist sayılacakları anlamında da geçerlidir. Düşünce bazında kaldığı sürece Marksistlik ya da Marksist olmama örgütlenmenin niteliğine bağlı bir özellik olmaktan çıkmaz.

İ. Aslan arkadaş sorunları daha derinlemesine ele almalı ve iç tutarlılığa kavuşturmalıdır. Eğer gelenek Marksist bir temele sahiptiyse ve "farklı görüşler yapı içerisinde kendini ifade etme koşullarını bulabilmiş"se o zaman "Birlik" etrafında kurumsallaşmaya yönelmeye ne gerek vardı? Gelenek, Marksist bir temele sahip değildi veya kaybetmişti ise ve "Farklı siyasal tesbitlere sahip kişiler birey düzeyinde Marksist bir hat izlemişler"se irade ve eylem birliğini bozan bir hat mı toplumsal pratiğe uyguladılar? Benim görüşüme göre gelenek Marksist ideolojiye (ki ideolojinin kağıt üzerinde yazılan veya söylemde kabul edilen değil; "maddi yaşamın dili" olduğu unutulmasın) pratik olarak sahip olmadığı için Devrimci Özgürleşmeciler ayrı varlık temelini gerekli görerek inşaya girişmişlerdir. Eğer Marksistlikten bahsedilecekse bu ayrı varlık temelininin atıldığı süreçten başlamak doğru olur. Çünkü bizim bildiğimiz kadariyle gelenek sürecinde irade ve eylem birliğini bozan, düşünsel farklılığını toplumsal pratikte maddileştiren herhangi bir kişi ya da grup olmamıştır.

"MARKSİZM'İ TARTIŞMAK"

İ. Aslan arkadaşın değindiği diğer bir konu ise "Marksizm'i tartışmak". Bu konu üzerinde durmak gerekiyor. Çünkü hassasiyetlerin en yüksek olduğu konu, "Marksizm'i tartışmak" dır. Ve bu konuda sahip olunacak bakış açısı, hemen her şeyi belirleyici olduğu için gerçek önemini vermek gerekiyor.

Öncelikle şunu belirtmeliyim ki "Marksizm'i tartışmak" ifadesini özellikle seçtim. Bu ifade yerine; "teoriye eleştirel yaklaşma", "Marksizm'in teorik ve pratik olarak incelenmesi" gibi ifadeler kullanılabilir. Fakat böylesi bir yaklaşım, Marksizm hakkındaki donuk, cansız ve kutsallaştırma derekesindeki Marksist olmayan yaklaşım tarzını yeterince deşifre edecek bir etki yaratamazdı. Hele hele sözde Marksist-

ler'in "Marksizm" ardına sığınarak Marksizm dışı düşünce ve eylemlerini açığa çıkarmak için en temel noktadan soruna yaklaşmak gerekiyordu.

Bununla birlikte "Marksizm'i tartışmak" ifadesinin sözcük anlamlarının hangi içeriğe sahip olduğundan bağımsız olarak, benim "Marksizm'i tartışmak"tan ne anladığımı da ifade etmiştim. Hatırlanacağı üzere "Uluslararası Komünist Hareketin Tarihi"ni ve Sosyalizmin Sorunları'nı tartışmanın özünde Marksizm'in bütünselliğini tartışmak olduğu kanımdayım" demiş devamlı "Marksist bir platformda yer alan insanların Marksizm'i tartışmaktan anlamaları gereken, Marksist yöntemi derinlemesine kavramak ve tarihi gelişim içerisinde sınıf mücadelesinin ortaya çıkardığı gerçeklikleri yorumlayarak yeni üretimlerde bulunmak olmalı" (Uzun Yürüyüş, Sy: 26, Syf: 58) diye de ekleyerek Marksizm'i tartışmak ifadelerinin bana göre ne anlama geldiğini de açıklamıştım. Buna rağmen "Marksizmi tartışmak açık Marksizm karşıtıdır" biçimindeki yaklaşımların söz konusu olabileceğini de tahmin ediyordum. Nitekim öyle de oldu. İ. Aslan arkadaş, "Bu evrensel ilkeleri (Marksizm'in, b'n) bugün tartışmaya açmak bizim işimiz olamaz" düzleminden soruna yaklaşırken, Talip Çakmak arkadaş ise, "Bir ikiye bölünür, iki birleşip bir olmaz" (Aksi belirtilmedikçe yapılacak alıntı ve göndermeler bu yazıya ait olacaktır) başlıklı yazısında; "Marksizm dogma değildir. Ancak küçük bir ayrımı var. Bu sorgulama ve tartışma MLM'yi kendine rehber almış bir organizasyonda olmaz" (U. Yürüyüş S: 27, Syf: 70) diyerek sorunu ele aldı.

İ. Aslan arkadaşın ifadelerinden net sonuçlar çıkarmak mümkün değil. "... öncelik ve sonralık sorunları var.", "... bugün tartışmaya açmak bizim işimiz olamaz" gibi ifadelerinden yola çıkarak, Marksizm'in tartışılmasına karşı olmadığı sonucuna varıyorum. Ancak öncelik sorunu olarak görmüyor. Marksizm'in bilimselliğine ve "her tarihsel evrede kendini yenileyeceğine" haklı olarak işaret ediyor. Ancak yanıtsız kalan soruları var: "Her tarihsel evrede kendini yeniler" dediğiniz Marksizm bunu nasıl gerçekleştirdi? Kendisine Marksist diyen örgütlenmeler tarafından bu yenilenme gerçekleştirilmedi-

ten sonra, teorinin kendi kendini yenilenmesi nasıl mümkün olabilir? Bir örgütlenmenin Marksist niteliğe sahip olabilmesi için sadece Marksizm'in teorik temellerini kabul etmesinin yeterli olmadığı, bu teorik temelleri varolduğu tarihsel ve toplumsal ilişkiler alanında yeniden üretmesi gerektiği gibi pratik uygulanımını da gerçekleştirmesi gerekmez mi? Ve en önemlisi her kendine Marksist diyenin bu öncelikli görevleri yerine getirmede süreci Marksist saydımaması gerekmez mi?

İ. Aslan arkadaş; "... onun (Marksizm'in, b'n) evrensel ilkeleri vardır. Bu evrensel ilkeleri bugün tartışmaya açmak bizim işimiz olamaz" diyor. Bu evrensel ilkelerin varlığını ve doğruluğunu ben de kabul ediyorum. Ancak sorunun yüzeysel veya söylem düzeyinde kabullerinin ötesine geçerek, teori-pratik ilişkisi içinde bu ilkelere hayatın canlılığını kazandırabilmekte. Ve daha öncece olarak da bu evrensel ilkelerin ne olup ne olmadığını, ne anlaşılması ve ne anlaşılması gerektiğini belirlemede. Çünkü herkes kavramlara kendince anlamlar yükleyerek sorunlara yaklaşıyor. Oysa Marksist bir örgütlenmede kavramlar herkese aynı şeyi ifade etmeli.

"BİLDİĞİM TEK ŞEY MARKSİST OLMADIĞIMDIR"

Karl Marks

Öte yandan Marksizm'i üretkenlerin bizzat kendi öğretileri hakkında ne düşündüklerini aktararak konuyu açmaktayız. Bilindiği gibi Marksizm'in temeli, diyalektik ve tarihsel materyalizmdir. "Marksizm'in Tarihsel Gelişmesinin Bazı özellikleri" başlıklı makalesinde, Lenin; "Bizim öğretimiz" demiştir Engels, kendini ve ünlü dostunu kastederek, "bir dogma değil bir eylem kılavuzudur. Bu klasik tümce, Marksizm'in çok sık gözden kaçırılan bir yönünü, dikkat çekici bir güç ve anlatımla vurgulamaktadır. Ve bu yönü gözden kaçırırsak, Marksizm'i tek yanlı, çarpıtılmış ve cansız bir şeye döndürmüş oluruz; ona yaşam kanından yoksun bırakmış oluruz; onun asıl teorik temellerini—diyalektiği, her şeyi kucaklayan ve çelişkilerle dolu tarihsel gelişim öğretisini—altüst etmiş oluruz; tarihin her yeni dönemeciyle değişebi-

len dönemin belirli pratik görevleriyle olan bağını yitirmiş oluruz."³ diyerek sanırım Marksizm'in en özünü tanımlıyor. Yine Lenin, diyalektik konusunda; "Diyalektik felsefede hiçbir şey, kesin, mutlak ve kutsal değildir. Diyalektik felsefe, her şeydeki ve her şeyin içindeki geçici niteliği açıklar, kesintisiz varoluş ve diyalektik felsefenin kendisi de düşünen beyindeki bu sürecin salı yansımasıdır başka bir şey değildir."⁴ (Abç) diyerek yaklaşımını sunar. Materyalizm konusunda ise Engels'in C. Schmidt'e mektubundaki şu bölüm gerekli yaklaşımı sunmaktadır sanırım; "Genellikle 'materyalist' sözcüğü Almanya'da birçok yeni yazara, her şeyin söylenmiş olması için bu etiketi yapıştırmaktan yettiğini düşünerek, onları daha çok irdelemek sizin her türlü şeyi etiketlemeye yarayan basit bir söz hizmeti görüyor. Oysa bizim tarih anlayışımız, her şeyden önce irdeleme için bir yönerge, yoksa Hegelciler gibi soyut kurgular (costructions) kurmaya yarayan bir araç değil. Tüm tarihi yeniden irdelemek gerek, çetilli toplumsal kuruluşların yaşam koşullarından, onlara karşılık düzen siyasal, hukuksal, estetik, felsefi, dinsel vb. görüşleri çıkarmaya kalkmadan önce, bu koşulları ayrıntılı bir incelemeden geçirmek gerek"⁵ (Abç)

Yine Engels, aynı mektupta, kendisine "Marksist" diyerek Marksizm'in içini boşaltanlara karşı şu yaklaşımı sunar: "Materyalist tarih anlayışının doğuşu kendilerine tarihi irdelemeye bahanesi olmaya yaradı, bu türlü birçok dostu var. Marks, 70 yılları sonları Fransız 'Marksist'leri üzerine şöyle demişti; 'Bildim tek şey Marksist olmadığımıdır'"⁶ (4) Marks'ı dahi Marksist olmadığını söylemek zorunda bırakan sözde Marksistler bugün de yaşamıyorlar mı?

Marksizm'i üretkenlerin Marksizm'in ne olduğuna ve aynı zamanda ne olmadığına dair yaklaşımları açık ve net iken, Marksizm'i tartışılmaz, mutlak, doğru tamamlanmış bir öğreti olarak görmek açık ki Marksistliğe değil; ama Marksist olmamaya denk düşmektedir.

Bu konuda en ilginç yaklaşım T. Çakmak arkadaşın. Tartışma kavramının "birbirine karşı düşüncelerin karşılıklı savunulması" anlamından hare-

ketle Marksizm'in ancak anti-Marksistlerle tartışılabileceğini ifade ediyor. Ve böylesi bir "sorgulama ve tartışma MLM"yi kendine rehber almış bir organizasyonda olmaz" diyor. Öncelikle benim "Marksizm'i tartışmak"tan ne anladığımı ifade ettiğim bir koşulda bu yaklaşım en başta anlamsızdır. Tekrar etme pahasına yineleyelim: UKH Tarihi ve Sosyalizmin sorunları'nı tartışmanın özünde Marksizm'in bütünselliğini tartışmak olduğu kanısındayım. Eger benim bu yaklaşımın yanlışsa bu yanlışlık belirtilebilirdi. Yok eğer yaklaşımım doğruysa T. Çakmak arkadaşın yalnız bana değil, UKH tarihi ve Sosyalizmin Sorunları'nı tartışma gündemi olarak belirleyen Devrimci Özgürleşmeciler'e karşı çıkması gerekirdi. Ama o böyle yapmıyor, sorunu benimle çözmeye çalışıyor. Öte yandan Marksizm'i tartışmanın sadece anti-Marksistlere özgü bir yaklaşım olmadığını en iyi göstergesi Mao'nun ifadeleridir. Mao, Marksizm'in temellerinden olan diyalektik konusunda Engels'le, Stalin'le tartışmaya girerek sorunları söylememiş miydi? Diyalektik konusunda; "Engels üç kategoriden söz etmişti; ama bana sorarsanız ben bu kategorilerin ikisine inanmıyorum. (Zıtların birliği en temel kanundur; nicelik ve niteliğin birbirine dönüşmesi nicelik ve nitelik zıtlarının birliğinden ibarettir ve yadsınmanın yadsınması ise hiç yoktur) Nicelik ve niteliğin birbirine dönüşmesini, yadsınmanın yadsınmasını ve zıtların birliği kanununu aynı düzeyde yan yana koymak 'tekeçilik' (monizm) değil, üçgünlüktür. En temel şey, zıtların birliğidir. Nicelikle niteliğin birbirine dönüşmesi nicelik ve nitelik zıtlarının birliğidir. Yadsınmanın yadsınması diye bir şey yoktur. Olumlama, yadsıma, olumlama, yadsıma... şeylerin gelişiminde, olaylar zincirinin her halkası hem olumlama hem de yadsımadır."¹ diyerek Engels'le diyalektik üzerine tartışmıyor mu Mao?

Stalin hakkında da; "Stalin'de önemli ölçüde metafizik vardı ve birçok kişiye metafiziği izlemelerini öğretti"² dedikten sonra devamla "SBKP(B) Kısa Ders'te Marksist diyalektiğin dört ana özelliğinin olduğunu söylüyor. Stalin, birinci özellik olarak şeylerin birbirleriyle olan ilişkilerini ele alırken, bundan önceki şeyler nedensiz olarak birbirleriyle ilişkiliymiş gibi söz ediyor.

Peki o zaman birbirleriyle ilişkili olan nedir? Birbirleriyle ilişkili olan, bir şeyin birbirleriyle çelişen iki yönüdür. Her şeyin birbirleriyle çelişen iki yönü vardır. Diyalektiğin dördüncü özelliği olarak da, bütün şeylerde var olan iç çelişmeden söz ediyor ama sonra da, zıtların birliğinden hiç söz etmeksizin sadece zıtların mücadelesini ele alıyor. Diyalektiğin temel yasası olan zıtların birliğine göre, hem birbirlerini karşılıklı olarak dışarda bırakan hem de birbirleriyle ilişkili olan ve belli koşullarda birbirine dönüşen karşıtlar arasında hem mücadele hem birlik vardır."³ diyerek diyalektiği içeriğine kavuştururken Stalin'le tartışmış olmuyor mu?

T. Çakmak arkadaş için; bu satırlarda bir karşıtlık söz konusu olmayabilir(?) ve Mao için eleştirel savunusunu yaparak "Marksizm'i geliştirmiştir" diyebilir. Ama kendisinin verdiği eleştiri tanımından hareket ettiğimizde dahi; eleştirinin doğru ve yanlış yanlara dayandığını görürüz. Peki doğru ve yanlış başlı başına karşıtlık içinde değil midir? Ve bu doğru ile yanlışın mücadelesi Marksist parti içinde de sürüp gideceğine, her örgütle yaşanan tartışmanın Marksist görüşle Marksist olmayan görüşler arasında olacağına göre, Marksizm'i tartışmak "MLM"yi kendine rehber almış bir organizasyonda olmaz" derken Marksist partinin "tartışma ve eleştiri özgürlüğü" sürecini de reddetmiş olmuyor mu? Marksizm derken genel olarak sadece Marksizm'in teorik temelleri anlaşılmalıdır. Oysa bu teorik temellerin benimsenip benimsenmediğinin en somut ifadesi bulunuşları tarihsel ve toplumsal koşullardaki politikalarla'dır. Nitekim sorunun esas boyutu da bu noktaya dairedir. Her kendine Marksist diyen bu teorik temelleri sözde kabul etmektedir. Fakat önemli olan teorik temellerin sözde kabulü değil, özde kavranması ve uygulanmasıdır. Bunu bildiğimiz için de teorik temelleri "dokunulmaz"lıktan çıkartıp, tartışalım ve bu tartışma aracılığıyla bilgimizi derinleştirerek sözde benimsemek yerine özde kavrayalım istedik. Tabi ki mevcut durumumuzda değil böylesi bir tartışma örgütlemek, Marksizm hakkında yeterli bir bilgiye de sahip olmadığımızı düşündüğüm için, öncelikle Devrimci Aydınlanma Doğruluğu'nu hayata geçirmemiz gerektiğine işaret ettim.

Bu önerim de toplumsal olarak değerlendirilmek yerine kişisel düzlemde değerlendirilebilir. Ve kolaylıkla "bu senin sorunun" denilebilir. Marksizm'i derinlikli kavrama sorununun yalnız ben ve benim gibi düşünen arkadaşların sorunu olduğunu kabul etsek bile, bu durum diğer arkadaşların Marksizm'i tartışmayacakları anlamına gelir mi? Örgüt sorunundan ulusal soruna, sosyalizmin sorunlarından UKH tarihine, asgari-azami program sorunlarına yer verilerek Marksist bir örgütlenmenin teorik temellerine varılacak bir tartışma nasıl olur da Marksizm'den bağımsız olabilir? Ve böylesi bir tartışmada tartışılacak olan hem evrensel hem de yerel düzeyde Marksizm değil midir? Örneğin sosyalizmin sorunlarını ele alalım: Sosyalizmin sorunları Marksizm'den bağımsız bir şey midir? Marksizm'den bağımsız olarak sosyalizmin sorunları tartışılıp, çözümler üretilebilir mi? Sosyalizmin sorunları ve diğer gündemler tartışıldığında tartışılan hiç kuşkusuz Marksizm olacaktır. Tabi eğer "burjuva ideolojisini tartışarak Marksizm'imizi oluşturacağız" denmiyorsa.

Veya en iyisi herkes Marksizm'den, Marksizm'in evrensel ilkelerinden (elbette ki içerikleriyle birlikte) ne anladığını ortaya koysun ki, anlaşılmanın bir ve aynı şey olmadığı, bir ve aynı şey haline getirmek için dahi tartışmanın zorunlu olduğu görülsün.

Ortaya koyduğumuz bakış açısı ve yaklaşımlarla gerek benim "Marksizm'i tartışmak"tan ne anladığımı, gerekse de Marksizm'i üretenlerin Marksizm'den ne anladıkları, onlara göre tartışılıp-tartışılmayacağı asgari de olsa açığa çıkmıştır sanırım. Oyleyse, paniğe hiç gerek yok diyelim ve yürüyüşe devam edelim.

Buradan T. Çakmak arkadaşın iki çizgi mücadelesi konusundaki görüşlerinin değerlendirilmesine geçebiliriz. Ama ne yazık ki, yayın yönetmenimiz bu kadar çok sayfayı bir yazıya ayırmayacağı için önümüzdeki sayıda görüşmek üzere...

ALINTI KAYNAKLARI

1- V. I. Lenin, "Marks Engels Marksizm", Sf. 216, Sol Yayınları 2- Age, Sf. 20. 3- Marks, Engels, Seçme Yazılar, C. 3, Sf. 588, Sol Yayınları 4- Age, Sf. 587. 5- Mao Zedong, Yayınlanmamış Yazılar, Sf. 177, May Yayınları. 6- Mao Zedong, Seçme Eserler, C. 5, Sf. 399, Kaynak Yayınları 7- Age, Sf. 400.

Temmuz'un sıcaklığıdır yürüyüşümüze rengini veren

Serdar

İki yılın geride kaldığı, üçüncü yılın yolculuğuna başlayalı henüz bir kaç ay olduğu süreçte, hep beraber olma fikrinin ürünü olarak şekillendi "*Uzun Yürüyüş Üçüncü Yılında!*" kır gezisi. Aynı zamanda biraz daha başımızı dışarı uzatmanın, çevreleyen hayata biraz daha sokulmanın adımıydı bu.

Çünkü biliyoruz ki kitle bağlarımızın yeni ve zayıf olduğu bir koşula, hayatın nesnelliliğine vakıf olabilme ve özgünlüklere dair güçlü perspektifler ve bu perspektiflere uygun pratik duruşlar gösterme noktasında acemi ve yetersizliklerle doluyuz, tutuğuz.

Çok parçalı ve çok farklı ihtiyaçları olan kitlelerin somut durumunu gözardı etmeyen çok yönlü bir tarz yakalamak önümüzde duruyor.

Bu noktalarda daha da yoğunlaşmanın, mücadelenin öğretici pratiği içinde daha etkili duruşlar ve kurumlaşmalar sağlayarak gerçekleştirilebileceği bilincine işaret etmek istiyoruz.

Küçükten büyüğe, basitten karmaşığa çabalarla, teorik ve pratik yeni insan bütünlüğü olarak kavranması gerekiyor. Bir yandan aksatılmamasına özen göstererek; bazen geride kalan bir yanı dengelemek için bir dönem o yana ağırlık vererek...

Çeşitlilik içinde birlik espirisi gözetilerek her dönem farklı yönelimlerin olabileceği; gerçek bir devrimci demok-rasi içerisinde böylesi farklılıklara karşı geniş ve anlayışlı olunması, bu durumun mevcut hayatın karmaşıklığının bir

parçası olarak yapısal bir olgu olarak içselleştirilmesinin anlaşılması...

Tüm bu öznel kavrayışlarımız, ihtiyaç tespit edişlerimiz ve dış dünyayı algılayışlarımız şekillendirdi kır gezimizi. Bağımsız olarak örgütlediğimiz ilk etkinlik olması ve dostlarımızla, okurlarımızla yaa yana gelmenin somut bir zemini olmasıyla da önemli ve yeniydi bi-

Umutlarımız, çabalarımız boşa gitmemiştir; gözleri ışıltı ışıltı genç yürüyüşçüler, sıcak dayanışmalarıyla dost kurum-kuruluşlar ve kişiler derinleşecek bir devrimci özgürleşme doğrultusunun majdesini veriyorlardı. Zaten temelde gözükken ve etkinliğe damgasını vuran da bu dinamizm, renklilik ve öğrenme aşkıydı.

"*Uzun Yürüyüş Üçüncü Yılında!*" etkinliğini anlatmaktan ziyade, genel bir atmosfer tasvirini yapmak daha iyi olur anlayışıyla bu giriş yapıldı. Kuşkusuz gezinin seyrine ve olumlu/olumsuz yanlarına dair bir dizi noktayı işleyeceğiz. Ama önce bakışımızın ve etkinliğin manasının böyle bir ifadelendirilmesinin yerinde olacağı kanaatini taşıyoruz.

Devam edelim...

1) Dostlarımızla ve

okurlarımızla topluca yüz yüze gelmek,

2) Devrimcileşme, günlük yaşamda ve tüm etkinliklerinde bu yaşam felsefesini işletebilme noktasındaki durumumuzu bu etkinlik içinde görme,

3) Tespit ettiğimiz, dergide sıkça işlediğimiz eksik ve yanlışların neresinde yizi anlama,

4) Deneyim kazanma, dayanışmayı pekiştirme,

5) Kitle bağlarını zenginleştirme, genişletme.

Bu başlıkları gözönünde bulundurarak geziyi şöyle bir süzdüğümüzde, farkımızın farklı olma çabası olduğunu, yenilenmeyi ciddi bir pratik duruşla oturt-

zim için. Dergimizde yakaladığımız rengi, canlılığı ve mütevazılığı bu etkinlikte de göstermek arzusuyla hareket ettik. Büyük ideallerin peşindeyken küçük şeylerin bazen daha iyi bir ölçü olabileceği bilinciyle bu küçük etkinlikte yarının aydınlık dünyasının ferahlığını vermeye çalıştık. Devrimcileşmeye ve hayatın içinde söylemlerle eyleminin tutarlılığına dair söylemlerimize ne ölçüde uyabildiğimize bir de bu etkinlikte bakalım dedik. İşlediğimiz konuların okur kitlemizde ne tür etkiler bıraktığını, ne ölçüde istediğimiz doğrulama yaratabildiğimizin izlerini aradık.

manın uzun erimli ve zor bir iş olduğunu daha iyi gördüğümüzü söyleyebiliriz. Devrimci dayanışmanın canlılığı, kendine yaklaşımda mütevazılık, yanlış ve eksiklerini açıkça ortaya koyabilme cesareti ve farklı renklerle önem verme, onları kendinin bir parçası olarak kabul edebilme enginliği yoğunca hissedilen özelliklerimiz oldu. Yüzeyde kalmayan, ayrıntılara inmeye çalışan tarzımız gezi öncesinde gezimize tüm dost kurum ve kişileri çağırma özeni göstermekten, gezi esnasında aramızda olmalarının mutluluğunu ifadelediren takdimlere kadar kendisini gösterdi.

Bir ilk gezi olmanın heyecanı ve tazeliliği ardımızda bıraktığımız, Kuş tüyü yorgunluğunun sıcak dayanışmasıyla arda kalan. Rengarenkti, toydu ve yarına tutkundu. Tüm olanaksızlıkları ve yetmezliklerini aşma, modern olana uzanma kavgacılığıydı. İnsani, eşitlikçi ve özgürlükçü bir doğrulardı bu. Yapmadığı, yetemediği, zayıf gösterdiği yerde hoyunun kıldan ince olması bastırıyordu sergilenen. Derler ya ortaoyunları ya da karagöz hacivat oyunları sonunda, sürgü lisan ettiyse affola diye; demek düşünüyor bize de.

Şimdi gezimizi anlatmaya, anlatırken kimi zaman kendi değerlendirmelerimizi, kimi zaman da okurlarımızdan biriktirdiğimiz eleştiri ve önerileri aktaracağız.

İki dezavantajımızı gezi çalışmaları başlarken hemen hissettik: Birincisi, geniş ve oturmuş ilişkiler ağımızın zayıf oluşu ve olanların deneyimsizliği. İkincisi, ise gerek devrimci harekette olsun gerekse geleneğimizde olsun gözlemlediğimiz (aşma perspektifli çaba içinde olmamıza rağmen içinde olduğumuz) bata ve eksiklerin bu etkinlikte de yaşanmasıydı. Kendi gerçekliğine ustalıkla bir vakıf olamama durumu da yaşanan problemlerdi. Yüzeysel, kendiliğindenci, hafife alan tarzlar görüldü bazen.

Müzik grupları ve katılımcı sanatçıların gezi davetiyesi programında açık olarak yazılmaması, bir yönüyle gezi davetiyelerinin erkenden hazırlanması ve dağıtılması kaygısından kaynaklı olsada esas anlamını, geziye *Uzun Yürüyüş*'le dayanışma amaçlı gelmesi gerekliliğini işlemesiyle buldu. Bir çok etkinliğe daha ziyade programda yer alan sanatçılar için

gelinmesi durumu bizim pek de istediğimiz bir olgu değildi. Nitekim gezi sırasında bu noktanın olumsuzluğunu gördük. Geziye katılan ağırlıklı kitle, programı toplu olarak ve ilgisiz izledi; programın genel planına oldukça uyumlu ve sade bir izlenim vardı. Kuşkusuz bu sıfırlana-

bilmiş değildi. Programa kayıtsız kalan, çok az sayıda da olsa - bu tür pratik sergileyen arkadaşlar kısa uyarılarla hemen bu hatalarını düzelttiler. Zaten bir serbesti ve gönüllülük isteyen *Uzun Yürüyüş* bu noktalarda fazla üstelenceci yaklaşımların doğru olmadığına inanıyor.

Gezi davetiyelerimizi, aramızda görmek istediğimiz en geniş dost kurum ve kuruluşlarımıza protokol olarak dağıttık. İlmisyetlerimizi, onların da aramızda olmalarının güzelliğini tatmak istediğimizi belirttik. Etkinliklerde kendin çal kendin oyna durumunu aşmaya çalıştık, birbirinin çalışmalarına ilgili

GEZİ AÇILIŞ KONUŞMASI

Bir tutum umuttur bize gülüşünüz,
sevenciniz,
hüzününüz,
yaratıcı ve üreten
siz ki bil cümle tanrıların
toprağından, suyunun, ateşinden
yuduyarak geldik bu güne

Selam olsun yaratıcı ellere
selam olsun güneşin altına
ter dökken yüreklerle

Selam olsun aydınlık günlerin yün-
yüğülleri,
umuda dağlara sürenlere
bin selam...

Dostlar!
demiri işleyen, güneş ulaşan dostlar,
Ekmeği, suyu, sevdayı umudu
yeşeren dostlar,
Siz burada olunuz ve ötekiler
Fabrikada isyan tutanlar
Gecekonducularda aç yatanlar
Sokaklarda, kışınlanınlar
Siz zindan karanlığını sınır ötesi ışı-
larla yaranlar
Siz dağ başlarına özgürlük kurular
Sizlerin şahvında ezilen tüm insanlığa
merhaba!

Merhaba...

Uzun Yürüyüş dergisinin düzenledi-
ği, "3. yılında *Uzun Yürüyüş*'le Dayanış-
ma" pikniğine hoş geldiniz.

Bizler uzun ve zorlu bir yoldaşlığa
başlamanın bilinciyle, zorunluluklardan
özgürlüğe uzanan yürüyüşümüzde, ilk
defa dostlarımız, yoldaşlarımız ve halkı

ımızla buluşmanın heyecanını yaşıyoruz.

Bunca arbedenin, sorunların, yaşamın
mücadelesinin, ekme kavgasının ve bas-
kının arasında baraya kadar geldik.

Sizlere sıcak bir dost gülüşü, sevgi
seli ve coşku katabilirsek ne mutlu bize.

Tüm dünya haklarının tarihî acılarıyla
ve isyanlarla doludur. Temmuz ayı da bi-
zimiz için sorun ve öfkelerin adımıdır. Sivas'ta
katledilen 37 insanımızın ateşi hâlâ içi-
mizde yanmaktadır.

14 Temmuz'da zindan karanlığını de-
len bedenleriyle ölüme yatarak, güneşe
uzanan 12 devrimcinin mücadeleleri hâlâ
belleklerimizde.

Sizleri başta; 2 Temmuz ve 14 Tem-
muz'da düşen aydın, sanatçı ve devrimci-
ler olmak üzere, tüm devrim ve komü-
nizm mücadelesinde düşenler için bir da-
kikalık saygı duruşuna davet ediyoruz.

Ateşten örüldü yüreğiniz
kara basanlara
karanlıklara
zulme inat...

Bir ışık olacaksınız bedenimiz
özgürüğe

O ateşi biz çaldık
çocuklara ve insanlığa
amağan etmek için
derinliklerinden okyanusların

Düşüşlerde var bu havalarda
el ayak buz kesmiş
yürek coşkun

Ümit öfkeli ve mahsun
Ümit sapına kadar namuslu
dağlara çekilmiş kar altındadır.

olan, destek veren, öneri ve eleştirileriyle kirkıda bulunan bir kültürün güçlenmesi için çabaladık. Bu çabamıza karşılık ve renlerin sıcaklığını içimizde taşıyoruz.

Yine geziye gelen kitlenin dayanışma, tanışma ve birbirimizle olan ilişkilerimizi pekiştirme yaklaşımıyla gelmesi, en geri noktada devrimcileri tanıyan, onlarla gönül bağı olan, tutumak isteyen insanlar olması istediğimiz programın derli toplu geçmesinde, coşkulu ve etkin bir katılımın sergilenmesinde, gezi yerinde belirli bir canlılığın izlenimini olarak hissedildi.

En büyük şaşırışlığımız bir önceki gün ve gezi gününün sabahının yağışlı olması ve insanların gezi kesim iptal edilir, ertelenir düşüncesiyle gelmemesiydi. Ulaşılabildiğimiz arkadaşlarımıza gideceğimizi, en azından otobüs kalkış yerlerinde toplanıp orada karar vermenin daha doğru olacağını söyleyerek katılımın düşmesini önlemeye çalıştık. Fakat diyalogumuzun olmadığı bir çok arkadaşla ulaşamadık tabi. 400 kişiyle sınırlı kalan katılımın en önemli nedeni buydu. İnci emen ise, özellikle Anadolu yakasından gelecek olan iki bölgenin otobüslerinin gezi yerini bulamaması, yaşanan koordinasyonsuzluk ortasında bu dostlarımızın geziye getirilememesidir. Burada, nedenlerinin bir yanı sıra bizim dışımızda olsa da bu bölgelerimiz okurlarından özür dilemeyi bir borç biliyoruz.

En ciddi eksikliği gezi yerine gidilme yaşadık.

Gezi yerinin son haftada istem dışı nedenlerle değiştirilmiş olması gezi yerini az sayıda insanın bilmesine neden oldu. Daha önceden belirlenen yerlerin çizimlerle çevrilmiş olması, gezi alanlarına bekçiler koyularak gezi yapmanın izne bağlanmış olması vb nedenlerle gerçekleştirilen gezi yeri değişikliği, gezi yerine gelindiğinde gidilecek yolun yağın yağmurla çamurlaşmış olması ve kimi yerlerinin su birikintileriyle otobüsler için problemli hale gelmiş oluşu, otobüslerin gidebileceği yeni bir yerin bakılması gündeme getirdi. Bunun için bir grup arkadaşın yeni bir yola bakmaları için bekleme yerinden uzaklaşmaları ve bu arkadaşların beklenmesi sürecinde kaybedilen 30 dakikalık bir zaman dilimi oldu. Bekleme sürecinin uzaması, kitenin bekleme alanında dağılmaya başlaması ve önden giden arkadaşlardan haber alınamaması üzerine bölgede bekleyen arkadaşların sorumlularının inisiyatifiyle gezi yerine yürüyerek gitme tavrı geliştirildi. Gezi alanına ulaşılacak yolun doğa ile iç içe ve havanın da serin oluşu bu yürüyüşün

Geziye, Yazı İşleri Müdürümüz Celal Tokağ'ın dergimiz *Uzun Yürüyüş* adına okuduğu metni aynıer yayımlıyoruz.

Dostlar, yoldaşlar!

Dayanışma, paylaşma ve öğrenme insanı insan yapan öğelerin en önde gelenlerindendir. Kü gezimiz de dayanışmanın, sıcak bir birliktelik öneminin, varolan birlikteliği bekleminin, daha da etkin kılanın amaçlarından sadece birisidir.

Fakat uzun bir yolculuğun serivencileri olan Uzun Yürüyüşçüler'in ve *Uzun Yürüyüş* dostlarının geçen az sayılamayacak süreçten sonra böyle birarıya gelişi sadece bu yönde sınırlanamaz. Aynı zamanda ve daha önde olarak yeni bir yeşertmenin, yeşermiş olanı geliştirmeinin/buy vermesinin sağlanmasına coşkulu bir adımdır da. Ayrıca önemli bileşenleriyle Uzun Yürüyüşçülerin söyle bir kendilerini tanıması, kendi gerçekliğinin bir başka yönüyle daha net bir şekilde karşılaşmasıdır söz konusu olan.

Temel zeminimiz, bilimselimizin ve gönlümüzün aynası olan dergimiz *Uzun Yürüyüş* ise, bu uzun ortaya konulduktan sonra, pratik aşrsında Uzun Yürüyüşçülerini yaşamı ve mücadele tarzları, konumlanışları belirleyici olan olgu olmuştur. Bu olgunun somutlaştığı, iyi ifade edilebileceği etkinliklerden birisi de boyless dayanışma gezileridir.

Uzun Yürüyüş 3. yılında düzenlediğimiz bu dayanışma etkinliği vesilesiyle bir kez daha kendimize dair konuşmak, *Uzun Yürüyüş*'ü bir kez de yüz yüze sizlerle paylaşmak istiyoruz.

İnsani değerlerin kirlendiği, insanın makina dişlilerinin bir parçası haline getirilmeye çalışıldığı, alabildiğine bencilleşen ve yabancılaşan bir toplumun yarattığı koşullarda paylaşmanın her yönüyle geliştirilmesinin önemi büyüktür.

Uzun Yürüyüş, 25 yıllık bir geleneğin muhasebesi, kendini aşma ve yeni bir devrimci tarz yaratmak için yola çıktı. *Uzun Yürüyüş* sunu çok iyi biliyordaki kendi geleneğinin sorunları, ayaklarınıza üzerine basmış topraklardaki genel devrimci hareketlerin ortak sorunlarıydı aynı zamanda. Bu, *Uzun Yürüyüş* yolculuğuna bağlandıktan bir süre sonra çok daha net bir şekilde görüldü. Kendi labuğumuzu kırmadan, devrimcilerin ortak sorunlarına kafa yormakla neredeyse eş anlamlı olguyu yakalandı. Bu noktada ön açıcı olabilmekte, ideoloji-yi-politikayı Türkiyelileştirmek, Kurdistanileştirmek isteminin arasındaki güçlü bağları tespit edildi.

Kuşkusuz, dünya ve coğrafyamız karmaşık ve alt-üst oluşu bir süreçten geçiyor. Devrimcilerin, sosyalistlerin işi her zamankinden zordur.

Gerek birikmiş yığılma ideolojik-siyasal problem, gerek uluslararası düzeyde sosyalizmin prestij yitimi gerekse emperyalizmin değişim aygıtlarıyla, çok yönlü ideolojik manipülasyon, zira gerek düymadın bir yaşam biçimini empoze ediyor oluşu zorlu görevler yükler insanlığa. Bir yandan çürüten, insanla birlikte doğayda yıkama gütüren bir gerici dünya düzeni diğer yandan insanı tutsaklaştırılmış dünya halkları gerçeği söz konusudur.

Yeni bir dünya demek, alternatif bir yaşam biçimi geliştirmek için emperyalist-kapitalist rejimlere hayrak açmış devrimci hareketler felsefeleriyle, yaşam biçimleriyle, hareket tarzlarıyla köklü bir kopuş gerçekleştirmek zorundadır. 2000'li yılların konjonktüründe, geçmiş deneyimlerden dersler çıkarak hayatın ileride doğru akışına uygun ideolojik-siyasal-pratik üretimler üretmek hayati önemdedir. Arkamıza aldığımız güçlü devrimci birikimi iyi yorumlayabildiğimiz, tahlilci bir ruhla kavrayabildiğimiz söyleyemeyiz. Bilimi donduran, kalpleri içine sokan ya da mutlaklaştıran yaklaşımlar, paralelinde bu birikimlere/deneyimlere sırt dönmeyi beraberinde getirmiş, an'a güne, döneme bu derslerden nasıl faydalanarak bakışlar üretebileceğimiz sorusuna etkili ve isabetli yanıtlar üretilememiştir.

Uzun Yürüyüş, uluslararası ve yerel düzeyde yaşanan tam bu karmaşa ve gerileyi içine, sisteme radikal bir kitleleş karşı duruşu örgütlemeyi hedefliyor. Dünya görüşüyle yaşam biçimi birbirine uyan, tutarlı bir alternatif devrimci hareket/devrimci özgürleşme hareketini en geniş kesimlerle beraber şekillendirmek istiyor. Bunun yolunun, hazır/gün bağından başlayıp uzun bir mücadelelerin besamakları olarak bina etmeye çalışıyor.

Öncelikle bu alternatif devrimci kimliği ideolojik-siyasal-kültürel planda örnek, paralelinde bunu yaşama uyarlamak ve giderek bir özgürlükçü yaşayış modeline ulaşır düzeyde formüle etmek temel doğrultumuzdur.

Özellikle ideolojiyi, siyaseti güçlü yaşam felsefeleriyle donatmanın, bilgi derinliğiyle kuşatarak zenginleştirmenin, yeni devrimci biriy ve özgürlükçü sistemler yaratmanın can damarı olduğu görülmelidir.

Uzun Yürüyüş bu yolun taşlarını ormeye koyulmuştur. Zorunluluklar dünyasından özgürlükler dünyasına uzanan mücadele yolculuğunda, kendisini sikkeleneler, hayata bilime ve özgürleşmeye geri dönmelerle başlamıştır işe. Toplumsal devrim ile siyasal devrimin birlikteliğinin önemine işaret etmiş, bu yönlü mücadelemiz devrimci aydınlanma doğrultusuna ihtiyaç duyduğunun belirlenimini yapmıştır. Toplumu dönüştürmenin/devrimcileşmenin, onun öncülerinin devrimleşmesiyle mümkün olabileceği ifade edilmiştir. Devrimci özgürlükçü şiarı, toplumu ve bireyi özgürleştirme perspektifinin oluşturulmasına vurgu yapmıştır.

Bu her tarz oluşturuş, yaşama dair müdahale perspektiflerini içermekte birlikte, bunun somut olarak yaşam bulmasının uzun erimli bir mücadeleyi gerektirdiği ırlarla vurgulanmış, fakat bağlinden yapılabacak, yapılabilecek noktaları olduğu da özenle belirtilmiştir.

eziyete dönmeyeceğinin nedenleriydi. Üstelik sadece 10 dakikalık bir yürüme yoldu söz konusu olan. Ama başlangıçta ki bekleme ve belirsizlikten kaynaklı oldu sanırız, gezi katılımcılarının önemli kesimi bu kesitteki belirsizliği ve dağınlığı eleştirdiler. Böyle eleştiriler yapan gezi katılımcılarının hemen akabinde belirttiği şey ise, bu yürüyüşün *Uzun Yürüyüş* hattına uyduğu ve kendiliğinden, planlanmamış olsa hoş bir manzaranın ortaya çıktığı idi. Uzun Yürüyüşçüler uzun yürümeyi öğrenmeli idi...

Bu badireli gelişten sonra saat 12'de gezi alanında toplanılmıştı. Ses düzeni kurulmuş, uleler, gezi katılımcıları yerlerine yerleşmişlerdi.

Yapılan hoşgeldin konuşmasının ardından, devrim ve komünizm şehitleri için bir dakikalık saygı duruşunda bulunuldu ve genel hatlarıyla program aktarıldı. Sabah kahvaltısı ve biraz soluklanmak için saat 13:30'a kadar serbest zaman tanındı.

Saat 13:30'da yapılan açılış konuşmasından sonra bir şiir okundu ve *Uzun Yürüyüş* adına Yazı İşleri Müdürü'müz Celal Tokaç, genel olarak gezinin düzenleniş amacına ve derginin durumuna dair açıklamaları içeren üç sayfalık bir metin okudu. Celal arkadaşın heyecanı, ilk olan böyle bir gezipde dergi adına bir metni okuyor oluşu kadar, bu konulardaki deneyimsizliği ile de ilgiliydi. Heyecanı gezi boyunca konuşulan ve espirisi yapılan konuların başında geldi.

Yağışın hızlanmasıyla, metni okuyan Celal arkadaş okumayı yarım bırakmak zorunda kaldı. Bir iki dakikalık aradan sonra Özden arkadaş, abisi Önder'in bağlaması eşliğinde dinlendirici ve coşkulu parçalarını seslendirdi. Gezi kitlelerinin halaylar ve zılgılarıyla katıldığı parçalar katılımcılara coşkulu anlar yaşattı. Ayrıca özellikle Özden arkadaşın sesini etkileyici olduğunu söyleyen ve övgüler sunan azımsanmayacak bir okur kitleyle karşılaştık. Yaklaşık yarım saatlik dinletiden sonra Celal arkadaş aynı heyecanıyla yarım kalan metni tamamladı.

Arada şiirler, duyurular ve geziye gönderilen mesajların bir kısmı okundu. (Mesajları, açılış konuşmasını ve gezipde okunan metinleri ayrıca yayınlıyoruz.)

Ardından MEBA Sanat Evi Adıyaman yöresi halk oyunları ekibinin sunduğu halk oyunları gösterisi sergilendi.

Halk oyunlarından sonra sevgili arkadaşımız, şair Necati Karabulut hazırladığı dinletiyi gezi programına renk kattı. Çıkarılmış olduğu kitabının gezipde satılacak bölümünü Gebze Cezaevi'ndeki

Ve geldiği noktada *Uzun Yürüyüş*, bunları içselleştirmiş, aynı zamanda problemlerini bugüne taşıyarak aynı kavramı sürdürmüştü, bu mücadelede her zamankinden daha şevkli daha canlı olarak yer almış, mihnetinle adınlarla yollarını devam ettirmekten geri durmamıştır.

Artık siyaset ve ideolojiyi yerel planda üretmek, bölgesel kalmak butürlüklü çıkışlar yakalamak önünde engel teşkil etmektedir. Hali hazırda sahip olduğumuz devrimci sosyalist birikimi, *Uzun Yürüyüş* pratiğinde birikirdiklerimizle beraber, evrenselden yerele, yerelden evrensele uzanarak durmadan derleyerek üretmeliyiz. Hayatın akışı ve geniş yığınların ihtiyaçlarını tespit ederek yenilenmek, sürekli kendini aşan devrimci siyaseti-teoriyi oluşturmak Marksizm-Leninizm-Maoizm'in yönlendirmeni de ifade etmektedir.

DAHA ETKİN, DAHA GELİŞTİRİCİ BİR UZUN YÜRÜYÜŞ İÇİN NE YAPMALIYIZ?

Uzun Yürüyüşçüler'in kitlesel mücadelenin olduğu her yerde olması, kitlelerin mücadele araçları olarak kuralan tüm akademik-demokratik-ekonomik mücadele mevzilerinde yer alması bu sorumuzun etkili çözümü için araştırmaları rolü teşkil etmektedir.

Daha güçlü kitle bağları, daha geniş bir dağıtım ancak bu sayede gerçekleştirilebilir. Kuruluşundan bu yana mali sorunlarımızı aşmadaki güçlükler ancak bu temelde aşılabılır. Her *Uzun Yürüyüş* okurunun aynı zamanda *Uzun Yürüyüş*'ün yayıtmaya çalıştığı devrimci siyaseti hayatın içindeki somut temsilcisi olduğu bilinciyle hareket etmesi; sistemi, sistemin insanını, gelenek ve gelenekleri sürekli derleyerek, gerçekten alternatif, mücadeleci ve üretken insanı yakalayabilmek için kendisiyle, emekçilerin geri yanılarıyla ve sistemle hesaplaşmaları gerekiyor. İstenilen disiplin, tutarlılık, yararcılık ve güveni oluşturabilmenin yolu buradan geçmektedir.

Böylesi bir alternatif oluş çekim merkezi olacak, olanakları ve dinamikleri geliştirecek, ihtiyaçların karşılanmasında daha fazla güce sahip olunmasını getirecektir.

Yazımızı bitirirken, dergimizin dağıtım ve satış durumlarına dair özlu bir bildirim yapmanın anlamlı olacağı inancıyla genel bir doküman yapmak istiyoruz.

Bilindiği üzere dergimiz *Uzun Yürüyüş*'ün dağıtımının temelini elden dağıtım oluşturmaktadır. Bunun ardından posta ve kargo firmaları aracılığıyla yaptığımız dağıtım gelmekte, en son da ise kimi illerdeki kütüphaneler aracılığıyla yapılan dağıtım gelmektedir. İstanbul dışı illerde yapılan elden dağıtımımızın temelini ise kargo firmaları aracılığıyla ulaştığımız okurlar gerçekleştirmektedir.

Bastılan 1500 adet dergimizin yaklaşık 750 adedi yurtiçinde, ağırlıklı olarak İstanbul, Ankara, İzmir, Çanakkale, Bursa, Adana, Mersin, Isparta, Samsun illerinde dağıtılmaktadır. Kimi bazı illerde irtili ufaklı çapta kitabevi satışları ve abonelikler söz konusudur. Yurtdışında, başta Almanya olmak üzere; Avusturya, İngiltere, Avusturalya ve Fransa'da toplam 300 kadar dergi satılmaktadır. Bu satış rakamlarına abonelerde dahildir. Ayrıca yaklaşık 250 kadar dergi de cezaevlerine ve ilerici, sosyalist basın-yayın organlarına protokol olarak gönderilmektedir.

Dağıtım şirketleri aracılığıyla dağıtım gerçekleştirmemizin maddi olarak altından kalkamayacağımız bir yük olduğu koşullarda özellikle elden dağıtım ağına geliştirilmesi, bütün bölgelerdeki okurlarımızın bu noktada aktif ve yaratıcı olması, bölgelerindeki kitabevi vb yerlerle konuşarak buralara dergi bırakılması, dağıtım sorununun çözülmesinde yakıcı önemdedir.

Dağıtım şirketlerine verme olgusuna şu açıdan da bakmamız lazım ki, maddi olarak dağıtım şirketleri aracılığıyla dağıtım gücüne ulaşırsak dahi, elden dağıtım kitlelere direk ulaşmak daha sağlıklı ve anlamlıdır. Önce emeğimizi ifade eden milyonlarca lirayı dağıtım tükellerine armağan eder gibi vermeye içimiz elvermemelidir.

Yapılan 1000 adetlik satışın, paraları dönmeyen kısmının yurtdışı ödemelerdeki dövizle ödeme avantajıyla dengelersek yine de ortalama 300 milyonluk bir gelir gelmektedir. Giderlerimizi tüm kısma ve fedakarlıklarla göğüsleme durumuna rağmen dengeleyebilmek mümkün olmamakta, zira bu fark çoğunlukla okurlarımızın bağış ve düzenli katkılarıyla karşılanmaya çalışılmaktadır. Burada ifade ettiğimiz 350 milyonluk giderimiz dahi bir çok zorunlu ihtiyacın karşılanması bir tarafa bırakılarak hayati zorunluluklar tespit edilerek belirlenmiştir. Bu açıdan baktığımızda çalışmalarımızı yeni ürünlerle zenginleştirmek, *Kolektif*'i daha derinlikli ve düzenli çıkarabilmek, kitap vb çalışmalarla soyunabilmemiz için bu noktaya hep beraber kafa yormamız gerektiği açıkça anlaşılabılır.

Özgürlükler dünyasına doğru uzanışımızın daha güçlü ve dönüştürücü bir etki yaratmasının, devrimci bir kabarıca kaynaklık etmesinin yolu büyük ideallere sahip olmaktan, mücadele etmektir. Geçtiği kadar küçük adımlarla ilerlemeyi bilmekten kaynaklandığını unutmamalıyız. Küçük çabalar birleşerek devleşir. Devleştiği oranda yaşadığı dünyayı değiştirmede etkili olur.

Adaletli, eşitlikçi bir paylaşım düzeni için kavga verenler, yeniyi kendi bünyelerinde inşa etmeye başladığı oranda başarılı olacaktır. *Uzun Yürüyüş* bu yenilenme çabasının mevzisi ve taşıyıcısıdır; ona eleştirelim, geliştirelim ve en geniş kesimlere ulaşması için seferber olalım!

-Yaşasın insanlaşma mücadelesi, yaşasın devrim, yaşasın sosyalizm!

TKP(ML) B davası tutuklularına bırakacağı açığa Necati arkadaş dayanışma dilekleriyle dinletisi tanımladı.

Daha sonra alkışlar eşliğinde Meopotamya Kültür Merkezi bünyesinde çalışmalarını sürdüren Koma Agire Jiyan sahne aldı. Kürdistan ezgilerini gezi yerine taşıyan Koma Agire Jiyan'ın 35 dakikalık programı ilgiyle izlendi, halaylarla eşlik edildi. Grubun programını bitirisi sonrasında yaptığı dayanışma konuşması, bölge gerçekliğine dair vurgular alkışlarla karşılandı.

Koma Agire Jiyan'ın programı bitişinde saat yaklaşık 15:30'u bulmuştu ve acıkan kitlenin sayısı giderek artmıştı. Bu durum gözönünde bulundurularak yemek arası verildi ve yarım saatlik bir dinlenme molası da bu zamana ilave edildi. Gezi yerine getirdiğimiz köfte, patates ve ayrandan oluşan yemeklerin dağıtımında yaşanan küçük çaplı izdiham, yemeği insanların sıraya girerek alması yerine bizler dağıtsaydık daha iyi olacaktı doğrusu gösterdi. Pek eleştiri konusu edilmemiş olsa da bu eksikliği kaydetmeyi önemsedik.

Programa, yaklaşık 16:30 gibi, mesajların okunmasıyla devam edildi. Mesajların ardından, gezide *Uzun Yürüyüş*'le beraber olan bir çok kurum, aydın ve sanatçı arkadaşın bulunduğu belirtilecek: İnsancıl Dergisi, Piya Kültür Evi, MEBA Sanat Evi, Bağcılar HADEP İlçe Örgütü, Şair Necati Karabulut, Karikatürist Aşkın Ayrancıoğlu arkadaşları aramızda görmekten duyduğumuz mutluluk ifade edildi ve sevgili *Uzun Yürüyüş* dostu, dergimiz yazarlarından, *İnsancıl Dergisi* Genel Yayın Yönetmeni Cengiz Gürdoğdu sahneye davet edildi. Cengiz Hoca espirili deyişle uzun bir yürüyüşle geziye geldiğini bunun da iyi olduğuna belirtmek bağladı konuşmasına. Devamla, eleştirisi olamayacağını bu anlamda küçük bir eleştiride bulunmak istediğini söyledi. Bu toprakların kültürünün çok daha zengin ve renkli olduğunu, bunları etkinliklere taşınmanın önemli olduğunu, *Uzun Yürüyüş*'ün kendi renkliği ve genişliği ile kıyaslandığında daha programda olması gereken bir çok rengin olmadığını vurguladı. Ve sözlerini iğmiz zor ama eminim ki yarının dünyası iyi olacak diyerek *Uzun Yürüyüş*'le dayanışma duygularını ifade ederek sahnedan ayrıldı.

Cengiz Hoca'nın peşinden yılların eğitim emekçisi, gayreti ve emeği ile haklı bir saygı ve sevgi kazanmış, raporları ve yazılarıyla dergimizde yer alan Yılmaz Elmas hocamız sahneye çağrıldı.

GEZİYE İLETİLEN MESAJLAR

Haziran ve Temmuz'un yakıcı sıcaklığı ile merhaba;

Bölgemizin bildiği gibi yıllardır bölgede sürmekte olan kırı savaşta binlerce koy yalın ayak sokulmuş binlerce insan özel savaş rejimi tarafından tutulmuş, milyondarca da Türkiye metropollerine kaçırılmıştır. Tabiki, Kemalist rejimin politikası, bölgeyi insansızlaştırmak, ulusal değerleri kimlik, dil ve kültürlerini yok saymaktır. Alabildiğine sömürmek için prevarcası saldırımlardadır.

Kürt coğrafyasında yükselen özgürlük ve sosyalizm mücadelesi, halkların kardeşliği şiarını da alarak, Toroslar'dadır, Karadeniz'dedir, ve gün Karadenizleşen mücadeleye selam durma güncüdür. Bu anlamda halkların kardeşliği ve devrimci dayanışma şiarına salt teorik olarak değil bizzat ökonomik gerçekliklerine cevap verebilecek ve halklarımızın istediği devrimci dayanışmayı sokaklara, alanlara, meclisler, bir gecikme doktrini halklara karşı topyekün saldırıları topyekün duruşlarıyla boş çıkarabilir.

Bu anlamda özgürlükler dünyasına doğru kur gezisini düzenleyen *Uzun Yürüyüş* dergisini selamlar, ilenki süreçte çalışmalarında başarılar dileriz. Selam olsun, Botan'ın, Dersim'in, Anad ve Karadeniz'in özgürlük çökelimine! Yaşasın devrimci dayanışma!

HADEP Avcılar İlçe Gençlik Komisyonu

Yaşamak bir ağaç gibi / Tek ve hür

Ve bir umman gibi kardeşliğine / İste bu hasret bizim.

Bu hasreti gidermek için çalışan tüm arkadaşlarımızla ve bunun bir aracı olan *Uzun Yürüyüş* Dergisiyle daha geniş ve daha büyük birlikteliklerde buluşmak dileğiyle hepimizi selamlıyoruz.

Samsun Yeni Halk Gençliği

By dünyaları fethetmiş güzel insanlar;

By yarınların aydınlanması için yürüyün güneş güllüğü çocuklar.

Ne büyük behtiyarlık sizinle aynı ezgiyi dinlemek.

Ne büyük mutluluk sizinle aynı göğün altında yürümek.

Umutludur ve inatlıdır, yarınlar bizimle özgürlükçü.

İstanbul / Lise1 Yeni Halk Gençliği

Zorunluluklar dünyasından Özgürlükler dünyasına yürüyüşünüzü Anadolu'nun Temmuz sıcakları da kavulan Sivas'tan selamlıyoruz. Zorunlulukların hifinciyle yarınları uzatan yürüyüşümüzde biz de özgürleşen küçük adamlarımız ile ses veriyor.

Bilme, Hayata özgürlükçü yürüyünüz.

Ta ki yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek...

Sivas Yeni Halk Gençliği

Farklılıklarımızı haykırarak çıktığımız uzun yürüyüşümüzde bizim için en fazla önem arzeden; sağlanan bir politik bilince ulaşmış ve devrimci kitlelerle yoğunlaşmış, yeni devrimci insan tipini yaratmaktır. Bu mücadelemin bir adımı olan bu gezimizde yakalayacağımız yoldaşlık sıcaklığını kavga alanlarına taşıyıp, özgürlükler dünyasına doğru yürümeye devam edeceğiz.

İsparta Yeni Halk Gençliği

Zorlu mücadelelerimizde gökkuşağının yedi rengini barındıran, yaşama gerçekleriyle gülmüş, tek renk görmeyen, renklendiren siz kavga çiçekleriyle, yeniyi yaratma kavgamızda yunusken courluyoruz. Ve bir kez daha söz veriyoruz ki biz yeni gençler, yeni beyinler, yeniyi yaratan beyinler, taze kan atan yeni yürekler onlarla dünyayı yeniden kucaklıyoruz. Bizimle, sizinle, insanlıkla aydınlanacak yeryüzü.

Bin selam size / Yollarına dikenler / Yollarına engeller / Çıkarın!

Kızıl kavga gülleri / Yürükten bin selam

Çanakkale Yeni Halk Gençliği

Düzenlenmiş olduğumuz geziden dolayı sizleri tüm devrimci duygulanımla selamlar ve çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Kamuran Özcan'ın arkadaşları ve Mersin Uzun Yürüyüş okurları

Bu dünya diktatörlüğünün sömürü ve saldırısına karşı devrimci dayanışmayı yükseltelim. *Uzun Yürüyüş*'e başarılar dileriz. Yaşasın Devrimci Dayanışma!

Son Kavga Dergisi

Ananın ak sütü gibi / Pir-ü paki kavgaları / Yalansız bir geleceğin / kurucularıydı onlar.

Olur olmuştur... / Varlıkların dağılmasında / Metropollerin varlıklarında

Bir lex olsun varız mediler

TURKU SOYLEMEKTEN

"Tepeden tırnağa devrim sonuna kadar savaş!"

Mutlaka kazanacağız!

Bursa Yeni Halk Gençliği

Uzun Yürüyüş 3. Yılında Kur Gezisine,

Yoğunlaşan savaş, birlikte mücadeleli daha fazla zorunlu kılmalıdır. Yaşanan kırı savaşta, genelde tüm insanlık, özde ise Kürt kadınları cinsel taciz ve tecavüzlerle, yine son süreçte Sür'le kadınların dayanışma koruculuğu, ÇATOM'larla kırı savaş boyundandırılmaktadır. Birlikteliğimiz sadece kırı gezilerinde değil, devrimci hizmet eden tüm alanlarda gerçekleştirilebilir. Biz Özgür Kadın.

Sevgili Yılmaz Hoca, adının Yılmaz Erdoğan olarak takdim edilmesinin düzeltilerek özür dilenmesine dair "Hiç önemli değil Yılmaz Erdoğan çok sevdiğim bir oyuncudur" diyerek başladı konuşmasına. Ve özellikle bilgi ve deneyimlerin toplanmasının, derlenip arşivlenmesinin önemine vurgu yaptı. Solun bu noktada eksik kaldığını Uzun Yürüyüşçüler'in kesinlikle bu eksikliği doldurmasına işaret etti. Ve gezide bulunmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirerek alkışlar arasında sahnedan ayrıldı.

MEBA Sanat Evi tiyatro grubu sahneye çıktı. "Şili ve Hara'nın Destanı" adlı şiirdi oyunun konusu. Yaklaşık 20 dakika süren MEBA Sanat Evi'nin tiyatral şiir dinletisinden sonra yine gelen mesajlar okundu. Göç-Der'li Şekret Parlak arkadaş Kürt illerinde yakılan-yıkılan köylerle, uygulanan baskılarla ilgili dayanışma çağrısında bulunarak herkesi duyarlı olmaya davet eden bir açıklama yaptı. Ardından *İnsancıl* Dergisi'nden İsmet Abı arkadaş güzel şiir dinletisiyle programa renklilik kattı. Şiir dinletisi öncesinde *Uzun Yürüyüş*'e dair sıcak duygularını aktaran İsmet arkadaş, "*Uzun Yürüyüş umudumu artırdı*" diyerek önemli bir vurgu yaptı.

Ardından Piya Kültür Evi'ni temsilen de gezide olan Şair Fadıl Öztürk arkadaş sahneye gelerek dayanışma duygularını ifade etti. Okuduğu şiirlerle gezinin daha da canlanmasına omuz verdi.

Fadıl Öztürk arkadaşın sonra, mesajını sözlü olarak iletmek isteyen *Yeni Dünya İçin Çağrı* dergisinden bir arkadaş sahneye geldi. Çağrı dergisinden arkadaş *Uzun Yürüyüş*'le dayanışma dileklerini ifade ettikten sonra Cengiz Gündoğdu'ya eleştirileri olduğunu, *Uzun Yürüyüş*'ün 28. sayısında kendisiyle yapılan röportajda Marksistler'in tartışmayı bilmediğini ifade ettiğini, bu konuda yanlış olduğunu ve bu konuda kendisini tartışmaya davet ettiğini bildiren bir çağrıda bulundu. Peşi sıra Cengiz Hoca sahneye gelerek bu şekildeki bir davranışın tartışmayı bilmediğimize dair iyi bir örnek oluşturduğuna, fazla söze gerek kalmadığını vurgulayarak tekrar yerine döndü. *Çağrı* Dergisi'nden arkadaş gezi davetilerinde tartışma-söyleşi kısmı olduğunu belirterek, bu konuda tartışmak istediğini bildirdi.

Bunun üzerine sunucu arkadaşlar *Çağrı* Dergisi'nden arkadaşın tutumunun program akışını sekteye uğratan bir tutum olduğunu, istenilen her konuyu her ortamda tartışabileceklerini, bu konuda ve her konuda tartışmalara zemin açma-

Demekçi olarak bu birikiteği sizlerle paylaşıyor, *Uzun Yürüyüş* Dergisinin tüm çalışanlarına çalışmalarında başarılar diliyoruz.

Özgür Kadın Derneği

Memnaba Dostlar

Eğemen sınıflar son dönemde, yıldırır südüdüğü ve kendilerinin adını "topyekün savaş" dedikleri sınıfların daha da yoğunlaşmış.

Aynı dönemde terör yazarları, Anadolu'da olağanüstü bölgeler belirlene ve "olağanüstü hal" yazma uygulamaları, adamı kırımaları, vb. arttı. Yedi yıldır azgın bir "topyekün savaş" yürütüyorlar, Anadolu'da sesi çıkan her şeyi yok etmeye çalışıyorlar.

Planları "topyekün saldırılar" çözülen devletin yeniden dirilme, rehabilite etmektir. Esas olan çözülen rejimin rehabilitasyonudur.

Saldırlara karşı iki cepheden savaşmak zorundayız. Fiziki saldırılara karşı en doğal hakkımız olan direniş ve savunma hakkımız kullanılmalıdır. Direniş komitelerini özerk bağımsız cevaplamalıyız.

Direnme, savunma hakkı çerçevesinde tüm duyarlı, devrimcilerin işbirliği geliştirilmelidir.

Devletin her türlü saldırılarına karşı direniş komitelerinin hayata geçirilmesi için devrimci ve düştür insanları duyarlı olmaya çağırıyor ve Kaldıraç okurları olarak düzenlenmiş olduğumuz pikniği selamlıyoruz.

Devrim için ilerli Ya sosyalizm ya ölüm!

Yaşasın Birleşik Emek Cephesi! Yaşasın devrimci dayanışma!

İstanbul'dan Kaldıraç okurları

Tarihin öznesi olan insan, dün olduğu gibi yarın da tarihini yazacaktır. Bu anlayışla biricimimiz tarihin kuklelerine saldı ve hiçte yabancı olmadığımız, temel çelişmeyi gördük. Bir yanda sermaye cephesi diğer yanda emek cephesi ve güçleri. Bu noktada terahimin emek cephesinden yana kullanıldığı ve kovulduğu yola.

Biliyoruz ki, yolumuz uzun, yolumuz engellerle dolu. Ama yine biliyoruz ki, insanlık tarihi zulme ve sömürle karşı isyanlarla yazılıyor satır satır. İşte "Paris Komünü", işte "Ekim Devrimi", işte Çin Devrimi ve Başkan Mao'nun "Burjuva katargahları bombalayın" çağrıyla başlatıldığı Büyük Proleter Kültür Devrimi.

Biz, yeniden insanın genç yapıları, YHG olarak böyle bir tarihsel birikim üzerinde devrimci aydınlanmazı hatırı "meşales" olacağız. Yeni dünyaları yaratma idealinin gençlik cephesinden sesi olmaya adanmış ve olacağız. Emperyalist haydutlar YDD ile saldırılarını boyatırdıkları, onların yerli usakları her türlü ekonomik-demokratik hak arama mücadelesini zor ile bastırarak başka bir tercih yapmamızda düşünülmez. Henüz yeni başladık yürüyüşümüze, ama insanlık tarihinin deney ve birikimi önümüzde ve bu deney ve birikimin ışığında daha kararlı ve şevkle yürüyeceğiz. Bizi hedefle ulaştıracak olan yoldan aldığımız bu ruhtur.

1970'in fırtınalı yıllarında Marksizm-Leninizm-Maoizm'e yönelen her türlü düşüncesi yerle bir ederek, emilmez komünizmi burjuva akılların boğlarına bayrak olarak dikken komünist önder İbrahim Kaygakkaya'dan öğrendiğimiz çok şey var. Ve esas olarak onun diyalektik maddecisi düşünme yöntemi rehber alacağımız. Bugün onun bilincini taşıyarak daha direngen ve kararlı yürüyoruz. Budur hiç güc verem, bundandır yarınları olan inancımız ve ıddımız.

Başın varolan alıkkaya dağıtmak için herkesi bu düşünce birliğimize ve sesimize ses vermeye çağırıyoruz.

Yaşasın devrimci örgütleniş hattımız! Yürüyoruz. Hayata bürme-örgütlenmeye!

İstanbul Yeni Halk Gençliği

Özgürlük ve Dayanışma Partisi Sosyalist Emek İsyatifi üyeleri olarak Uzun Yürüyüşçüler'i selamlıyoruz. Geçmişten geleceğe bu uzun yolun bütün yürüyüşlerini saygıyla selamlıyoruz.

Dostlar,

Park bir kategoridir, mutlaklır. Birlik olmak aydınlanmak değildir. Başarı, fakların zenginliği içinde birlikte yürümektir.

Bu teliç içinde, özgürlükler dünyasına doğru bu uzun yürüyüşte birlikte yürüdüğümüz bütün yoldaşları selamlıyoruz. Kardeş kardeş atan bu yürek bizim.

ÖDP-Sosyalist Emek İsyatifi Üyeleri

Zorunluluklar dünyasından, özgürlükler dünyasına doğru giden uzun yürüyüşümüzde, ortak umutları, düşünceleri ve çabaları paylaşıyor insanlarımızla. *Uzun Yürüyüş*'ün bu gezisinde berber olsak da mutlaklır duyuyor devrimci selamlarımızı sunuyor ve "Sonuna kadar devrim, zafere kadar savaş" diyoruz.

Adana YHG

Memnaba dostlar,

3. yılında *Uzun Yürüyüş* le dayanışma gezimizi en içten devrimci dayanışmalarıyla selamlıyoruz. Ağırla geldiği üzere faşist diktatörlüğünün yaptığı olduğu kullamlardan olan Mayıs ve 2 Temmuz katliamlarını yıldönümüne geçirmiş bulunmaktayız.

Çürümüş sistem, onurunu biraz daha uzatabilmek devrimci-demokrat insanları susturmak, kişilik-sözleşmek ve spolisleşmek için bu tür kullamlar yapıyor ve yapmaya devam etmektedir.

Bizler bu sistemin topyekün olarak başlatmış olduğu iç savaş halindeki yapılarına ve gerek yoz kültürü insanlara aşılamak, gerek burjuva medyasıyla gerekse kullamlarla olsun... yaptığı bu tür saldırılara karşı topyekün bir karşı duruş ve örgütlülük gerçekleştirmek zorundayız.

İçinde bulunduğumuz faşist düzene karşı bedenlerini ölüme yatan 34 ve 96 ölümlü ve sınırsız açlık grevinde ölümsüzleşen şehitlerimizin mücadele ruhunu ve ideallerini kavgamızda yaşatarak alanlara taşıyacağız. Onların ideallerini zaferle sonuçlandıracağız.

nın kendileri açısından sevindirici olacağını ama programın geç başlatılabilemesinden kaynaklı zaman darlığı ve programın aksanması açısından böyle bir tartışmanın yapılamayacağını ifade ederek; bu konudaki fikirlerimizi yayın organlarımızda, paneller, toplantılar düzenleyerek tartışabileceğimizi ifade etti ve programa devam edildi. Davetiyelerimizde yazılan söyleşi ve tartışma başlığı altında esas olarak yapılması düşünülen dergiye dair eleştiri, öneri ve değerlendirmelerin alınması ve bu konuda sohbet edilmesi iken, bunu gezide dayanışma amacıyla bulunan bir yazar ya da kurumla polemige imkan olarak gömenin sağlıklı bir yaklaşım olduğu vurgulandı.

Ve, Dersim'in çocukları diye anons edilen Grup Domane Dersim sahneye çağrıldı. Zazaca, Türkçe parçalarıyla kitleyi coşturan Domane Dersim halaylar eşliğinde programını sürdürdü. Yaklaşık yarım saatlik program arasında, Domane Dersim, gezide olmaktan duydukları sevinç ve *Uzun Yürüyüş'e* destek vermenin anlamını belirten dayanışma dileklerini ifade ettiler. Grup, coşkulu alkışlar ve zılgıtlarla programını bitirdi.

Saatın yaklaşık 18:45'i bulduğu sırada davul-zurna ile gezi programının bitirileceği, program bitirildikten sonra gezi alanını bulduğumuz gibi bırakmamız gerektiği anons edilerek kitle topluca halaya davet edildi. 25-30 dakikalık davul-zurna şöleninden sonra gezi yerinin temizlenmesi ve getirilen çöp torbalarında toplanan çöplerin otobüslerin bagajında yüklenerek hareket edilmesiyle gezi son buldu. Çöpleri köy yollarındaki çöp konteynerlerine atarak bu konudaki hassasiyetimizi göstermiş olduk.

Evet *Uzun Yürüyüş* un ilk gezisi etkili bir dayanışma ve renklilik havasında gerçekleşti. Amatörlüklere, hatalara rağmen bir küçük adım daha atmanın mutluluğuna yaşadık. Daha etkin, örnek ve yararlı çalışmalar için deneyim toplamış olduk.

Etkinliğimizde yanımızda bulunan, moral ve dayanışma olarak etkinliğimizi destekleyen tüm kurum, kuruluş ve kişileri tekrar selamlıyor, canı gönülden teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Yarın daha güzel ve paylaşımcı olacak...

Not: Gezide, Yeni Demokratik Halk Müdahaleleri'nin hazırlayıp sunmuş olduğu Ulusal Sorun başlıklı metni yer darlığından dolayı önümüzdeki sayıya bırakıyoruz. Ayrıca yine yer sorunundan ötürü 64. sayfamızda yer alan GEÇEN AYDAN HABERLER başlıklı bölümümüzü bu sayımızda yayınlamıyoruz.

*Ölüm orucu ve süresiz açlık grevi şokları olansüddür!
Kuruluş devrinde, kuruluş sosyalizmedir!
Yazının devrimci dayanışmadır!*

Emoğin Kurtuluşu Kurultayı'ndan Alınları

Merhaba dostlar,

Gün özgürlükler dünyasına doğru giden yolda tüm devrimcilerin daha kararlı, daha mutlu ve daha insanca yürümesi ihtiyacının daha elle tutulur somut bağış aldığı bir gündür. Faşist sermaye devletini fabrikalarda, zindanlarda, okullarda, kasabası yaşamın her alanında saldırılarına artırmaya başladığı bu günlerde öfkemizi, insanımızı, teslimati emfian alacağımız güçle her alanda daha güçlü haykıracağız. Önümüzde uzun ve zorlu bir süreç var, ama sosyalizme olan inancımızla bu zoru başaracağımız bilinciyle bu yolda yürüyen *"Uzun Yürüyüş"* dergisinin düzenlenmiş olduğu bu gezeyi Sosyalizm Yolunda Kızıl Bayrak gazetesi okurları olarak tüm devrimci daygularımızla selamlıyoruz.

Sosyalizm Yolunda Kızıl Bayrak okurları

Yaşadığımız bu yakıcı süreç bizlere devrimci dayanışmanın aciliyetini her zamankinden daha fazla dayatmaktadır.

Savaşta zafere, yaşamda özgürlük şairi ile tüm Anadolu ve Mezopotamya halklarının özgürlük ve bağımsızlık mücadelesinde yürüme devam edeceğiz!

Bu anlamda *Uzun Yürüyüş* ün bu etkinliğini anlamlı buluyor ve selamlıyoruz.

HADEP Rağlar Dçe Örgütü

Merhaba dostlar,

Bizler Ekim Gençliği okurları olarak düzenlenmiş okluğumuza bu gezeyi tüm devrimci daygularımızla selamlıyoruz. Sermaye devletinin işçi ve emekçilere karşı saldırılarına yükselttiği şu süreçte saldırılan geri piskirtmek ve işçi emekçi kitleleriyle birleşmek için düzenlenmiş olduğumuz bu gezeyi anlamlı buluyoruz.

Tarihsel önemini tamamlayan, gün geçtikçe çürüten ve saldırganlaşan kapitalist düzenden bezgi somak ve onu tıhın çöplüğüne götürek için sosyalizmin kızıl bayrağını yükseltelim.

İstanbul Ekim Gençliği okurları

Tarihsel zamanların, asi çallıkları ve terti alımlarıyla, zorunluluklar dünyasından, özgürlükler dünyasına doğru başladığımız *Uzun Yürüyüş* üçüncü yazını alırken: Merhaba.

Her şeye rağmen, hayata, bilime, özgürlüğe omuz veresiler Merhaba...

Yeni toplumu yaratma kavgasında özgürlükler dünyasına sevdalanınlar Merhaba.

Sevdasını gelecek düşü içinde yoğunları, düşlerini milyonlarla birleşiren ve milyonları bu gelecek düşü içinde kavgaya seferber edenler Merhaba.

İnsana dair olandan umudunu kesmederi, özgürlük, eşitlik, kardeşlik için,

özgürlükler dünyasını yaratmak ve insanlığın kurtuluşu için *Uzun Yürüyüş'e* sevdalanınlar Merhaba...

Tarih sahnesine, *Uzun Yürüyüş* ümüzle, sevdaya, güneğe, kavgaya ve umuda adım atışınıza üçüncü yolda sizleri coşkulu, sevdalı yüreklerle selamlıyoruz...

Özgürlükler dünyasına doğru başladığımız *Uzun Yürüyüş* ün 3. yılı kutlu olsun!

Çanakkale Cemaati TKP(ML) B Davası tutuklanları

Dostlar,

Zorunluluklar dünyasından özgürlükler dünyasına uzanan Uzun yolun yürüyüşçülerini teminuz sıcaklığıyla kucaklıyoruz. Temmuz güneşinin işçi yolunu aydınlatın; sıcaklığı ise kavgamızın ateşi olsun. Sizleri dostlukla selamlıyoruz.

Gebze Cemaati TKP(ML) B davası tutuklanları

Değerli dostlar,

Sevgili arkadaşlarım.

Düzenlenmiş olduğunuz "Kır gezisi" programınıza katılamamamın üzüntüsünü taşıyorum. Dostlar, güzel yarınlar düşleyen insanlarla birlikte olmak ve onlarla aynı duyguları, güzellikleri, acıları, zorlukları paylaşarak yaşamının en güzel mutluğudur.

Yıllarını bilime adanmış. Çok değerli bir insan olan bir yakını, güzel bir insanı kaybettik. Onun yakını ile dayanışma içinde olmam gerekiyordu.

Bu nedenle aramızda olmadım. Ama bir nefeslikte olsa dostluğuma ulaşmak istedim.

Bilimle, özgürlükle birlikte yaşayan *Uzun Yürüyüş* ün zafere bağlanacağına, tüm dostlarla o güzel günleri insanlığın yaşayacağına olan inancımızla hepimizi kucaklıyoruz.

Australya'dan aramızda katılan dostumuz Mustafa

O hüyük gün geldiğinde/güneş rengi bir parıltıyla basaracağız/ gecenin şah dansının

Üzerine çiğ düşmüş bayalleri / gerçek kılacak/ Kabuk bağlanmış umutları/ dirileceği;

Vaktiniz şarkı söylemeyecek/ insanları / Çünkü / her vakit / şarkı vakti olacaktır...

Dostlar;

Ayaklarımızı tutsaklık bağladığı için, etkinliğimize ancak firar ettirdiğimiz yüreğimizle katılabiliyoruz. Buradan mirıldandığımız özgürlük tükellerinin, halaylarımıza eşlik edebilmesi belki bugün için zor; ama, bu buluşmanın mutluca yaşanacağına manyor, sizin devrimciliğimizin olanca sıcaklığıyla kucaklıyoruz.

Çanakkale Cemaati'ndeki Devrimci Yol dava tutsakları adına Mehmet Yeşiltepe

DENG YAYINLARI

Türkçe İzahlı Kürtçe Gramer/5. Baskı.....	Kamuran Ali Bedirxan.....	400.000
Dersên Zmanê Kurdi/5. Baskı.....	Baran.....	500.000
Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi.....	Rohat.....	400.000
Dawiya Dehaq/Tiyatro.....	Kemal Burkay.....	200.000
Diwana Yekan-Diwana Duduyan-Sewra Azadi	Cigerxwin.....	1.000.000
Ferheng Kürtçe-Türkçe/Türkçe-Kürtçe.....	D.İzoli.....	2.000.000
Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan 3. Baskı		
Coğrafya-Tarih-Edebiyat -Cilt-1 (Toplatıldı)...	Kemal Burkay.....	1.000.000
Kürtler-1-2 Cilt-(Sosyolojik ve Tih. İnc.).....	Bazil Nikitin.....	850.000
Ferheng (Sözlük) Zazaca-Türkçe.....	Malmisanj.....	700.000
Yakulan Şiirin Türküsü.....	Kemal Burkay.....	450.000
Azadi û Jiyan-Özgürlük ve Yaşam.....	Kemal Burkay.....	650.000
Diwana Sîsêyan-Diwana Çaran (Toplatıldı)....	Cigerxwin.....	1.000.000
Em Bîwîsîn.....		400.000
Em Bîxwîn - 1		400.000
Em Bîxwîn - 2		400.000
Jiyana Bextewar.....	Ereb Şemo.....	500.000
Şivanê Kurd.....	Ereb Şemo.....	500.000
Kürt Sorunu Barış ve Demokrasi (Toplatıldı)..	Ali Dicleli.....	500.000
Kürtler	Zohoodi-El Dahoodi.....	500.000
Berf Fedi Dike (Şiêr).....	Kemal Burkay.....	450.000
Gula Çile.....	Ferhad Can.....	500.000
Seçme Yazılar -1 (Toplatıldı).....	Kemal Burkay.....	850.000
Seçme Yazılar -2	Kemal Burkay.....	850.000
Gülümse Ey Dersim -Cilt 1- (Toplatıldı).....	Munzur Çem.....	850.000
Gülümse Ey Dersim -Cilt 2-	Munzur Çem.....	850.000
Mem û Zîn (Toplatıldı).....	Ehmedê Xani.....	1.600.000
PSK 3. ve 4. Kongre Belgeleri (Tükendi).....		300.000
Gençlik Sorunu (Broşür Dizisi)-(Tükendi).....	Celal Özgür.....	250.000
Kadın Sorunu (Broşür Dizisi) - (Tükendi).....	Kemal Burkay.....	250.000
Sendikal Hareket(Brş. Dzs.) (Tükendi).....	İbrahim Metin.....	250.000
Din ve Siyaset (Broşür Dizisi) (Tükendi).....	Kemal Burkay.....	300.000
Alevilik... (Brş. Dz.) (Tükendi).....	Munzur Çem.....	300.000
Kird,... (Brş. Dzs.) (Tükendi).....	Malmisanj.....	300.000
Evdalê Zeynîkê.....	Ahmet Aras.....	600.000
Çarin (Rubailer)(Toplatıldı).....	Kemal Burkay.....	600.000
Hükümlü Yazılar.....	İbrahim Aksoy.....	600.000
Biraninêd Mîn.....	Ahmedê Mirazi.....	600.000
İdyomên Kurdi.....	Ahmet Cengiz Çamlıbel.....	600.000
Ayak Topuwan Sultanlığı(Türkçe-Kürtçe).....	Cemali.....	850.000
Divana Pêncan-Divana Şeşan.....	Cigerxwin.....	1.000.000
Can Taşır Dicle (Şiir).....	Kemal Burkay.....	450.000
Şerefname (Kürd Tarihi).....	Şeref Han.....	2.200.000

DENG YAYINLARI

Tarlabası Cad. Kalyoncu Kulluğu Mah. No: 232 D: 4

Tel: 0 (212) 235 38 62 - Fax: 0 (212) 235 53 82 **Beyoğlu / İSTANBUL**

HESABIN YANLIŞ YOLDAŞ, SEN BİZE LAZIMSIN!

Yanlış hesap yapıyorsun yoldaş,
Bana ne gerek var dediğinde,
Yanlış hesap yapıyorsun yoldaş,
Ben olam da olur, olmasam da
dediğinde

Bir kişi az olmasın,
fazla olmasın
ne tutkular
dediğinde!

"Yeter artık, hep başın niye
oynağına"

Ne yapacağın, senin varın,
Ben bu olmasam, bu olmasam
ben kimin ki? dediğinde,
Hesabın yanlış yoldaş,
Sen tam da ben
Lazimsan bize!

Yanlış hesap yapıyorsun yoldaş,
Bana ne gerek var dediğinde,
Bu geyik
Ben olmasam, ya da olmasam,
Ne tutkular dediğinde,
Geyik zafarı,
Bana bağış değil
dediğinde

Ben azınlık olam da olmayı,
Bana gerek yok, beniz de olur
dediğinde

Ben azınlık olam da olmayı,
Bana gerek yok, beniz de olur
dediğinde

Hesabın yanlış yoldaş,
Sen tam da sen
Lazimsan bize!
Yanlış hesap yapıyorsun yoldaş,
Bana ne gerek var dediğinde...
Benim insan sokaklara
döküldüğünde

Ben de yurtdışına ne olur,
Yurtdışına ne olur,
beniz de olur"

dediğinde
"Hi kacak daha fazla, ya da daha
olsak olmasın tutkular"
dediğinde

Yanlış hesap yapıyorsun yoldaş,
Bana ne gerek var dediğinde...

Hesabın yanlış yoldaş,
Tam da, bugün lazımsın sen,
tam da sen lazımsın bize!

Yanlış hesap yapıyorsun yoldaş,
Bir kişiye bağlı değil bu iş
Olmasın da olur, olmasam da dediğinde
ben, tam da sen lazımsın bize,
Eğer sen yurtdışına,
Ben orada oturup
Diğerlerini benim gibi dışlamadığın

dışlamadığın
O zaman yapıyorsun yanlış yoldaş,
İş yarın yapılacaktır
Sen, tam da sen yoldaş, beniz bize!

Yanlış hesap yapıyorsun yoldaş,
Hesabın sana karşı bir hesap

Bu hesap, sen beniz de olur dediğinde,
Çünkü beniz bir hesap
Bu hesap, beniz bir hesap
Seni senin idare etmek üzere kurtuluş
bir hesap yoldaş,

Bugün beniz var ki çok geç değil,
Bugün yanlış hesabın düzeltilsin yoldaş,

Yoldaşlar,
Her birimiz bir hesap
Ben sen, sen ben,
Olmaz yanlış

JOHANNES R. BECHER